

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

ROČNÍK 15 (47)

Bezpečnostní budoucnost v zahraničněpolitickém kontextu (Rizikové 21. století)

Století nezahajují a neuzavírají epochy tak, jak by se to systematickým historikům líbilo. Dvacáté století skončilo zánikem sovětského impéria v roce 1989. Jedenadvacáté století začalo explozí globálního terorismu 11. září 2001.

Paul Johnson

Globalizace amerických hodnot

In: Svědomí Washingtonu (ed. L. Edwards)

Praha: vydavatelství Ideál, 2004.

Hrozba ekologické krize, hrozba globální finanční krize a hrozba terorismu jako hlavní rysy světové rizikové společnosti a stírání hranic mezi těmito hrozbami budou podle významného německého sociologa Ulricha Becka hlavní „osou“ vývoje světa ve 21. století. Přednáška, kde zmínil a podrobně charakterizoval rysy takové společnosti, sice zazněla na London School of Economics and Political Science v únoru 2002, nicméně její kontury nastínil v dnes již klasickém sociologickém díle „Riziková společnost“, napsaném před téměř dvaceti lety v roce 1986. [1] Tedy v roce, kdy se teprve rýsovaly zásadní politické, ekonomické a sociální změny spojené s koncem studené války a rozpadem modelu světa, jehož podobu zásadně ovlivňovaly dvě proti sobě stojící supervelmoci – Spojené státy americké a Sovětský svaz. Beckovy závěry v konfrontaci se současnou politikou a bezpečnostní realitou mohou být bezesporu cenným rámcem pro naše uvažování o možné budoucnosti v horizontu 10-15 let. Stejně tak jako celá řada zahraničních i českých analytických studií, publikací a článků z poslední doby mezi kterými zaujímá významné místo zpráva Národní zpravodajské rady Spojených států o perspektivách globální budoucnosti v roce 2020 zveřejněná v roce 2004. [2]

Předmětem studie je především prognózování vývoje bezpečnostní situace do roku 2020. Hlavní pozornost soustřeďuje na předpokládaný bezpečnostní vývoj v rozsáhlém prostoru Eurasie, který je a bude klíčovým prostorem, kde se bude řešit celá řada bezpečnostních dilemat a budou probíhat střety hlavních světových aktérů. V míře dané jejím rozsahem byla vzata v úvahu provázanost s dalšími politickými, ekonomickými, sociálními a ekologickými aspekty světového vývoje. Odpovídá tomu i zvolená struktura, která se soustřeďuje na dva hlavní okruhy: hlavní trendy vývoje ve světě do r. 2020 (životní prostředí, energetické zdroje, „tradiční“ a noví aktéři zásadně ovlivňující světový vývoj, problém vládnutí na národní a globální úrovni, vývoj ekonomiky, demografický vývoj, bezpečnost – především hrozba islamistického terorismu včetně možného souvisejícího zneužití zbraní hromadného ničení) a předpokládaný vývoj a politickou, ekonomickou a bezpečnostní strategii hlavních světových aktérů (islamistický terorismus, Spojené státy americké, Čína, Rusko, Evropská unie).

Důvodem zařazení islamistického terorismu mezi hlavní aktéry vývoje bezpečnostní situace je fakt, že představuje svými aktivitami a cíli globální bezpečnostní hrozbu, znásobenou tím, že se, slovy francouzského filozofa Jacquese Derridy, „vymyká politickým a státním strukturám a pohybuje se mimo oblast kodifikovaného práva“.

Cíle islamistického terorismu mají zároveň i viditelnou politickou dimenzi, kterou je etablovat se jako jedna z rozhodujících politických sil ovlivňujících světový vývoj se strategií dosáhnout porážky Západu.

Hlavní trendy světového vývoje do r. 2020

V nadcházejících patnácti letech bude zcela jistě v centru pozornosti stále více problematika globálních změn životního prostředí, které budou mít negativní charakter (skleníkový efekt, globální oteplování, dramatické zmenšování plochy tropických deštných pralesů, tání věčně zmrzlé půdy na Sibiři a z toho vyplývající klimatické změny [3] atd.). Dá se přitom očekávat, že takový vývoj povede ke generování nových možných hrozeb, které v mnoha případech budou mít silně existenciální charakter (např. vzrůstající nedostatek vodních zdrojů, což může vyvolat ve stále větší míře ozbrojené konflikty [4]). Řadě hrozeb spojených s globálními změnami životního prostředí přitom nebude možné čelit prostředky jimiž disponují bezpečnostní systémy a už vůbec ne silou.

Zvladatelnost změn se stane především otázkou politické vůle, resp. značných finančních a materiálních nákladů, jejichž nositelé se musí rekrutovat především z ekonomicky nejrozvinutějších zemí.

Bude to ale velmi složitý proces, což mj. vyplývá z faktu, že do r. 2020 se počítá se vzrůstem spotřeby energetických zdrojů (ropa, plyn [5]) o 50 %, přičemž na tomto nárůstu se budou velmi výrazně podílet rychle se rozvíjející ekonomické giganty – Čína (předpokládaný vzrůst spotřeby o 150 %) a Indie [6]. V popředí pozornosti s výrazným bezpečnostním podtextem bude stále otázka dostupnosti neobnovitelných energetických zdrojů a celková výše investic do energetické sféry. Jedním z předpokladů, aby energetické zdroje byly schopny pokrýt světové potřeby v horizontu roku 2020 bude ztrojnásobení investic do jejich udržování a rozvoje.

Klíčový význam pro zajišťování dodávek hlavních energetických surovin bude mít nadále Blízký východ a oblast Perského zálivu, kde jsou dislokovány největší zásoby ropy na světě (Saúdská Arábie, Sjednocené arabské emiráty, Irák, Írán). Dále se jedná o Rusko (největší zásoby plynu na světě), Kaspický region, Nigérii, Venezuelu, Angolu (druhý největší dodavatel ropy pro Čínu) a Alžírsko (velké zásoby plynu).

Většina zemí, které disponují zásobami energetických surovin, se bude nacházet v nestabilních regionech nebo bude konfrontována se složitou politickou ekonomickou a bezpečnostní situací. Týká se to primárně regionu Blízkého východu a Perského zálivu (Saúdská Arábie, Irák, Írán), který bude velmi pravděpodobně čelit nárůstu islamistického terorismu, jenž se může projevovat i útoky na energetickou infrastrukturu (těžební pole, ropovody, plynovody). Terčem útoků teroristů se ale může stát i energetická infrastruktura v Rusku. Výsledkem útoků by následně mohly být rozsáhlé výpadky dodávek ropy a plynu, které by podle ekonomických expertů zvedly cenu barelu ropy až na 100 dolarů. [7] K tomu je možné dodat, že již dnes činí podle odhadu ekonomů „teroristická přírážka“ za barel ropy nejméně 8 dolarů.

V zájmu zajištění bezproblémových dodávek ropy a plynu pro Spojené státy a Evropu bude značná pozornost věnována jejich těžbě a přepravě z regionů mimo Blízký východ. Významnou roli zde bude hrát Kaspický region (Ázerbajdžán), kde plné zprovoznění ropovodu Baku – Ceyhan (Turecko) umožní zde vytěženou ropu (a perspektivně i ropu kazašskou) exportovat mimo teritorium Ruska. Problémem může ale být zajištění trvalé stability regionu, kudy

ropovod prochází (nestabilní vnitropolitická situace v Ázerbajdžánu a Gruzii) i nebezpečí teroristických útoků (organizovaných nejen islamistickými teroristy, ale např. i lokálními kurdskými organizacemi nepřátelských vůči turecké administrativě). [8]

Rusko přesto zůstane důležitým aktérem dodávek energetických surovin v euroasijském prostoru. V případě Evropy je možné uvést, že podle studie Evropské komise vzroste závislost Evropy na dodávkách energetických zdrojů z mimoevropských teritorií v roce 2020 na úroveň cca 75 %. Týká se to především dodávek plynu, kdy 51 % plynu je importováno z teritorií mimo EU (Norsko, Alžírsko, Rusko). Ruský podíl na zajišťování dodávek plynu pro EU dosáhne v roce 2010 31 %. [9] Rusko bude mít nadále značnou důležitost pro pokrývání potřeb asijského energetického trhu. Zůstane hlavním dodavatelem ropy pro Indii (nyní pokrývá 73 % její spotřeby) a ve stále vzrůstající míře pro Čínu [10], jejíž energetický deficit by mohl v roce 2020 dosáhnout až 200 milionů tun ropy. Perspektivu má ale i prohlubování rusko-americké spolupráce v oblasti dodávek energetických surovin v jejímž rámci se mj. počítá s projekty dodávek kapalného plynu a zvýšení exportu ropy z nových ropných nalezišť do Spojených států, včetně rozvoje infrastruktury pro její transport [11].

Ze zřetelů se nebude ztrácet ani využívání jaderné energetiky. Silná dynamika jejího vývoje patrná v šedesátých – osmdesátých letech 20. století se ale výrazně zpomalila v jeho poslední dekádě a v současné době je nejpomaleji rostoucím zdrojem energie (za ropou a uhlím). Nejambicióznější program rozvoje jaderné energetiky má nyní Čína, která i tímto způsobem chce eliminovat možné důsledky již zmíněného energetického deficitu.

Mezi hlavními aktéry světového vývoje budou Spojené státy americké usilovat o to, aby svoji pozici nejvlivnějšího politického, ekonomického a vojenského aktéra udržely. Dojde k nárůstu vlivu Asie, kde se kromě vzestupu Číny, která definitivně potvrdí svůj status globální velmoci, očekává i vzestup vlivu dalších zemí – především Indie jako „nadregionální“ mocnost – a dále Indonésie. Velký potenciál budou mít ale i tzv. „asijské tygři“ (Malajsie, Singapur, Jižní Korea). Vliv Japonska může začít slábnout v důsledku dlouhodobé ekonomické stagnace. Ve třetím světě zesílí postavení zemí disponujících značnými přírodními, ekonomickými a lidskými zdroji, jako je Jižní Afrika a Brazílie, které se stanou regionálními mocnostmi. Evropa bude nadále hrát velmi významnou roli ve světovém měřítku, především díky velkému vnitřnímu trhu s politickou infrastrukturou reprezentovanou Evropskou unií. Rusko si zachová svůj vliv na mezinárodní záležitosti na základě svých surovinových zdrojů a své důležité bezpečnostní role v euroasijském prostoru.

Národní státy budou mít v horizontu roku 2020 stále dominantní postavení v rámci světového uspořádání. Dá se ale předpokládat, že jejich vlády se ocitnou v silné konfrontaci s tlakem ekonomické globalizace a vlivem rozšiřování nových technologií, zejména informačních na politické a společenské procesy. Na globální úrovni se v příštích deseti až patnácti letech bude stále více projevovat asymetrie mezi globální realitou a existujícím mechanismem globálního vládnutí. Dá se očekávat, že se to projeví na činnosti Organizace spojených národů, která v podobě, tak jak vznikla po skončení druhé světové války, již nebude plně akceschopná, a to i bez ohledu na možnou reformu Rady bezpečnosti. Totéž začne platit i o dalších institucionálních platformách jakou nyní představuje především G-8.

Bude nutné reflektovat vzrůstající význam nových regionálních mocností především ze zemí tzv. třetího světa [12], ale i fakt, že mezinárodní společenství bude fungovat jako globální systém horizontálních sítí, jež vytvářejí regionální ekonomické a bezpečnostní organizace, různé složky vládní moci v národních státech a nevládní organizace. Z uvedených

důvodů je možné předpokládat, že se začne zvažovat i možný nový model fungování OSN [13] s tím, že bude primárně zachována její humanitární role, mající nadále velký význam v systému mezinárodních vztahů.

Na konci druhé dekády 21. století se očekává zvýšení výkonnosti světové ekonomiky – její velikost bude o 80 % větší proti roku 2000 a průměrný příjem na hlavu se zvýší přibližně o 50 %. [14] Přispěje k tomu především systémová změna vývoje, kterou představuje přechod od modelu industriální společnosti k modelu společnosti vědění [15], přičemž jeho součástí bude i rozšíření vlivu nových velkých aktérů v globální ekonomice – Číny a Indie. Zvýšení výkonnosti světové ekonomiky ale bude mít celkově silně nerovnoměrný charakter.

Dojde k dalšímu prohlubování ekonomických a sociálních rozdílů mezi třemi typy zemí: zeměmi, jejichž ekonomika je založena na zemědělství, zeměmi s ekonomikami postavenými na využívání levné pracovní síly a výrobě technicky nenáročných produktů a nakonec zeměmi s ekonomikami a sociálními systémy založenými na znalostech (znalostní ekonomika). Nedá se vyloučit, že růst chudoby a zaostalosti zvláště v regionech bez perspektivy zásadního ekonomického a sociálního pokroku, mezi které patří především subsaharská Afrika [16] může vést k eskalaci politických, sociálních, humanitárních a bezpečnostních problémů. Schopnost najít řešení jak čelit této potenciální hrozbě [17] se ve stále větší míře bude stávat součástí úsilí o zajištění globální bezpečnosti.

Potenciální konflikty sociálního charakteru se ale rýsují i uvnitř vyspělých zemí. Razantnější vstup Číny, Indie a spolu s nimi i dalších dynamicky se rozvíjejících států do stále integrovanější světové ekonomiky bude mj. znamenat vstup dalších stovek milionů lidí (včetně vysoce kvalifikovaných) na světový trh práce. Výrazně to zvýší tlak na trhy práce vyspělých zemí, které budou ve vzrůstající míře konfrontovány s přesuny výrobních kapacit (i vysoce technologicky náročných) do „nových teritorií“. Nelze vyloučit, že to ve vyspělých zemích vyvolá širší projevy nespokojenosti, které mohou ovlivnit jejich politickou, sociální i bezpečnostní stabilitu (zvláště za situace, kdy hegemonem této nespokojenosti bude střední třída, jejíž zájmy budou postiženy v největší míře).

Co se týče demografického vývoje, počet obyvatel stoupne do roku 2010 asi o 800 milionů obyvatel v rozvojových zemích, zatímco v ostatních zemích pouze o 100 milionů. V roce 2020 pak dosáhne počet obyvatel země 7,8 miliardy osob. Pokud využijeme modelu „100“ osob na celkové populaci se bude Asie podílet 56 osobami (z toho Čína 19 a Indie 17), Afrika 16, Severní, Střední a Jižní Amerika 13 (z toho USA 4), Evropa 12 (východní Evropa včetně teritoria bývalého Sovětského svazu 7, západní Evropa 5) a Blízký východ 3. [18] Z tohoto modelu plyne, že podíl počtu obyvatel zemí EU výrazně poklesne. [19]

Ve Studii OSN o demografickém vývoji v Evropě se v této souvislosti konstatuje, že pokud se nezmění současné vývojové trendy bude Evropská unie potřebovat k udržení dostatečné dynamiky ekonomické a sociální úrovně do roku 2025 kolem 150 milionů přistěhovalců (tj. více jak 7 milionů ročně!). Bezpečnostní rizika spojená s tak velkou úrovní migrace jsou více než očekávatelná.

Do roku 2020 a s velkou mírou pravděpodobnosti i dále za tento horizont budou problémy bezpečnosti zaujímat jedno z předních míst světové politické agendy. Státy a občané velké části světa, především euroatlantické civilizace, budou konfrontováni hlavně s aktivitami islamistického terorismu.

Jeho zdrojem (a jedním z hlavních operačních polí) bude tzv. *oblouk nestability*: Subsaharská Afrika – severní Afrika – Blízký východ – Balkán – Kavkaz – Střední Asie – jihovýchodní

Asie. Konfliktní potenciál „oblouku nestability“ budou znásobovat i další potenciální ohniska bezpečnostní nestability nacházející se buď přímo v jeho rámci (napjaté izraelsko-palestinské vztahy, indicko-pákistánský spor o Kašmír), nebo v regionech, které se nachází v jeho relativní blízkosti. Týká se to především Tchaj-wanu (úsilí o získání plné kontroly nad ostrovem ze strany ČLR) a Korejského poloostrova (existence jaderného potenciálu a hrozba jeho případného použití KLR a případné důsledky zhroucení totalitního režimu v této zemi).

Svět kterému po skončení studené války přestal aktuálně hrozit takový typ konfliktu, který by přerostl v totální světovou válku – a to i díky vzrůstající ekonomické provázanosti hlavních světových aktérů – se ocitá v globalizované válce s terorismem, která svým způsobem sehrává podobnou roli jako fenomén studené války. Procesy světové politické, ekonomické a v neposlední řadě bezpečnostní integrace vedou s jistotou mírou nadsázky k vytváření „jednoho světového státu“, který má v podobě terorismu nikoliv „vnějšího“, ale spíše „vnitřního“ nepřítele.

Globalizovaná válka s terorismem tak může postupně nabýt podoby „světové občanské války“, jejímiž průvodními jevy bude existence celé řady rizikových faktorů mezi něž patří především ekonomické otřesy a šíření zbraní hromadného ničení.

V silně propojené globalizované ekonomice ve které není možné vyloučit vznik velkých globálních ekonomických otřesů bude mít ve vzrůstající míře jakákoliv bezpečnostní krize kdekoli na světě bezprostřední dopad na globální finanční stabilitu. Vyšší frekvence teroristických útoků, které si vyžádají značné materiální a lidské ztráty může způsobovat otřesy na burzách nebo negativně ovlivnit hospodaření a hospodářské výsledky velkých pojišťovacích ústavů, což může mj. i rozkolísat stabilitu hlavních světových měn. Uvedená rizika bude ještě zesilovat vyšší zranitelnost informačních sítí, které budou atakovány teroristickými uskupeními. [20] Totéž se týká i transportních sítí a hlavních transportních koridorů [21], kudy se přepravují energetické zdroje. Ekonomický rozvoj bude limitován i potřebou vydávat stále větší finanční prostředky na boj proti terorismu, včetně výdajů na zajišťování vnitřní bezpečnosti ve vyspělých zemích.

Podle prognóz finanční společnosti UBS Warburg může např. rozpočet na zajišťování vnější a vnitřní bezpečnosti Spojených států dosáhnout v perspektivě několika příštích let výše 8–9 % HDP. Se vzrůstem výdajů na zajištění bezpečnosti je nutné počítat i u ostatních vyspělých západních zemí.

Dalším rizikovým faktorem bude šíření zbraní hromadného ničení (ZHN), včetně jaderných. Na počátku 21. století se ukázalo, že smluvně upravený režim nerozšiřování jaderných zbraní fungující od sedmdesátých let 20. století neodpovídá rozvoji nových technologií a procesu globalizace. [22] Nezákonný obchod s jadernými materiály a know-how výroby jaderných zbraní se fakticky vymkly účinné kontrole, což způsobilo že jadernými zbraněmi nebo technologiemi k jejich výrobě začal disponovat stále větší počet států, a to i v rizikových regionech (Blízký východ, východní Asie). Tento trend, který bude zřejmě pokračovat i v následujícím období výrazně zvýší riziko, že jadernými zbraněmi mohou začít disponovat i nestátní aktéři – teroristická uskupení.

Vedle jaderných zbraní se dá očekávat vzrůst role chemických a biologických zbraní, které bude možné získávat i díky rozvoji jejich komerční výroby. V centru pozornost teroristických uskupení budou i na tomto základě chemické látky, které bude složité detekovat. Značnou hrozbu přitom představují nyní i pro budoucnost biologické zbraně. Případný bioteroristický útok by měl následky, které by se velmi rychle rozšířily v globálním měřítku. [23] Před světem ovšem stojí další bezpečnostní hrozba – zneužití nanotechnologie.

Reálnou možností se stává využití tzv. *znalosti umožňující hromadné ničení* (KMD – knowledge-enabled mass destruction). Může být proto jen otázkou času, kdy se nanotechnologie stane předmětem zájmu teroristických organizací, když je již dnes součástí vývoje moderních zbraní. [24]

Hlavní aktéři vývoje bezpečnostní situace ve světě do r. 2020

Islamistický terorismus

Islamistický terorismus představuje od počátku 21. století globální hrozbu, jež vyplývá z celé řady faktorů mezi něž patří především teritoriální rozšíření (Asie, Afrika, částečně Evropa), náboženská motivace (islámská ideologie), ekonomická síla (mj. zapojení do výroby a prodeje narkotik), široká společenská podpora a zázemí v islámských zemích a islámských komunitách, relativní uzavřenost islámské komunity znemožňující kontrolu a infiltraci radikálních proudů a skupin a nikoliv v poslední řadě globální politická, ekonomická a psychologická dimenze dopadů jeho teroristických akcí podporovaná i její stále širší medializací.

Islamistický terorismus již nyní zřejmě nemá a s vysokou pravděpodobností nebude mít podobu přesně strukturované a hierarchizované organizace se svým centrálním velením. Spíše se bude jednat o autonomně působící teroristická uskupení [25], která mohou mít i různé priority podle míst svého působení (např. vyhnání „cizinců“ z arabské půdy, vytvoření muslimských států v zemích jihovýchodní Asie nebo boj proti sekulárním vládám ve Střední Asii a Severní Africe). Přesto je bude spojovat svého druhu strategická priorita, kterou je boj proti nemuslimským státům a vládám – především euroatlantické civilizace.

Útok na západní společenství bude ve vzrůstající míře veden na jeho hodnotovou podstatu, strukturu, fungování institucí a životní styl občanů, a nikoliv na území jeho států. Vytvoření „světového chalífátu“, který je označován za jakýsi konečný cíl, má spíše podobu ideologické vize napomáhající překlenovat rozdíly v motivaci jednotlivých uskupení, udržovat mezi nimi vzájemnou důvěru. Bin Ládín coby symbol radikálních islamistů může přitom hrát roli jakési ideologické inspirace. K tomu je možné dodat, že ke vlivu radikální islámské ideologie bude přispívat i fakt, že se v dohledné budoucnosti nedá očekávat jeho jednoznačné odsouzení ze strany islámských vlád nebo vlivných neradikálních islámských představitelů.

Decentralizace teroristických skupin bude ovšem zužovat možnost účinného zásahu proti teroristům, kteří budou ke svému autonomnímu působení a přípravě teroristických akcí využívat ve vzrůstající míře i nejmodernější informační technologie, včetně internetu. Přesto budou nadále existovat území, která budou představovat jednak základnu teroristů, jednak jejich operační prostor pro provádění teroristických útoků s motivací, která již byla zmíněna. Jedná se o západní Pákistán, hranice mezi Pákistánem a Afghánistánem, jižní a západní Afghánistán, Irák, Střední Asii (Ferganská kotlina), Kavkaz (Čečensko), Arabský poloostrov (zvláště Saúdská Arábie a Jemen), jihovýchodní Asii (od Thajska k jižním Filipínám a Indo-nesii), západní Afriku (Nigérie, Mali) a jižní Saharu (Súdán).

Významným rizikem může být propojení části establishmentu některých zemí s teroristickými uskupeními, což se týká především Saudské Arábie a Pákistánu. V těchto významných islámských zemích mohou také velmi výrazně eskalovat nepokoje vyvolané nespokojeností majoritního počtu obyvatel s vládní politikou, které mohou být podněcovány islamistickými teroristy (spolupráce se Spojenými státy v boji proti terorismu, špatná ekonomická situace).

Vzrůstající problém budou představovat silné muslimské komunity v západní Evropě (Francie, Velká Británie, Německo, Nizozemí, Itálie, Španělsko, Belgie [26]). Bude zde vzrůstat počet další generace muslimských přistěhovalců, kteří se neadaptují na hodnoty západní společnosti a vytvářející si vlastní identitu nezřídka založenou na příklonu k takovému výkladu islámu jak ho prezentují radikální islamisté. To může vést nejen k rozšiřování radikální islámské ideologie (patrné již v polovině první dekády 21. století), vytváření širší sítě základů teroristických uskupení operujících ze zahraničí, ale stále častěji i k teroristickým útokům, jejichž nositelé budou místní islámští radikálové. V případě zotřování bezpečnostní situace vyvolané teroristickými útoky ze strany těchto radikálů, např. ve velkých evropských aglomeracích, je možné počítat i s většími nepokoji mezi původními obyvateli a muslimskými přistěhovalci majícími i podobu lokální občanské války. Není možné vyloučit ani působení teroristických skupin a buněk v prostoru Balkánu, především v zemích a na teritoriích, kde žijí převážně vyznavači islámu a u kterých se dají očekávat problémy s dlouhodobější politikou a ekonomickou stabilizací (Bosna a Hercegovina, Albánie, Kosovo).

Součástí taktiky teroristů budou i nadále spektakulární teroristické akce zaměřené především proti občanům, komunikační (včetně tzv. kyberterorismu), dopravní a turistické infrastruktury v západních i rozvojových zemích a symbolům západní civilizace. V řadě případů bude nutné počítat s koordinovanými útoky v různých částech světa resp. v nejvíce ohrožených regionech (Evropa, Spojené státy, Blízký východ, jihovýchodní Asie). Útoky a jejich důsledky budou mít silně negativní psychologický efekt na veřejnost jako celek i na jednotlivého občana zvláště. Jeho základem bude stav permanentní bezpečnostní nejistoty. Ten může narůstat i v souvislosti s tím, že mediální pokrytí teroristických akcí se stane pro teroristy svého druhu bezplatnou „psychologickou válkou“.

Nebezpečnost působení islamistického terorismu vyplývá i z jeho schopností získávat obrovské finanční prostředky potřebné pro jeho aktivity. Počátkem 21. století podle odhadu expertů činil objem obrátu „ekonomie teroru“ cca 1,5 bilionu dolarů ročně, což je 5 % globálního HDP. Je to možné především díky celosvětové síti bank, charitativních institucí, náboženských organizací a podnikatelů spojených s teroristickými uskupeními. Jejich kontrola byla a bude zřejmě velmi obtížná. Např. v Saúdské Arábii, která patří k jedné z logistických základů teroristů, neexistuje žádný daňový systém, který by umožňoval účinnou kontrolu transferu finančních prostředků. Při získávání dalších finančních a materiálních zdrojů pro zajišťování teroristických aktivit se v budoucnu musí počítat i s intenzivnějším průnikem zájmů a aktivit teroristických uskupení a struktur organizovaného zločinu [27], který sám o sobě již nyní představuje globální bezpečnostní hrozbu srovnatelnou s islamistickým terorismem. K průniku zájmů bude docházet především v oblasti výroby a distribuce drog, pašování zbraní a radioaktivních materiálů. Vhodnými teritorii pro spolupráci budou především teritoria tzv. „slabých“ států nebo států „v úpadku“ (weak, failed states), které se mohou nacházet i v přímém operačním poli teroristů (Afghánistán, Súdán), nebo i mimo něj (Kolumbie).

Možná východiska strategie a taktiky boje s islamistickým terorismem

Konflikt s radikálním islámským terorismem bude mít dlouhodobý charakter a zřejmě výrazně přesáhne horizont roku 2020. Velmi důležité je v této souvislosti brát v potaz zdroje vzniku konfliktu, jež mohou ovlivnit i jeho další průběh.

Islámskému (a především arabskému) světu se nepodařilo zvládnout na přelomu století nástup modernity a její zrychlující se šíření prostřednictvím globalizace. Jistým způsobem došlo k tomu, že náboženské hodnoty na nichž je postavena islámská společnost *de facto* zabránily politické modernizaci (demokracie, politický pluralismus, občanská participace na vládnutí), což také ve větší či menší míře omezovalo potenciální ekonomický růst. Ilustrací budiž fakt, že např. celá oblast Blízkého východu neprošla žádnými podstatnými ekonomickými reformami a řada blízkovýchodních zemí se naopak dostala do období trvalé ekonomické stagnace. Islamistický terorismus je tedy svého druhu i odrazem šoku ze zaostávání islámského světa a východisko z této situace islamističtí teroristé spatřují v otevřeném konfliktu se západní civilizací, jehož prostřednictvím je možné dosáhnout nad Západem „konečného vítězství“.

V této souvislosti je nutné vnímat, že teroristické útoky, jako hmatatelný projev tohoto úsilí, jsou a budou integrální součástí globální protizápadní ideologie, která se široce prosazuje, jak uvádí přední britský novinář, expert na oblast Blízkého východu Iason Burke, z pocitu zoufalství a ponížení, které v islámském světě vládne. Klíčem k řešení je podle Burkeho několik zásadních kroků: pochopit a podkopat ideologii druhé strany, připravit radikální islamisty o legitimitu a vytvořit protiváhu evidentní síle radikální ideologie. [28] Významným úkolem v tomto rámci by mělo být i vtažování neradikálních křídel islamismu do politického procesu. To ale bude muset být doprovázeno realizací celé řady dlouhodobých politických, ekonomických, sociálních a humanitárních programů.

Jedním z prioritních cílů by i v tomto kontextu měla být cílená snaha o eliminaci existence tzv. *slabých států* nebo *států v úpadku* mj. podporou zlepšení vládnutí, demokratické svrchovanosti, posilování jejich nosného systému institucí a podpora boje s negramotností, která je v islámském světě stále ještě vysoká. Je a bude to aktuální úkol v mnoha islámských zemích, včetně těch, které mají pro Západ klíčový význam (mj. Egypt, Irák, Afghánistán, Indonésie). V celkovém komplexu by tak bylo možné získávat důvěru příslušníků společností a kultur jejichž jménem vystupují teroristé. Mohly by se tím vytvořit i podmínky k tomu, aby v budoucnu jeden (nebo i více) islámských států otevřeně označily terorismus za zločin pošlapávající islám, což by mělo pro výsledek konfliktu s islamistickým terorismem značný význam.

Dosažení „success story“ bude ale zcela jistě dlouhodobou (i několika generační) záležitostí komplikovanou celou řadou politických, etnických, náboženských, ekonomických, sociálních a bezpečnostních problémů. V úvahu je v neposlední řadě nutné brát i nedůvěru vůči politice Spojených států zvláště ze strany arabských zemí, která v mnoha ohledech bude i v budoucnu limitovat relevanci stávajících a potenciálních „demokratizačních“ aktivit a programů. [29]

I přesto by ale měl být nadále veden stálý politický dialog s islámským světem, ke kterému je nutné využívat platformu celosvětových i regionálních politických, ekonomických a bezpečnostních organizací (OSN, Evropská unie, NATO, MMF, Světová banka, ASEAN, Šanghajská organizace spolupráce apod.). Síť mezinárodních organizací má a bude mít svoji důležitost při efektivním fungování globální protiteroristické aliance, vytváření mezinárodní právní základny pravidel boje proti terorismu (mj. uskutečňování vojenských zásahů a vysílání vojenských jednotek, spolupráce bezpečnostních a soudních orgánů, sledování a vydávání pachatelů teroristických činů, kontrola zdrojů financování terorismu a jejich eliminace apod.). V posledně uvedeném případě musí mezinárodní společenství a zvláště Západ zvážit nakolik jsou jednotlivá dílčí opatření na národní a mezinárodní úrovni účinná v situaci, kdy globální

trhy se stávají stále více liberalizované a globalizované a moc institucí určená k jejich kontrole je silně redukována. A nejedná se samozřejmě pouze o kontrolu zdrojů pro financování terorismu, ale i o aktivity organizovaného zločinu, který se s teroristickými aktivitami v řadě případů propojuje.

Klíčovou roli v boji proti radikálnímu islámskému terorismu budou nadále sehrávat především čtyři aktéři – Spojené státy, Čína, Rusko a Evropská unie – jež spojuje společný zájem: eliminovat jeho hrozbu, která ohrožuje globální politickou a ekonomickou stabilitu, a tím i následně stabilitu každého z nich. Zároveň je ale patrná rozdílnost přístupů k této hrozbě, metodám, které jí mají eliminovat, což je přirozené zvláště na pozadí, často i v nemalé míře, protichůdných politických, ekonomických a bezpečnostních priorit každého z hlavních aktérů. Jistě legitimní otázkou pro perspektivu příštích 10–15 let je, zda možné konflikty v zájmech a cílech a jejich případné prohlubování by mohly ohrozit i efektivitu a výslednost boje s islamistickým terorismem.

Spojené státy americké

Spojené státy budou do roku 2020 usilovat o udržení role světového lídra v politické, ekonomické a vojenské [30] oblasti. Uchovají si vedoucí pozici v oblasti informačních technologií a vědeckého výzkumu. Stále budou mít rozhodující vliv na poli masové kultury utvářející vzory chování ve většině světa. Na druhé straně budou nuceny ve vzrůstající míře reflektovat nově se vytvářející politické, ekonomické i vojenské reality ve světě (především růst vlivu Číny a Indie a nových regionálních mocností, ale i možná stabilizace a rozvoj Evropské unie a Ruska).

Soupeření s „novými“ a „starými“ centry moci může přinést i problémy s udržováním dolaru jako hlavní světové rezervní měny, což by mělo za následek oslabení ekonomického postavení Spojených států ve světě. [31] Zranitelnost americké ekonomiky se může zvýšit i díky vlivům způsobených bezpečnostními krizemi kdekoli ve světě, včetně krizí vyvolaných aktivitami islamistického terorismu. Nedá se vyloučit, že Spojené státy budou silněji angažovány při řešení řady i potenciálních konfliktních situací (Irák, Palestina-Izrael, Írán, Kašmír, Korea, Tchaj-wan), což též může zvyšovat jejich vojenské a ekonomické zatížení.

Spojené státy budou nadále primárním cílem islamistického terorismu. To si vyžádá další technické a organizační zdokonalování systému vnitřní bezpečnosti. [32]

Z politických, ekonomických a především bezpečnostních důvodů budou Spojené státy nadále věnovat primární pozornost oblasti Blízkého východu. Ta se ale také podstatně rozšíří západním (po západní Afriku) a východním (po jihovýchodní Asii) směrem. Celkově se toto teritorium, Spojenými státy označované jako „velký Blízký východ“, výrazně kryje s tzv. *obloukem nestability* ve kterém je hlavní operační základna islamistického terorismu. Tento prostor by měl podle amerických představ projít tzv. politickou transformací, která by měla zabezpečit postupné zúžení jeho aktivit. Vzhledem k politické, ekonomické a bezpečnostní diverzitě „velkého Blízkého východu“ se ale jedná o velmi komplikovaný a dlouhodobý úkol.

Ten má ovšem ještě druhou dimenzi, kterou je v prostoru Eurasie omezování možných globálních ambicí Číny. Každý z úkolů je podle amerických expertů sám o sobě složitý, nicméně existuje mezi nimi vzájemná spojitost a nesplnění jednoho z nich by mohlo znamenat závažnou geopolitickou porážku Spojených států. Přístup k Číně zřejmě vypovídá o tom, že Spojené státy ji začaly vnímat jako faktor globální politiky a v perspektivě nebude z jejich strany nadále možné udržovat strategii balancování mezi rostoucí Čínou jako jistého elementu „amerického

světového řádu“ (založeného na rozsáhlé ekonomické spolupráci [33]) a uspokojováním čínských politických a strategických požadavků (týká se to v první řadě Tchaj-wanu).

Spojené státy budou nuceny v následujících letech věnovat značnou pozornost tzv. *slabým státům*, které ale disponují značnou vojenskou silou a jež jsou rozprostřeny na obrovském prostoru „velkého Blízkého východu“. Jedná se o Nigérii (s velkými zásobami ropy), Súdán, Egypt, Saúdskou Arábii, Irák, Írán, Afghánistán, Uzbekistán, Pákistán, Indonésii, Malajsii a Filipíny.

Prioritní pozornost se primárně zřejmě soustředí na „jádro“ islámského světa (Írán, Afghánistán, Pákistán), kde existuje potenciálně největší ohrožení zájmů USA. Vyplývá z růstu jaderného potenciálu Íránu, jež může podstatným způsobem změnit dynamiku rozvoje vojensko-politické situace v regionu Blízkého východu, nebezpečí rozpadu Afghánistánu a možnost destabilizace Pákistánu, která je komplikovaná faktem, že disponuje jadernými zbraněmi. V „jádro“ islámského světa není proto možné ani vyloučit vojenský konflikt.

Hlavním strategickým cílem Spojených států proto zůstane úkol udržet „strategickou iniciativu“ získanou po 11. září 2001 především obsazením Afghánistánu a Iráku (zde i za cenu značných lidských ztrát, finančních nákladů [34] a maximálního využívání strategických rezerv ozbrojených sil, které si vyžádá dlouholetá přímá americká přítomnost). Zmíněné udržení „strategické iniciativy“ má i zásadní význam pro zvládnutí možné destabilizace situace v další významné zemi regionu Saúdské Arábie, která by mohla ohrozit zásobování Spojených států ropou. Spojené státy ale věnují i pozornost teritoriu rozkládajícímu se na sever od „jádra“ islámského světa. Konkrétně se jedná o Ázerbajdžán, který je klíčovým státem Kaspického regionu, kde se nachází velké zásoby ropy a plynu. Spojené státy zde pravděpodobně budou dlouhodobě dislokovat i svoje vojenské síly. [35]

Tento krok má značný význam z několika hledisek: završuje do určité míry proces geopolitického obklíčení Íránu, posiluje kontrolu nad energetickými zdroji v Kaspiku a ve Střední Asii, zajišťuje koridor kterým se v případě potřeby mohou přepravovat vojenské síly z Evropy do Střední Asie a také umožňuje obsadit nebo překrýt komunikační cesty islámských teroristických uskupení v regionu.

Posilování pozic Spojených států v oblasti Zakavkazska (Gruzie), Kaspického moře, Střední Asie a nyní také na Ukrajině – mj. i podporou regionální organizace pro bezpečnostní a ekonomickou spolupráci GUAM (Gruzie, Ukrajina, Ázerbajdžán, Moldávie) – bude součástí dlouhodobé americké strategie zaměřené na zúžení vlivu Ruska konkrétně na jižním perimetru jeho zájmů a v širším měřítku i v mezinárodní politice.

Tím, že Spojené státy jsou silně vojensky vázány na Blízkém východě a v perspektivě bude tento trend pokračovat může dojít i k modifikování základní osy americké vojenské strategie, kterou je schopnost vedení válečných operací na dvou strategických směrech. V následujících letech se dá spíše předpokládat jisté balancování a v závislosti na vývoji konkrétní politické a vojenské situace se vybere pouze jeden z nich. S tím souvisí i předpokládaná konfigurace ozbrojených sil, kdy podle některých expertů je prioritním teritoriem pozemního vojska Blízký východ, námořnictva východní Asie (včetně Korejského poloostrova a Tchaj-wanu) a letectva a kosmických sil obě teritoria.

Čína

Rychlý vzrůst vlivu Číny jako významného faktoru globální politiky je třeba vnímat i v širších historických souvislostech. V roce 1993 přijala vojenská komise Komunistické strany (KS) Číny

doktrínu „Tři severy a čtyři moře“ (za *tři severy* je považováno NATO, Rusko a USA), přičemž realizace doktríny počítá s tím, že na konci druhé dekady 21. století v roce 2019 Čína „tři severy a čtyři moře“ překoná a 21. století se stane stoletím Číny a Čína velmocí první třídy.

Doktrína je zřejmě součástí širších reformních kroků, které byly v Číně zahájeny tehdejším čínským nejvyšším představitelem Teng Siao-pchingem v roce 1979. Jejich první etapa se realizovala pod devízou „Modernizace a posilování“ v letech 1979–1989 a nyní se nacházíme téměř na konci dvacetileté etapy „stabilizace a vyrovnávání“, která je také označována jako etapa dnes již bývalého čínského nejvyššího představitele Ťang Ce-mina. Na ní má v roce 2009 navázat etapa „velikosti a důstojnosti“, jejímž strategickým cílem má být aktivní vstup do vnějšího světa. Přesné kontury strategie zřejmě vytyčí jednání XVII. sjezdu KS Číny, které se uskuteční v roce 2007.

Základem pro takto vytyčené strategické priority je celá řada faktorů dokládajících rychlou dynamiku ekonomického rozvoje země, kterou je možné především ilustrovat na relativně vysokém růstu hrubého domácího produktu (v průměru o cca 6,1 % ročně v letech 1978–2003, tj. od začátku ekonomických reforem). To vede k předpokladu, že při zachování nebo i zvýšení takového tempa růstu bude v roce 2020 čínská ekonomika druhá ve výši HDP za Spojenými státy. [36]

Ekonomickou sílu Číny odráží i další faktory: v současnosti má druhé největší zásoby cizí měny (659 miliard USD – březen 2005, můžeme připočítat i devizové rezervy Hongkongu v objemu 123 miliard USD) a je největším příjemcem zahraničních investic (53 miliard USD v roce 2003) ve světě. [37] Na druhé straně je nutné vnímat, že Čína jako země s největším počtem obyvatel na světě (1,3 miliardy) a třetí největší co do rozlohy, je stále zemí velkých kontrastů, které vyplývají z toho, že patřila ještě před několika desetiletími k velmi chudé a zaostalé části světa. Dosažení standardní životní úrovně, jež se přibližuje západním měřítkům tak rozhodně nebude snadnou záležitostí. Experti očekávají, že Čína může dosáhnout úrovně HDP na hlavu vyspělejších západních zemí okolo roku 2050. [38]

Ekonomický a sociální vývoj v Číně přitom není a nebude bez rizik, která jsou průvodními projevy dynamického přerodu země. Namátkou je možné např. uvést nebezpečí vyplývající z rozdílů v ekonomické a sociální úrovni mezi pobřežními a vnitrozemskými regiony, vysokou úroveň nezaměstnanosti, křehkost finančního systému, patrnou nestabilitu státního průmyslového sektoru, nebezpečí vzrůstající korupce, a také nárůst kriminality ve velkých městech.

Období do roku 2020 bude také důležité z hlediska hledání přístupů pro možné řešení klíčové politické otázky: jak udržet rovnováhu mezi tržní ekonomikou a jednopolárním politickým systémem? Nedá se předpokládat, že by se KS Číny vzdala svého mocenského monopolu, který v mnoha ohledech vyplývá z realit vývoje Číny ve 20. století. Dá se očekávat, že bude proveden „demokratický manévř“ pomocí tzv. asijské cesty demokracie (tj. volby na místní úrovni, konzultativní mechanismy na národní úrovni a zachování kontroly KS Číny nad ústřední vládou). [39] Tento systém bude prosazován i novou generací vůdců, kteří dostali vzdělání v západním stylu (i na západních univerzitách). [40] Jedním z prvků prosazování „řízené demokracie“ může být fakt, že stanovy KS Číny nyní umožňují vstup do strany i kategorii podnikatelů, kteří tak byli zrovnoprávněni s „tradičními“ kategoriemi (dělníci, rolníci, pracující inteligence).

V současném období má Čína jako hlavní strategické priority návrat Tchaj-wanu pod plnou čínskou kontrolu, bezproblémový přístup k energetickým zdrojům a trhům a s tím spojené

posilování své aktivní přítomnosti za „strategickými hranicemi“ Číny, což se týká především regionu Blízkého východu a Střední Asie.

Třetí prioritou je pak eliminace možných separatistických tendencí na čínské periférii, což se týká především Ujgurské autonomní oblasti Sin-ťiang, kde existuje přímá souvislost s druhou prioritou, týkající se zajištění energetických zdrojů.

Tchaj-wan bude i nadále jedním z neuralgických bodů asijské bezpečnosti. Pozice obou stran – čínské a tchajwanské – v polovině první dekády 21. století zatím nesignalizují možnost blízkého řešení tchajwanské otázky. V Tchaj-wanu jsou patrné tendence směřující k prolomení současného statu quo (dočasná autonomie a nezávislost), což se na čínské straně setkává se značně negativní reakcí. Čína nevyklučuje ani použití síly v případě, že by se skutečně Tchaj-wan rozhodl daný status quo změnit. Mj. to signalizuje text tzv. antiseparačního zákona, přijatého v roce 2005. [41]

Krajní řešení – tj. možný ozbrojený konflikt mezi Tchaj-wanem a Čínou – nicméně oslabuje značná provázanost ekonomik obou zemí, která existuje bez ohledu na *de iure* neexistující oficiální styky. [42] Důležitý je i postoj Spojených států, které, ač uznávají princip jediné Číny, by případné silové řešení tchajwanského problému neakceptovaly především z důvodu ohrožení jejich strategických zájmů ve východní Asii (i proto podporují Tchaj-wan dodávkami nejmodernější výzbroje). Čína bude nucena brát tento fakt minimálně ve střednědobé perspektivě velmi vážně v úvahu.

Zajišťování bezproblémového přístupu k energetickým zdrojům je diktováno nutností pokrýt vzrůstající energetickou spotřebu země. Čínské úsilí se v daném případě zaměřuje především na Střední Asii, Blízký východ a Rusko. Nástrojem čínské politiky je posilování bilaterální i multilaterální spolupráce (dohody o dodávkách ropy a plynu, stavby plynovodů a ropovodů), která je ale zaměřena i na „vyvažování“ přítomnosti Spojených států v zemích bezprostředně sousedících s Čínou. Důvodem je čínská obava z jejího „obkličování“.

V této souvislosti je možné uvést, že silným projevem čínské angažovanosti, která má i dlouhodobou dimenzi je např. založení a činnost Šanghajské organizace spolupráce (ŠOS), která se postupně stává velmi silným faktorem regionální politiky. Jejími členy jsou kromě Číny [43] Rusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán a pozorovateli Indie, Írán a Pákistán. Jejím hlavním úkolem je boj proti terorismu, extremismu a separatismu zvláště ve středoasijském regionu, pozornost se ale začíná soustřeďovat i na ekonomickou spolupráci.

Pro Čínu má ŠOS z geopolitického hlediska značný význam i z toho důvodu, že právě středoasijské země spolu s Pákistánem a Afghánistánem hraničí s oblastí Sin-ťiang, kde žije početná muslimská menšina (7 milionů). Oblast je základnou separatistického hnutí podporovaného z těchto zemí, ale také ze Saúdské Arábie, Pákistánu, Turecka a Čečenska. Zajištění stability v této oblasti jak prostřednictvím bezpečnostních opatření, tak i rozvojovými sociálními programy pro místní menšinu je jednou z priorit, neboť destabilizace situace by mohla ohrozit výstavbu a provoz plánovaných ropovodů a plynovodů vedoucích ze Sibiře přes Sin-ťiang na východní pobřeží Číny.

Z hlediska perspektiv čínské bezpečnostní politiky je zřejmé, že Čína bude posilovat svůj vojenský potenciál, který bude minimalizovat vojenskou nebo politickou zranitelnost země a umožní Číně hrát výraznou roli při udržování strategické rovnováhy v Asii. To je i v pozadí rozsáhlé modernizace ozbrojených sil (západní experti odhadují, že v roce 2025 může i z těchto důvodů čínský vojenský rozpočet dosáhnout v maximální variantě výše až 250 mili-

ard dolarů). Čínskou prioritou bude ale především posilování politického a ekonomického vlivu ke kterému bude napomáhat i rozšiřování politických a ekonomických vztahů s dalšími významnými světovými aktéry – USA, EU, Ruskem.

Součástí takových vztahů bude i „manévrování“ mezi nimi, kdy se např. dá očekávat, že vztahy s EU budou využívány jako nástroj k vyrovnávání politického, vojenského a ekonomického vlivu USA v asijském regionu. Vzestup Číny (a Asie jako celku) ale v každém případě přinese již v perspektivě následujících 10–15 let zahájení přestavby mezinárodního systému, kdy se těžiště světových záležitostí přesune z euroatlantické oblasti, kde leželo po minulá tři staletí, do oblasti Tichého oceánu.

Rusko

V polovině první dekády 21. století se Rusku podařilo překonat zhroucení státu v 90. letech a znovu obnovit stát, který je schopen garantovat fungování jeho základních atributů, včetně ekonomiky. [44] Zvýšila se jeho kredibilita na mezinárodním poli mj. aktivním zapojením do globální protiteroristické aliance, v jejímž rámci se stalo jedním z klíčových aktérů boje proti islamistickému terorismu.

Ruská ekonomika ale stále výrazně závisí na těžbě energetických zdrojů – především ropy a plynu, která zůstane i nadále jejím základem. Do popředí pozornosti se dostane otázka modernizace palivoenergetického průmyslu, ale i ostatních průmyslových odvětví. Podle odhadů ruských oficiálních míst je ale pro uskutečnění této modernizace v příštích dvaceti letech potřebná částka dvou triliónů dolarů. [45] To bude vyžadovat i značný příliv zahraničních investic, které jsou zatím relativně velmi nízké (v roce 2004 9,4 miliardy dolarů [46]).

Rozvoj Ruska limituje i celá řada dalších problémů – vysoká míra korupce, špatná vymahatelnost práva, zvýšená míra byrokratizace. Zcela zásadní je nebezpečí demografického úpadku způsobeného především stále nestabilní ekonomickou situací (signalizuje to i prognóza poklesu počtu obyvatel ze 144 milionu v roce 2001 na 137 milionu v roce 2025 [47]). Velmi vysoká je úroveň vnitřního násilí (vraždy, kriminalita). Značný problém představují i existující sociální problémy – v Rusku žije velký počet obyvatel v podmínkách chudoby, která je příčinou sociálního napětí ve společnosti, jež může ve větší či menší míře ohrožovat stabilitu země. K politické a ekonomické stabilitě nepřispívají ani značné rozdíly v ekonomické úrovni jednotlivých ruských regionů.

Patrná je i vnitřní bezpečnostní nestabilita, kterou kromě vysoké úrovně kriminality ovlivňuje i dlouhodobý konflikt v Čečensku a v širším rámci i nestabilní bezpečnostní situace na celém severním Kavkazu (Dagestán, Severní Osetie, Ingušsko). Nestabilita v tomto regionu vyplývá i ze zdejší velmi špatné ekonomické situace, která svým dílem přispěla k tomu, že se stal základnou islamistických teroristických skupin, infiltrovaných i ze zahraničí. I z těchto důvodů je možné počítat s pokračováním největšího ruského vnitřního konfliktu v Čečensku. Jeho urovnání bude záviset na realizaci vzájemně provázaných politických, bezpečnostních, ekonomických, sociálních a humanitárních opatření zahrnujících celý region severního Kavkazu, které by minimalizovaly existující potenciální nebezpečí narušení teritoriální celistvosti Ruska.

Bez ohledu na značné problémy se kterými se Rusko střetává a bude střetávat je jeho základní komparativní výhodou strategická autonomie, která je založena především na téměř naprosté energetické nezávislosti a relativně vysoké úrovni vzdělání aktivní populace. Stra-

tegická autonomie může v dalších letech vytvářet prostor pro další politické a ekonomické reformní kroky uvnitř země a může být i základem aktivního působení Ruska na mezinárodním poli, především pak vůči hlavním aktérům světového vývoje – USA, EU, Číně. Spolu s tím je nutné brát v úvahu, že Rusko v zájmu zajišťování strategické autonomie bude nadále věnovat velkou pozornost rozvoji svého vojenského potenciálu, včetně jeho nejsilnější komponenty, kterou představují jaderné síly považované za stále významný mocenský atribut. [48]

Rusko má předpoklady k tomu aby se v blízké perspektivě stalo energetickou „supervelmocí“, což je především spojeno s dynamickým ekonomickým růstem Číny a Asie, vyžadujícím značné dodávky surovin (ropa, plyn) právě z Ruska. S tím bude souviset i posilování „asijského vektoru“ ruské bezpečnostní politiky, konkrétně pak především prohlubování politické, ekonomické i vojenské spolupráce mezi Ruskem, Čínou a Indií, která může hrát roli určité protiváhy globálním ambicím Spojených států. Rusko se ale zároveň bude muset v následujících letech vyrovnat se zvýšenou ekonomickou aktivitou Číny především na Dálném východě, vyplývající z předpokládaného silného ekonomického vzestupu severovýchodní Číny.

Na opačném „pólu“ Eurasie bude Rusko pokračovat ve spolupráci s Evropskou unií, jejímž základem je ekonomická spolupráce (s důrazem na oblast energetiky), což vyplývá i z objemu vzájemné obchodní výměny, která na počátku 21. století (2002) dosáhla výše 84 miliard euro ročně (2002) [49] a dá se předpokládat její trvalý vzestup. Evropská unie přitom bude pro Rusko představovat jeden ze dvou hlavních pilířů ruské vize evropské, resp. euroasijské integrace s EU na západě a Ruskem iniciovanými a ovlivňovanými integračními procesy na východě. V daném případě se jedná především o Euroasijské ekonomické společenství, tvořené Ruskem, Běloruskem, Kazachstánem, Kyrgyzstánem a Tádžikistánem (status pozorovatele má Arménie) a Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti jejímiž členy jsou stejné země. Ve vzrůstající míře sem bude patřit i Šanghaiská organizace spolupráce, která rozšiřuje působnost integračních procesů i za hranice bývalého Sovětského svazu. Ruská vize integrace v euroasijském prostoru má a bude mít za cíl udržení strategického vlivu Ruska v jeho rámci, což ale nebude plně odpovídat především zájmům Spojených států, ale i Evropské unie. Nemusí to ovšem být konstantní pozicí, která se může měnit v závislosti na vývoji bezpečnostní situace nebo potřeb prohlubování ekonomické spolupráce. [50]

Evropská unie

Hloubka a šíře politické integrace postavená na základech historických zkušeností a odvíjející se především od stability demokratického vládnutí, velikosti společného trhu, ekonomické síly, existence jednotné měny, vysoké úrovni vzdělanosti a vysoké úrovně kvalifikace pracovních sil činí z Evropské unie jednoho z hlavních světových aktérů. Globální roli EU podtrhuje i skutečnost, že přispívá 40 % do všech rozpočtů OSN a poskytuje téměř dvě třetiny světové rozvojové pomoci. [51]

Schopnost udržet, prohloubit a rozšířit uvedené přednosti bude hlavní výzvou pro unii v perspektivě příštích 10–20 let. Je zřejmé, že to bude velmi složitý úkol vezme-li se v úvahu, že unie bude mít ke konci první dekády 21. století s největší pravděpodobností již 27 členů, přičemž s velmi různou ekonomickou úrovní. S tím souvisí i nutnost realizovat rozsáhlé ekonomické reformy, které z jednotlivých členských zemí i unie jako celku mají učinit aktéra, který obstojí ve stále více se zostřující globální ekonomické konkurenci. Pokud by tak EU nepostupovala, hlavně v rámci tzv. *lisabonské strategie hospodářského a sociálního rozvoje*,

hrozí ji relativní hospodářský propad. Při současném tempu rozvoje ekonomiky EU by mohl její podíl na světové výrobě klesnout ze současných 25 % na 12 % v roce 2050 (Spojené státy by si udržely svůj čtvrtinový podíl, navýšení podílu by šlo naopak ve prospěch Číny a Indie). [52]

K politickým, ekonomickým a sociálním problémům, které bude Evropa nucena řešit, se přidá i faktor demografické krize, spojené se stárnutím populace, které se v EU postupně stává hmatatelnou realitou.

Zpomalení procesu schvalování evropské ústavní smlouvy, resp. *de facto* její neschválení v původně dojednané podobě primárně zaměřené na udržení dynamiky větší politické koheze EU, ukázalo že nebylo dosaženo konsenzu o pokračování procesu, který je možné charakterizovat ekonomickou liberalizací, postupným otevíráním uzavřených národních společenství, jakož i snahou o kolektivní jednání evropských států, což s sebou nese i omezování možnosti jednat samostatně. Pokud by se nepodařilo dosáhnout řešení, jež by unii posunulo dále ke větší politické kohezi, mohlo by to i v blízké perspektivě přinést zpomalení procesu, ve kterém Evropská unie usiluje o udržení a rozšíření svého postavení jako rovnocenného partnerem ostatním hlavním aktérům světového vývoje. Jeho součástí je i plnění strategických cílů v oblasti bezpečnostní politiky, kterým chce unie čelit globální teroristické hrozbě: rozšiřování zóny bezpečnosti na jižním a východním směru (European neighbourhood policy), angažovanost při řešení palestinsko-izraelského konfliktu, posilování mezinárodního řádu v rámci stávajícího globalizovaného světa.

Rozšiřování zóny bezpečnosti prostřednictvím procesu rozšiřování EU představuje z geopolitického hlediska velmi důležitý prvek stabilizace bezpečnostní situace v Evropě a jejím nejbližším okolí (východní a jihovýchodní Evropa, severní Afrika, Blízký východ). Významné je, že se tak děje především politickými a ekonomickými nástroji, kde zvláštní místo zaujímá i rozvojová pomoc jako prostředek tzv. *soft security*. Ta bude i nadále v popředí, postupně se ale bude zvyšovat i role vojenských nástrojů (vojenské mise na Balkáně).

Právě Balkán bude představovat pro EU zásadní zkoušku účinnosti její integrační politiky. V perspektivě dvou let je možné počítat se vstupem Rumunska a Bulharska a poté, v první polovině druhé dekády 20. století, Chorvatska. V případě Srbska a Černé Hory, Bosny a Hercegoviny, Makedonie a Albánie půjde ze strany EU v první řadě o poskytování účinné pomoci pro dosažení větší míry jejich politické a ekonomické stability, která by vytvořila rámec pro možné budoucí členství v EU (jedná se ovšem o velmi vzdálenou perspektivu v horizontu 15–20 let). Dá se očekávat, že tento proces bude velmi komplikovaný, negativně ovlivněný historickými resentimenty (kaskáda válečných konfliktů, občanských válek a etnických čistek v devadesátých letech 20. století), stagnujícími ekonomikami, přetrvávajícím působením organizovaného zločinu, silnou korupcí a v neposlední řadě nedořešením otázek státoprávního uspořádání mj. ovlivňovaných i úsilím o etnickou homogenizaci (vztahy mezi srbskou a muslimskou entitou v Bosně a Hercegovině, možné oddělení Srbska a Černé Hory, status Kosova apod.).

Rizikový prvek bude představovat i působení uskupení islamistických teroristů, kteří se do regionu infiltrovali v průběhu zmíněných válečných konfliktů v devadesátých letech, což se ve značné míře týká především Albánie, představující základnu islamistických teroristů na celém Balkáně. Proces stabilizace tak bude velmi komplikovaný, jeho neúspěch by ovšem negativně ovlivnil nejen stabilitu regionu, ale i celé EU.

Bez dosažení větší stability v prostoru Balkánu by zřejmě nebylo možné počítat s případným vstupem Turecka do EU o kterém se předběžně uvažuje v horizontu roku 2020 i za ním.

Vstup Turecka je pro EU svého druhu strategickým imperativem, neboť jeho členství by teritoriálně posunulo EU do oblasti Blízkého východu, představujícího střed zájmů dalších hlavních světových aktérů. S tím je spojen i fakt, že by unie měla přímo na svém teritoriu významný energetický koridor pro dopravu ropy a plynu z oblasti Kaspického moře a Střední Asie. [53]

Strategie EU k zajišťování stability na Blízkém východě, která je hlavně založena na nástrojích *soft security*, by se ovšem v perspektivě mohla dostat do konfliktu s americkou strategií „velkého Blízkého východu“ v jejímž rámci se nedá vyloučit v určitých fázích výraznější preference *hard security*. Neshody okolo americké invaze do Iráku to již ukázaly na počátku 21. století, a to by se mohlo ve strategicky výbušném regionu opakovat.

„Východní“ směr politiky EU – Rusko, Ukrajina, Bělorusko, Moldávie (Moldova) – bude nadále představovat jednu z unijních priorit. V případě Ruska to bude nadále ovlivňovat míra určité energetické závislosti, ale i zájem na posilování společných oblastí zájmu, které jsou nyní vymezeny strategií „čtyř společných prostorů“ (ekonomika; svoboda, bezpečnost a spravedlnost; vnější bezpečnost; výzkum a vzdělání). [54]

Zájmy EU a Ruska se přesto mohou často dostávat do protikladu vyplývajícího z rozdílných představ obou protagonistů o budoucí roli řady zemí v postsovětském prostoru. Patrné to bude v následujících letech především na Ukrajině a částečně v Moldávii, které deklarují svůj zájem o členství resp. přiblížení k EU, což není Ruskem pozitivně přijímáno. Jejich integrační snahy budou ale ztíženy nutností dlouhodobě provádět radikální politické a ekonomické reformy, jejichž realizace může vyvolat značné politické, ekonomické a bezpečnostní turbulence. [55] EU ale bude mít zájem na jejich zvládnutí i ze zásadních strategicko-bezpečnostních důvodů.

„Jižní křídlo“ východu Evropy přiléhající k Černému moři, kam patří jak Ukrajina, tak i Moldávie, se stává spolu s Bulharskem a Rumunskem a v Zakavkazsku s Gruzii součástí dvoustranného koridoru, jenž bude z jedné strany sloužit pro přepravu vojenských sil USA a NATO určených k provádění protiteroristických operací v oblasti Blízkého východu, Střední Asie a Afghánistánu, a z druhé strany k přepravě ropy a plynu z Kaspického moře a Střední Asie do Evropy.

Bezpečnostní vývoj v bližším i vzdálenějším okolí EU provázený řadou kritických momentů bude zřejmě akcelarovat pozornost EU na posilování své bezpečnostní dimenze, která by potvrdila roli EU jako globálního bezpečnostního aktéra. Tento proces bude přesahovat horizont roku 2020 a jeho průběh může ovlivňovat řada faktorů. Na prvním místě se především jedná o postoj Spojených států k budoucnosti transatlantických vztahů resp. potřebnosti a využitelnosti Severoatlantické aliance pro realizaci jejich strategických cílů a zájmů. Tento postoj zatím není definitivně uzavřen, ale Spojené státy již začaly aktivně využívat jako alternativu k NATO *ad hoc* koalice, které jim umožňují řešit nové strategické zájmy a cíle. Jejich angažmá na Blízkém východě (Irák) je příkladem a je možné počítat s pokračováním této tendence.

V úvahu je nutně brát i vliv „strategického posunu“ těžiště světových záležitostí z euroatlantické oblasti do oblasti Asie, resp. Tichého oceánu. Není proto možné vyloučit variantu, že poklesne význam Severoatlantické aliance jako plnohodnotně fungující vojenské struktury, i když tento pokles může trvat delší dobu.

Ze zřetele nelze ztrácet ani dynamický nástup nových aktérů do světové globální politiky. Jejich ekonomický a vědecký rozvoj se může promítnout i do sféry vývoje vojenských technologií, což by v dlouhodobějším horizontu mohlo znamenat i ohrožení superiorní pozice Spo-

jených států. Přineslo by to nevyhnutelně nejen přehodnocování bezpečnostních hrozeb, ale i doktrinálních přístupů v bezpečnostní politice. Evropská unie by nemohla být výjimkou.

Urychlený rozvoj vlastní evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP - European Security and Defence Policy) se tak může i z uvedených důvodů stát skutečným imperativem unijní politiky. Základ daný stanovením „základního cíle 2010“ (Headline Goal 2010), který počítá s rozšířením schopností unie v celém spektru operací na zvládání krizí a vytváří pro to příslušné kapacity v institucionální, operační a plánovací rovině [56], by měl v perspektivě 10–20 let dospět do fáze, kdy by již vytvořené ozbrojené síly EU měly být schopny vést až pět druhů operací [57] (rozsáhlá operace na podporu míru, humanitární intervence velké intenzity, regionální válka v níž by šlo o evropské strategické zájmy, preventivní zásah proti úderu za použití ZHN a obrana vlastního území).

Politické elity EU a jednotlivých členských zemí EU budou pro zajištění těchto ambicí nuceny podstoupit velmi složitou politickou diskuzi s veřejností, aby obhájili navýšení vojenských rozpočtů nutných k vytvoření kapacit, jimiž zatím Evropa nedisponuje (zpravodajství, mobilní síly, letadlové lodě, transportní letadla, strategický průzkum, přesně naváděná munice atd.), Bez nich by tyto ambice byly neuskutečnitelné. Alternativou může být pokles politické váhy Evropské unie v globálním měřítku.

Složitost politické diskuze o potřebě vydávat více zdrojů na vnější bezpečnost bude dána i tím, že se paralelně dá předpokládat posilování kapacit bezpečnosti vnitřní. Její význam bude s prognózovaným nárůstem aktivit islamistického terorismu v Evropě stoupat. Podoba vnitřní bezpečnosti přitom zřejmě dozná výrazných změn, neboť pravděpodobně dojde k posílení vzájemného propojení a koordinace širokého spektra složek (zpravodajské služby, soudnictví, policie, civilní ochrana, ozbrojené síly, zdravotnictví) v zájmu fungování systému komplexního řízení bezpečnosti. Bude se tak dít na národních úrovních s předpokládaným posílením evropských agentur pro policejní a soudní spolupráci (Europol, Eurojust).

Závěrem

Jestliže devadesátá léta dvacátého století byla jen vyčkáváním dějin, obdobím „stávky událostí“, jak je pojmenoval argentinský spisovatel Macedonio Fernandez, je první dekáda století jedenadvacátého pravým opakem. Inflací krvavých útoků od New Yorku, Washingtonu přes Bali, Moskvu, Istanbul, Madrid, Beslan, Bagdád až po Londýn jako by naznačovala, že nové století bude stejně neklidné jako století, které přineslo několikrát v koncentrované podobě vlády totálního teroru.

Měli bychom na to být připraveni, možná tak, jak již naznačila slova z dnes již „klasické“ publikace Bezpečnostní politika České republiky, která vyšla před deseti lety:

„Počítejme raději se spíše katastrofickými scénáři, a to i za cenu, že urazíme některé státy, ba dokonce sousedy. Nechceme propadnout omylům, že tato planeta se bude chovat v novém tisíciletí rozumněji, že velmocí a další státy se vzdají svých podstatných pravomocí ve prospěch globálního řízení, že Evropa se promění ve Spojené státy evropské, že se podaří odstranit všechny podstatné příčiny napětí – etnické, rasové, náboženské, politické aj. Bohužel, spíše opak bude pravdou!“

Dodávám, že i proto je důležité stále „vyhodnocovat“ svět kolem nás s vědomím, že zkoumání „bezpečnostní budoucnosti“ je nikdy nekončící proces a jeho součástí je i permanentní diskuze (a spory) o této budoucnosti. Tato studie má ambici být její součástí.

Literatura:

- ANNAN, K. (2005): Mir zabrel v jadernýj tupik. Nėzavisimoje vojennoje obozrenije, http://nvo.ng.ru/printed/wars/2005-06-10/1_nuclear.html (10.6. 2005).
- BALABÁN, M. (2004). Historické reflexe a současné výzvy v procesu tvorby a realizace bezpečnostní politiky. *Vojenské rozhledy*, ročník 14 (46), číslo 2 (2005), s. 15-26.
- BALABÁN, M. (2004). Nová ruská vojenská doktrína a její mezinárodněpolitický a regionální kontext. *Mezinárodní politika*, ročník 28, číslo 9 (2004), s. 25-28.
- BALABÁN, M., RAŠEK, A. (2003). Česká republika mezi mlýnskými kameny. *Vojenské rozhledy*, ročník 12 (44), číslo 2 (2003), s. 3-13.
- BALABÁN, M., RAŠEK, A. (2005). Padesátiletí čtvrté světové války. *Vojenské rozhledy*, ročník 14 (46), číslo 2 (2005), s. 127-138.
- BECK, U. (2003). The Silence of Words: On Terror and War. *Security Dialogue*, číslo 2/2003, s. 255-267.
- BECK, U. (2004). *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2004, 431 stran.
- BURKE, I. (2004). *Al Qaeda: The True Story of Radical Islam*. London: I. B. Tauris, 2004, 304 strany.
- BURMEISTER, K., NEEF, A., SCHULZ-MONTAG, B., STEINMÜLLER, K. (2005). *Europe and Germany in 2020. A Future Scenario*. Z_Paper 10. Essen: Z_Punkt GmbH The Foresight Company, 2005, 24 stran.
- DĚVJATOV, A. (2004): Pod devizom veličije i dostoinstvo. Nėzavisimoje vojennoje obozrenije, http://nvo.ng.ru/printed/wars/2004-10-15/2_deviz.html (15.10. 2004).
- DONNELLY, Ch. (2000-2001). Přehodnocování bezpečnosti. *NATO Review*, zima 2000-2001, s. 32-34.
- DONNELLY, T. (2004). *Force Size and Strategy*. *American Enterprise for Public Policy Research*, http://www.aei.org/docLib/20040823_NS05Sept2004graphics.pdf.
- DRULÁK, P. (2005). Sbohem Evropo. *Lidové noviny – příloha Orientace*, <http://zpravy.centrum.cz/svet/clanek.phtml?id=364877> (11.6. 2005).
- EHLERS, K. (2005). Russland wird ein eurasischer integrationsknoten. *Eurasisches magazin*, <http://www.eurasischesmagazin.de/artikel/?artikelID=20050605>.
- EVERTS, S., FREEDMAN L., GRANT, CH, HEISBOURG, F., KEOHANE D., O'HANLON, M. (2004): *A European way of war*. London: Centre of European reform, 2004, 74 stran.
- FUKUYAMA, F. (2004). *Budování státu*. Praha: Alfa publishing, 2002, 136 stran.
- FÜRST, R. (2005). Čína: zahraničních investorů ráj. *Mezinárodní politika*, ročník 29, číslo 5 (2005), s. 10-12.
- GOMPERT, C.D., GODEMENT, F., MEDEIROS, S. E., MULVENON, C. J. (2005). *China on the Move*. A Franco-American Analysis of Emerging Chinese Strategic policies and Their Consequences for Transatlantic Relations. National Defence Research Institute, http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2005/RAND_CF199.pdf.
- HOGUE, F.J (2004). A Global Power Shift. Is the United States Ready? *Foreign Affairs*, číslo 4/2004, s. 2-7.
- KARÁSEK, T. (2004). Budoucnost transatlantických bezpečnostních vztahů: čtyři scénáře. *Mezinárodní vztahy*, ročník 39, číslo 2 (2004), s.20-35.
- KISSINGER, A. H. (2004). America's Assignment. *Newsweek* 4. 10. 2004.
- KISSINGER, A. H. (2005). USA se musejí vyhnout konfliktu s Čínou. *Lidové noviny* 17.6. 2005.
- KRÁSNÝ, A. (2005). Zamyšlení nad bezpečnostním vývojem ve vztahu k České republice. *Vojenské rozhledy*, ročník 14 (46), číslo 2 (2005), s. 3-14).
- KVAČKOV, V. (2002): Afgan: istorija dvizetsja po spirali. Nėzavisimoje vojennoje obozrenije, http://nvo.ng.ru/wars/2002-03-29/2_afgan.html (29.3. 2002).
- LOSKOT, A., PACZYŃSKI, W., PASZYC, E., SARNA, A., WIŚNIEWSKA, I: (2003). *The resource wealth burden-oil and gas sectors in the former USSR*. Centre for Eastern Studies, Warsaw, <http://www.osw.waw.pl/files/PRACE12en.pdf>.
- Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project* (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020.html.
- Mc GREGOR R., YEH, A., KREIMEIER, N. (2005) Chinas President buhlt in Ruuslandum Oellieferungen, *Financial Times Deutschland* 1.7. 2005.
- Mezinárodní terorismus (2005). *Regio* číslo 1 (2005), Centrum regionálních analýz, Ústav mezinárodních vztahů Praha.
- NOHEJL, M. (2005): Filozofie a terorismus. *Lidové noviny – příloha Orientace*. 16.4. 2005.
- Novýje vyzovy bezopasnosti i Rossija* (2002): Moskva: Sovět po vněšněj i oboronnoj politike, 24 stran.
- Oxford University Press, 2004, 859 stran.
- PEŁCZYŃSKA-NAŁĘCZ, K. (2005). *The ENP in practice – the European Union's policy towards Russia, Ukraine, Belarus and Moldova one year after the publication of the Strategy Paper*. Warsaw: Centre for Eastern Studies, http://www.osw.waw.pl/files/PUNKT_WIDZENIA_10.pdf
- SIPRI Yearbook 2004*. Armaments, Disarmament and International Security.
- SLAUGHTER, M. A. (2004). *A new world order*. Princeton University Press, 2004, 341 strana.

- SMITH, B (2005): Afghanistan. Where are we? Conflict Studies Research Centre, Camberley (U.K.) <http://www.da.mod.uk/CSRC/documents/CentralAsia/05%2830%29-BS.pdf>.
- SOCOR, V. (2005). Europe Must Not Lose Sight of Central Asia, *The Wall Street Journal*. 3. 6. 2005.
- SVOBODA, K (2005). Rusko: země investicím zaslíbená?, *Mezinárodní politika*, ročník 29, číslo 5 (2005), s. 13-15.
- TEREM, P. (2005) „Budoucnost jadrové energie v kontexte environmentální a energetické bezpečnosti“ [dosud nepublikovaný text připravený k vydání ve sborníku Svět 2050].
- Tvorba a realizace bezpečnostní politiky České republiky* [závěrečná zpráva projektu výzkumu] (2005): Centrum pro sociální a ekonomické strategie FSV UK, http://ceses.cuni.cz/sbp/doc/tvorba_a_realizace_bp.pdf.
- URBAN, J. (2005). Získá zahraniční politika Evropské unie bezpečnostní dimenzi? *Mezinárodní politika*, ročník 29, číslo 4 (2005), s. 4-5.
- YANG, F. (ed.) (2002). *Contemporary China and Its Foreign Policy*. Beijing: Word Affairs Press, 2002, 427 stran.

Poznámky k textu:

- [1] BECK, U. (2004). *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, 431 stran.
- [2] Viz *Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project* (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020.html.
- [3] Za posledních 200 let se průměrná teplota zvedla o 0,6 °C. V tomto století však vědci počítají s nárůstem teplot v rozmezí od 1,4 do 5,8 °C.
- [4] Ve značné míře se to týká i tak výbušného regionu jakým je Blízký východ, kde téma dostupnosti resp. využitelnosti vodních zdrojů představuje zdroj sporů a konfliktů ve vztazích Turecka, Sýrie a Iráku (Eufrat) nebo Izraele, Jordánska a palestinských území (Jordán, Jarmuk).
- [5] V současné době připadá 40 % světové energetické spotřeby na ropu, 26 % na uhlí a 24 % na plyn. Předpokládá se, že v roce 2010 bude plyn na druhém místě.
- [6] Viz *Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project* (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020_s2.html. Podle údajů mezinárodní agentury pro energii by čínská denní potřeba ropy mohla vzrůst ze současných 3 milionů barelů na 11 milionů barelů v roce 2030.
- [7] Arabský publicista Ch. A. Husejní uvedl 7. června 2004 v listu Asharq Al Awsat, že podle expertů „kritická cena“ ropy pro vypuknutí ekonomické krize v nejmocnější zemi světa - Spojených státech činí 124 dolarů za barel (viz <http://inosmi.ru/print/210184.html>)
- [8] Spojené státy vyčlenily 100 milionů dolarů na program „Caspian Guard“ zaměřený právě především na ochranu ropovodu Baku-Ceyhan. Jeho součástí je mj. výcvik speciálních jednotek určených na tento úkol a rekrutujících se z příslušníků ázerbájdžánské armády.
- [9] Hlavními spotřebiteli ruského plynu jsou nové státy EU (EU-10), které pokrývají svoji spotřebu ze 73 % z ruských dodávek. Ze „starých“ členských zemí jsou hlavními spotřebiteli ruského plynu SRN (dodávky pokrývají 32 % spotřeby), Itálie a Francie (25 %).
- [10] Rusko je v současné době po regionu Blízkého východu a Angole třetím hlavním dodavatelem ropy do Číny.
- [11] Za účelem dalšího rozvoje spolupráce mezi Spojenými státy a Ruskem v oblasti energetiky byl vytvořen a funguje tzv. *energetický kvartet* tvořený za ruskou stranu ministrem průmyslu a energetiky a ministrem pro ekonomický rozvoj a obchod a za americkou stranu ministrem energetiky a ministrem obchodu.
- [12] Ministerský předseda Kanady Paul Martin navrhl, aby se vytvořila skupina G-20, která by byla složena z 10 industrializovaných zemí a 10 zemí s dynamicky se rozvíjejícími tržními ekonomikami.
- [13] Významný americký futurolog Alvin Toffler např. navrhuje, aby se OSN stala federací různých smluv a paktů od NATO po Mercosur nebo NAFTA a proměnila svoji strukturu ze souboru stálých vertikálních byrokracií v horizontální, na jednotlivé problémy zaměřené a časově omezené jednotky.
- [14] Viz *Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project* (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020_s1.html.
- [15] Součástí této změny bude i expanze informačních technologií. Např. v roce 2020 by měly být k dispozici počítače v hodnotě pouhých cca 100 dolarů, které budou schopny provádět až 500 miliard operací za vteřinu.
- [16] Významný americký ekonom, ředitel Institutu Země na Kolumbijské univerzitě v New Yorku Jeffrey Sachs indikuje tři hlavní determinanty udržující Afriku v „pasti“ chudoby a zaostalosti: neschopnost vypěstovat dostatek potravin (produkuje pouze 1118 kg pšenice na hektar), rozšíření nemocí, které mají rozsah pandemie (AIDS, malárie), hospodářská izolace daná velmi špatnou dopravní infrastrukturou.
- [17] „Finanční“ rozměr takového řešení mj. indikuje údaj uvedený v Programu tisíciletí OSN: do roku 2010 bude Afrika jako nejméně rozvinutý kontinent potřebovat přímou pomoc v hodnotě 50 miliard dolarů ročně.
- [18] *Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project* (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020_s2.html#page48.

- [19] Jeden z „populačních“ scénářů Evropské komise uvádí, že pokud EU nezačne výrazněji podporovat porodnost jako součást celkové sociální politiky začne v Evropě od roku 2011 prudké snižování populace, které povede do roku 2030 k odchodu 21 miliónu lidí z pracovního procesu, což je 7 % pracovní síly. Mohlo by to mít i dopady na rekrutaci příslušníků ozbrojených sil (Josef ŠMONDRK např. uvedl ve svém článku „Zdrojové zabezpečení bezpečnosti a obrany České republiky“, *Vojenské rozhledy* č. 4/2004, že v roce 2025 poklesne díky snižování počtu obyvatel ČR a jejich stárnutí reálný rekrutační potenciál o 30 %).
- [20] Příkladem nebezpečnosti tohoto fenoménu mohou být např. aktivity hackerů na počátku 21. století. Např. v roce 2001 bylo zaznamenáno na internetu 31 323 jejich útoků, o rok později však již téměř třikrát tolik – 87 525.
- [21] Ilustrací může být např. Malacký průliv, spojující Indický oceán a Jihočínské moře, na jehož březích se rozkládají Malajsie, Singapur a Indonésie (780 km dlouhý, v nejužším místě 36 km široký), jehož možné zablokování teroristickým útokem (potopení jednoho či dvou supertankerů přepravujících ropu) by za situace, kdy se touto cestou transportuje 80 % ropy pro Japonsko a Čínu mohlo znamenat kolaps mezinárodního obchodu.
- [22] V polovině první dekády 21. století jsou ve 43 zemích světa v provozu jaderné elektrárny nebo jaderné reaktory a ve 100 zemích existují zásoby radioaktivních materiálů.
- [23] Na mezinárodní konferenci organizované mezinárodní organizací kriminální policie Interpol v roce 2005 v Lyonu její ředitel Ron Noble konstatoval, že neexistuje žádná jiná tak nebezpečná hrozba – svět ale na ni není dostatečně připraven.
- [24] O problematice nanotechnologie blíže viz TŮMA, M. (2004), *Nanotechnologie – „spása lidstva“ s bezpečnostními riziky? Mezinárodní vztahy*, ročník 39, číslo 2 (2004), s. 36-48.
- [25] Viz *Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project* (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020_s4.html. Buňky al Kajdy (Al-Káida) dnes působí podle některých expertů v 68 zemích.
- [26] Pro informaci je možné uvést početní stav muslimských komunit v těchto evropských zemích: Francie 5-8 milionů (z celkového počtu 60,7 milionu obyvatel), Velká Británie 1,6 milionu (60,4), Německo více než 3 miliony (82,4), Nizozemí necelý milion (16,4), Itálie jeden milion (58,1), Španělsko milion (40,3), Belgie necelých 400 tisíc (10,4).
- [27] Celkový roční obrát organizovaného zločinu činil na počátku 21. století cca 500 miliard dolarů (2 % HDP).
- [28] Viz BURKE, I. (2004): *Al Qaeda: The True Story of Radical Islam*. London: I. B. Tauris, 2004, 304 strany.
- [29] Centrum arabských strategických studií ve své „Arabské strategické zprávě“ za rok 2000–2001 uvádí následující příčiny nedůvěry k politice Spojených států vůči islámským zemím: strach se vzrůstajícího intervencionismu, který je srovnáván se starým evropským kolonialismem (s jediným rozdílem, že otevřeně nedeklaruje okupační záměry); vzrůstající obavy z humanitárních intervencí, preventivních úderů USA a spojenců a vměšování do vnitřních záležitostí muslimských zemí, porušování jejich státní suverenity bez svolení RB OSN; USA chtějí vést boj proti terorismu), aniž by konzultovaly a dosáhly souhlasu ostatních zemí s definicí terorismu; intervencionismus USA nemá pouze vojenský charakter, ale je kulturně orientován s cílem měnit identitu muslimských společností; zasahuje do osnov školní výuky, které by měly redukovat důraz na některé islámské hodnoty (vypustit z osnov islámskou koncepci džihádu či upravit osnovy v souladu s americkými globálními zájmy, vlastními výklady islámského dogma); Washington usiluje v dlouhodobé perspektivě o zásadní přeměnu tradičního arabského a islámského vědomí, aby neohrožovalo západní způsob života, což je velmi nebezpečná představa; USA neodlišují terorismus od národněosvobozeneckého boje Palestinců, a tím si vlastně udržují volné ruce pro cílený tlak na všechny arabské islámské země, které podporují Palestince; USA zbavují terorismus přesného významu, smyslu a snaží se ho rozšířit na každý akt násilí, vzpoury, občanskou válku, ozbrojený boj, i když je součástí národního osvobození, což je přístup, jenž jim umožňuje pragmaticky rozhodnout, co je a co není terorismus v souladu s jejich zájmy (převzato z kapitoly Blízký východ, autor Jaroslav BUREŠ in Mezinárodní terorismus, *Regio* číslo 1/2005, Centrum regionálních analýz, Ústav mezinárodních vztahů Praha).
- [30] Vypovídá o tom i výše vojenského rozpočtu, který činil v roce 2005 455,3 miliardy dolarů (cca 4,5 % HDP). Spojené státy se také podílejí 47 % na světových výdajích na zbrojení. Pro srovnání je možné uvést, že vojenský rozpočet Spojených států byl v roce 2004 téměř třikrát větší než vojenské rozpočty Francie, Velké Británie, Číny a Indie dohromady a 23,5 x větší, než vojenský rozpočet Ruska. Spojené státy také ovládají 63 % světového zbrojního trhu.
- [31] Pokud se zisky USA z ražebného (tj. příjmy z vydávání peněz) obrátí z příjmů na ztrátu (tj. americká měna se začne ze světa vracet) dolar výrazně oslabí, což podlomí důvěru v investice do delších aktiv v USA. Tato obrovská aktiva se začnou přelévát do „nových“ i „starých“ center moci, které tím získají obrovský investiční stimul, a tím i ekonomickou moc. Boj o zastavení takového transferu může vyvolat i řadu velmi vážných konfliktních situací mezi USA a těmito centry. V této souvislosti je možné uvést, že deficit běžného účtu

Spojených států dosáhne podle týdeníku Economist v roce 2006 objemu 825 miliard dolarů, tj. 6,4 % HDP. (Blíže o poklesu role dolaru ve světové ekonomice viz http://economist.com/opinion/displayStory.cfm?story_id=3446249).

- [32] Ministr vnitřní bezpečnosti Spojených států Michael Chertoff ve svém projevu v německém Marshallově fondu a v Centru pro evropskou politiku v Bruselu 23. května 2005 např. uvedl, že cílem jeho ministerstva je „vybudovat svět propojený bezpečnostními plášti, čímž mám na mysli bezpečná prostředí, v nichž se budou moci lidé i náklad pohybovat rychle, efektivně a bez rizika, aniž bude třeba tomu obětovat právo na soukromí či bezpečnost. Svět, v němž člověku náležitý bezpečnostní screening, technologie, cestovní doklady a kontrola pohybu nákladu umožní přesunovat se relativně svobodně z místa na místo, ať už bude kdekoli na zeměkouli. K lidem uvnitř takového bezpečnostního pláště budeme mít vysokou míru důvěry, takže důvěryhodné cestující a přepravce nebude nutné během cesty zdržovat na každé zastávce, aby byli znovu prověřeni. To nám umožní soustředit větší část svých zdrojů na osoby mimo bezpečnostní plášť – abychom mohli provádět hloubkovou analýzu a prověřování v té míře, v jaké potřebujeme, a zajistili tak, že ti, kdo nám chtějí ublížit, tímto sítím neprojdou.“ (Celý projev viz sborník konference „*Proměny konceptu vnitřní bezpečnosti*“ pořádané 26. 5. 2005 Střediskem bezpečnostní politiky CESES FSV UK a Policejní akademií ČR http://ceses.cuni.cz/sbp/doc/050901-Sbornik_Vnitri_Bezp.pdf).
- [33] Objem obchodní výměny mezi USA a Čínou činil v roce 2003 180,804.0 milionu dolarů. Patrná je ovšem její silná nerovnováha v neprospěch USA (import z Číny 125,436.10 milionu dolarů, export do Číny 28,367.9 milionu dolarů – údaje viz *The World Almanac and book of facts 2005*. New York: World Almanac Education Group, Inc., 2005).
- [34] O jejich výši si lze učinit představu na základě vojenského rozpočtu Spojených států z roku 2004: většina z cca pětiny rozpočtu alokovaného na válku proti terorismu byla určena pro Irák. V absolutních číslech se jedná o částku ve výši cca 71,5 miliardy dolarů.
- [35] Centrum strategických prognóz Stratfor zveřejnilo informaci, že dohody o jejich rozmístění bylo dosaženo v průběhu návštěvy ministra obrany Spojených států Donalda Rumsfelda v hlavním městě Ázerbájdžánu Baku 12. dubna 2005.
- [36] Čínský HDP dosáhne zřejmě již v roce 2005 úrovně Velké Británie, na konci první dekády tohoto století Německa a v roce 2015 Japonska. Předpokládá se že samotné Spojené státy budou Čínu dostihnuty v roce 2040. Pro doplnění je možné uvést, že druhý nejvýznamnější aktér v Asii – Indie – má dosáhnout objemem svého HDP okolo roku 2025 Německo (viz *Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project* (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020_s1.html).
- [37] Viz FÜRST, R. (2005). Čína: zahraničních investorů ráj. *Mezinárodní politika*, ročník 29, číslo 5 (2005), s. 10-12.
- [38] Pro srovnání je možné uvést že současná úroveň HDP na hlavu dosahuje v Číně a 5000 dolarů, v České republice 15 700, v Německu 27 600 a ve Spojených státech amerických 37 600 dolarů.
- [39] Viz *Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project* (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020_s1.html
- [40] Na školách ve Spojených státech nyní studuje více jak 50 tisíc čínských studentů.
- [41] Zákon proti rozštěpení státu, jak zní jeho oficiální název, byl přijat 17. března 2005 Všečínským shromážděním lidových zástupců. Podle oficiálních čínských zdrojů je cílem tohoto zákona bránit „rozštěpení vlasti“, a to následujícími způsoby: „Zabraňovat a potlačovat rozštěpení státu tchajwanskými separatistickými silami, přispět k mírovému sjednocení vlasti, zachovat mír a stabilitu v oblasti tchajwanské úžiny, hájit suverenitu a územní celistvost státu a hájit základní zájmy čínského národa.“ Klíčovou částí zákona je zřejmě § 8, ve kterém se uvádí: „Jestliže separatistické síly „za nezávislý Tchaj-wan“ pod jakýmkoli jménem nebo jakýmkoli způsobem podniknou akce za odtržení Tchaj-wanu od Číny, nebo dojde-li k vážnému incidentu, který by ve svém důsledku mohl vést k odtržení Tchaj-wanu od Číny či definitivně zmařit možnost mírového sjednocení, může stát v zájmu zachování suverenity a územní celistvosti přijmout opatření nemírového charakteru a další nezbytná opatření.“
- [42] Podle oficiálních údajů investovaly tchajwanské firmy v Číně od začátku devadesátých let 34 miliard dolarů. Údaje Asijské rozvojové banky uvádí částku mezi šedesáti až osmdesáti miliardami dolarů. V některých sektorech, jako ve výrobě čipů a části zařízení z oblasti informačních technologií, jsou na sobě dokonce obě ekonomiky do značné míry závislé.
- [43] Sídlo Šanghaiské organizace spolupráce (SCO-Shanghai Cooperation Organization) je v Pekingu. V rámci této organizace byl mj. v r. 2002 založen RATS SCO (Regional Antiterrorist Structure of SOC), se stálým sídlem výkonného výboru od r. 2004 v Taškentu (Uzbekistán).
- [44] A. SCHLEIFER A D. TREISMAN v článku „A normal country“ (*Foreign Affairs*, March/April 2004) mj. konstatují, že „Rusko vstoupilo do 90. let jako země s deformovanou a dezintegrovanou plánovanou ekonomikou, obrovským deficitem spotřebního zboží a velkým množstvím vojáků. Desetiletí zakončilo jako normální kapi-

talistická země s průměrnými příjmy (autoři uvádějí, že HDP na hlavu dosahuje podle údajů OSN dle nákupní parity 8000 dolarů, což je srovnatelné s Argentinou v roce 1991 nebo Mexikem v roce 1999). Bez ohledu na to, že ekonomická produktivita po rozpadu SSSR se silně snížila, přesvědčivé výpočty dokazují, že v roce 2003 je tendence opačná.“ (...) „To, že je s Ruskem vše v pořádku, může rozladit ty, kteří čekali více, a málo utěšit ty, kteří nemají volbu a kteří jsou nuceni vydržet nestabilní život v zemi. Ale pro zemi, která byla pouze před 15 lety „impériem zla“, ohrožovala vlastní národ a další země, je to samo o sobě značným úspěchem, zasluhujícím obdiv.“ (...) [Západ] získal místo výbojného protivníka s tisíci jadernými raketami, které byly na něj zacíleny, partnera připraveného ke spolupráci v oblasti odzbrojení, boje s terorismem a zadržování občanských válek.

- [45] Viz SVOBODA, K (2005). Rusko: země investicím zaslíbená?, *Mezinárodní politika*, ročník 29, číslo 5 (2005), s. 13-15.
- [46] Pro srovnání je možné uvést, že je to v porovnání s Českou republikou pouze dvojnásobek. Aktuální celková výše zahraničních investic dosahuje v Rusku podle informace ministra financí Alexeje Kudrina uveřejněná 4. dubna 2005 výše 100 miliard dolarů.
- [47] 21. dubna 2005 uvedl ministr regionálního rozvoje Ruské federace Vladimír Jakovlev na jednání skupiny pro demografii a lidské zdroje Rady pro podnikání a hospodářskou soutěž, že více jak 60 % Rusů jsou starší občané, děti a invalidé, 20 miliónů mužů je praceneschopných, jeden milión občanů je ve vězení, čtyři milióny jsou v ozbrojených silách, pět miliónů je nezaměstnaných, čtyři milióny jsou chronickými alkoholiky a jeden milión jsou narkomané.
- [48] V dokumentu „Aktuální úkoly ozbrojených sil Ruské federace“, který byl přijat v roce 2003 (jedná se *de facto* o novou ruskou vojenskou doktrínu) se mj. reaguje na ty faktory vývoje vojenskopolitické situace ve světě, které mohou být nebezpečné z vojenského hlediska i pro Rusko. Velká pozornost je např. věnována tendencím vrátit jaderné zbraně mezi přijatelné nástroje používané v rámci vojenských operací. Zmiňuje se mj. vývoj jaderných zbraní v řadě zemí a možné náznaky „snížení prahu použití jaderných zbraní“, což je považováno za faktor, který může narušit globální i regionální bezpečnost. Odpovědi Ruska má být přestavba systému řízení vojsk a přístupů k zadržování hrozeb různých úrovní. V této souvislosti je možné uvést, že ministr obrany Sergej Ivanov v říjnu 2003 na reprezentativním shromáždění ruského politického a vojenského vedení na ministerstvu obrany (za účasti prezidenta V. Putina), kde byl dokument představen, ve svém projevu nevyloučil ani preventivní použití síly, pokud si to budou vyžadovat zájmy Ruska nebo jeho spojenecké závazky.
- [49] Blíže viz: http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/intro/eco_trade.htm#trade.
- [50] Přední německý expert na Rusko Alexandr Rahr, koordinátor Fóra EU-Rusko podporovaného Evropskou komisí a ředitel projektu Rusko/SNS Koerberovy nadace, vyslovil předpoklad, že Rusko se do roku 2020 stane členem EU. Hlavními důvody ruského členství bude potřeba vyvážit vliv Číny a efektivně čelit tlaku islámského fundamentalismu (viz <http://www.imosmi.ru/print/220212.html>). Rusko může být i klíčovou částí velkých ekonomických projektů, které se kterými se počítá v prostoru Eurasie. Příkladem může být např. idea vytvoření transkontinentálního dopravního koridoru vedoucího přes ruské území od pobřeží Tichého oceánu na pobřeží Atlantiku. O této ideji se mj. jednalo na zasedání Rady ministrů Evropské konference ministrů dopravy v Moskvě v květnu 2005.
- [51] Rozvojová pomoc EU dosáhla např. v roce 2002 objemu 36 miliard USD ročně (pro srovnání: USA vydaly na obchodní a rozvojovou pomoc v témže roce 13 miliard USD).
- [52] Viz COLOMBANI, P (ed.) (2002). *Le Commerce Mondial au XXIe siècle*. Institut français des relations internationales, <http://www.ifri.org/files/Economie/ifrit.pdf>.
- [53] V roce 2020 by např. Turecko mohlo přes svoje území přepravovat 50,5 miliónu tun ropy a 41 miliónů kubických metrů plynu.
- [54] Tato Strategie byla přijata na summitu EU-Rusko, který se konal v květnu 2003 v Sankt Petěrburku.
- [55] V potaz je v daném případě nutné brát i vysokou míru závislosti na dodávkách energetických surovin z Ruska (např. 100 % závislost na dodávkách plynu Moldávie a 40 % Ukrajiny).
- [56] Blíže viz KHOL, R. (2004). Rozvoj evropské bezpečnostní a obranné politiky v roce 2004. *Bezpečnostní témata* číslo 2 (2004), Centrum bezpečnostních analýz, Ústav mezinárodních vztahů Praha.
- [57] Viz *European Defence. A proposal for a White Paper*. [Report of an Independent Task Force.] May 2004 (<http://www.iss-eu.org/chaillot/wp2004.pdf>).

Tato studie vznikla jako součást výzkumného záměru Fakulty sociálních věd UK Praha „Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika“ (MSM0021620841).

Vojenské a veřejné výdaje a fiskální politika v ČR v 90. letech

Bezpečnostní doktríny ovlivňují pojetí obrany, výši obranných výdajů, a tím i vývoj jiných složek veřejných výdajů. Obranné a ostatní složky veřejných výdajů jsou součástí výdajové stránky státních (veřejných) rozpočtů, utváří ráz fiskální politiky vlády. Obranné výdaje a fiskální politika tak ovlivňují vývoj ekonomiky v dané zemi. Účelem následujícího příspěvku je nastínit souvislosti vývoje obranných a veřejných výdajů pod vlivem formování bezpečnostní strategie a obrany v 90. letech v České republice a jejich promítnutí do rámce uplatňované fiskální politiky vlády. Jde zde o to, zda a jak vývoj obranných výdajů ovlivnil vývoj jiných složek veřejných výdajů, jakým způsobem obranné výdaje v tomto složitém období ovlivnily realizaci fiskální politiky vlády, a tím i ekonomický vývoj.

Úvod

Jestliže se v první polovině 90. let ČR projevovala nejasnost v pojetí bezpečnostní strategie, nedostatečná schopnost definovat obranné potřeby státu, lokální konflikty v Evropě (válka v Jugoslávii) a v jiných částech světa, hrozby mezinárodního terorismu vedly k realistickému pojetí bezpečnostní strategie završeného úsilím vlády ČR o vstup do NATO.

Změna mezinárodní bezpečnostní situace po ukončení studené války se zásadním způsobem promítla v tom, že obrana se stala méně naléhavou, vedla ke změně bezpečnostních strategií států a celkově změnila trend vývoje obranných výdajů ve světě. Redukce obranných výdajů tak vytvořila reálnou možnost plnějšího uspokojování jiných alternativních veřejných potřeb nežli potřeb obrany. Je třeba uvážit, že vedle sestupného trendu vývoje obranných výdajů působily i faktory, které působily na jejich růst, tj. vliv technického pokroku na proces modernizace výzbroje a vojenské techniky armády, vědomí nezbytnosti účasti státu na řešení bezpečnostních problémů v různých částech světa, vidina přechodu na profesionalizaci armády. Tyto okolnosti utvářely trendy vývoje jak obranných, tak i ostatních veřejných výdajů a odrážely změny priorit vládní hospodářské politiky.

Vojenské (obránné) výdaje vynakládané na zabezpečení veřejného statku obrana mají nejen přímý efekt, čímž je cílená úroveň obranyschopnosti země, nýbrž mají i účinky nepřímé. Ty se projevují tím, že výdaje na obranu současně znamenají nemožnost použití těchto zdrojů společnosti pro jiné účely a ovlivňují tak různé stránky ekonomického vývoje. Ekonomická výkonnost, růst HDP, to vše podmiňuje možnosti uspokojení potřeb společnosti, včetně potřeb obrany.

Řešení těchto otázek je nesnadné, neboť ekonomický vývoj v transformačním období v ČR byl velmi složitý a probíhal pod vlivem mnoha faktorů s rozdílným účinkem:

- například snižování obranných výdajů na jedné straně vytváří možnost přesunout zdroje (rozpočtové výdaje) na jiné společenské účely, umožňuje přesunout pracovní síly a některé prostředky z obranného do civilního sektoru, což lze hodnotit jako pozitivní efekt redukce vojenských výdajů, zejména vzhledem k předchozímu stavu

ekonomiky, kdy ekonomické zdroje byly plně využity (v podmínkách centrálně plánované ekonomiky),

- ❑ na druhé straně v situaci, kdy ekonomické zdroje v procesu ekonomické transformace v ČR nebyly plně využívány, redukce vojenských výdajů snižovala jejich multiplikační účinek, což bylo naproti tomu negativním efektem (vojenské výdaje jako kterékoliv výdaje vlády v podmínkách volných zdrojů vykazují multiplikační efekt zdůvodněný J. M. Keynesem na ekonomický růst),
- ❑ ekonomický vývoj byl zásadním způsobem ovlivněn zejména samotným procesem transformace, způsobem privatizace, rozpadem stávajících exportních trhů nežli vlivem obranných výdajů,
- ❑ ekonomický vývoj byl rovněž významně ovlivněn realizací fiskální politiky vlády, což znesnadňuje řešení zmíněných otázek. Například uplatnění expanzivní fiskální politiky má zpravidla dočasně prorůstový účinek stejně jako redukce vojenských výdajů, za jinak stejných podmínek.

Vývoj vojenských a veřejných výdajů v 90. letech

Základní vývojové trendy vojenských a dalších veřejných výdajů [1] uvádí následující tabulka.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	AR 3/02
HDP (s.c)	100	102,2	105,9	104,3	99,2	99	100,5	103,3	103,1	102	2,5
Příjmy VR	100	112,89	114,69	109,69	104,87	106,61	104,69	104,97	109,2	106,3	7,18
Výdaje VR	100	117,83	115,86	11,36	107,27	107,63	102,39	111,64	107,36	106,3	8,4
Služby	100	123,98	121,67	120,19	62,8	104,87	106,6	113,9	109,24	106,67	13,9
Obrana	100	114,27	103	108,04	89,1	113,03	109,59	108,19	101,2	109,15	5,1
Bezpečnost	100	128	116,78	117,64	84,62	102,82	109,78	108,38	105,02	111,93	7,29
Vzdělání	100	115,74	116,39	113,2	94,27	98,62	107,45	100,83	112,92	110,8	6,91
Zdravotnictví	100	186,3	114,95	111,44	107,46	108,5	104,3	105,3	111,54	106,8	13,5
Sociální zabezpečení	100	86	116,7	112,9	128,56	108,5	107,8	107,9	106,3	107,28	7,5
Bytová výstavba	100	104,29	99,39	110,83	132,26	93,66	106,2	107,9	89,05	105,09	4,1
Kultura	100	135,16	122,78	114,72	102,92	104,59	112,19	112,7	109,2	110	11,9
Dotace do NH	100	135,36	113,7	102,48	100,7	119,7	97,74	106,09	131,26	114,98	11,5
Jiné výdaje	100	79,95	116,8	101,17	118	108,69	110,46	162,06	121,63	125,57	15,6

Zdroj: Vypočteno z údajů: <http://www.mfcr.cz>, 19. 4. 2004

Poznámky:

AR = průměrné tempo růstu v období

NH = národní hospodářství

Služby = veřejné služby (výdaje na výkon zákonodárných a výkonných orgánů státní správy, hospodářská pomoc do zahraničí, badatelský výzkum)

Jiné výdaje = transfery ve prospěch jiných vlád, platby úroků ze státního dluhu aj.

Tab. 1: Dynamika vývoje veřejných výdajů 1993–2002 (vypočteno z b.c., kromě HDP)

V uvedeném období se veřejné výdaje vyvíjely rychleji proti tempu růstu veřejných příjmů. Z údajů vyplývá, že rychleji než průměrné tempo růstu veřejných výdajů zaznamenaly výdaje na:

- ❑ veřejné služby, zdravotnictví, kulturu, dotace do hospodářství a jiné výdaje,
- ❑ mírně pod úroveň veřejných výdajů rostly výdaje na bezpečnost a sociální zabezpečení,
- ❑ pomaleji se vyvíjely výdaje na vzdělání,
- ❑ nejpomaleji se vyvíjely výdaje na obranu a bytovou výstavbu.

Reálný obraz vývoje jednotlivých kapitol veřejných výdajů ilustruje jejich vyjádření v absolutních hodnotách a ve stálých cenách, jak ukazuje následující **tab. 2**.

V období do roku 1997 rostly příjmy i výdaje veřejných rozpočtů, s rychlejším růstem výdajů. Pokles výdajů v roce 1997 se projevil nejvíce u výdajů na veřejné služby, bezpečnost, obranu a vzdělání. Naopak nejvíce rostly výdaje na sociální zabezpečení a zdravotnictví, mírné zvýšení je patrné ve výdajích do hospodářství.

V období po roce 1997, kdy došlo ke změnám v zaměření fiskální politiky, došlo k nárůstu všech kapitol veřejných výdajů. Ještě více se zvýraznil rozdíl v růstu výdajů oproti veřejným příjmům, jak ukazuje tab. 2. Prioritami hospodářské politiky v tomto období se staly zejména podpora hospodářským odvětvím, kdy výdaje na tyto účely vzrostly o 61,9 %, vysokým růst zaznamenaly výdaje na veřejné služby (což jsou do značné míry výdaje na udržování státního aparátu), dále výdaje na bezpečnost, vzdělání a sociální zabezpečení. Výdaje na obranu a zdravotnictví zaznamenaly zvýšení o 35 %, což je sice nejnížší, ovšem nejde o zanedbatelný růst. Zaměření hospodářské politiky vlády a její priority jsou patrné i zohledněním podílů jednotlivých kapitol veřejných výdajů na celkových veřejných výdajích jak lze pozorovat z tab. 3. Prioritními obory s nejvyššími podíly výdajů na celkových veřejných výdajích jsou především sociální zabezpečení, zdravotnictví, vzdělání a hospodářské dotace. Obranné výdaje jsou v celém období nejméně potřebným veřejným statkem, jak je patrné z jejich podílu na celkových výdajích či na jejich podílu na HDP.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Index 1998- 2002
Příjmy veřejných rozpočtů	578,38 100	582,06 100,6	610,96 104,9	662,33 108,4	709,20 107,0	751,67 105,9	796,75 106,0	876,17 109,9	1,32
Výdaje veřej. rozpočtů	593,91 100	605,95 102,0	643,51 106,2	702,8 109,2	759,22 108,0	835,33 110,0	926,8 110,9	1024,34 110,5	1,45
Obrana	28,49 100	28,2 99	25,15 89	28,91 114,9	32,35 111,9	35,34 109,2	35,73 101,1	39,19 109,7	1,35
Bezpečnost	33,95 100	36,64 107,9	31,03 84,6	32,45 104,5	36,37 112,0	39,8 109,4	41,75 104,9	46,96 112,4	1,45
Veřejné služby	51,64 100	56,95 110,3	35,76 63	38,17 106,7	41,55 108,8	47,79 115,0	52,16 109,1	55,91 107,2	1,46
Vzdělání	71,63 100	74,44 103,9	70,23 94	70,42 100,2	77,26 109,7	78,65 101,8	88,73 112,8	98,82 107,2	1,40
Zdravotnictví	91,65 100	93,62 102,2	100,7 107,5	111,12 110,3	118,34 106,5	125,5 106,0	139,85 111,4	150,1 107,3	1,35
Sociální zabezpečení	158,43 100	164,14 103,6	211,23 128,7	233,1 110,3	256,58 110,0	279,76 109,0	297,22 106,2	320,4 107,8	1,37
Hospodářské dotace	92,07 100	86,57 94	87,32 100,8	106,28 121,7	106,05 99	113,6 107,1	148,98 131,1	172,13 115,5	1,62

Zdroj: Vypočteno z údajů: <http://www.czso.cz/csu>

Tab. 2: Vývoj vybraných kapitol veřejných výdajů v letech 1995–2002 (v mld Kč., s.c. 1995, kromě %)

		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Obrana	%HDP	2,36	2,33	1,94	1,84	1,66	1,93	2,13	2,24	2,21	2,39
	%VeV	5,45	5,33	4,80	4,46	3,91	4,11	4,26	4,23	3,85	3,82
Bezpečnost	%HDP	2,22	2,45	2,31	2,40	2,05	2,16	2,40	2,53	2,58	2,86
	%VeV	5,12	5,6	5,72	6,05	4,82	4,62	4,79	4,76	4,50	4,58
Veřejné služby	%HDP	3,35	3,58	3,52	3,73	2,36	2,55	2,74	3,03	3,22	3,40
	%VeV	7,73	8,12	8,69	9,40	5,56	4,62	5,47	5,72	5,63	5,46
Vzdělání	%HDP	5,21	5,20	4,88	4,87	4,63	4,70	5,09	4,99	5,48	6,02
	%VeV	12,01	11,36	12,06	12,28	10,91	10,02	10,18	9,41	9,57	9,65
Zdravotnictví	%HDP	2,72	6,73	6,24	6,13	6,63	7,41	7,78	7,96	8,64	9,14
	%VeV	6,28	15,35	15,42	15,45	15,64	15,81	15,59	15,02	15,09	14,65
Sociální zabezpečení	%HDP	15,47	11,47	10,80	10,74	13,63	15,55	16,91	17,75	17,26	19,51
	%VeV	35,66	26,17	26,68	27,09	32,82	33,17	33,79	33,49	32,07	31,28
Dotace do NH	%HDP	5,86	6,84	6,28	5,66	5,76	7,09	6,99	7,21	9,21	10,48
	%VeV	13,5	15,60	15,50	14,29	13,57	15,12	13,97	13,60	16,07	16,80

Zdroj: viz tab. 1 (vypočteno: 1993–94 z běžných cen, 1995–2002 z cen 1995)

Poznámka: NH = národní hospodářství,
VeV = celkové veřejné výdaje

Tab. 3: Podíl vybraných kapitol veřejných výdajů na HDP a na celkových veřejných výdajích (v %)

Vliv vojenských výdajů na vývoj nevojenských veřejných výdajů

Jak ovlivnil vývoj obranných výdajů v uvedeném období vývoj nevojenské části veřejných výdajů se pokusíme nastínit rozdělením veřejných výdajů na *obrné výdaje a nevojenské výdaje*, tj. veřejné výdaje minus obranné výdaje. Rozdělení celkových veřejných výdajů na uvedené dva sektory umožňuje identifikovat vliv vývoje obranných výdajů na nevojenský sektor veřejných výdajů a objasnit zda se projevila mírová dividenda na základě poklesu významu obrany ve vývoji veřejných výdajů.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
1. HDP	1020,3	1182,8	1381,0	1567,0	1798,9	1839,1	1902,3	1984,8	2175,2	2275,8
2. Celk. veř. výdaje	442,7	518,7	593,9	660,5	700,8	752,7	796,4	867,9	963,9	1060,2
3. Nevojenské	418,6	491,1	565,4	629,8	673,4	721,7	762,5	831,2	926,8	1019,6
4. Vojenské	24,2	27,6	28,5	30,7	27,4	31,0	33,9	36,7	37,1	40,6
3 : 2 (v %)	94,55	94,76	95,2	95,35	96,09	95,88	95,74	95,77	96,15	96,17
4 : 2 (v %)	5,45	5,32	4,79	4,64	3,90	4,11	4,25	4,23	3,84	3,83

Zdroj: <http://www.mfcr.cz>, 19.4. 2004
<http://www.czso.cz>, 19.4. 2004

Tab. 4: Vývoj vojenských a nevojenských veřejných výdajů 1993–2002 (b.c., mld Kč)

Z tab. 4 jasně vyplývá, že v letech 1993–1997 *pokles podílu obranných výdajů na celkových veřejných výdajích umožnil zvyšovat podíl nevojenské části těchto výdajů. Zde se nesporně projevil pozitivní vliv redukce váhy obranných výdajů ve prospěch rozvoje civilních výdajů a tedy civilního sektoru ekonomiky.*

Změna v zaměření bezpečnostní strategie ČR s cílem vstupu do NATO se odrazila v mírném zvyšování podílu vojenských výdajů ve veřejných výdajích, což se projevilo v mírném snížení podílu nevojenských výdajů ve veřejných výdajích období 1998–2000. V letech 2001–2002 opět pokles váhy obranných výdajů umožnil zvýšit váhu nevojenských veřejných výdajů.

V období 1993–1997 se projevil pozitivní vliv redukce vojenských výdajů ve prospěch rozvoje těch oblastí ekonomiky, jejichž význam značně vzrostl v nových společenských podmínkách. Nákladem tohoto pozitivního efektu však „byla pro rozpočtové výdaje na obranu založena výchozí základna, která neodpovídala nejen potřebám vytváření akceschopného celku z dvou-třetinového torza bývalé čs. armády, ale ani úkolům vyplývajícím z nové vojensko-politické situace českého státu“. [2]

V následujících letech vývoj veřejných výdajů ovlivnila změna v zaměření bezpečnostní strategie ČR pod vlivem předpokládaného vstupu ČR do NATO.

Zaměření fiskální politiky

Dynamika vývoje celkových veřejných výdajů a jejich jednotlivých výdajových položek byla nesporně pod vlivem *realizované fiskální politiky*, která na základě přijaté reformní strategie měla být restriktivní, avšak jak ukazuje vývoj strukturálních schodků (1994–1996), ve skutečnosti byla expanzivní, což se krátkodobě odrazilo ve stimulování agregátní poptávky a tedy ekonomického růstu.

Z tab. 5 a následného grafu lze vyvodit charakter fiskální politiky vlády, jejíž skutečnou podobu určuje vývoj strukturálního schodku veřejných financí, tj. ta složka reálného schodku (přebytku), kterou vláda kontroluje na rozdíl od cyklické složky rozpočtu, která vyjadřuje výsledek autonomních soukromých výdajů. Strukturální složka rozpočtu tak zahrnuje výsledek finančního hospodaření vlády (veřejné sféry) nezávisle na vývoji cyklu, avšak ve vztahu k potenciálnímu produktu, tj. produktu který by byl dosažen při průměrném využití výrobních faktorů (nebo jiným způsobem konstruovaného). Strukturální složka rozpočtu vypovídá o finanční disciplíně vlády.

Jestliže se meziročně zvyšuje strukturální deficit, znamená to, že do ekonomiky proudí více peněz, fiskální politika se uvolňuje a nabývá *expanzivní charakter* a fiskální expanzí se stimuluje ekonomický růst. V situaci, kdy se jeho úroveň nemění, stává se fiskální politika *neutrální*, ekonomický růst není nijak ovlivňován. V případě, kdy vláda je donucena snižovat strukturální deficit, stává se fiskální politika *restriktivní*. Fiskální restrikce tak na rozdíl od fiskální expanze ekonomický růst snižuje. Přesouvání strukturálních schodků v rámci realizované fiskální politiky může tak zmírňovat výkyvy hospodářského cyklu, což platí i pro změny ve vývoji vojenských výdajů. Vojenské výdaje se však vyvíjí v souladu s cíli bezpečnostní (obraně) politiky, nikoli v souladu se záměry fiskální politiky, takže mohou její záměry modifikovat.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
RHDP (b.c.)	1020,3	1182,8	1381,0	1567,0	1679,9	1839,1	1902,3	1984,8	2175,2	2275,6
PHDP (b.c.)	–	–	1371,2	1515,6	1641,6	1860,1	1945,7	2001,4	2166,1	2292,0
BS (v % HDP)	+0,39	-1,21	-1,12	-1,66	-2,1	-2,35	-2,76	-4,38	-5,1	-6,74
mld Kč	+3,97	-14,38	-15,52	-26,05	-35,4	-43,34	-52,5	-86,9	-111,01	-153,4
CS (% PHDP)	–	–	+ 0,29	+ 1,33	+ 0,90	-0,44	-0,89	-0,32	+ 0,20	-0,28
BS' (% HDP)	–	–	-1,41	-2,99	-3,0	-1,91	-1,87	-4,06	-5,3	-6,46
Rozpočtový impulz (%)	–	–	+ 1,0	+ 1,62	0	-1,09	-0,4	+ 2,18	+ 1,25	+ 1,16
Obrana (%)	2,36	2,33	2,06	1,96	1,62	1,68	1,78	1,84	1,71	1,78
v mld (b.c.)	24,17	27,62	28,45	30,74	27,39	30,96	33,93	36,71	37,16	40,56

Zdroj: Vypočteno podle údajů: <http://www.mfcr.cz> 11. 1. 2005, 19. 4. 2004

Poznámky: Vypočteno z běžných cen

RHDP = reálný HDP

PHDP = potenciální HDP na bázi souhrnné produktivity výrobních faktorů (údaje viz zdroj)

BS = reálný přebytek (schodek) veřejných rozpočtů. Platí: $BS = B\dot{S} + CS$ ($B\dot{S} = BS - CS$)

CS = cyklický přebytek (schodek). Zjištěno jako rozdíl daní na úrovni RHDP a PHDP

BS' = strukturální přebytek (schodek) veřejných rozpočtů

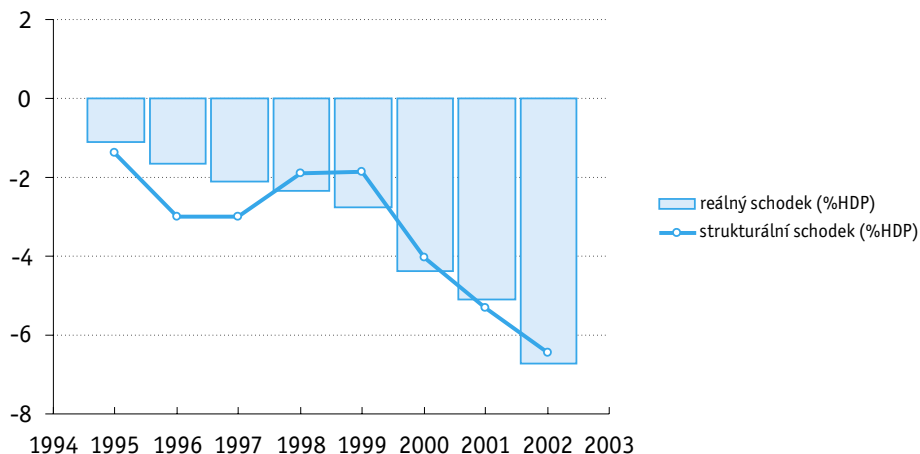
Rozpočtový impulz = meziroční změna HDP (%) vlivem změny strukturálního schodku

Tab. 5: Vývoj reálného a strukturálního schodku veřejných rozpočtů (v % HDP)

Vliv vojenských a veřejných výdajů na zaměření fiskální politiky

Jakým způsobem ovlivnila fiskální politika hospodářský vývoj v 90. letech a jakou roli sehrály obranné výdaje při realizaci fiskální politiky v období 90. let?

Do roku 1996 převládalo expanzivní zaměření fiskální politiky, jak ilustruje **graf**. Strukturální schodky se prohlubovaly (nemáme potřebné údaje k 1993–94), pozitivní rozpočtový impulz (jako meziroční změna HDP v důsledku změny strukturálního schodku, neboli dodatečného přísunu peněz do ekonomiky) byl 3,7 % HDP v roce 1995, 1,62 % v roce 1996.

Graf: Vývoj reálného a strukturálního schodku (údaje z tab. 5)

Ekonomický růst v ČR byl takto z části financován expanzivní fiskální politikou. Pokud by se strukturální deficit v těchto letech neměnil, ekonomický růst by byl adekvátně o tyto veličiny pomalejší.

Vládní priority veřejných výdajů byly soustředěny na rozvoj *sociálního zabezpečení, zdravotnictví, vzdělání a dotace do národního hospodářství*. Obranné výdaje do roku 1996 zaznamenaly mírný růst (v b.c.), v roce 1997 poklesly, ve stálých cenách v celém období klesaly. Podíl obranných výdajů na celkových veřejných výdajích klesl až na 1,66 % na HDP a na 3,90 % celkových veřejných výdajů. Z uvedených údajů je možné tvrdit, že *pokles obranných výdajů v tomto období umožnil zvýšit výdaje v jiných důležitých sférách veřejných výdajů (viz tab. 4) a umožnil tak realizaci fiskální expanze.*

V roce 1997, kdy se projevil příznaky hospodářské stagnace, vláda byla donucena k rozpočtovým škrtům, což se odrazilo v absolutním poklesu všech kapitol veřejných výdajů (ve s.c. 1995), kromě výdajů na sociální zabezpečení, zdravotnictví a dotací do národního hospodářství. Strukturální deficit se v podstatě stabilizoval, čili přísun dodatečných peněz do ekonomiky se zastavil, fiskální impuls se projevil v -4,38 % poklesu HDP, fiskální politika nabyla *neutrální ráz.*

Jinak řečeno, pokud by vláda dále zvýšila strukturální deficit, nedošlo by k poklesu ekonomického růstu. Ukázalo se, že **z hlediska dynamiky ekonomického vývoje není důležitý přebytek či deficit rozpočtu, nýbrž zejména struktura výdajů.** Rozpočtové škrtly postihly zřejmě některé investiční projekty a tímto způsobem byl hospodářský růst zbrzděn. *Fiskální politika vzhledem k této fázi cyklu nebyla adekvátní, nepůsobila proticyklicky, nepodněcovala ekonomický růst.*

Pokles obranných výdajů se projevil absolutně i relativně. *Obranné výdaje tak v tomto roce odpovídaly neutrálnímu charakteru fiskální politiky a stejně tak nepůsobily stimulativně ani na ekonomický růst.*

V letech sestupné fáze cyklu 1998–1999 umocněné dopady zvolené transformační strategie došlo ke krátkodobé změně fiskální politiky. Veřejné výdaje ve všech kapitolách absolutně rostly, avšak pomaleji oproti předchozímu období. Graf vývoje reálných a strukturálních schodků ukazuje na snižování strukturálního schodku veřejných financí v období 1997–1999, což je průvodním jevem přechodu k fiskální restrikci. Většina výdajových položek veřejných výdajů relativně poklesla (viz tab. 4, která ukazuje pokles nevojenských výdajů), kromě výdajů na sociální zabezpečení, dotací do hospodářství a obranných výdajů, jejichž podíl na celkových výdajích veřejných rozpočtů vzrostl z 3,91 % na 4,26 % a z 1,66 % na 2,13 % HDP. V tomto období uplatnění fiskální restrikce obranné výdaje se zvyšovaly absolutně i relativně, a to pod tlakem předpokládaného vstupu ČR do NATO.

Obranné výdaje se v tomto období vyvíjely pod vlivem změny bezpečnostní strategie ČR a jejich vývoj neodpovídal stávajícímu charakteru hospodářské (fiskální) politiky. Fiskální politika v tomto období byla neúčinná v boji proti hospodářskému poklesu. Naproti tomu růst obranných výdajů nebyl v souladu s restriktivním charakterem fiskální politiky vlády, avšak v této sestupné fázi cyklu působil proti směru cyklického poklesu.

V roce 1998 po volbách vznikla levicová vláda ČSSD, která v programovém prohlášení mj. proklamovala orientaci hospodářské politiky na podporu hospodářského růstu, založeného na modernizačních investicích, v oblasti veřejných financí *„je nezbytné korektně stanovit výši státního dluhu a jednoznačná pravidla pro jeho obsluhu“*. [3] Vláda vyhlásila záměr o provedení daňové reformy, ale nevyslovila se k otázkám příjmů a výdajů veřejných rozpočtů. Vzhledem k opatřením ke vstupu ČR do Evropské unie je důležité, že vláda toto úsilí hodlala podpořit

vypracováním koncepce politiky podpory konkurenceschopnosti českých výrobců a poskytovatelů služeb zejména v oblasti zpracovatelského průmyslu.

Vláda proklamovala za prvořadé v bezpečnostní politice vstup ČR do NATO v roce 1999 a potvrdila zachování všeobecné branné povinnosti. Jak ukázal další vývoj a zvláště vývoj reálných a strukturálních schodků veřejných rozpočtů, sledované cíle vláda začala realizovat razantní expanzivní fiskální politikou, jak dokumentuje **graf**. Strukturální schodky veřejných rozpočtů v období 1999/2000 zvýšily o 2,19 % HDP, v 2000/2001 o 1,24 % a v 2001/2002 o 1,16 % HDP. Fiskální impuls se nejvíce projevil v roce 2000 v 2,8 % přírůstku HDP.

Po několika letech se ukázalo, že tato politika neměla dlouhodobého trvání. V období 1999–2002 se zvýšil deficit veřejných rozpočtů z –52,4 mld. Kč na –153,36 mld. Kč, veřejný dluh z 275,2 mld. Kč na 444,5 mld. Kč (v běžných cenách), podíl veřejného dluhu na HDP se zvýšil z 14,46 % na 19,53 %. [4] V absolutních hodnotách rostly všechny kapitoly veřejných výdajů, včetně obranných. Výše uvedené cíle hospodářské politiky se odrazily ve výdajových položkách veřejných výdajů. Podíl jednotlivých kapitol veřejných výdajů na celkových veřejných výdajích v tomto období se většinou snížil, nejvíce u bytové výstavby, v oblasti veřejných služeb se stabilizoval, naproti tomu významné zvýšení zaznamenala kapitola výdajů do hospodářských odvětví, což koresponduje s úsilím vlády o posílení konkurenceschopnosti českých výrobců při vstupu do EU.

Všechny položky veřejných výdajů (kromě výdajů na bytovou výstavbu) zvýšily svůj podíl na HDP, což odpovídá jejich rychlejšímu růstu proti pomalejšímu tempu růstu HDP. Výdaje na vzdělání, zdravotnictví, na hospodářské záležitosti a na sociální zabezpečení byly i nadále největšími položkami veřejných výdajů. Především výdaje na systém sociálního zabezpečení jsou obrovskou zátěží veřejných rozpočtů vzhledem k nárůstu sociálních problémů včetně nárůstu nezaměstnanosti od roku 1997/1998. Změna v trendu vývoje obranných výdajů pod vlivem bezpečnostní strategie nijak *zásadně nezměnila jejich váhu v celkových veřejných výdajích*, která byla jednoznačně nejmenší položkou veřejných výdajů.

V období 2000–2002 řešila vláda prioritní záměry hospodářské politiky expanzivní fiskální politikou. *Růst obranných výdajů odpovídal tomuto charakteru fiskální politiky, nijak neovlivnil vývoj ostatních kapitol veřejných výdajů, avšak působil stimulačně na ekonomický růst. Expanzivní fiskální politika urychlila vyvedení ekonomiky z hospodářské deprese.*

Posouzení vlivu obranných výdajů na hospodářský růst v transformačním období po roce 1993 bude věnována samostatná stať. Obecně lze naznačit *pozitivní aspekty vlivu*, tj. umožnění rychlejšího růstu prioritních směrů veřejných výdajů, transfery vojenských zaměstnanců, nemovitého vojenského majetku (infrastrukturních zařízení, skladů, budov, bytů, pozemků) do civilního sektoru. Na druhé straně by bylo zajímavé a potřebné zjistit, jaký prospěch měl rezort obrany z předání či odprodeje tohoto majetku civilnímu sektoru, kam a za jakou cenu byla prodána přebytečná vojenská technika a zbraně, čili vývoj stavu aktiv a pasív v tomto období.

Na druhé straně je třeba konstatovat i *negativní dopady vývoje obranných výdajů na ekonomiku*. Redukce obranných výdajů, snižování vládních vojenských zakázek, rušení vojenských posádek nesporně snižovala jejich potenciální multiplikační účinek na spotřební výdaje a tak na růst HDP. Prosazení pozvolného růstu obranných výdajů po roce 1997 s ohledem na vstup do NATO konkurovalo procesu modernizace ekonomiky a realizaci investičně náročného ekonomického růstu a úsilí o posílení konkurenceschopnosti českých výrobců, čili lze vytknout negativní vliv na investice. Pokles poptávky po zbrojních produktech na světovém trhu zbraní ovlivnil negativně vývoj českého exportu zbraní a vojenského materiálu, a tím i výsledek platební bilance ČR.

Jak ukázal další vývoj po roce 2002, expanzivní fiskální politika narazila na své možnosti v prorůstovém zaměření, což se poté odrazilo i v realizaci zamýšlené obranné politiky, ve vývoji obranných výdajů a vyústilo v nutnost přistoupení k uskutečnění zásadních reforem ve sféře veřejných financí a reformy ozbrojených sil.

Možnosti a meze expanzivní fiskální politiky jako nástroje stimulování hospodářského růstu

Veřejné výdaje, jejichž součástí jsou i výdaje na obranu, jsou standardním nástrojem makroekonomické regulace a realizace cílů hospodářské politiky. Závěry keynesiánských představitelů ekonomické teorie konstatují jak stimulační vliv fiskální expanze na makroekonomický výstup, tak negativní účinky v případě fiskální restrikce. Nutno dodat, že obranné výdaje nemohou být samy o sobě využívány k realizaci hospodářských cílů, neboť prvořadým cílem jejich vynakládání je zajištění obranyschopnosti země. Současně platí, jak bylo výše naznačeno, že v určitých fázích hospodářského cyklu mohou obranné výdaje působit pozitivně, jindy negativně na vývoj v konkrétní fázi hospodářského cyklu.

Pojetí fiskální politiky jako stimulačního nástroje ekonomického růstu je předmětem zásadních sporů mezi představiteli neoliberálních a keynesiánských zastánců ekonomické teorie, které zde nehodláme posuzovat. Ekonomická teorie a nabyté zkušenosti z hospodářské praxe také umožňují posoudit možnosti fiskální expanze v působení na hospodářský růst. Zdroji vládních (veřejných) výdajů jsou příjmy, která tvoří, jak známo především daně a půjčky od vnitřních či zahraničních subjektů. Je zřejmé, že zvyšování daní a stejně tak zvyšování vládního dluhu (vnitřního či vnějšího) není bez hranic. Zvyšovat daně či zvyšovat půjčky jako zdrojů růstu veřejných výdajů je možné do určité, únosné míry, či hranice, kterou si vláda může dovolit.

Fiskální expanze na základě růstu strukturálních schodků může krátkodobě podnítit ekonomický růst, avšak strukturální schodek se nemůže zvyšovat nekonečně. Čím vyšší je strukturální schodek, tím naléhavější je fiskální konsolidace, jak se ukázalo i v případě fiskálního vývoje v 90. letech v ČR.

Při nárůstu strukturálního deficitu či vládního dluhu nad určitou únosnou hranici, je zpravidla vláda donucena k nápravným opatřením, ke snižování deficitů veřejných financí a vládního dluhu, přičemž tak dochází k opačným důsledkům oproti zvyšování strukturálních schodků. Fiskální politika se mění na *restriktivní* s krátkodobými dopady na snižování hospodářského růstu. Časová účinnost fiskální politiky je tedy především krátkodobá. Z toho plyne, že v delším časovém horizontu fiskální politika musí mít *neutrální charakter*. Přesouvání strukturálních schodků v rámci realizované fiskální politiky může za určitých předpokladů zmírňovat výkyvy hospodářského cyklu (viz keynesiánská teorie cyklické vyrovnanosti rozpočtu), což platí i pro změny ve vývoji obranných výdajů.

Omezujícími mechanismy expanzivní fiskální politiky cestou akcelerace veřejných výdajů jsou tedy *únosné míry vnitřního a vnějšího zadlužení*. Nelze zakládat ekonomický růst na permanentním zvyšování daní či dluhů. Stejně tak případné zvyšování obranných výdajů nemůže být stálým nástrojem stimulování ekonomického růstu (v podmínkách volných ekonomických zdrojů), neboť dříve či později narazí na omezené možnosti uspokojování soukromé či společenské spotřeby a rozvoje. Obranné výdaje (obrné investice) totiž vesměs nevykazují pozitivní vliv na civilní investice a tedy tempo růstu civilního HDP.

Omezení autonomní hospodářské politiky vzhledem k prorůstovému zaměření fiskálních či monetárních nástrojů vyplývá rovněž ze závazků vlády ČR při vstupu do Evropské unie. Členství ČR v EU zavazuje vládu mj. *dodržovat stabilní ceny, zdravé veřejné finance a měnové podmínky a dlouhodobě udržitelnou platební bilanci.*

Konkrétně, s ohledem na vstup ČR do Evropské měnové unie (eurozóny), zavazuje vládu ČR k dodržování paktu stability, respektování konvergenčních kritérií, které se týkají rozpočtových a měnových pravidel. Na základě „Paktu stability a růstu“ (Usnesení dublinské schůze Evropské rady z roku 1996) se v článku 1. stanoví:

„Pakt zavazuje členy eurozóny, aby usilovali o vyrovnaný nebo přebytkový rozpočet. Pak mají dostatek prostoru pro zvládnutí cyklických poklesů rozpočtovým schodkem v rámci limitu.“ [5]

I když tato pravidla byla velkými zeměmi EU narušena, pro vládu ČR z těchto závazků vyplývá *realizovat spíše restriktivní fiskální politiku nastolením cesty snižování rozpočtových schodků a veřejného dluhu, racionalizace veřejných výdajů, uskutečněním zásadních reform veřejných financí a daní a – což je pro rezort obrany důležité, zásadní reformy AČR.*

Závěr

Pro zaměření hospodářské politiky vlády ve druhé polovině dekády z toho plyne to, že **vládní výdaje nebudou moci být ani krátkodobým stimulem růstu.** Při stabilitě spotřebních výdajů domácností (a s ohledem na jejich značné zadlužení v současné době), těmito stimuly by měly být zejména *soukromé investice a export, které by měly být podporovány vládní hospodářskou politikou.*

V této souvislosti budou veřejné výdaje (resp. vládní výdaje) včetně obranných výdajů limitovány dosahovaným tempem ekonomického růstu a na tomto základě průměrnou daňovou kvótou na straně příjmů veřejných (vládních) rozpočtů. Tím budou také stanoveny limity pro uspokojování obranných potřeb ČR v podmínkách omezeného zdrojového rámce a profesionální AČR.

Literatura:

- BACHANOVÁ, V. Změny v oblasti samostatné fiskální a monetární politiky plynoucí z členství ČR v Evropské unii. *Národohospodářský obzor* 4/2004, Brno: ESF MU, 2004.
- DOHNAL, M., FUČÍK, J., HORÁK, R., STONAVSKÝ, J. Analýza výdajů na obranu ČR v letech 1993–1997 s predikcí do roku 2009. KRČ, M. a kol. *Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2000.
- HOLMAN, R. Státní rozpočet a politika ekonomického růstu. *Ekonomika, právo a politika: Sborník textů ze seminářů* č. 2/1999. Praha: CEP, 1999.
- <http://www.mfcr.cz>, 19.4.2004, 20.4.2004, 11.1.2005
- <http://www.czso.cz/csu>
- NEDBAL, J. Výdaje na obranu a ekonomický růst. KRČ, M. a kol. *Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2000.
- SCHNEIDER, O.; KREJDL, A. Strukturální schodky veřejných rozpočtů v ČR. *Finance a úvěr* 3/2000. Praha: Univerzita Karlova, 2000.

Poznámky:

- [1] V celém textu pracujeme s celkovými veřejnými příjmy a výdaji, tj. s výdaji a příjmy vlády a rozpočtů místních orgánů.
- [2] Cit. podle KRČ, M. a kol. *Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2000. s. 146.
- [3] Výťah z *Programového prohlášení vlády ČR*. Denní tisk, 8. 8. 1998.
- [4] Zdroj: <http://www.mfcr.cz>, 20.4. 2004.
- [5] Citováno podle: BACHANOVÁ, V. Změny v oblasti samostatné fiskální a monetární politiky plynoucí z členství ČR v Evropské unii. *Národohospodářský obzor* 4/2004. Brno: ESF MU, 2004, s. 8.

Přístup k outsourcingu v ozbrojených silách USA a některá doporučení pro AČR

Nutnost vyrovnat se s poklesem vojenského rozpočtu v důsledku požadovaných velkých obranných a vojenských výkonů vede k rozšíření úlohy soukromého sektoru při zajišťování služeb také pro ozbrojené síly USA. V této stati prověřujeme, jakým způsobem v armádě USA přispívá outsourcing k dosažení úspor nákladů a jakým způsobem se postupuje při zapojování soukromého, ale i státního sektoru do plnění zakázek pro ozbrojené síly. Činíme tak na podkladě publikovaných zkušeností americké armády. Zkušeností z dalších zemí Aliance lze nalézt v dalších zdrojích. [1] Dostupné jsou popsání tendence v zapojování vnějších zdrojů v Bundeswehru, britské armádě (britské „think tanks“) a dalších armádách NATO. [2]

Provést komplexní analýzu outsourcingu ve vojenském prostředí je velmi obtížné. Vycházíme z toho, že:

- ❑ Argumenty pro anebo proti outsourcingu uváděné v odborných časopisech jsou často ovlivněny snahami zájmových skupin, které buď na outsourcingu vydělávají, nebo na něm tratí, proto na těchto článcích bez odpovídající systémové analýzy nelze stavět.
- ❑ Neexistuje dostatek přístupných dat popisujících smlouvy o outsourcingu v zahraničních armádách, což ztěžuje hodnocení, zda využití outsourcingu vede ke zvýšení efektivnosti atd.

Rozsáhlým zdrojem objektivních informací ve vztahu k USA jsou pro nás v tomto směru zprávy Nejvyššího kontrolního úřadu USA (GAO - General Accountability Office). Protože informace popisující využití outsourcingu mimo vlastní území a konkrétně pro podporu bojových operací jsou utajované, nelze toto v současnosti po kvantitativní stránce plně hodnotit. I když ani tomuto problému se nevyhýbáme, jak bude plynout z dalšího textu.

V případě, že outsourcing skutečně zvyšuje efektivnost, pak na základě poznatků získaných v průběhu zkoumání přístupů k outsourcingu v armádě USA chceme formulovat doporučení pro jeho účelnější využití v AČR. Vycházíme z toho, že transakční náklady mají v podmínkách armády mít snižující se velikost. Toto pojednání není vyčerpávající, ale je jej nutno chápat jako příspěvek k probíhající diskuzi o místě, poslání, realizaci a využití outsourcingu v prostředí AČR.

1. Vývojové tendence zapojování vnějších zdrojů v americké armádě

V průběhu uplynulých padesáti let usilovalo Ministerstvo obrany USA o zapojení soutěže tržních sil do oblasti poskytování podpůrných služeb pro obranu. Již od poloviny 50. let minulého století byly federální agentury vedeny k tomu, aby – pokud usoudí, že je to efektivní – získávaly komerčně dostupné statky od soukromého sektoru. Tento přístup by v krátkosti mohl být vysvětlen pomocí jeho základního principu: vláda nebude soutěžit se svými občany o právo poskytovat jí služby.

V roce 1966 vydal Úřad managementu a rozpočtu (OMB - Office of Management and Budget) oběžník A-76, ve kterém formalizoval vládní přístup k získávání komerčních statků. V roce 1979 pak vydal Úřad managementu a rozpočtu příručku **A-76 Supplemental Handbook** k výše zmiňovanému oběžníku, jež obsahuje procedury, pomocí kterých se rozhoduje, zda mají být komerční aktivity vykonávány vnitřní jednotkou nebo jinou vládní agenturou, respektive soukromým sektorem.

Ministerstvo obrany označuje program procesů A-76 srovnávajících náklady jako **competitive sourcing**.

Od konce roku 1995 Ministerstvo obrany vede své podřízené složky k tomu, aby tam, kde je to možné, prováděly studie srovnávající náklady podle oběžníku A-76. Tento nový přístup znamená, že všechny aktivity vykonávané vnitřními jednotkami Ministerstvem obrany považované za komerční by měly být prověřeny procesem A-76, aby se ukázalo, kdo je dokáže nejefektivněji vykonávat. Pokud se ukáže, že soukromý sektor je efektivnější, je výsledkem tohoto procesu *outsourcing activity*.

V březnu roku 1996 Úřad managementu a rozpočtu provedl revizi příručky A-76 Supplemental Handbook, což vedlo k zlepšení schopnosti rozhodnout o tom, zda je vhodné komerční aktivitu vykonávat vlastními silami, nebo zda je vhodnější zapojit tržní síly. Úspory plynoucí z takto zvýšené efektivnosti mají sloužit k úhradě nákladů na modernizaci i k naplnění jiných potřeb, na které v důsledku poklesu obraných výdajů po skončení studené války nedostávají prostředky.

V roce 1998 byl vydán Federal Activity Inventory Reform Act (FAIR), který nově rozdělil všechny aktivity vykonávané vnitřními jednotkami veřejného sektoru na nezbytně vládní a komerční. Považujeme za vhodné dodat, že průběhu používání oběžníku A-76 se ukazovalo, že obsahuje určité chyby, které v konečném důsledku snižovaly výsledky jeho použití. Tento dokument byl neustále revidován. [3] Poslední nám známá revize proběhla v roce 2003. [4]

Outsourcing v ozbrojených silách je podporován celou řadou okolností a mimo jiné i rostoucími osobními náklady na vojenské příslušníky ozbrojených sil. Dochází tak ke stále většímu zapojování civilních osob do plnění vojenských úkolů, včetně vojenských zahraničních misí. Je tomu tak proto, jak uvádí odborné články, že probíhá neustálá redukce ozbrojených sil a „outsourcing“ vede k vytvoření situace, kdy ozbrojené síly nemají již žádné rezervní kapacity, kterými by mohly vyplnit „díry“ v případě výpadku již civilního dodavatele služeb.

V době války v Zálivu byl jeden civilista z pěti; v případě konfliktu v Bosně byl již jeden z deseti. [5] V konfliktu v Iráku se počet civilních zaměstnanců ještě zvýšil. [6]

Také vysoké osobní náklady na příslušníky ozbrojených sil vedou k zavedení outsourcingu v ozbrojených silách USA. V další úvaze vycházíme z dat z roku 2001. Činí-li totiž průměrný plat vyškoleného profesionálního vojáka 60 000 USD a vezmeme-li do úvahy daňovou zátěž, pak na tuto částku je nutné použít násobitel velikosti 2,5. V tomto případě činí roční personální náklady 150 000 USD. Z doby aktivních let, tj. od 22. do 55. roku, úhrnná cena vojenské pracovní síly činí (cena za dobu aktivní činnosti vojenského profesionála) činí 4 950 000 USD. Jestli poté pobírá vojenský důchod, který je placen z rozpočtu Ministerstva obrany a činí-li tento důchod 40 000 USD, a to po dobu 30 a více let, důchodové náklady představují 1 200 000 USD. Úhrnné personální náklady jsou tak 6 150 000 USD.

Dojde-li k nahrazení vojenského profesionála outsourcerem, který počítá se 100 USD na hodinu, pak roční náklady představují 184 000 USD. Za období 30 let pak celkové náklady

činí 5 520 000 USD. Možné úspory se blíží 600 000 USD za osobu. Celkové vyjádření úspor bude jistě větší, neboť ozbrojeným silám se dostane modernějších technologických postupů a modelů, které bude outsourcer aplikovat také v ozbrojených silách na úseku své činnosti.

Plán Ministerstva obrany USA spočívá v tom, že využívání vnějších zdrojů pro nahrazení vojenských funkcí má pokračovat tempem 10 000 funkcí ročně, což umožní zvýšit produktivitu práce a snížit náklady. Uvádí se, že v roce 2004 bylo 56 procent smluv uzavíráno na dodávku služeb, 44 procent na dodávku zboží. Na využívání vnějších personálních zdrojů je vynakládána již polovina osobních výdajů obranného rozpočtu USA. [7]

Proces outsourcingu má přinést také finanční úspory v zabezpečené nebojových činnostech. Tak např. podle zveřejněné zprávy z roku 2005 úspory z provozu skladů ozbrojených sil vytváří v průběhu pěti let hrubé úspory vyplývající z uzavřené zakázky 45,4 mil. USD. Pro objektivní posouzení uvádíme, že by mělo dojít ke 47,9 procentnímu zmenšení nákladů spojených se skladovacími funkcemi proti skladování pouze armádními jednotkami. Jednalo se o skladování na 18 místech. [8]

Pro úplnost musíme dodat, že proces outsourcingu ve vojenském prostředí je ve vojenském tisku také kritizován. Např. uvádí se, že federální zákon o konkurenčním výběru zdrojů odbory nezlepší práci státní správy, neušetří peníze daňovými plátcům, pouze dojde k tomu, že státní zaměstnanci nahradí soukromí dodavatelé, státní peníze se přesunou do soukromého sektoru. [9]

2. Ekonomické otázky outsourcingu

Outsourcing je ve světě využíván především jako jeden z nástrojů strategického řízení podniku, jmenovitě jako nástroj optimalizace spotřeby podnikových zdrojů při orientaci na základní strategické cíle podniku. Uplatnění outsourcingu ve vývoji pokročilo dále než v oblasti provozu. Může to být výslednicí intenzivní potřeby mobilizace kvalifikovaných zdrojů. Může to být klamný pocit, že v této oblasti není projev rizika nezvratný.

Outsourcing je využití vnějších zdrojů organizací k provádění firemních činností, které se obvykle považují za interní. Tato myšlenka není sama o sobě nová. Organizace často využívaly externí zdroje – automobilový průmysl se vždy spoléhal na výrobce komponent a téměř všechny podniky využívají externí profesionální služby jako právníky, účetní a reklamní agentury. V posledních letech jsme se stali více informováni o outsourcingu nejen proto, že se stal rozšířenějším a začal zasahovat více oblastí podnikání, ale protože se stal rovněž sofistikovanějším podnikatelským nástrojem. Stále více velkých outsourcingových vztahů je realizováno na bázi vyčlenění ze společnosti, podniků s cizí majetkovou účastí, partnerství a hlavně strategických spojení.

Outsourcing je pojem pocházející z angličtiny, výraz „to outsource“ znamená „vytěsnit“, „odsunout“. Česky bychom mohli outsourcing definovat jako **„využívání“ externích služeb**.

Outsourcing je takový stav, kdy vstup, který by jinak podnik získával z vlastních zdrojů, koupí od jiného podnikatelského subjektu jako službu, případně jako zboží. Tím odstraní interní činnosti související s obhospodařováním zdroje, a tento zdroj od sebe odsune – „out“. [10]

Pojem vyjadřuje možnosti pro optimalizaci podnikových funkcí a procesů pověřováním externích poskytovatelů služeb výkony, které byly předtím vykonávány vnitřními funkčními jednotkami podniku.

Přesně vzato, v hospodářském životě není outsourcing žádnou novinkou, neboť již po desetiletí běží kontinuální proces vyčleňování: oddělení nebo celé provozní části ze soukromých společností a organizací veřejné správy a jsou vyčleňovány a předávány jiným, zpravidla tržním subjektům.

Primárním motivem outsourcingu je dlouhodobě šetřit náklady avšak souběžně zkvalitňovat svou činnost. V jeho základě však vždy spočívá individuálně vynucená vazba, jednotlivých nákladových faktorů. Bezprostředně malé náklady očekává.

Je outsourcing možným nástrojem zvýšení efektivity a dosažení úspor nákladů? Jeho přívrženci tvrdí, že ano. Tvrdí, že soutěž s ním spojená přináší inovace, použití nových manažerských technik, nové nástroje a nové metody práce a umožňuje využívat služeb různých poskytovatelů pro různé úrovně služeb.

Kritici outsourcingu trvají na tom, že vede k nekvalitním a nespolehlivým službám a že soukromé firmy jsou méně spolehlivé než vnitřní jednotky. Dále pak uvádějí, že soukromé firmy jsou náchylnější k výpadkům a bankrotům a jsou méně schopné odolávat krizovým situacím. Přestože argumenty jak přívrženců, tak kritiků zřejmě odrážejí názory zájmových skupin, s oběma těmito názory souhlasíme. Rozdíl je totiž pouze v podmínkách, za kterých tyto názory platí:

- ❑ Outsourcing znamená zvýšenou efektivitu a úsporu nákladů v případě, že je výsledkem dobře zvládnuté soutěže.
- ❑ Outsourcing vede k nekvalitním a nespolehlivým službám a vyšším cenám, pokud není výsledkem dobře zvládnuté soutěže.

V současném nejistém finančním klimatu se více podniků než kdykoliv dříve rozhoduje využít pro své podružné činnosti služby specializovaných poskytovatelů. To platí zvláště pro služby. K tomu může vést mnoho příčin, z nichž nejdůležitější jsou:

- zrychlení výhod *reengineeringu*,
- zvýšení koncentrace společnosti na její primární činnost,
- snížení a kontrola provozních nákladů,
- získání přístupu k prvotřídním zdrojům, které nejsou k dispozici interně,
- uvolnění interních zdrojů pro jiné účely,
- sdílení rizika s jinými.

Úspěšný outsourcing je založen na silném partnerství se společně sdílenou vizí. Vůdčí společnosti, které vytvořily úspěšná outsourcingová partnerství, identifikují faktory kritické pro úspěch společnosti jako:

- strategická vize a plán,
- volba správného dodavatele,
- podpora a angažovanost nadřízených,
- pozornost věnovaná personálním záležitostem,
- krátkodobé finanční zdůvodnění,
- využití externí expertizy při vytváření outsourcingového partnerství.

A sdílené s outsourcingovým partnerem:

- pochopení firemních záměrů a cílů,
- náležitě strukturovaný kontrakt,

- nepřetržité řízení vztahů,
- otevřená komunikace s kompetentními jednotlivci a skupinami.

Co bychom měli hledat u outsourcingového partnera? Volba správného partnera je kritická pro úspěch společné spolupráce. Náklady nejsou jediným ani nejdůležitějším zřetелеm. Právě tak důležité je, aby měl partner dobrou pověst s kvalitními referencemi a vyhovoval svým kulturním prostředím. Důležitý je také široký a flexibilní rozsah zdrojů a společné chápání významu kvality. Pak je zde umístění outsourcingového partnera a jeho schopnost poskytnout přidanou hodnotu. Samozřejmě, že cenu a flexibilitu kontraktu nelze ignorovat, jsou však pouze součástí celkového obrázku.

V procesu outsourcingu má významné místo vnitřní jednotka. **Vnitřní jednotkou** rozumíme takovou část určité organizace, která vykonává určité relativně samostatné aktivity, čímž přispívá k jejímu chodu. Tato vnitřní jednotka v rezortu obrany, ale obecně i v celém veřejném sektoru je zákonem ochráněna před konkurencí, a proto na ni lze pohlížet jako na monopol. Skutečnost, že vnitřní jednotka má monopolní postavení společně se systémem odměňování zaměstnanců veřejného sektoru a existencí silných neformálních organizačních struktur v rámci veřejného sektoru vede k značné neefektivnosti její činnosti.

Všechny aktivity vykonávané vnitřními jednotkami v rámci organizace lze rozdělit do dvou skupin: kmenové a nekmenové. **Kmenové aktivity** jsou ty, které tvoří hlavní funkční náplň organizace. Organizace se na tyto aktivity specializuje a dosahuje proto v jejich vykonávání větší efektivity ve srovnání s vykonáváním nekmenových aktivit. Lze tedy předpokládat, že pokud organizace vykonává některou aktivitu jako kmenovou, vykonává ji efektivněji než jiná organizace, která tu stejnou aktivitu vykonává jako nekmenovou. Toto rozdělení v žádném případě neznamená, že nekmenové aktivity jsou podřadné. Kvalitní vykonávání kmenových aktivit je podmíněno řádným vykonáváním nekmenových aktivit. Proto jsou obě stejně důležité.

Aktivity vykonávané vnitřními jednotkami ve veřejném sektoru, a tedy i v rezortu obrany, lze obdobným způsobem rozdělit opět do dvou skupin: nezbytně-vládní a komerční. Nezbytně vládní aktivity jsou takové, které jsou tak úzce spojeny s veřejným zájmem, že je mohou vykonávat pouze státní zaměstnanci, tyto aktivity lze zároveň považovat za kmenové.

Komerční aktivity [11] jsou takové aktivity, které nejsou tak úzce spojeny s veřejným zájmem, proto mohou být vykonávány i jinými než vládními zaměstnanci, tyto aktivity lze považovat za nekmenové. [12]

Z hlediska outsourcingu je nutné *analyzovat stav monopolu v dané oblasti*. Monopol vytváří situaci, ve které na trhu existuje jediný nabízející určitého statku. To mu dává možnost, v případě, že poptávající nemají možnost spotřebu omezit ani substituovat, určit jednotkovou cenu své produkce tak vysokou, jakou budou poptávající schopni zaplatit. Tato cena je obvykle vyšší než jsou mezní náklady na tuto produkci. Takováto situace nabízejícího ničím nenutí hledat způsoby, jak snížit vlastní náklady, což vede k neefektivnosti a stagnaci.

Dříve jsme zmínili, že vnitřní jednotku lze považovat za monopol. Platí pro ni tedy to samé? Ve skutečnosti ne. Vnitřní jednotka není jediným vykonavatelem této aktivity na trhu v širším slova smyslu. Ve většině případů u komerčních aktivit existuje v rámci soukromého sektoru konkurenční trh vykonávání těchto aktivit. Protože je tento trh konkurenční, jsou jednotliví nabízející nuceni hledat způsoby jak minimalizovat svoje náklady, a tím dosahovat efektivity. Navíc nabízející této aktivity ji vykonávají jako svoji kmenovou, což opět znamená vyšší efektivity. Z těchto důvodů jsou firmy ze soukromého sektoru efektivnější.

Jako možné řešení neefektivnosti vykonávání komerčních aktivit v rámci veřejného sektoru se tedy nabízí možnost odstranit institucionální bariéry, které z vnitřní jednotky činí monopol a vystavit ji konkurenci veřejného sektoru.

Tento proces má dva možné výsledky: Vnitřní jednotka sníží svoje náklady a ukáže se jako efektivnější než soukromý sektor a vykonává aktivitu nadále, nebo pokud se ukáže, že toto je efektivnější, dojde k outsourcingu vykonávání této aktivity. V obou případech se zvýší efektivnost vykonávání této aktivity a je možno očekávat úspory.

S tímto řešením jsou spojena určitá rizika, která mohou očekávanému zvýšení efektivnosti zabránit. Hlavním z nich je případné oportunistické chování firem ze soukromého sektoru. Outsourcingem aktivity obvykle zaniká vnitřní jednotka, což znamená, že pokud trh vykonávání této aktivity není konkurenční, firma ze soukromého získá monopolní postavení, které bude zneužívat. Za tímto účelem mohou firmy podhodnocovat svoje předpokládané náklady, aby ve srovnání zvítězily s tím, že si vyjednájí lepší podmínky ve chvíli, kdy již nebude existovat vnitřní jednotka a ostatní firmy ze soukromého sektoru nebudou schopné nebo ochotné rychle převzít vykonávání této aktivity.

Dalším rizikem je to, že vykonávání kmenových aktivit je do značné míry podmíněno vykonáváním nekmenových aktivit. To znamená, že outsourcing komerčních aktivit v případě, jejich špatného vykonávání soukromým sektorem, může ohrozit činnost celé organizace (v našem případě operační způsobilost nebo obranyschopnost). Nevyřešenou otázkou tak zůstává situace, kdy firma ze soukromého sektoru musí vykonávat aktivitu za nepříznivých, původně nepředpokládaných podmínek (v případě války, mimo území státu atd.).

Posledním, ale ne nejmenším rizikem je skutečnost, že ti, kdo o outsourcingu ve veřejném sektoru rozhodují, nejsou ve většině případů motivováni k tomu, aby rozhodovali ve prospěch organizace.

Je potřeba si také uvědomit, že proces srovnání efektivnosti vnitřní jednotky a soukromého sektoru je neodkladně spojen se vznikem transakčních nákladů, nemusí vždy znamenat úspory a má tedy smysl pouze tehdy, jestliže transakční náklady nepřekročí úspory vzniklým zvýšením efektivnosti. Na outsourcing je tedy nutno pohlížet jako na možný výsledek procesu a ne jako na cíl.

3. Oběžník A-76: Federální přístup k vykonávání komerčních aktivit ve veřejném sektoru

Podle Úřadu managementu a rozpočtu a rozpočtového oběžníku A-76 se uvádí, že jsou to aktivity, které jsou považovány za komerční aktivity. Ty jsou definovány jako aktivity, „jejichž výsledkem je produkt či služba, která se získává, či by bylo možno ji získat ze zdroje privátního sektoru“. Mohou se stát předmětem kompetice. Funkce, které jsou ze své vnitřní podstaty vládní (jsou definovány jako funkce, které musí být díky svému těsnému spojení s veřejným zájmem svěřeny federálním zaměstnancům), se nesmí otevírat konkurenci soukromého sektoru.

Určení toho, o jaký typ funkce se jedná, se opírá o celou řadu faktorů, mezi něž patří i míra požadované vládní kontroly a dohledu. [13]

A-76 je proces pojmenovaný podle oběžníku OMB A-76 z roku 1966, který ustavuje federální přístup k vykonávání komerčních aktivit v celém veřejném sektoru. V tomto procesu se formou vystavení řízené soutěži provede srovnání nákladů, vnitřní jednotky a soukromého

sektoru, na vykonávání konkrétní aktivity. Na základě tohoto srovnání se pak rozhodne, zda bude aktivita nadále vykonávána původní vnitřní jednotkou, jinou vnitřní jednotkou v rámci veřejného sektoru nebo dojde k outsourcingu této aktivity. Pokud se přistoupí k outsourcingu a aktivitu bude vykonávat firma ze soukromého sektoru, nastane uspořádání, ve kterém soukromá firma využívá vybavení ve vlastnictví vlády – Government Owned Contractor Operated (GOCO) Arrangement. [14]

3.1 Popis procesu A-76

V této část vycházíme z oběžníků OMB A-76 [15] a z A-76 Supplemental Handbook.

Proces A-76 se skládá z osmi základních fází [16]:

1. Předběžné plánování.
2. Veřejné oznámení.
3. Vytvoření dokumentů Performance Work Statement (PWS), tj. vyhlášení požadavků na práce, které se mají vykonat, a Plán dohledu na zajištění jakosti (QASP - Quality Assurance Surveillance Plan)
4. Smlouvání.
5. Nezávislé posouzení.
6. Vyjednávání.
7. Srovnání nákladů.
8. Administrativní odvolání.

Každá ze výše uvedených fází je důležitá, má své místo v procesu zapojování tržních sil. Z hlediska poznané praxe v našich podmínkách chceme upozornit především na fázi, kde se vyhlášují požadavky na práci a s tím související plán zajišťování a zjišťování kvality.

Předběžné plánování

Prvním krokem v procesu A-76 je fáze předběžného plánování. V této fázi tým komerčních aktivit (Commercial Activity Team) rozhoduje o tom, jak spojit funkce, které spolu logicky souvisejí, do obchodní jednotky (SBU - Single Business Unit), která se vystaví řízené soutěži. Tento tým má za úkol spojit tyto funkce takovým způsobem, aby výše zmíněná soutěž byla úspěšná.

Fáze veřejného oznámení

Dalším krokem je fáze veřejného oznámení, ve které je rozhodnutí vystavit funkci soutěži oznámeno entitám, jako je Kongres, zaměstnanci vnitřní jednotky a místní společnosti.

Tvorba dokumentů

Jedná se o dokumenty Performance Work Statement (PWS), to jest Popis práce, a Quality Assurance Surveillance Plan (QASP), tj. Plán dohledu na zajištění jakosti. Poté, co je rozhodnutí vystavit jednotku soutěži schváleno, začne tým komerčních aktivit bezodkladně pracovat na tvorbě dokumentu Popis práce a na dalším dokumentu Plán dohledu na zajištění jakosti (PWS/QASP). Popis práce definuje technické, funkční a kvalitativní charakteristiky práce, která má být vykonávána, identifikuje nezbytné funkce, jež mají být prováděny, určuje standardy kvality služby včetně místa, kde práce rámci této služby bude prováděna, pracovních jednotek, množství a kvality těchto jednotek a časového harmonogramu.

Popis práce slouží jako pracovní rámec a představuje základ pro výpočet nákladů. Zároveň se vytváří Plán dohledu na zajištění jakosti, který popisuje metody inspekce, požadované zprávy a zdroje nutné k naplnění práce obsažené v Popisu práce. Tento dokument také popisuje metody jakými vládní zaměstnanci budou hodnotit činnost vnitřní jednotky nebo soukromé firmy za účelem zajištění, že standardy obsažené v Popisu práce jsou naplněny v rámci uvedených nákladů. Po dokončení těchto kritických dokumentů následuje fáze Smlouvání.

Smlouvání

V průběhu tohoto kroku důstojník, který je zodpovědný za uzavření smlouvy (CO - Contract Officer) určí typ smlouvy, který se použije. Jakmile je určen typ smlouvy nejvhodnější pro dokument Popis práce z předchozího kroku, je vytvořen dokument Žádost o návrhy – Request For Proposals (RFP), respektive žádosti o návrhy (vyžádání nabídek při zahájení výběrového řízení). Dokument je následně vydán takovou formou, aby se o něm dozvěděli případní zájemci ze soukromého sektoru a mohli na něho reagovat. Ve chvíli jeho vydání musí být již vytvořeny i další dokumenty. Tyto dokumenty spadají do dvou kategorií. První kategorií je Management Plan (MP) tj. Plánu řízení a druhou Independent Review Step (IRS), tj. Krok nezávislé kontroly. Časově nejnáročnější a s největším úsilím spojená je tvorba Plánu řízení.

Plán řízení je dokument, který načrtává změny vnitřní jednotky, které vyústí ve vládní Most Efficient Organization (MEO), tj. nejefektivnější vládní organizaci, která bude soutěžit se soukromým sektorem o další vykonávání aktivity. MEO poskytuje základ pro odhad nákladů na vykonávání příslušné aktivity vlastními silami (IHCE - In-House Cost Estimate), tj. odhad vlastních nákladů. Nejefektivnější vládní organizace může být mixem vládních zaměstnanců a smluvních dodavatelů ze soukromého sektoru.

Plán řízení se skládá ze čtyř dílčích dokumentů: Nejefektivnější vládní organizace, Odhad nákladů na vykonávání příslušné aktivity vlastními silami, Technical Performance Plan (TPP), tj. Plán způsobu vykonávání, a Transition Plan (TP), tj. Plán přeměny vnitřní jednotky v nejefektivnější vládní organizaci.

Popis práce je podkladem pro Plán řízení, jehož důležitou částí je dokument Nejefektivnější vládní organizace. Po vytvoření Nejefektivnější vládní organizace se pomocí odhadu vlastních nákladů počítají její náklady. Odhad vlastních nákladů obsahuje osobní náklady, náklady na materiál a energie, režijní náklady a ostatní specificky oceňované náklady jako je: znehodnocení kapitálu, půjčky, údržba a opravy, pojištění, cestovné, náklady na smluvní dodavatele a ostatní přidružené náklady.

Odhad vlastních nákladů obsahuje odhad nákladů nejefektivnější vládní organizace na výkon aktivity tak, jak je definovaná v žádosti o návrhy. Tým komerčních aktivit vloží tyto náklady do formuláře pro porovnání nákladů (Cost Comparison Form) vytvořeného softwarovým modelem COMPARE [17] Je důležité nezaměňovat Odhad nákladů na vykonávání příslušné aktivity vlastními silami (IHCE) za nezávislý vládní odhad (IGE - Independent Government Estimate), který slouží pro odhad nákladů a zisku na výkon práce obsažené dokumentu Popis práce a používá se pro hodnocení nabídek ISSA (Inter-Services Support Agreement) a soukromého sektoru.

Důstojník odpovědný za uzavření smlouvy vytváří IGE a používá ho k tomu, aby rozhodl, zda jsou nabídky soukromého sektoru a ISSA reálné. Další částí Plánu řízení je Plán způsobu vykonávání. Plán způsobu vykonávání popisuje způsob, jakým bude nejefektivnější vládní organizace vykonávat práci obsaženou v dokumentu Popis práce, pokud ve srovnání nákladů zvítězí. Poslední částí Plánu

řízení je Plán přeměny vnitřní jednotky v neefektivnější vládní organizaci. Plán přeměny vnitřní jednotky načrtává způsob, jakým se stávající vnitřní jednotka změní na neefektivnější vládní organizaci v případě jejího vítězství, nebo jak umožní soukromé firmě vykonávat aktivitu.

Nezávislé posouzení

V tomto kroku posuzuje Source Selection Evaluation Board (SSEB) tj. Komise pro hodnocení výběru zdroje Management Plan. Tento krok má za úkol potvrdit, že vládní plán je schopný naplnit PWS prostřednictvím zdrojů uvedených v Neefektivnější vládní organizaci a jeho náklady uvedené v IHCE jsou opodstatněné. Ve chvíli, kdy SSEB obdrží všechny nabídky od MEO i soukromého sektoru, proces pokročí do fáze vyjednávání.

Vyjednávání

V tomto kroku důstojník odpovědný za uzavření smlouvy diskutuje s nabízejícími, aby vyjasnil nesrovnalosti spojené s náklady nebo technickými parametry jejich návrhů. Důstojník odpovědný za uzavření smlouvy může vést tyto diskuze podle potřeby se všemi, s některými nebo s žádným z nabízejících. V tomto bodě neefektivnější vládní organizace není součástí výběru a porovnávají se pouze nabídky soukromého sektoru a ISSA.

ISSA je nabídka některé jiné vnitřní jednotky z veřejného sektoru. Proces A-76 umožňuje všem vnitřním jednotkám, které jsou součástí veřejného sektoru účastnit se soutěže jako firmy ze soukromého sektoru.

Až se tyto diskuze skončí, všichni nabízející mají stejné množství času, aby mohli revidovat svoje návrhy a předložili je k závěrečnému porovnání panelu technického vyhodnocení (Technical Evaluation Panel). Následně pak důstojník odpovědný za uzavření smlouvy vybere nejlepšího kandidáta pro porovnání s vládní MEO. Tento výběr je posledním krokem před skutečnou soutěží mezi veřejným a soukromým sektorem.

Srovnání nákladů

Posledním krokem v tomto procesu je srovnání nákladů. V tomto kroku důstojník odpovědný za uzavření smlouvy s pomocí SSEB vybere, na základě nákladů uvedených ve formuláři Cost Comparison Form (CCF), tj. Formulář pro srovnání nákladů, tu nabídku, která Ministerstvu obrany přináší nejvyšší celkovou hodnotu. [18]

Nejvyšší celková hodnota je ta, která vládě nabízí nejvíce ve smyslu kvalitního výkonu za nejlepší cenu. Vládní aktivita bude přenechána k vykonávání soukromého sektoru, pokud je vítězná nabídka soukromého sektoru nižší o 10 procent v nákladech na pracovní sílu nebo o 10 milionů dolarů nižší po dobu trvání smlouvy než nabídka vnitřní jednotky. [19]

Dřívější studie federálních kontraktů outsourcingu naznačují že, i když se předpovídají úspory v rozmezí 20–30%, tyto předpovědi jsou často založeny na počátečních odhadech, a neodpovídají dlouhodobým skutečným úsporám. Skutečné úspory jsou často podstatně nižší, a v některých případech dokonce i nulové.

Administrativní odvolání

V některých případech není krok srovnání nákladů posledním. Poté, co důstojník odpovědný za uzavření smlouvy provede svoje konečné rozhodnutí, mohou neúspěšní nabízející zpochybnit jeho rozhodnutí skrze proces administrativního odvolání. Toto právo je vyhrazeno pro možnost vyjádřit jakékoliv pochybnosti ohledně správnosti hodnocení a fáze srovnání nákladů.

3.2 Druhy procesu A-76

V praxi existují dva druhy procesu A-76: standardní a zkrácený. [20] Při **standardním procesu** podle oběžníku A-76 je stanoveno, že proces musí být dokončen do 12 měsíců, s možným prodloužením až o 6 měsíců ve výjimečných podmínkách. V průběhu standardního procesu vnitřní jednotka vždy vytváří MEO, která soutěží s nabídkami firem ze soukromého sektoru. Standardní proces musí proběhnout vždy, když aktivita, jíž se týká je vykonávána vnitřní jednotkou se součtem více než 65 FTE (Full-Time Equivalent). [21]

Při **zkráceném procesu**, v případě prvního druhu zkráceného procesu, vnitřní jednotka spočítá náklady na to, jak aktivitu vykonává v současnosti, a na základě průzkumu trhu je porovnává s náklady soukromého sektoru nebo náklady vyjednanými v souladu se směrnicí Federal Acquisition Regulation (FAR), tj. Federální akviziční směrnici.

V případě druhého druhu zkráceného procesu vnitřní jednotka vytváří MEO stejně jako v případě standardního procesu. Zkrácený proces nesmí trvat déle než 90 dní, s případným prodloužením o 45 dní v případě, že vnitřní jednotka vytváří MEO. Zkrácený proces může být použit u aktivit, které vykonává vnitřní jednotka se součtem méně než 65 FTE nebo jakýmkoliv počtem vojenských zaměstnanců.

3.3 Zkušenosti s použitím procesu A-76

Při zpracování této části vycházíme ze zpráv General Accounting Office (GAO). [22]

Vybrané případy použití oběžníku A-76. Pro účely této práce jsme vybrali 9 z 53 procesů A-76 ukončených v období od října 1995 do března 1998. Toto období jsme zvolili proto, že od této doby uplynul již dostatek času potřebný pro vyhodnocení jejich úspěšnosti a posouzení, zda použití A-76 přineslo zvýšenou efektivnost a úspory nákladů. Seznam výše jmenovaných procesů je uveden v **tab. 1**.

Místo	Funkce	Ovlivnilo pracovních míst	Vítěz	Přineslo úspory
Redstone Arsenal, Alabama	Údržba raket	52	MEO	Ano
Fort Rely, Kansas	Skladování	29	Soukromý sektor	Ne
San Diego, Kalifornie	Péče o děti	33	Soukromý sektor	Ano
San Diego, Kalifornie	Rodinné služby	88	Soukromý sektor	Ano
Altus Air Force Base, Oklahoma	Údržba letadel	1444	MEO	Ano
Laughlin Air Force Base, Texas	Správa základny	278	Soukromý sektor	Ano
Laughlin Air Force Base, Texas	Údržba raketových motorů	50	Soukromý sektor	Nejisté
Wright-Peterson Air Force Ohio	Správa základny	499	Soukromý sektor	Ano
Columbus, Ohio	Finanční správa	240	MEO	Ano

Tab. 1: Vybrané procesy A-76

Výsledky použití A-76

Po tom, co proběhlo devět výše jmenovaných procesů A-76, očekávaly se z nich úspory v celkové výši 290 milionů dolarů, což činilo téměř polovinu z celkové výše úspor vyplývajících z prověření všech 53 aktivit v procesu A-76. Navzdory tomu, že u každého z těchto procesů se vyskytly okolnosti, které ztížily hodnocení jejich úspěšnosti, dostupná data ukazují, že nejméně sedm z nich skutečně přineslo zvýšení efektivnosti a úspory nákladů. U dvou zbývajících procesů nedostatečná data znemožnila rozhodnutí o úsporách v jednom z nich a problémy s výkonem a předčasné ukončení smlouvy po 20 měsících zabránilo dosažení úspor v druhém z nich.

Důležité ale je, že i u sedmi prvně jmenovaných případů dosažené úspory byly vždy nižší, než očekávané. V průběhu zjišťování příčin tohoto rozdílu jsme identifikovali určité problémy spojené s procesem A-76.

Problémy procesu A-76

Navzdory skutečnosti, že proces A-76 je v teoretické rovině velice jednoduchý, jeho použití často nevede k očekávanému zvýšení efektivnosti, a pokud vede, potom ne v předpokládaném rozsahu.

To je způsobeno různými problémy. Tyto problémy lze rozdělit do dvou skupin na problémy spojené s odhadem vlastních nákladů a problémy s vlastním procesem.

Problémy spojené s odhadem vlastních nákladů

Obecně lze říci, že znalost vlastních nákladů je nedostatečná. To je způsobeno čtyřmi hlavními příčinami [23]:

- ❑ Skutečné vlastní náklady na vykonávání aktivity nejsou známy a jako základ pro jejich odhad slouží tabulkově vymezené náklady na pracovní sílu. Důležitým faktem je opomíjení možnosti substituce práce kapitálem. Pro odhad úspor se pak používá redukce pracovních míst spojená s tvorbou MEO.
- ❑ Náklady na pracovní sílu se vypočítávají pomocí tabulkových počtů pracovních míst. Protože počty obsazených pracovních míst jsou obvykle nižší než tabulkové, očekávané úspory jsou tudíž nadhodnoceny.
- ❑ Výpočet nákladů na pracovní sílu je založen na průměrné mzdě. Tento výpočet je opět nepřesný, protože skutečná mzda zaměstnanců se často podstatně liší od průměrné.
- ❑ Výpočet režijních nákladů je opět založen na osobních nákladech a vypočítává se jako 12 procent osobních nákladů.
- ❑ Transakční náklady spojené s procesem A-76 a následnou implementací jeho výsledků – tvorbou MEO, nebo outsourcingem – nejsou odpočteny od sumy předpokládaných úspor. To opět vede k jejich nadhodnocování.

Kromě výše uvedených problémů s oceňováním vlastních nákladů se dále vyskytují i problémy vznikající z podstaty A-76. Mezi tyto problémy patří [24]:

- ❑ Nedostatek personálu. V procesu A-76 je nezbytné vytvořit tři různé týmy, které mají plnit úkoly, jejichž cíle jsou často protichůdné. Protože není dostatek zaměstnanců pro vytvoření těchto třech samostatných týmů, dochází často ke konfliktu zájmů.

- ❑ Nedostatek zkušeností. Skutečnost, že členové těchto týmů musí plnit kromě povinností spojených s působením v těchto týmech i svoje běžné pracovní povinnosti, negativně ovlivňuje jejich činnost. Každá jednotka, základna atd. si proces A-76 řídí sama. To znamená, že zkušenosti nabyté v tomto procesu se v ozbrojených silách nezachovávají. Proti tomu v soukromém sektoru působí odborní poradci, kteří prošli šesti nebo sedmi těmito procesy. Výsledkem této skutečnosti je znevýhodnění vnitřní jednotky ve fázi srovnání nákladů.
- ❑ Další problém spojený s nezkušeností členů týmů: Špatně vytvořený PWS. To, že tým komerčních aktivit s jeho tvorbou nemá zkušenosti spolu se skutečností, že proces jeho tvorby není normativně upraven, vede k tomu, že PWS obvykle podhodnocuje anebo nadhodnocuje množství práce spojené s vykonáváním aktivity. PWS navíc neodráží práci, která není přímo spojená s vykonáváním aktivity, ale vnitřní jednotka ji doposud vykonávala.
- ❑ Problémy vznikající při tvorbě a hodnocení MEO. Ti, kdo MEO hodnotí, jsou často její součástí, což opět znamená konflikt zájmů. Na proces A-76 se navíc často nepohlíží jako na případný outsourcing x pracovních míst, ale jako na možný negativní dopad na x rodin.
- ❑ Problémy se softwarovým modelem COMPARE, který vyhodnocuje a srovnává náklady jednotlivých soutěžících, jsou bezprostředně spojeny s celkovým přístupem ke sledování nákladů v procesu A-76. Tento model se zaměřuje především na osobní náklady, což je nedostatečné. Navíc nepočítá s takovými proměnnými, jako je morálka, zkušenosti nebo vojenská kultura.

Otázka outsourcingu v době bojového nasazení

V USA není otázka outsourcingu v době války řešena žádným zvláštním způsobem. Očekává se, že soukromé firmy splní smluvní závazky jak v míru, tak v době války. V **tab. 2** jsou uvedeny počty civilních zaměstnanců podílejících se na zabezpečování vojenských misí v Iráku, na Balkáně a v Latinské Americe. [25] Cílem tohoto najímání je: ušetřit peněžní prostředky, ale především uvolnit profesionální vojáky pro bojové jednotky a k plnění úkolů v přední linii.

Tab. 2

Válka/Konflikt	Civilní zaměstnanci	Vojáci	Poměr
revoluce	1 500 (odhad)	9 000	1:6 (odhad)
mexicko-americká válka	6 000 (odhad)	33 000	1:6 (odhad)
americká občanská válka	200 000 (odhad)	1 000 000	1:5 (odhad)
první sv. válka	85 000	2 000 000	1:2
druhá sv. válka	734 000	5 400 000	1:7
korejský konflikt	153 000	393 000	1:2,5
vietnamský konflikt	70 000	359 000	1:5
<i>Pouštní bouře</i>	9 000	400 000+	1:5
Bosna	300	3 000	1:10

Pramen: genmjr. George Hammontree. Contractors on the Battlefield. In: *Army Logistician*, vol. 30. No 6, Nov-Dec 98, 18. Citováno podle: http://www.afllma.hqmil/lqj/LogDim2003_pdf, 22 Aug 03. Převzato z časopisu *Air Force Journal of Logistics*, 2004, vol. 28, No. 3, s. 14.

3. 4. Zkušenosti amerických ozbrojených sil s outsourcingem

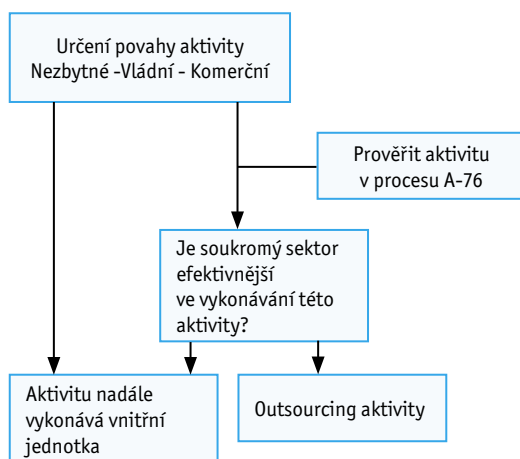
V USA existují téměř padesátileté zkušenosti s outsourcingem v prostředí obrany. V průběhu této doby se zde vytvořil celkový přístup k outsourcingu, který si klade za cíl prověřit všechny komerční aktivity vykonávané vnitřními jednotkami Ministerstva obrany v procesu, jenž rozhodne, zda není výhodnější přenechat jejich vykonávání soukromému sektoru.

Tento proces se nazývá **A-76** podle oběžníku *Office of Management and Budget (OMB) A-76* z roku 1966, ve kterém byl formalizován. Pro tento proces je dále důležitý dokument *Federal Activity Inventory Reform (FAIR) Act* z roku 1998, jenž určuje, které aktivity vykonávané vnitřními jednotkami Ministerstva obrany lze považovat za komerční a mohou tím pádem být předmětem A-76. V průběhu let byly v procesu A-76 identifikovány určité chyby což vedlo k jeho četným revizím, ale v současnosti lze říci, že outsourcing, který je jeho výsledkem skutečně přináší zvýšení efektivnosti a úspory.

Na druhou stranu stále existují problémy, které brání v maximalizaci těchto úspor. Hlavním z nich je nepřesné určování vlastních nákladů.

V USA platí ve vládních kruzích shoda v tom, že outsourcing v prostředí obrany je vhodným nástrojem pro zvýšení efektivnosti a dosažení úspor. [26] V této zemi se ozbrojené síly nesnaží využívat kapitál soukromého sektoru pro budování dlouhodobých investic.

V USA existuje ze strany veřejnosti i Kongresu neustálý tlak na snižování rozsahu veřejného sektoru. Jedním z prostředků, kterým toho má být dosaženo je outsourcing. Outsourcing zde má sloužit jako nástroj zvýšení efektivnosti a tvorby úspor ale je zde využíván i z politických důvodů. Outsourcing je zde také často zneužíván zájmovými skupinami tím, že se ve směrnici FAIR zaměňují u komerčních aktivit slovo „mohou“ za „mají“ být předmětem outsourcingu. Soukromý sektor je zde tedy preferován před veřejným. [27]

Obr. 1: Proces hodnocení případného přijetí outsourcingu

Jiná situace byla ve Velké Británii. Navzdory tomu, že v 80. letech byl ve Velké Británii mnohdy preferován soukromý sektor před veřejným, v době labouristické vlády se příčiny jeho využití změnilý z ideologických na praktické. Dnes zde není preferován soukromý sektor před veřejným, ani obráceně. [28]

Platí zde požadavek, že vše musí být definováno pouze v podobě výstupu, a ne v podobě činností nebo výstupů, což jediné umožní firmě ze soukromého sektoru využít její schopnosti a know-how a zvolit nejlepší způsob splnění těchto požadavků [29][30].

Proces rozhodování o případném outsourcingu v Ministerstvu obrany USA může být shrnut následujícím způsobem [31]:

1. Každá vnitřní jednotka označí aktivity, které vykonává a které nejsou nezbytně vládní.
2. Všechny aktivity označené tímto způsobem budou prověřeny v procesu A-76.

Proces rozhodování o outsourcingu v Ministerstvu obrany USA je zobrazen na **obr. 1**.

4. Obecné problémy outsourcingu z pohledu zadavatele – AČR

Pro překonání problémů s procesem outsourcingu v AČR doporučujeme vytvořit pro oblast outsourcingu autoritu podobnou britské PPPU (Public-Private Partnership Unit). [32] Předpokládáme totiž, že její vytvoření a řádné fungování umožní zdárný rozvoj využití outsourcingu a pomůže překonat problémy a také, že lepší výsledky outsourcingu lze v brzké době realizovat. Všechny aktivity označené jako komerční by měly být prověřeny v soutěžním procesu. [33] I když z určitých důvodů považujeme tyto odhady za nadsazené a souhlasili bychom pouze například s desetiprocentními úsporami, znamenalo by prověření všech výše zmiňovaných aktivit více než pětiprocentní úspory v rezortu obrany. To v případě AČR činí více než dvě miliardy korun ročně. Dále platí, že tam kde je to možné, tam využít kapitál soukromého sektoru.

Využití kapitálu soukromého sektoru přináší nepochybné výhody. Považujeme proto za chybu, spokojit se pouze s výhodami, které přináší vystavení vnitřní jednotky konkurenci a nevyužít i výhody plynoucí z využití jeho kapitálů. Je nutné zvažovat outsourcing v rozsahu, ve kterém jeho využití maximalizuje hodnotu za peníze. Jestliže existuje možnost vzniku synergického efektu v případě vystavení konkurenci několika podpůrných funkcí společně, vždy tuto možnost využít. Předtím než se provede outsourcing jednotlivých aktivit, které spolu logicky souvisejí, samostatně, zvážit provedení outsourcingu všech těchto aktivit dohromady.

Požadavek v případě vyhlašovaného outsourcingu musí být vždy definován ve formě výstupu, ne ve formě vstupu. Je to proto, že efektivní využití schopností a znalostí soukromého sektoru je podmíněno definováním požadavku pouze ve smyslu požadovaného výstupu, ne ve smyslu vstupů nebo postupů. Případná omezení daná požadavky na použití určitých vstupů nebo postupů neumožní zvolit nejvhodnější způsob, jak požadavek naplnit a nabídnout inovativní návrhy, což snižuje hodnotu za peníze.

Základní dilema outsourcingu na straně zadavatele – AČR – je dáno:

- a) objektivní potřebou racionálního řešení problémů vyvolaných rostoucí finanční, technickou a personální (kvalifikační) náročností,
- b) obavami z rizika souvisejícího se vznikem závislosti zadavatele na dodavateli, jmenovitě obavami z dopadu výpadku provozu na klíčové podnikové procesy,
- c) obavy z rizika vyžazení důvěrných informací.

Podle amerických odborných pramenů popisující problémy outsourcingu v ozbrojených silách je rozhodování zadavatelů o outsourcingu ovlivňováno celou řadou faktorů s různou

prioritou. Důvody bývají rozdělovány do čtyř skupin: věcné, finanční, organizační a konkurenční. K nejčastějším důvodům vedoucím ke kladnému rozhodnutí využít outsourcingu patří:

- ❑ získání služby na odborné úrovni obtížně dosažitelné vlastními silami,
- ❑ potřeba uvolnění zdrojů pro jiné účely, související se základními bojovými procesy,
- ❑ možnost vyššího soustředění managementu na hlavní činnost jednotky,
- ❑ výhledové snížení nákladů na zajištění outsourcovaného procesu.

K nejčastějším chybám při implementaci outsourcingu patří skutečnost, že se chápe jako jednorázový akt. Fakt, že rozhodování o outsourcingu souvisí s procesy chodu jednotky, je všeobecně chápán. V mnoha případech je však přehlížena skutečnost, že outsourcing je třeba považovat rovněž za proces. Podcenění této skutečnosti se velmi negativně projevuje v přípravě outsourcingu a v kvalitě jeho řízení.

Outsourcing chápáný jako proces totiž vyžaduje **projektový přístup**. Pojem projekt outsourcingu bývá používán jak v užším, tak širším smyslu. V užším smyslu končí outsourcing podpisem smlouvy a uskutečněním transformace (vytěsněním procesu).

V širším smyslu postihuje celý životní cyklus outsourcingu, včetně etapy fungování a řízení vztahu. V širším smyslu také zahrnuje náročný systém monitoringu i plán pro řešení kritických situací, případně i postup předčasného ukončení vztahu. Existuje několik pohledů na základní fáze životního cyklu outsourcingu. Jeden z pohledů je právě A-76.

Další z těchto pohledů může vypadat takto:

- ❑ specifikace východisek, cílů a podmínek,
- ❑ strategická analýza funkčních oblastí a určení vybrané oblasti, která má být zajišťována formou outsourcingu,
- ❑ definice rozhraní Z-D (zadavatel/dodavatel),
- ❑ specifikace rizikových faktorů a způsobů jejich ošetření,
- ❑ definice požadavků na poskytovatele a kritérií pro výběr firmy,
- ❑ ekonomické hodnocení nabídek,
- ❑ předběžný výběr poskytovatele,
- ❑ příprava projektu řízení vztahu (komunikace, workflow, odpovědnosti, monitoring),
- ❑ příprava finanční a právní stránky smlouvy,
- ❑ schválení outsourcingového kontraktu (smlouvy),
- ❑ vytvoření podmínek pro transformaci a/nebo zahájení služby,
- ❑ transformace (pokud jde skutečně o vytěsnění),
- ❑ řízení vztahu,
- ❑ modifikace nebo ukončení vztahu.

Na kvalitě outsourcingu se podílejí stejnou měrou všechny fáze procesu. Zanedbání nebo podcenění kterékoliv z nich má dopad na efektivnost projektu jako celku. Jedním z motivů volby outsourcingu na straně zadavatele by měla být minimalizace nároků na péči o odbornou kvalifikaci v dané oblasti.

Na druhé straně však platí, že čím je zadavatel připravenější na kvalifikovanou práci související s projektem outsourcingu, tím větší šanci na úspěch má. V té souvislosti stojí za zmínku využití odborné pomoci v procesu řízení outsourcingu. Rozhodnutí o outsourcingu musí být součástí strategie vrcholového velení.

Jako takové vyžaduje o to více pozornosti vrcholového managementu, o co je outsorcovaná oblast blíže vrcholu řídicí pyramidy a strategickému rozhodování. Je třeba přesně vědět, čeho chceme outsourcingem dosáhnout. Je třeba rozumět a dobře si zapamatovat rozhodovací situaci na počátku, včetně prognózy jejího vývoje. Bedlivě sledovat vývoj podmínek, monitorovat kritické faktory. Včas reagovat na signály upozorňující na odchylky skutečného stavu. Poruchám v outsourcingovém vztahu (neplnění smlouvy) je třeba předcházet. Monitorování a prognózování vývoje podmínek plnění smlouvy na obou stranách má zajistit včasnou signalizaci možných problémů a konfliktů.

Podmínkou úspěchu projektu outsourcingu je správné zhodnocení výchozích podmínek a kvalifikovaná prognóza jejich budoucího vývoje. S délkou kontraktu outsourcingu se mohou měnit podmínky a návazně i rizika projektu. Tyto změny mohou ovlivnit kvalitu partnerského vztahu založeného na shodném chápání výchozí situace. Tolik zdůrazňovaná vzájemná důvěra partnerů postavená na výchozích prioritách zájmů a závislostí nemusí vydržet nápor rušivých vlivů, které s sebou přináší proměnlivost situace na trhu a chování třetích osob. Součástí tvrdé reality je vývoj zájmů partnerů s vývojem podmínek.

Proti takovému nepříznivému vlivu je jediný lék: péče o dynamickou stabilitu vztahu. Nejnebezpečnějším partnerem není zlý partner, ale nespolehlivý a neopatrný partner, který ohrožuje vztah i tím, že nedokáže zajistit stabilitu svého podnikání. Při outsourcingu je nutno počítat s rizikem. Riziko je součástí outsourcingu, nelze ho odstranit, je třeba s ním pracovat.

Riziko zvyšuje zejména:

- ☐ délka období, pro které je navázán partnerský vztah mezi zadavatelem a dodavatelem,
- ☐ blízkost outsorcované oblasti strategickým rozhodovacím procesům v prostředí obrany,
- ☐ nestabilní podmínky podnikání (trh) pro oba partnery vztahu,
- ☐ složitost řezu, kterým se ohraničuje outsorcovaná oblast,
- ☐ uspěchaný výběr dodavatele,
- ☐ volba příliš problémové oblasti, pro kterou nebylo nalezeno řešení.

Náplní řízení rizika by měl být připraven krizový plán, ale také celý soubor aktivit pokrývajících všechny fáze životního cyklu outsourcingu. Řízení rizika ve všech fázích procesu outsourcingu spolu navzájem souvisí. Tak jako všude jinde, i v řízení rizika outsourcingu je jádrem rozhodovací proces. Rozhodování není spojeno pouze s výchozími fázemi životního cyklu (strategie outsourcingu, výběr dodavatele), ale i s fází fungování služby a s ní spojenou fází řízení vztahu mezi zadavatelem a poskytovatelem. V každé fázi potřebuje manažer rizika výstižné kvalitní spolehlivé informace, a v každé fázi existují specifické efekty rozhodnutí.

Monitoring procesu outsourcingu (v pojetí služby, nejen v pojetí transformace), analýza získaných informací, sledování platnosti výchozího cíle a vyvíjejících se podmínek, volba vhodného nástroje prevence a korekce zjištěné nebo prognózované odchylky – to jsou prvky systému řízení vztahu.

Náročnost řízení vztahu dodavatele a poskytovatele outsourcingu ovlivňuje především:

- ☐ stupeň komplexnosti obsahu outsourcingu projevující se v rozsah externí služby,
- ☐ rychlost a revolučnost přeměn v oblastech zahrnutých do outsourcingu,
- ☐ souvislost outsorcované části s rozhodovacím procesem v řízení ozbrojených sil,

- ❑ stabilita nebo prudké změny ve struktuře ozbrojených sil, ale také u podnikatelské firmy,
- ❑ místo outsourcované části v pyramidě řízení,
- ❑ vhodnost řezu systémem - vertikálně i horizontálně,
- ❑ narušení integrity řízení v důsledku outsourcingu,
- ❑ přesnost a složitost rozhraní mezi zadavatelem a poskytovatelem outsourcingu,
- ❑ kvalita outsourcingové smlouvy v části odpovědnosti,
- ❑ nejrůznější externí vlivy působící na stabilitu obou partnerů.

Je skutečností, že outsourcing znamená přesun části odpovědnosti ze zadavatele na poskytovatele outsourcingu. V prostředí ozbrojených sil je však do té míry specifickou oblastí, především svojí přímou vazbou na řídicí proces, že ani on nemůže sejmout z velitelů a náčelníků starost ani odpovědnost za outsourcing jako celek. Celkově platí, že řízení outsourcingu na straně zadavatele – ozbrojených sil – je v podmínkách outsourcingu pro management civilního poskytovatele outsourcingu méně náročné na čas a kapacitu pracovníků, zato by mělo být mnohem náročnější na kvalitu rozhodování. V této oblasti je mnoho sebeklamu a následných rozčarování. Představa o tom, že outsourcing zbaví velitele a náčelníky starosti o danou oblast, lze považovat pouze za těžko splnitelný sen části vojenského managementu.

Outsourcingová smlouva (kontrakt) je výsledkem rozhodnutí zadavatele a poskytovatele vstoupit do partnerského vztahu. Smlouva není ani počátkem, ani koncem projektu outsourcingu. Je výsledkem přípravných etap životního cyklu procesu outsourcingu. Současně je rámcem, systémem pravidel pro navazující fáze naplňující záměr významné části projektu outsourcingu (outsourcingové smlouvy).

Smlouva musí být v plném souladu s obsahem částí projektu zaměřených na transformaci, se systémem monitorování a analýzy vývoje vztahu, tj. se systémem řízení vztahu. Velmi častou chybou s neblahými důsledky je přeceňování právních a finančních aspektů smlouvy na úkor věcného obsahu smlouvy a kvality rámce pro řízení vztahů.

Základním posláním outsourcingové smlouvy je zajistit podmínky pro dosažení cílů obou partnerů podporou systému usnadňujícího dosažení dynamické stability kvality vztahu obou smluvních partnerů. Outsourcingová smlouva by neměla být proto smlouvou namířenou proti partnerovi, ale pro zachování partnerského vztahu. Ve většině složitějších případů outsourcingu tak jako tak dosažení sankcí za neplnění smlouvy představuje zlomek ztráty, ke které dochází neplněním smlouvy.

K dalším problémovým okruhům, vyžadujícím pozornost patří:

- ❑ metody monitoringu procesu outsourcingu,
- ❑ vztah délky outsourcingové smlouvy a délky inovačního cyklu funkční oblasti,
- ❑ Outsourcing Contract Management a Relationship Management,
- ❑ dopady outsourcingu do organizační struktury obou partnerů, ale především na organizační strukturu jednotek AČR,
- ❑ vazba řídicích a rozhodovacích aktivit mezi systémy obou partnerů,
- ❑ změny v komunikaci a ve workflow ve vazbách a na rozhraní řídicích a informačních systémů obou partnerů,
- ❑ zvláštnosti personálního outsourcingu,
- ❑ vlastnické vazby zadavatele a dodavatele,
- ❑ podíl projektů outsourcingu na úspěších/neúspěších projektů inovace.

Za nový strategický směr v outsourcingu i v podmínkách ozbrojených sil lze považovat „Business Process Outsourcing“. Patří sem například:

- ❑ outsourcing projektového managementu,
- ❑ outsourcing optimalizace jednotkových procesů,
- ❑ outsourcing projektové kanceláře.

V nejbližších letech lze očekávat:

- ❑ absolutní růst trhu outsourcingu,
- ❑ růst podílu outsourcingu v oblasti nejdůležitějších procesů,
- ❑ větší pozornost outsourcingu v největších společnostech,
- ❑ růst podílu služeb s promyšlenou minimalizací rizika,
- ❑ vyrovnání outsourcingu ve vývoji a v provozu IS (informační systém),
- ❑ vznik podmínek pro širší uplatnění „Business Process Outsourcing“,
- ❑ postupně bude outsourcing stále více novým typem vztahů,
- ❑ poroste podíl spolehlivých referenčních aplikací outsourcingu.

Outsourcing bude v plné míře kombinací technologických, organizačních, ekonomických a lidských aspektů. V celém procesu outsourcingu je třeba být realisty, k outsourcingu je třeba přistupovat systémově a komplexně, outsourcing je třeba chápat jako dynamický proces, rozhodnutí o outsourcingu musí mít vazbu na strategii, rozvoje ozbrojených sil, riziko je součástí projektu outsourcingu, je nutné poznat ho a ovládnout, složitější outsourcing vyžaduje projektový přístup, vývoj podmínek vztahu je třeba modelovat, simulovat a prognózovat. Řízení outsourcingového vztahu je třeba věnovat stejnou péči jako vzniku vztahu.

Pojednání akcentuje přístup z hlediska zadavatele. Byli bychom neradi, kdyby vznikl dojem, že podceňujeme pohled z hlediska poskytovatele. Zejména poskytovatel, který má opravdový zájem o úspěch na obou stranách vztahu, musí řešit neméně složité problémy související s podmínkami stability. Bohužel ne každý zadavatel v prostředí ozbrojených sil si plně uvědomuje skutečnost, že outsourcingový vztah přináší riziko i pro poskytovatele. Jak se bude chování poskytovatele vyvíjet, záleží z velké části právě na vstřícnosti ozbrojených sil jako hlavního zadavatele vůči požadavkům poskytovatele.

V rámci studia zdrojů k tématu jsme se seznámili s celou řadou zahraničních a našich materiálů a z nich vyplynulo pozoruhodné doporučení. Zní: „Jděte do outsourcingu s očima otevřenými, vyhodnoťte si scénář pro nejhorší nosný případ, připravte krizové plány a neustále své aplikace monitorujte.“

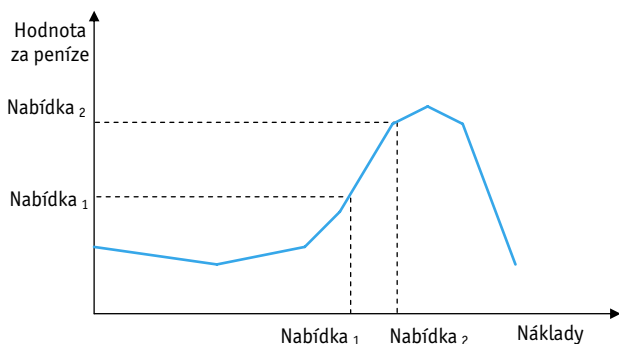
Zdá se vám toto doporučení příliš smutné? Je trochu jednostranné, ale stojí za to si ho občas připomínat. Čeho se máme nejvíce obávat? Paradoxně ani ne tolik vývoje zájmů a postojů partnera, ani rizika spojeného s vývojem podmínek. Nejvíce bychom se měli, z hlediska dosavadních zkušeností, bát:

- ❑ svých vlastních chyb v rozhodování o vzniku outsourcingu,
- ❑ důsledků podcenění významu komplexního a systémového přístupu k celému procesu outsourcingu, především pak k etapě řízení vztahu.

Závěr

Navzdory skutečnosti, že v USA, ale i dalších zemích NATO je doporučeno rozhodovat o outsourcingu na základě celkové hodnoty za peníze nabízené jednotlivými stranami, je časté v našich podmínkách, že zvítězí nejnižší nabídka, což má za následek degradaci kvality vykonávání služby a mnohdy vznik dodatečných nákladů. Proto považujeme za nutné dodržet princip – hodnota za peníze. K tomu bychom měli využívat vícekritériální rozhodování.

Obr. 2 ukazuje, že navzdory tomu, že Nabídka 1 je nižší než Nabídka 2, je efektivnější vybrat Nabídku 2, protože poměr nákladů/hodnoty za peníze je u ní výhodnější.

Obr. 2: Rozhodovací kritérium

V případě využití tohoto kritéria musí mít všechny strany stejné informace o tom, jak jsou jednotlivé faktory v souvislosti s hodnotou za peníze hodnoceny.

Rizika spojená s vykonáváním aktivity musí být identifikována a jejich řízení musí být přesunuty na tu stranu, která je k tomu lépe vybavena. Maximalizace hodnoty za peníze u všech druhů outsourcingu je podmíněna odpovídajícím rozdělením rizik mezi veřejným a soukromým sektorem. Přesun rizik znamená, že soukromý sektor může na projektu jak vydělat, tak ztratit, což ho nutí k lepším výkonům. Cílem přesunů rizik je uspořít náklady optimálním rozdělením mezi Ministerstvem obrany a soukromou firmou, která poskytuje služby tak, že případná rizika nese ten, kdo má menší náklady na jejich řízení. Pro hodnocení nákladů a kvality poskytování služby jsou nutné přesné informace. Stejně to platí i pro srovnání vnitřní jednotky s firmami ze soukromého sektoru. Doporučujeme proto **zavedení nákladového účetnictví**, pomocí kterého lze náklady rozložit na jednotlivé činnosti.

Některé schopnosti, zejména z právní a finanční oblasti, jsou v Ministerstvu obrany nedostatečné. Absence těchto schopností pak může dát možnost soukromému sektoru zneužívat informační asymetrie. Tento nedostatek lze řešit využitím služeb externích poradců, které jsou sice drahé, ale v konečném důsledku se tyto náklady mohou mnohonásobně vrátit. Nevyužití tyto služeb pro jejich údajnou nákladnost znamená nemístnou šetrnost. Vzhledem k pestrosti situací a nekomplexnosti údajů o zkušenostech z individuálních případů uplatnění outsourcingu doporučujeme maximální opatrnost při kopírování postupů. Každá zkušenost může být cenná, pokud je podrobena důkladnému rozboru s uplatněním vhodného myšlenkového postupu. Pokusili jsme se některé prvky takového rozboru přiblížit.

Kombinací přístupu pedagogů, metodiků a manažerů-praktiků lze dospět k systémovému, komplexnímu pohledu na aktuální, strategicky významnou, přesto stále značně kontroverzní problematiku outsourcingu. Výklad není snadný jednak pro bohatost podob outsourcingových kontraktů, jednak pro rozdíly v situaci čtenáře. Jinak k tématu přistupuje ten, kdo zatím o outsourcingu pouze uvažuje, jinak ten, kdo již chystá smlouvu, jinak ten, kdo již smlouvu naplňuje a potřebuje řešit specifické problémy.

Poznámky k textu:

- [1] *Úloha soukromého sektoru v rámci obrany státu*. Sborník přednášek ze semináře NATO konaného ve dnech 28. a 29. dubna 1997 v Praze. 1. vyd. Praha: MO ČR, 1997. ISBN 80-86049-10-8; KRČ, M. *Možnosti využití outsourcingu v podmínkách ozbrojených sil, zkušenosti států NATO*. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, 2002; KRČ, M. *Moderní ekonomické nástroje v obraně*. Brno, 2003; KRČ, M. Některé zkušenosti ze zapojování vnějších zdrojů v prostředí obrany. *Vojenské rozhledy*, 3/2003; JIRAŇOVÁ, B. Přístupy k efektivní alokaci zdrojů v Bundeswehru. *Reformy veřejných financí a obrana*. Brno: Univerzita obrany 2005.
- [2] V časopise *Defense News* z roku 2005 se uvádí, že Německo plánuje privatizaci ošetřování výzbroje pozemního vojska, které by mělo začít v roce 2006. Vznikne firma, kterou ze 49 % bude vlastnit vláda a zbytek konzorcium soukromých firem. Podle: AGÜERA, M. Germany to Privatize Army Weapons Maintenance. *Defense News*, 5/ 2005, s. 11. Také v odborném časopise *Wehrtechnik* se uvádí, že je již rozhodnuto o masivním postupu v předávání vojenských činností v oblasti výcviku soukromému sektoru. Podle: Privatwirtschaftliche kompetenz für das deutsche heer-SERCO. *Wehrtechnik*, IV/2004, s. 30-31; Ve francouzské armádě se jde cestou zapojování soukromého sektoru v oblastech technologie, doprava, výcvik, zásobování, příprava vojenských odborností shodných s civilními. Celkově se klade důraz na privatizaci armády z pohledu její činnosti. Zároveň se poukazuje na meze externalizace. Podle: de BELLESCIZE, R. Les Limites de l'externalisation au sein de l'armée. In: *Défense Nationale*, 2005, č. 3, s. 51-60. Francouzská armáda upřednostňuje outsourcing. Možná i proto odstoupila od prvního plánu soukromého financování akvizice (PFI - Private Finance Initiative) vojenského materiálu. Uvádí se, že na rozdíl od outsourcingu je PFI velmi drahé a komplikované. Podle: *Jane's Defence Weekly*, 6/2005, s.27. V britské armádě se jde i cestou privatizace vědeckovýzkumných prací. Vychází se z předpokladu, že tato privatizace je veřejným zájmem. Došlo k reorganizaci vojenského průzkumu k zajištění přístupu ke komerčním technologiím a k soutěži s nimi o tržní zakázky pro možnost průběžného zabezpečování ozbrojených sil soudobou bojovou technikou i při nižších výdajích na výzkum ve vojenských rozpočtech. Proto Agentura vojenského výzkumu a vývoje DERA (Defence Evaluation and Research Agency) byla rozdělena do dvou částí: (1) laboratoř vojenských věd a technologií DSTL (Defence Science & Technology Laboratory) v podřízenosti ministerstva obrany k zajišťování strategického utajovaného výzkumu; (2) společnost QinetiQ určena k soutěži a spolupráci s komerčním výzkumem při získávání zakázek vojenského i komerčního určení. Zkušební doba jejich fungování je plánována do r. 2006. Podle: British Defence Researches Privatize with Public Aims. *Signal*, No 11, 2001, s. 31.
- [3] Např. revize dostupná je v *Circular No. A-76 (Revised)*. 20503. Washington, D.C.: Executive Office of the President Office of Management and Budget. November 14, 2002.
- [4] *OMB Circular A-76*, May 29, 2003, včetně technických úprav v OMB Memorandum M-03-20, August 15, 2003.
- [5] PAUSCH, M., F. Air Force Deployments and Support Services Contractors. Running out of Gas? *Air Force Journal of Logistics*. Volume XXIV, No 1, 2000, s. 9.
- [6] MATTHEWS, W. Shadow Force. Contract Employees Serve from Depots to Fronts Lines. *Armed Forces Journal*, 10/2004, s. 10.
- [7] MATTHEWS, W. The Deal on Contractors. *Armed Forces Journal*, 4/2004, s. 11-12.
- [8] Kompletní seznam soutěže a výsledků je na: World Wide <http://www.dla.mil/public_info/drmsA76.pdf>. citováno 11.11.2005.
- [9] CAHLINK, G. The Limits of Outsourcing. *Air Force Magazine*, 1/2004, s. 62.
- [10] Podrobněji o této otázce se psalo ve Vojenských rozhledech, viz KRČ, M. Některé zkušenosti ze zapojování vnějších zdrojů v prostředí obrany. *Vojenské rozhledy* 3/2003.
- [11] Mezi tyto aktivity patří například logistické zabezpečení, správa budov atd.
- [12] Tak například ve vzdušných silách USA se jedná o provoz vojenských základen, stavebnictví, informační technologie, údržba letadel ap. Podle: CAHLINK, G. The Limits of Outsourcing. *Air Force Magazine*, 1/2004, s. 61.
- [13] PAUSCH, M., F. Force Deployments and Support Services Contractors. Running out of Gas? *Air Force Journal of Logistics*. Volume XXIV, No 1, 2000.
- [14] Vládou vlastněné, firmou ze soukromého sektoru využívané.

- [15] *Reserve Forces Act 1996*. Washington, D.C.: Ministry of Defence, cit. 28. ledna 2005. Dostupné na World Wide Web: <http://www.dwp.gov.uk/advisers/docs/lawvol/greenvol/pdf/g_0175.pdf>.
- [16] BAILY-GRSASSO, V. Defense Outsourcing: The OMB Circular A-76 Policy. *CRS Report for Congress*, July 22, 2003, cit. 15. října 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.thememoryhole.org/crs/RL30392.pdf>>.
- [17] COMPARE je počítačový program pracující na bázi MS Windows, který je používán pro porovnání nákladů vnitřní jednotky a soukromého sektoru.
- [18] LAVADOUR, J., CUNNINGHAM, W. Pitfalls of the A-76 Process. *Force Journal of Logistics*, 4/2001, s. 38-40.
- [19] Je to podle velikosti kontraktu: buď o 2 mil. USD, nebo o 10 mil. USD.
- [20] *Circular No. A-76*. Washington, D.C.: Office of Management and Budget, May 29, 2003, cit. 11. prosince 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.whitehouse.gov/omb/circulars/>>.
- [21] Ekvivalent hodin odpracovaných za rok v rámci plného úvazku. Ročně představuje 1770 hodin (= plný ekvivalent pracovní doby na jednoho zaměstnance na rok).
- [22] *DoD Competitive Sourcing: Savings Are Occurring, but Actions Are Needed to Improve Accuracy of Savings Estimates*. (GAO/NSIAD-00-107). Washington, D.C.: United States General Accounting Office, cit. 20. prosince 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.gpoaccess.gov/gaoreports/>>. Dále podle: *DoD Competitive Sourcing: Results of A-76 Studies Over the Past 5 Years*. (GAO-01-20). Washington, D.C.: United States General Accounting Office, cit. 23. prosince 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.gpoaccess.gov/gaoreports/>>.
- [23] BAILY-GRSASSO, V. Defense Outsourcing: The OMB Circular A-76 Policy. *CRS Report for Congress*, July 22, 2003, cit. 15. října 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.thememoryhole.org/crs/RL30392.pdf>>.
- [24] LAVADOUR, J. W. *Pitfalls of the A-76 Process*. Wright-Patterson Air Force Base, Air Force Institute of Technology, March 2001, cit. 20. listopadu 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.au.af.mil/au/au/bibs/priv/privat.htm>>.
- [25] ROGERS, J. C. *An A-76 Survival Guide*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College, April 9, 2002, cit. 21. listopadu 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.au.af.mil/au/au/bibs/priv/privat.htm>>.
- [26] MATTHEWS, W. Shadow Force. Contract Employees Serve from Depots to Front Lines. *Armed Forces Journal*, 10/2004, s. 11.
- [27] Podle GROSSMAN, J. Market Watch. *Washington Technology*, 11/19/01, Vol. 16, No.7.
- [28] BAILY-GRSASSO, V. Defense Outsourcing: The OMB Circular A-76 Policy. *CRS Report for Congress*, July 22, 2003, cit. 15. října 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.thememoryhole.org/crs/RL30392.pdf>>.
- [29] HARTLEY, K. *Military Outsourcing: UK Experience*. University of York, Centre for Defence Economics, cit. 20. ledna 2005. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.york.ac.uk/depts/econ/research/documents/out-sourcing.pdf>>.
- [30] *PFI Guidelines for Ministry of Defence*. Ministry of Defence, cit. 3. října 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.mod.uk/commercial/pfi/guidelines>>.
- [31] *Circular No. A-76*. Washington, D.C.: Office of Management and Budget, May 29, 2003, cit. 11. prosince 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.whitehouse.gov/omb/circulars/>>.
- [32] *Circular No. A-76*. Washington, D.C.: Office of Management and Budget, May 29, 2003, cit. 11. prosince 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.whitehouse.gov/omb/circulars/>>.
- [33] TAIBL, P. *Outsourcing & Privatization of Defense Infrastructure*. Cit. 20. prosince 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.au.af.mil>>.
- [34] Je pravidlem, že náklady na logistické zabezpečení a podpůrné funkce, které mají komerční povahu, tvoří v prostředí obrany více než polovinu celkových nákladů. V USA se odhaduje, že prověření vnitřní jednotky v procesu řízení konkurence přináší úspory v rozsahu asi 25 procent. Podle: *Competition in the Provision of Support Services*. Fortieth Report. Committee of Public Accounts, Ministry of Defence, May 1993. Dále podle: BAILY-GRSASSO, V. Defense Outsourcing: The OMB Circular A-76 Policy. *CRS Report for Congress*, July 22, 2003, cit. 15. října 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.thememoryhole.org/crs/RL30392.pdf>>.

Literatura:

- Air Force Journal of Logistics*, 2000, č. 1.
Air Force Journal of Logistics, 2001, č. 4.
Air Force Journal of Logistics, 2004, č. 3.
Air Force Magazine, 2004, č. 1, 10.
Armed Forces Journal, 2004, č. 4.
Circular No. A-76 (Revised). 20503. Washington, D.C.: Executive Office of the President Office of Management and Budget. November 14, 2002.
Circular No. A-76. Washington, D.C.: Office of Management and Budget, May 29, 2003, download from <http://www.whitehouse.gov/omb/circulars/>, December 11, 2004.

Competing for Quality. London: The Stationery Office, National Audit Office, Ministry of Defence. May 1998.

Competition in the Provision of Support Services. Fortieth Report, Committee of Public Accounts, Ministry of Defence. May 1993.

Joint Doctrine Pamphlet 4/01. Contractors on Deployed Operations(Condo). The Joint Doctrine & Concepts Center. Ministry of Defence: Shrivenham, December 2001.

Défense Nationale, 2005, č. 3.

Jane's Defence Weekly, 2005, č. 6.

KRČ, M. *Možnosti využití outsourcingu v podmínkách ozbrojených sil, zkušenosti států NATO*. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, 2002, 61 s.

LAVADOUR, J. W. *Pitfalls of the A-76 Process*. Wright-Patterson Air Force Base, Air Force Institute of Technology, March 2001.

Military Training & Simulation News, Issue 5 October 2002 Vol. 4.

OMB Circular A-76 May 29, 2003, včetně technických úprav v OMB Memorandum M-03-20, August 15, 2003.

Redevelopment of MOD Main Building. Report by the Comptroller and Auditor General. National Audit Office, Ministry of Defence. HC 748 Session 2001-2002.

ROGERS, J. C. *An A-76 Survival Guide*. Carlisle Barracks, U.S. Army War College, April 9, 2002.

Savings Are Occurring, but Actions Are Needed to Improve Accuracy of Savings Estimates (GAO/NSIAD-00-107). United States General Accounting Office, DoD Competitive Sourcing. Downloaded from <http://www.gpoaccess.gov/gaoreports/>, December 20, 2004.

Signal, 2001, č. 11.

TAIBL, P. *Outsourcing & Privatization of Defense Infrastructure*. Cit. 20. prosince 2004. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.au.auf.mil>>.

The OMB Circular A-76 Policy. CRS Report for Congress, July 22, 2003.

Úloha soukromého sektoru v rámci obrany státu. Sborník přednášek ze semináře NATO konaného ve dnech 28. a 29. dubna 1997 v Praze. 1. vyd. Praha: MO ČR, 1997. ISBN 80-86049-10-8.

Vojenské rozhledy, 2003, č. 3.

Washington Technology, 11/19/01, Vol. 16, No.7.

Wehrtechnik, 2004, č. IV.

Některé zkratky použité v textu:

FAIR	
Federal Activity Inventory Reform Act	Dokument, jenž určuje, které aktivity vykonávané vnitřními jednotkami MO lze považovat za komerční
FTE	Plný ekvivalent pracovní doby na jednoho zaměstnance za rok (1770 hodin)
IGE	
Independent Government Estimate	Nezávislý vládní odhad (pro odhad nákladů a zisku)
IHCE	Odhad vlastních nákladů
In-House Cost Estimate	(na vykonání příslušné aktivity vlastními silami)
ISSA	
Inter-Services Support Agreement	Vnitřní ujednání o podpoře
MEO	
Most Efficient Organisation	Nejefektivnější vládní organizace
PWS	Popis práce
Performance Work Statement	(vyhlášení požadavků na práce, které se mají vykonat)
QASP	
Quality Assurance Surveillance Plan	Plán dohledu na zajištění jakosti
SSEB	
Source Selection Evaluation Board	Komise pro hodnocení výběru
TP	
Transition Plan	Plán přeměny (vnitřní jednotky v nejefektivnější vládní organizaci)
TPP	
Technical Performance Plan	Plán způsobu vykonávání

Činnost zpravodajských služeb je oblastí, která odedávna přitahovala zájem veřejnosti. Utajování informací svým způsobem vedlo v průběhu studené války k tabuizování veškeré zpravodajské činnosti a ztěžování její kontroly. Teprve s odstraněním překážek ve vztazích mezi státy, vytvořením zcela nové politické a ekonomické situace v Evropě a s nástupem demokracie v nových státech NATO se otevírají možnosti nových pohledů na činnost zpravodajských služeb. Řada osob, především poslanců parlamentu, novinářů a politologů dostala příležitost se blíže seznámit s touto oblastí zpravodajství. Protože se současně zvýšily i možnosti získávání informací v zahraničí o činnosti zpravodajských služeb jiných států, začaly být pro označování určitých činností zpravodajských služeb používány pojmy, které se běžně používají především v anglosaských státech. Přitom mají často rozdílný výklad, a proto jsou i u nás také rozdílně vykládány. Příkladem může být všem známý pojem „agent“, kterým je v americkém pojetí označován kádrový příslušník zpravodajské služby, ale již v Británii a kontinentální Evropě se jedná o označení osoby jednající ve prospěch zpravodajské služby. Tyto zvláštnosti ale zpravodajci znají a nejsou překážkou jejich spolupráce.

Se vstupem problematiky zpravodajství na půdu vysokých škol se do diskuze zapojuje i akademická veřejnost a leckdy se otevírá diskuze o problémech, které vlastně problémy již nejsou. V AČR byla problematika terminologie a obsahu pojmů byla diskutována ve Vojenských rozhledech v devadesátých letech minulého století, a to v souvislosti se začleněním do svazku armád NATO. Diskuze o pojmech byla poté v rámci armád států NATO ukončena vydáním AJP-2 Allied Joint Intelligence, Counter-Intelligence and Security Doctrine, NATO, 2003. A pokud se týká „civilních zpravodajských služeb“, vnitřní použití pojmů s mírně rozdílným významem (viz pojem HUMINT) nebrání jejich spolupráci, která se týká především výměny zpravodajských informací, tedy výsledného produktu zpravodajské činnosti [1].

Následující příspěvek více méně shrnuje základní termíny a teoretické koncepty v oblasti výzkumu zpravodajských služeb. Text je reakcí na situaci, kdy odborníci z jednotlivých oblastí zpravodajské činnosti sdílejí podobnou terminologii, ale zároveň užívají definice, které v sobě odrážejí jazyk prostředí ve kterém vznikly. Ukazuje se, že bezpečnostní hrozby 21. století vyžadují efektivní spolupráci odborníků vojenské, civilní, ale i akademické sféry. Takováto mezirezortní komunikace však vyžaduje ujasnění terminologie na nejvyššeobecnější rovině. Cílem článku je proto představit vojenským odborníkům terminologii a přístupy k výzkumu zpravodajských služeb, tak jak jsou pojímány na civilní akademické půdě, především v USA, neboť text je založen hlavně na literatuře angloamerické provenience, což by následně mělo usnadnit vzájemnou komunikaci a spolupráci. Za připomínky a cenné rady při zpracování textu děkuje autor doc. Ing. Oldřichu Horákovi, CSc., a RNDr. Petru Zemanovi.

Nové pojetí bezpečnosti

V posledních několika letech se stále častěji stávají témata spojená se zpravodajskými službami předmětem společenské diskuze. **Zpravodajské služby (ZS)**, jejich činnost a kon-

trola, se dostávají do centra pozornosti politické reprezentace, médií i občanů. Nejedná se o proces specifický pouze pro Českou republiku, ale zmíněná diskuze je odrazem širšího trendu, přítomného minimálně v euroatlantickém prostoru, který se vyznačuje vlnou zájmu o problematiku zpravodajských služeb. Trend vychází z nového pojetí bezpečnosti ve spojení s novodobým státem a je reakcí především na bezpečnostní hrozby 21. století.

Stručně řečeno, čistě vojenská síla již není chápána jako dostatečný nástroj k odvrácení širokého spektra bezpečnostních hrozeb 21. století a mnozí odborníci i laická veřejnost se proto obrací ke **zpravodajským službám, jako ke státním organizacím, které by měly být schopné na změny v bezpečnostním prostředí adekvátně reagovat**, a státní zřízení, potažmo občané, před novými hrozbami ochránit.

Zmíněná společenská diskuze však v českém prostředí není dostatečně podložena teoretickým výzkumem, který by srozumitelně vymezil hranice této diskuze a definoval terminologii. V případě armády je situace zjednodušena díky existenci jasných předpisů NATO, které celou problematiku koordinují a sjednocují základní terminologii v rámci Aliance. [2] Nicméně civilní zpravodajské služby si utvářejí vlastní interní definice a důsledkem zmíněného vývoje je stav, kdy si jednotlivé ZS v konkrétních případech nemusí zcela přesně rozumět.

Ještě zřetelnější je zmíněná nekoordinace zřetelná mimo zpravodajské služby, kde jednotliví autoři v odborných nebo naučných textech často využívají překlady anglického pojmosloví, jehož přenos do českého prostředí bez širších souvislostí může působit jisté nepřesnosti. U některých termínů navíc došlo k vytvoření ustálených výrazů (přestože někdy z logického hlediska nepřesných) není je proto možné pouze překládat. [3] Zvláštní skupinou jsou odborné termíny, pro které nemá český jazyk odpovídající náhradu a pokud nechceme pouze přebírat anglickou terminologii, která může být mimo úzký okruh specialistů nesrozumitelná, musíme hledat opisné tvary, což s sebou nese riziko, že se jednotliví autoři budou rozcházet při označení věcí totožného významu.

Minimálně na odborné úrovni (výzkumné, překladatelské, praktické) zde existuje potřeba základního textu, který by poskytl vymezení nejpoužívanějších termínů a představil nejdůležitější teoretické koncepty činnosti zpravodajských služeb. Cílem následujícího článku není tedy nic menšího, než pokus přispět k utvoření takového základu, který by pro odbornou veřejnost zprostředkoval přijatelné, všeobecné definice a vymezení. Zároveň si autor klade za cíl umožnit širší laické veřejnosti úvodní náhled do problematiky výzkumu zpravodajských služeb.

Zpravodajská služba – terminologie

Na samém začátku je třeba objasnit a vymezit některé pojmy používané k označení zpravodajských organizací, které bývají nejen v médiích často volně zaměňovány či užívány nepřesně. Jedná se především o výraz zpravodajská služba, popřípadě tajná služba, ale můžeme také narazit na označení jako bezpečnostní služba, výzvědná služba, nebo informační služba. Jedná se o to samé? Popřípadě jaké jsou rozdíly?

Pro potřeby odborné analýzy je nutné chápat pojem **zpravodajská služba** poněkud v širším smyslu, ne jen jako státní instituci, ale i jako službu vládě ve formě získávání, analyzování a poskytování informací, které mají napomáhat politickým představitelům k co možná nejlepšímu rozhodnutí. Mezi autory zabývajícími se problematikou zpravodajských služeb můžeme nalézt značné rozdíly ve způsobu definování i použití pojmosloví oboru. Můžeme tedy říci,

že podobně jako u většiny jiných základních pojmů v sociálních vědách se ani v případě zpravodajských služeb zatím nepodařilo nalézt odpovídající definici, která by dostatečně vystihovala zpravodajské služby ve všech aspektech, a na které by se byla většina vědců schopna shodnout.

Vzhledem k nedostatku relevantní literatury k tématu v českém jazyce musíme při podrobnějším studiu zpravodajských služeb nutně pracovat s cizojazyčnou literaturou, především se zdroji v jazyce anglickém. Zde je pro práci s textem klíčové správné pochopení slova „intelligence“ ve všech jeho významech, které nám zároveň může dobře posloužit jako příklad pro rozlišení různých úrovní zpravodajství.

„Intelligence“ je kromě jiného užíváno k označení informace, znalosti v nejširším slova smyslu, ale také získávání informací, jejich zpracování, kromě toho označuje i organizace jejichž úkolem je zmíněné aktivity vykonávat. „Intelligence“ tedy můžeme chápat ve třech úrovních: znalost, aktivitu a organizaci. [4]

Zmíněný způsob uchopení slova „intelligence“ je ovšem necitlivý k různým druhům znalosti, nerozlišuje mezi tzv. tvrdou či měkkou znalostí, tedy znalostí ve formě jak byla získána, nebo znalostí která již prošla dalším analytickým zpracováním. Avšak právě v prostředí zpravodajských služeb je toto odlišení důležité a vyplývají z něho další závěry. Např. Peter Gill proto důsledně rozlišuje mezi „intelligence“ a „information“, přičemž první označuje produkt zpravodajské práce, který již prošel procesem vyhodnocení a je předkládán politické reprezentaci. „Information“ pak označuje nejrůznější tiskoviny, zprávy, či jiný hrubý materiál, který teprve čeká na další zpracování. [5]

Podobně jako u znalosti, ani aktivita zde neznamená jen zpracování informací, ale i jejich ochranu a odepření možnosti zisku těchto informací případným protivníkům. „Intelligence“ je tedy nutno chápat i jako aktivitu zaměřenou proti snaze protivníka získávat informace. [6]

Výraz **zpravodajská služba** tedy můžeme chápat v širším slova smyslu, nejen jako organizaci takovéto služby poskytující, ale i jako proces sběru, analýzy, ochrany a vyhodnocování informací na jehož závěru stojí zpráva poskytovaná odpovědným osobám. Takováto širší definice zpravodajských služeb pak dává hlubší význam i všem slovním spojením, která tento výraz zahrnují. Pokud se např. budeme zabývat kontrolou zpravodajských služeb, znamená to, že se nestačí zaměřit pouze na kontrolu fungování organizace z hlediska způsobu nakládání se svěřenými prostředky jak je tomu u jiných státních institucí. Vzhledem ke specifčnosti práce zpravodajských služeb musíme kromě jiného také kontrolovat, jaký druh informací tyto organizace shromažďují, jak je získávají a jak s nimi nakládají. [7]

Termín zpravodajská služba představuje zastřešující výraz, označující různé druhy zpravodajských organizací. V publicistické literatuře častěji používaný výraz *tajná služba* představuje synonymum k zpravodajské službě, zakládající se na dnes již zastaralé představě zpravodajské služby jako organizace, jejíž veškerá činnost i samotná existence je utajována a jaksi se nesluší o ní mluvit. Tento pohled na zpravodajské služby pochází z Velké Británie, kde byl předpoklad utajení obsažen přímo v názvu výzvědné služby (tajná zpravodajská služba - Secret Intelligence Service) známé jako MI 6.

Ve Velké Británii existovala v otázce zpravodajských služeb tzv. bipartijní shoda, která pochází již z počátku minulého století a byla v britské politice přítomna po většinu 20. století. Jedná se o shodu mezi politickými stranami, založenou na dvou předpokladech: a) že se otázky spojené se zpravodajskými službami na veřejnosti nediskutují a b) že se parlament vzdává svých pravomocí nad těmito službami ve prospěch exekutivy.

Základní dělení zpravodajských organizací

Zpravodajské služby jako organizace je možné rozdělovat podle nejrůznějších kritérií. K základnímu rozlišení zpravodajských služeb slouží oblast jejich působnosti, tedy zda se jedná o službu působící dovnitř státu či navenek. Hovoříme pak o bezpečnostních, nebo výzvědných službách, podle toho, kam je zaměřena jejich činnost. [8]

Bezpečnostní služby jsou organizace s vnitřní působností, jejichž primárním úkolem je ochrana vlastních informací před zpravodajskými službami možných protivníků a získávání informací týkajících se vnitřní bezpečnosti státu.

Již zmíněný známý odborník na problematiku kontroly zpravodajských a policejních složek profesor Peter Gill z liverpoolské univerzity Johna Moora definuje činnost bezpečnostních služeb jako:

„Shromažďování informací státem a snaha protipůsobit proti zjištěným hrozbám vyplývajících ze špionáže, sabotáže, ze zahraničí ovlivňovaných aktivit, politickém násilí a rozvracení státu. Bezpečnostní služba je pak pojem používaný k popisu specifických organizací založených státem, aby plnily tuto funkci.“ [9]

Gill ve své definici spojuje dva pohledy na bezpečnostní služby, které vyplývají z toho, jaké funkce těchto služeb konkrétní autor zdůrazňuje. Jednak se jedná o ochranu vlastních informací, zařízení či personálu proti aktivitám cizích výzvědných služeb, tzv. kontrašpionáž, nebo o aktivity zaměřené proti vnitřním hrozbám politickému režimu.

„Takovéto hrozby mohou pocházet od skupin, které se snaží svrhnout vládu nelegálním způsobem, použít násilí pro změnu vládní politiky, nebo odepřít politická práva členy dané etnické, rasové či náboženské skupiny.“ [10]

Nutno dodat, že se jedná především o zevšeobecnující teoretickou definici. Působnost a funkce bezpečnostních služeb v konkrétních zemích odrážejí historickou zkušenost a vývoj. Můžeme proto najít značné rozdíly v tom, jaké pravomoci jsou svěřeny bezpečnostním službám v zákonech daného státu.

Především jde o způsob definování dělicí linie mezi kompetencemi bezpečnostních služeb a policie. Některé bezpečnostní služby mají široce definované pole působnosti, mohou vést vlastní vyšetřování a disponují i exekutivními pravomocemi. U demokratických států se jedná spíše o výjimky, např. FBI, ale v totalitních režimech je propojení bezpečnostních služeb a exekutivy pravidlem.

Naopak, jinde je funkce bezpečnostních zpravodajských služeb omezena pouze na sběr informací vztahujících se k bezpečnostním hrozbám. Např. kanadská bezpečnostní služba CSIS (Canadian Security and Intelligence Service) může vést vlastní šetření pouze v případech, že je to „naprosto nezbytné“, což musí být prokázáno kontrolnímu orgánu.

Pod označením **výzvědná služba** pak rozumíme státem budovanou organizaci, jejímž úkolem je získávání, shromažďování a analýza informací ze zahraničí pro potřeby exekutivy. Primárním úkolem výzvědných služeb je tedy sběr a analýza informací o hrozbách přicházejících z venčí. Na základě analýzy získaných informací se výzvědná služba pokouší odhadnout možná jednání konkrétního státu, mezinárodní organizace, zahraniční firmy nebo skupin a podporovat vedení úspěšné zahraniční politiky vlastní vládou.

Pole záběru u výzvědných služeb je mnohem širší, než u služeb bezpečnostních a podobně tak existují větší rozdíly v konkrétním zaměření jednotlivých služeb, jenž záleží na prioritách konkrétní vlády, které se mohou v porovnání s vnitřními hrozbami poměrně často měnit, podle

toho, jak se střídají vlády a podle reálné mezinárodní politické situace. Přesto však můžeme najít některé úkoly, které jsou většinou výzvědných služeb společné. Jedná se o tyto skupiny úloh:

- ❑ podpora bezpečnostní a zahraniční politiky,
- ❑ detekce aktivit v zahraničí, které ohrožují bezpečnost a národní zájmy,
- ❑ informační válka,
- ❑ podpora obrannému plánování,
- ❑ podpora vojenských operací,
- ❑ ekonomické zpravodajství,
- ❑ monitorování odzbrojovacích a jiných dohod. [11]

Výzvědné služby se do značné míry pohybují mimo právní rámec mateřského státu a jejich aktivity bývají zaměřeny proti cizím a často nepřátelským aktérům mezinárodní politiky. Vlády jsou ochotné ponechat jim větší volnost jednání, protože i případné selhání těchto služeb je možné před veřejností snadněji obhájit.

Výzvědné ZS jsou citlivější na odhalování zdrojů informací orgánům mimo samotnou organizaci a více vzdorují vnější kontrole. Důvodem tohoto odporu je citlivější postavení jejich zdrojů informací. Zahraničním zdrojům informací hrozí v případě odhalení větší postih v případě prozrazení, je proto obtížnější je získat, pro ZS jsou cennější, a proto jim je poskytována pečlivější ochrana.

Naproti tomu bezpečnostní služby představují větší potencionální nebezpečí pro vlastní stát. V určitých případech narušují ústavou zaručená práva vlastních občanů, voličů, kteří mají ve svých rukou osud vlády. Existuje zde také nebezpečí, že mohou být bezpečnostní služby zneužity jednou politickou skupinou k prosazení vlastních zájmů, ne-li přímo k získání či udržení politické moci. Navíc u bezpečnostních služeb je možné, že (ať již cíleně, nebo jako vedlejší produkt své práce) získají citlivé informace, kterými budou schopny ohrožovat pozici konkrétních politických představitelů, či skupin. Politická reprezentace tak má hned několik důvodů, aby bezpečnostním službám byla věnována větší pozornost.

Zpravodajská činnost

Zatímco u zpravodajských služeb jako organizací je rozlišení jasné, mnohem méně zřetelné je výklad „intelligence“ na ostatních úrovních významu slova, tedy znalosti a aktivity. V češtině postrádáme slovo, které by mohlo nahradit anglické „intelligence“ ve všech jeho výše naznačených významech, musíme si tedy vystačit s nejrůznějšími opisnými tvary. V případě „intelligence“ jako znalosti se můžeme držet rozlišení P. Gilla a v případě hrubé, nezpracované znalosti hovořit o „informaci“. Pro označení produktů zpravodajské práce, zpracovaných informací pak používat termíny, které naznačují, že se jedná o zpracovanou informaci jako např. analýza nebo zpráva.

Při pohledu na „intelligence“ jako na aktivitu narazíme hned na několik výrazů týkajících se této úrovně významu slova, např. zpravodajská činnost, kontrarozvědná činnost, špionáž, kontrašpionáž, aj. Termín zpravodajská činnost zastřešující výraz pro označení všech zpravodajských aktivit jako celku, ostatní jsou pak termíny označující určitý výsek zpravodajské aktivity, které se sice na určitých místech překrývají, ale přestože mnohá slova vypadají podobně, nejedná se o synonyma.

Dalšími z termínů, které jsou spojené se zpravodajskou činností a při studiu zpravodajských služeb se bez nich neobejdeme, ale v českém jazykovém prostředí nemají přesné definice, jsou tajná operace a hodnověrné popření (plausible denial). Výrazy tajná operace a hodnověrné

popření jsou přítomny především v diskuzi o činnosti a kontrole zpravodajských služeb USA od doby jejich vzniku do současnosti. [12]

Především tajné operace v největší míře vždy přitahovaly pozornost médií i veřejnosti a bylo o nich sepsáno značné množství vědeckých či publicistických textů.

Tajné operace jsou akce vedené zpravodajskými službami na podporu vládní politiky, popřípadě vojenských akcí, nebo za účelem zisku informací, které nemůžou být získány jiným způsobem. Tajné operace nejsou nutně funkcí zpravodajských služeb, jedná se především o jeden z mnoha nástrojů zahraniční politiky státu.

Tajné operace také můžeme definovat jako tajné aktivity, nebo operace směřující k ovlivnění akcí cizích vlád, případně jiných aktérů mezinárodní politiky, nebo podmínek v cizí zemi; aby tak podpořily vládní zahraniční politiku. [13]

V zákonech Spojených států je tajná operace definována následujícím způsobem:

„...aktivity vlády za účelem ovlivnění politických, ekonomických, nebo vojenských podmínek v zahraničí, kde se předpokládá, že role vlády nebude vyjevena veřejně...“ [14]

Příčemž za tajné operace se nepovažují kontrarozvědná činnost, diplomacie, vojenské aktivity nebo policejní akce; které v některých případech mohou být taktéž vedeny utajeně.

Jedním ze znaků tajných operací, jak již vyplývá z jejich názvu, je utajení, které tuto zahraničně politickou aktivitu provází. Míra utajení takovýchto operací se může lišit. Za jistých podmínek může být utajena sama existence operace, v jiném případě může být existence akce veřejně známá, ale vláda se snaží utajit její podíl na této akci; lze se setkat i s tajnou operací, jejíž detaily se staly všeobecně známé, avšak vláda z nejrůznějších důvodů tuto operaci oficiálně odmítá.

Zajímavým a specifickým aspektem vztahu vlády a ZS je princip označovaný jako hodnověrné popření, který úzce souvisí právě s tajnými operacemi.

Hodnověrné popření předpokládá, že: *„...dokonce i když vejde státní zapojení do tajné operace ve známost, hlava státu by měla být schopna odmítnout, že by operaci autorizovala, nebo dokonce i jen o operaci věděla. Měla by být, s jistou mírou věrohodnosti, schopna tvrdit, že to bylo provedeno jejími podřízenými, kteří konali bez jejího obeznámení, nebo svolení.“* [15]

Hodnověrné popření především spočívá v odděleném plánování operace, která neprochází klasickým schvalovacím procesem a většina pověření je provedena ústně mimo jakýkoli záznam.

Vedoucí členové vlády pak cíleně přehlížejí aktivity ZS spojené s citlivou tajnou operací. Vědomě se zde toleruje nedostatečné informování odpovědných politiků, protože to je vlastně součástí plánu, který má politickému vedení v případě odhalení tajné operace umožnit hodnověrně popřít, že o této operaci i jen vědělo.

Základem výše popsaného přístupu je přesvědčení, že je v zájmu státu, aby ZS v některých případech prováděly i kontroverzní operace, které by v očích veřejnosti byly nepřijatelné. Politik, protože je na veřejné popularitě do jisté míry závislý, může preferovat oficiálně nebýt o podobných kontroverzních operacích informován a vědomě ponechat ZS volnou ruku při provádění těchto operací.

Účel zřizování a funkce zpravodajských služeb

Základním účelem zpravodajských služeb je poskytovat exekutivě zpravodajské informace, na jejichž základě jsou přijímána rozhodnutí, která budou co možná nejvíce sledovat zájmy

státu. Úkolem zpravodajství je na základě získaných informací pokud možno v předstihu upozornit na hrozby zájmům státu a umožnit politické reprezentace na ně včas reagovat implementací nové politiky, popřípadě reformulací politiky již existujících.

Jinak řečeno, zpravodajské služby by měly politické reprezentaci poskytnout informace o skutečném stavu světa, aby přijatá rozhodnutí a druhy politiky byly účinné a skutečně směřovaly k žádoucím výsledkům.

Podrobněji se této problematice věnuje např. pracovník Oxfordské univerzity Michael Herman, který pracoval v britské MI 6 celých 35 let. Profesor Herman identifikuje čtyři důvody existence zpravodajských služeb:

- ❑ vyhnout se strategickému překvapení,
- ❑ poskytovat dlouhodobější expertizu,
- ❑ podporovat proces formování politiky,
- ❑ udržovat utajení informací, potřeb, zdrojů a metod. [16]

Od zpravodajských služeb se očekává, že budou schopné s předstihem identifikovat možné bezpečnostní hrozby a upozorní na ně vládu, popřípadě naznačí možnosti nejvhodnější reakce. Proti represivním složkám mají zpravodajské služby výhodu, že jejich činnost není podmíněna protizákonným jednáním sledovaného objektu, mohou monitorovat i jednání, které není v rozporu se zákonem, pokud jej tedy vyhodnotí jako hrozbu.

Bylo by omylem se domnívat, že se zpravodajské služby věnují jen otázkám spojeným s bezpečnostní politikou. Přestože bezpečnostní témata představují většinu zpravodajské práce v státním zájmu není jen zajištění bezpečnosti, ale i prosperity a tím i životní úrovně občanů. Do pozornosti zpravodajských služeb se tak stále více dostávají ekonomické otázky jako reakce na zvyšující se poptávku ze strany vlády na poskytnutí informací ekonomického charakteru, které není možné získat jiným způsobem.

Zpravodajské služby plní v politickém systému jisté nezastupitelné funkce, pro jejichž úspěšné naplňování jsou obdařeny zvláštními pravomocemi, a které nemohou být plněny jinými organizacemi státního aparátu.

Tyto funkce jsou – zejména podle amerického chápání problému – čtyři: sběr zpravodajských informací, jejich analýza, defenzivní zpravodajství (counterintelligence) a provádění tajných operací.

Defenzivní zpravodajství (kontrarozvědka) je zde nutno chápat nejen jako aktivitu zaměřenou proti činnostem nepřátelských zpravodajských služeb, ale i jako aktivity proti domácím bezpečnostním hrozbám, tak jak byly výše popsány při definici působnosti bezpečnostních služeb.

Zatímco sběr informací, jejich analýza a kontrašpionáž jsou všeobecně považovány za funkce zpravodajských služeb, vedení tajných operací je k funkcím zpravodajských služeb přiřazováno nově a vede se diskuze o tom, zda mezi jejich funkce mají patřit. V souvislosti s tajnými operacemi je také diskutována otázka etiky jejich vedení a každá zpravodajská služba musí zvažovat proti komu je konkrétní operace vedena a zda možné zisky z tajné operace vyvažují rizika v případě prozrazení.

Některé demokratické státy se po neblahých zkušenostech v souvislosti s veřejným odhalením tajných operací vlastních zpravodajských služeb úplně vzdaly tajných operací jako legitimního prostředku na podporu vlastní politiky. Jako příklad zde může opět posloužit Kanada, kde bylo zapovězeno nejen vedení tajných operací, ale Kanada se úplně vzdala výzvědných zpravodaj-

ských služeb s odkazem, že se bude spoléhat na informace od svých spojenců. Takovýto postup je však i mezi demokratickými státy možné považovat za extrémní a výjimečný.

V této souvislosti je nutno dodat, že veřejná diskuze spojená s tajnými operacemi je především záležitostí Spojených států, ale ačkoli se o tomto fenoménu v jiných státech nevede otevřená debata, nemusí to nutně znamenat, že by tajné operace neprováděly.

Dodejme, že v případě tajné operace se jedná o nástroj extrémní, který by měl být používán jen jako poslední možnost ve výjimečných případech a podle některých názorů by neměl být používán vůbec.

Někteří autoři např. vůbec nepovažují tajné operace za zpravodajskou akci, ale za policejní nebo vojenskou činnost, která je zpravodajskými službami podporována. Takovýto přístup zároveň nabízí elegantní řešení otázky kontroly tajných operací pod zpravodajskými službami, které by podle logiky tohoto pohledu neměly disponovat žádnými exekutivními pravomocemi. [17]

Model zpravodajského cyklu

Často užívaným znázorněním činnosti zpravodajských služeb je model tzv. zpravodajského cyklu. Jedná se o teoretické rozkouskování zpravodajské práce do čtyř fází, které po sobě logicky následují a stále se opakují. Na začátku zpravodajského cyklu stojí politické vedení, kde jsou formulovány požadavky na zpravodajské služby. Zpravodajské služby pak podle zadání sbírají informace, které dále zpracovávají. Výsledkem zpravodajské práce jsou konečné zprávy, jež jsou předkládány příslušným politikům, kteří na jejich základě přeformulovávají své požadavky na zpravodajské služby.

Podle tohoto modelu se zpravodajská práce skládá z jednotlivých fází, které se neustále opakují. Jsou to:

- ❑ plánování a řízení,
- ❑ sběr informací,
- ❑ analýza a produkce,
- ❑ šíření produktu. [18]

1. Plánování a řízení

Plánování a řízení spočívá nejprve v identifikaci možných hrozeb a následně potřeby zapojení zpravodajských služeb. Takováto zadání musí vzejít od uživatelů produktů zpravodajské práce, tedy hlavně od politické reprezentace nebo armády, případně jiných státních organizací. Na základě takovýchto požadavků pak probíhá tzv. zpravodajský management. Analytická skupina, která se daným problémem zabývá, musí určit jaké druhy informací jsou potřebné a zadat požadavky operativním složkám zpravodajské organizace. Dalším krokem je rozhodnutí jak lze požadované informace co možná nejjednodušeji získat, kdo disponuje nejlepšími prostředky a jak je lze tyto prostředky co nejefektivněji využít. Na základě zmíněných rozhodnutí jsou vydávány konkrétní úkoly.

2. Sběr informací

Sběr informací představuje shromažďování pro stát relevantních informací, které probíhá různými způsoby a za použití rozdílných prostředků. Základními disciplínami sběru informací jsou:

- ❑ zpravodajství s využitím lidských zdrojů, tzv. HUMINT (human intelligence),
- ❑ „signální“ neboli rádiové zpravodajství, tzv. SIGINT (signal intelligence, rádiový průzkum),
- ❑ „zobrazovací“ zpravodajství, tzv. IMINT (imagery intelligence, optoelektronický průzkum).

Každá ze zmíněných disciplín sběru informací představuje téměř vlastní vědní obor a není účelem této práce se touto problematikou hlouběji zabývat, pokusme se tedy alespoň naznačit, co se pod jednotlivými názvy skrývá.

HUMINT se skládá ze dvou hlavních podskupin, a to otevřeného a skrytého sběru informací. Pod otevřeným sběrem si můžeme představit zprávy od diplomatických zastoupení nebo rutinní tázání turistů či obchodníků, výslechy zajatců aj. Specializované služby mají za úkol sběr informací ze zahraničních médií nebo vědeckých publikací. Skrytý sběr informací probíhá prostřednictvím nejrůznějších informátorů nebo agentů. Tato zpravodajská činnost spočívá v navazování kontaktů s vytipovanými osobami a utváření sítí spolupracovníků, kteří jsou ochotni poskytovat informace.

Nejnámějším prostředkem **SIGINT** je poslech rádiové komunikace protivníka. Všeobecně se jedná o jakékoli zachycení komunikace, ale i jiných signálů cílového objektu. V posledních desetiletích dochází k rychlému rozvoji signálních zpravodajských prostředků počínaje radarovým průzkumem, přes kontrolu elektronické komunikace po termické vyzařování. SIGINT je zvláště významné v oblasti vojenských zpravodajských služeb.

V případě **IMINT** se původně jednalo o pouze klasické fotografie objektů zájmu. Podobně jako SIGINT i zobrazovací zpravodajství prochází rychlým rozvojem. Špionážní družice a letouny dnes využívají nejen fotografování, ale přibýly i další zobrazovací metody. [19]

Při pouhém výčtu technik sběru informací by se mohlo zdát, že zpravodajské služby ve většině případů spoléhají na informace získané z utajených zdrojů, avšak opak je pravdou. V době rychlého rozvoje internetu a jiných otevřených zpravodajských zdrojů, vzrůstá pozornost, kterou je nutné věnovat třídění a analýze této záplavy informací.

Jak uvádí profesor Loch K. Johnson (University of Georgia), analytici CIA pracují zhruba z 60 procent s informacemi pocházejícími ze zahraničních *otevřených zdrojů* jako jsou novinové články, vědecké časopisy či počítačové databáze. Další 25 procent informací pochází z *důvěrných zdrojů*, což jsou diplomatické zprávy, analýzy a výzkumy provedené na zakázku zpravodajských služeb. Pouhých 15 procent je získáno pomocí *technické* nebo *lidské špionáže*. Jedním dechem však dodává, že právě tyto informace se často ukáží být nejvíce hodnotné. [20]

3. Analýza a produkce

Účelem analýzy a produkce je zpracování hrubých zpravodajských informací a vypracování zpravodajských analýz, které jsou předávány cílovým uživatelům. Hrubé informace je nejprve nutné ověřit, zhodnotit a uvést do souvislostí s ohledem na potřeby uživatele závěrečné zprávy. Zpracování informací bývá některými autory chápáno jako autonomní část zpravodajského cyklu, která předchází analýze a produkci. Zpracování je v tomto úhlu pohledu omezeno „jen“ na překlad, dekodování, nebo jiné technické úpravy, kterými musí hrubá informace projít než je připravena pro analytické využití. Jedná se zde také o shromažďování

informací, jejich třídění a archivování do databází, aby mohly být v případě potřeby později rychle nalezeny a využity.

Samotná produkce zpráv spočívá ve vyhodnocení všech dostupných informací za účelem provést co možná nejpřesnější odhad budoucího vývoje, přičemž je nutno mít na zřeteli, komu je takováto zpráva určena. Úkolem analytika je ukázat pravděpodobné události a situace ve kterých by se mohla politická reprezentace ocitnout a jaký by to mělo vliv na konkrétní politiku státu.

Zde je nutno vidět rozdíl mezi zpravodajskou analýzou a analýzou v sociálních vědách. Zatímco vědecká analýza usiluje o poznání a hledá důvody konkrétních událostí, zpravodajská analýza soustřeďuje svou pozornost na možnosti ovlivnění předpokládaného vývoje a zajímá se především o faktory, které je možné vhodnou politikou změnit ve vlastní prospěch. Zatímco vědec usiluje o rozšíření znalostí lidstva, politik hledá způsoby, jak získat výhodu nad svým oponentem a analytik se musí přizpůsobit politickému zadání.

Mezi jednotlivými státy pochopitelně existují rozdíly ve způsobu vyhodnocování informací a koordinace, které vyplývají z rozdílných tradic systému rozhodování a způsobů dosahování konsenzu mezi jednotlivými složkami zpravodajské organizace konkrétního státu. Zpravodajské služby se na domácí půdě pohybují uvnitř struktury určitého politického systému a přirozeně se této struktuře přizpůsobují. Svou roli zde hraje i historický vývoj zpravodajských agentur, kdy některé služby mají specifické kanály přístupu k politické reprezentaci a jsou schopny prosazovat výsledky vlastní činnosti na úkor jiných složek systému.

Základními modely analýzy a produkce jsou britský a americký model. **Britský model** je založen na systému výborů, které jsou ustanoveny podle jednotlivých problematik, a na jejichž práci se účastní jak zástupci zpravodajských služeb, tak i odborníci z ministerstev, popřípadě jiných organizací. Tyto výbory pracují na konsenzuálním principu, jejich zprávy jsou přejímány jako základ pro jednání spojeného zpravodajského výboru (JIC - Joint Intelligence Committee), na jehož zasedání jsou společně s šéfy zpravodajských služeb přítomni i nejdůležitější ministři, a jehož předseda je členem kabinetu jmenovaný ministerským předsedou.

Naproti tomu **americký model** spočívá v částečné konkurenci mezi jednotlivými službami, které nabízejí vlastní produkty s často odlišnými závěry. Za analýzu a produkci zpráv pro Radu národní bezpečnosti (NSC - National Security Council) je odpovědný ředitel národního zpravodajství (DNI - Director of National Intelligence), dříve ředitel centrálního zpravodajství (DCI - Director of Central Intelligence) a jeho úřad. Souběžně však vytváří vlastní analýzy Ústřední zpravodajská služba (CIA - Central Intelligence Agency), a především Ministerstvo obrany USA, které disponuje vlastním zpravodajským systémem, na jehož vrcholu stojí zpravodajská služba ministerstva obrany (DIA - Defense Intelligence Agency) produkující zprávy pro ministra obrany.

Nejde však jen o konkurující si zprávy jednotlivých služeb, americká tradice umožňuje i odchylky uvnitř konkrétní organizace a jejich vyjádření v podobě připojení odchylných mínění (dissenting views), což by bylo v britském úhlu pohledu vnímáno jako kolektivní selhání. [21]

4. Šíření produktu

Šíření neboli distribuce je především otázkou komunikace mezi jednotlivými složkami systému. Jde nejen o to, aby se zpráva dostala k uživateli, který ji potřebuje, ale zpráva musí mít také náležitou formu, která je pro konkrétního uživatele srozumitelná. Dále musí

být „očištěna“ od dezinformací. Především být relevantní ve smyslu, že uživatel, který zprávu obdržel, disponuje pravomocemi, potřebnými pro adekvátní reakci na takovou zprávu.

Distribuce informací prošla, v souvislosti s rozvojem informačních technologií, za poslední desetiletí prudkým rozvojem. Tyto změny se v největší míře projevily v oblasti vojenství, kde hovoříme o informační revoluci. Zatímco v civilní sféře se s informacemi většinou pracuje podle naznačeného modelu, tedy od sběru, přes analýzu a produkci, až po distribuci; v podmínkách informační války by při tomto postupu mohlo dojít ke zpoždění, které by zjištěnou informací znehodnotilo. V armádách se proto častěji používá zkratky, kdy je zjištěná informace posílána přednostně přímo k veliteli na taktickém stupni, aby na novou skutečnost mohl včas reagovat.

Kromě zmíněných fází zpravodajského cyklu bývá v tomto modelu také zmiňována **zpětná vazba**. Jedná se v podstatě o míru a způsob komunikace mezi konzumentem a producentem zpravodajských zpráv. Konzument by po přijetí výsledků zpravodajské práce měl vznést své připomínky vůči zpravodajským službám a dát najevo, nakolik obdržená zpráva odpovídá jeho představám, zda je užitečná, případně kde by bylo možné zpravodajskou práci zlepšit.

Na tomto místě vystupuje do popředí otázka, nakolik by se měl politik analýzami od zpravodajských služeb skutečně řídit. Zatímco analytici zpravodajských služeb si často postěžují, že ten či onen politický problém předvídali již předtím, než se objevil, a na jejich závěry nebyl brán zřetel, politici naopak často považují zpravodajskou produkci za neadekvátní, hlasitě varují a přitom postrádající cit pro politickou realitu. [22]

Ve skutečnosti nemusí politik přikládat zpravodajským analýzám, které často vycházejí z otevřených zdrojů, větší váhu než např. vědeckým nebo mediálním zprávám, které mají přístup k podobným informacím. Politická reprezentace, k nelibosti představitelů zpravodajských služeb, při rozhodování často více spoléhá na vlastní názor a praktické zkušenosti, než na mnohdy učebnicové analýzy od zpravodajských profesionálů. Překonání zmíněných rozporů spočívá především ve vzájemné komunikaci a přiblížení zpravodajské produkce k jejímu konzumentovi. Jedná se o definování politických požadavků na zpravodajskou práci, přičemž tyto požadavky se mohou lišit podle jednotlivého politika a jeho náhledu na problematiku otázky a ne jen podle instituce a pozice, ve které působí.

Dodejme, že zpravodajský cyklus je jen modelem, který má všechny nedostatky, jaké bychom našli i u ostatních modelů v sociálních vědách. Může nám poskytnout nutné zjednodušení, posloužit jako dobrý příklad pro základní pochopení zpravodajské práce, ale při porovnání s realitou často pokulhává a navíc je velice obtížné jej empiricky verifikovat či falzifikovat.

V samotném rozhodovacím procesu politik (velitel) často nemá dostatek času nebo trpělivosti na artikulaci požadavků, z nichž by pak vyplynulo řízení sběru informací z různých zdrojů a jejich důkladné vyhodnocení. V případě vznesení konkrétního požadavku již není čas hledat vhodné prostředky na získání informace, zpravodajská služba již musí mít zavedené kanály jak informaci získat.

Zpravodajské služby se proto řídí vlastním odhadem, jaké informace by mohly být užitečné, a kterou informací by mohli konzumenti zpravodajských výstupů nejlépe využít. Nezbyvá jim než shromažďovat informace o všech oblastech, které považují za potencionálně problematické, aby mohly případně včas reagovat na aktuální požadavky. [23]

Na základě zmíněných nedostatků modelu zpravodajského cyklu byl vypracován podrobnější model, který má lépe vystihovat vztahy mezi jednotlivými složkami zpravodajských služeb a konzumenty jejich práce.

Dodejme, že jak tento tzv. **skutečný zpravodajský cyklus**, tak výše zmíněný model zpravodajského cyklu, vykreslují spíše logiku fungování výzvědných zpravodajských služeb, přestože to mnozí autoři implicitně nezmiňují.

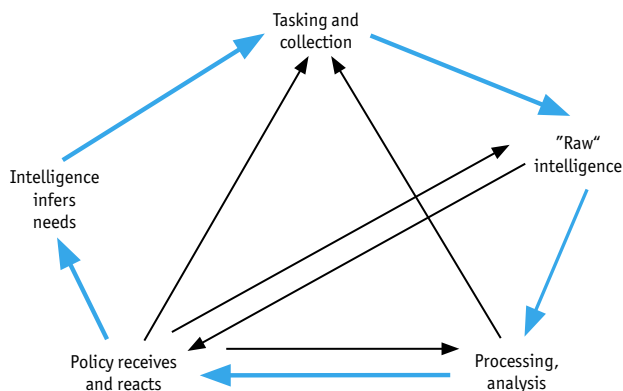

Schéma: Upravený model zpravodajského cyklu

Zdroj: Trevorton, G.F. *Reshaping national intelligence for an age of information*, 2003, s. 106.

Závěr

Práce bezpečnostních služeb je založena na jiných pravidlech a od modelu zpravodajského cyklu se do větší míry odlišuje. Zatímco výzvědné ZS skutečně shromažďují informace pro potřeby vlády (nebo armády) podle jejích zadání (tak jak ukazuje model), bezpečnostní služby často sbírají informace pro vlastní potřebu, které jim slouží k analýze bezpečnostních rizik. Častěji pracují bez bezprostředního zadání vlády, a proto je ze strany státu nutné tyto služby podrobovat důkladnější kontrole. [24] Rozhodnutí, jaké informace a o kom mohou být důležité pro zajištění bezpečnosti státu, do značné míry záleží hlavně na zpravodajské organizaci.

Poznámky:

1. Úvodní slovo napsal doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., Univerzita obrany v Brně.
2. Podrobně k problematice vojenského zpravodajství viz např. *Field Manual 2-0. Intelligence*, on-line text <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fm2-0.pdf>; FM 2-0 je závazný pouze pro americké OS. Pro armády států NATO je závazný AJP-2 *Allied Joint Intelligence Counter Intelligence and Security Doctrine*, NATO, 2003.
3. Tato poznámka se týká především názvů zahraničních zpravodajských organizací, kde je celá situace dále komplikována neustálými reorganizacemi spojenými s rychlými změnami názvů, takže při podrobnějším studiu často narazíme na organizace, jejichž originální názvy jsou pro čtenáře nesrozumitelné a přitom neexistuje ustálený překlad do češtiny. V takovémto případě nezbývá, než utvářet vlastní překlady, ale vzhledem k velkému riziku nedorozumění, je třeba vždy důsledně uvádět i originální název.
4. Definice založená na trojrozměrném chápání slova intelligence pochází od Shermana Kenta, který jej navrhl ve své knize *Strategic Intelligence for American World Policy* a kterou přebírají někteří autoři zabývající se definicí pojmu intelligence. Avšak, jak bude ukázáno dále, nejedná se o definici bezproblémovou a pozdější autoři ji podrobili kritice.
5. Viz GILL, P. *Policing Politics: Security Intelligence and the Liberal Democratic State*. Londýn: Frank Cass 1994, str. 4-5.

6. Viz SCHULSKY, A. N. *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*. New York: Brassey's 2002, str. 169-171. Schulsky kritizuje Kenta především pro jeho přílišné zaměření směrem do zahraničí a na vysokou politiku, zdůrazňuje důležitost domácích informací a zajištění vnitřní bezpečnosti, což Kent ve své definici opomíjí.
7. Anglické „intelligence“ je zcela přirozeně používáno ve všech zmíněných významech, nicméně v češtině je termín zpravodajská služba ustálen pouze pro označení organizace a jeho užití v jiných souvislostech by působilo nesrozumitelně. „Intelligence“ dobře poslouží jako pomůcka k pochopení všech dimenzí zpravodajství, ale při překladu do češtiny musíme pečlivě zvažovat v kterém významu je termín užíván a citlivě jej nahrazovat adekvátními opisnými tvary (zpravodajství, zpravodajská služba, zpravodajská analýza, zpravodajská informace).
8. V českém prostředí jsou také běžně používány z ruštiny pocházející termíny rozvědka a kontrarozvědka, jedná se o synonyma zmíněných výzvědných a bezpečnostních služeb.
9. Viz GILL, P. *Policing Politics: Security Intelligence and the Liberal Democratic State*. Londýn: Frank Cass 1994, str. 7.
10. Viz SHULSKY, A. N. *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*. New York: Brassey's 2002, s. 4.
11. Blíže k jednotlivým bodům viz *Intelligence Practice and Democratic Oversight – A Practitioner's View*, DCAF, str. 24-28. Výše zmíněný výčet je nutno brát spíše jako ilustrativní, podobných shrnutí existuje větší množství a jistě bychom mezi nimi našli značné odlišnosti podle zaměření konkrétního autora nebo zpravodajské služby, pod jejíž hlavičkou text vznikl (http://www.dcaf.ch/publications/Occasional_Papers/3.pdf).
12. Doktrína hodnověrného popření se dostala v USA do pozornosti veřejnosti a médií v souvislosti odmítnutím prezidenta Eisenhowera, že by schválil přelety letounu U-2 nad SSSR. Největší pozornosti se hodnověrnému popření dostalo ve spojení s aférou Írán-Contras a vyšetřováním podílu prezidenta Reagana na této operaci. Podrobně k hodnověrnému odmítnutí, tajným operacím a jejich formám viz SHULSKY, A. N. *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*. New York: Brassey's 2002, str. 83-109.
13. http://www.dcaf.ch/news/Intelligence%20Oversight_051002/ws_papers/CF23%20SCHREIER.pdf. Parliamentary oversight of intelligence services: The need for efficient and legitimate intelligence, DCAF.
14. Viz *Intelligence Authorization Act*, Fiscal Year 1991.
15. SHULSKY, A. N. *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*. New York: Brassey's 2002, str. 92.
16. HERMAN, M. *Intelligence Services in the Information Age*. Londýn: Frank Cass Publishers, 2001, str. 7-9; podle: *Intelligence Practice and Democratic Oversight – A Practitioner's View*, DCAF, on-line text (http://www.dcaf.ch/publications/Occasional_Papers/3.pdf).
17. Viz ODOM, W. E. *Fixing intelligence: for more secure America*. New Haven: Yale University Press 2003, str. 26.
18. Viz ODOM, W. E. *Fixing intelligence: for more secure America*, New Haven: Yale University Press 2003, str. 12; grafické znázornění zpravodajského cyklu lze nalézt tamtéž (s. 13) nebo např. http://www.cia.gov/cia/publications/facttell/intelligence_cycle.html (internetové stránky CIA).
19. Zmíněný výčet technik sběru informací je jen shrnutím nejzákladnějších z těchto technik. V praxi se lze setkat s poměrně velkým množstvím jiných zkratk, které označují prostředky sběru informací. Problémem je, že zkratky se vyvíjejí stejně rychle jako zpravodajská technika, jednotlivá označení se vzájemně překrývají a pro nezavěšeného pozorovatele tvoří poměrně nesrozumitelný spletenec. Blíže k problematice sběru informací viz např. SHULSKY, A. N. *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*. New York: Brassey's 2002, str. 11-40.
20. JOHNSON, L. K. *Secret agencies: U.S. intelligence in a hostile world*. New Haven: Yale University Press 1996, str. 4.
21. HERMAN, M. Assessment Machinery: British and American Models, in: CHARTERS, D. A., FARSON, S.; HASTEDT, G. P. (eds) *Intelligence Analysis and Assessment*. London: Frank Cass 1996, str. 13-33.
22. TREVERTON, G.F. *Reshaping national intelligence for an age of information*. California: RAND Corporation, 2003, str. 179-185.
23. HERMAN, M. *Intelligence power in peace and war*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, str. 193-196.
24. Podrobněji k problematice kontroly zpravodajských služeb viz ZETOCHA, K. Kontrola zpravodajských služeb v nových demokraciích: Česká republika – případová studie. *Politologický časopis*, XII (2005), č. 4 (v tisku).

Autoři článku, který byl uveřejněn v č.4/2005 časopisu Military Review, mjr. Lee K. Grubbs a mjr. Michael J. Forsyth na základě svých zkušeností z Afghánistánu projevili schopnost tvůrčího myšlení a zobecnění. Článek byl zkrácen a redakčně upraven.

Zkušenosti z Afghánistánu dokazují, že za operací proti povstalcům je veden boj v hloubce. Dosavadní taktika učí, že hloubka na bojišti má fyzikální povahu. Polní řád FM 3-0 Operations uvádí, že „hloubka je rozšířením operací v čase, v prostoru a v prostředcích“. To nesporně platí na lineárním bojišti, kde proti sobě stojí konvenční protivníci. Článek popisuje hloubku na nelineárním bojišti a možnosti dosažení operačních účinků pro porážku povstání.

Nové prostředí

Operační prostředí globální války proti terorismu je nelineární a nesouvislé. Nepřítel nemá žádné státní hranice ani tradiční infrastrukturu. Doktrína týkající se koncepce boje v hloubce popisuje „prostory používané k působení proti nepřátelským silám předtím, než se přiblíží k linii dotyku“. Použitím vojenské síly v hloubce proti konvenčnímu nepříteli se dosáhne fyzické a elektronické izolace a zbavení nepřátelského velení pružnosti. Hloubka má předvídatelný vztah k času. Hierarchicky organizované nepřátelské síly definovaly vzdálenost mezi sledy a budovaly vojenské systémy se známými možnostmi. Definovaný prostor v hloubce bojiště představuje místo a předvídatelnou časovou strukturu, které veliteli umožní zahájit boj v dotyku ke své výhodě útokem na důležité cíle.

Důležité cíle jsou významná místa v hloubce, jejichž úspěšné napadení paralyzuje nepřítele a je předpokladem pro zničující úder proti němu za boje v dotyku. Důležitými místy v konvenční válce, která umožňuje dosažení operačního účinku, jsou sklady, dopravní uzly a velitelská stanoviště. Avšak nepřítel v globální válce proti terorismu nemá tradiční infrastrukturu pro podporu svých sil, a proto ani prostory v hloubce odpovídající tradičnímu chápání tohoto pojmu. Z toho vyplývají dvě otázky:

- a) Má současný nepřítel prostory v hloubce?
- b) Jak mohou konvenční síly dosáhnout paralyzujícího účinku nebo operačního výsledku za těchto podmínek?

Bez jasné koncepce operací v hloubce během povstání se nelze snažit povstání porazit použitím taktických řešení tam, kde jsou nezbytná řešení na operační úrovni.

Prostor v hloubce povstaleckých sil

Klasické povstání má prostor v hloubce v tradičním fyzickém smyslu, jakož i v psychologickém nebo kognitivním smyslu. Fyzická hloubka za povstání hraje důležitou úlohu tím,

že povstalcům poskytuje logistiku a úkryt v dotčeném obyvatelstvu anebo prostoru. Tyto fyzické prostory v hloubce jsou rovněž podpůrnými prostory, jichž povstalci využívají k doplnění a výcviku svých sil, k plánování a k vedení psychologických operací. Odnětím takových prostorů povstalcům lze dosáhnout operačních účinků tím, že se sníží budoucí možnosti povstalců.

Charakteristiky hloubky nepřátelských systémů se značně liší od hloubky státních konvenčních sil. Tradiční cíle, které mohou vytvořit operační účinek ve fyzické hloubce povstalců, mají zpravidla dvojí použití. Povstalci používají tytéž spojovací uzly, přístupové cesty a úkryty jako obyvatelstvo, které se protipovstalecké síly snaží pozitivně ovlivňovat. Tradiční udávání cílů pomocí distančních senzorů a spojené palby zpravidla neodpovídají požadavkům účinnosti a pozemní síly při udávání cílů musejí rozlišovat mezi obyvatelstvem a nepřítelem.

Prostory v hloubce mohou také sousedit se sporným prostorem, nebo být od něho vzdáleny stovky nebo tisíce kilometrů. Bezvýznamnost politických hranic pro povstalce je jeho silnou stránkou, zatímco pro státy jsou hranice trvale takticky zranitelné.

Zatímco koncepce fyzické hloubky povstaleckého systému byla za nedávných vojenských tažení vysvětlena, je porozumění kognitivní stránce hloubky vzácné. Kognitivní hloubka není definována v pojmech prostoru, nýbrž v pojmech rozšířeného času a toho, jak se povstalci přizpůsobí našim silám. Porozumění tomu, jak se povstalci přizpůsobují v čase, je nezbytné pro správné propojení taktických akcí vlastních sil s operačními účinky a strategickým konečným stavem.

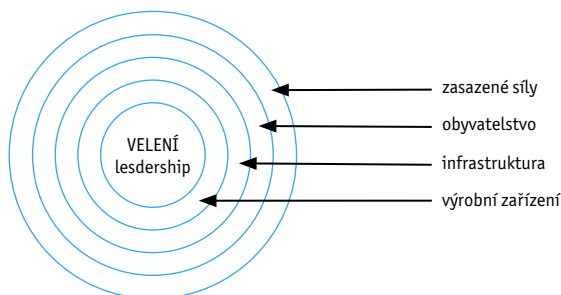
Kognitivní hloubka je teoretickým základem koncepce prostorové hloubky a oblasti vlivu. Protože prostorová hloubka a čas mají předvídatelný vztah, prostor vlivu poskytoval velitelům důležitý nástroj pro předvídaní, který hrál nezastupitelnou úlohu ve vědě o rozhodování, zjišťování a hodnocení konvenčních nepřátelských sil. Avšak povstalecké síly jsou mnohem složitější než síly konvenční, a proto předvídaní ztratilo mnoho ze své užitečnosti.

Útok proti povstalcům

Povstalecké síly zpravidla neuplatňují okamžitou pozorovatelnou reakci na podněty nebo taktický účinek, jehož chtějí vlastní síly dosáhnout. Otázkou je, jak mohou vlastní síly vytvořit požadovaný účinek na psychologickou anebo kognitivní hloubku povstání, když povstalecké síly nepoužijí okamžitou pozorovatelnou reakci. Povstalecké síly dělají to, co dělají všechny složité biologické systémy aby přežily – přizpůsobují se. Vlastní síly se musejí zaměřovat méně na okamžitou fyzickou reakci protivníka a více na to, jak se povstalci přizpůsobují, aby našli novou výhodu anebo napravili škody ve svém vedení, u obyvatelstva nebo u logistických prostředků.

V Afghánistánu se plánovači snažili zjistit povstalecké velitele „druhého řádu“ tak, aby v případě, že vlastní síly úspěšně zlikvidují klíčové velitele v oblasti, bylo možno ihned zvýšit úsilí proti velitelům druhého řádu dříve, než povstalci upevní svoje velení. Předvídaním adaptace povstalců na ztrátu klíčových velitelů a okamžitým jednáním bylo dosaženo většího účinku proti povstání v dané oblasti. Byly zjišťovány vesnice poskytující podporu podél přístupových cest. Když byl protivník zbaven soustavy cest používaných k infiltraci, nemohlo povstání reagovat. Bylo nutno zjišťovat, které vesnice a kmeny by mohly nabývat větší důležitosti. Ovlivňováním kognitivní hloubky se nevyvolá reakce, avšak omezí se možnosti volby povstaleckých velitelů dříve, než jsou postaveni před nutnost přizpůsobit se.

Porozumění kognitivní hloubce umožní vypracovat způsoby jak paralyzovat povstalecký systém nebo vytvořit operační úder. Plukovník John A. Warden III. (letectvo USA), autor plánů leteckých operací za války v Perském zálivu, zavedl „model pěti kruhů“ jako metodu úspěšného útoku a rozvrácení systému konvenčního nepřítele v hloubce (**obr. 1**).

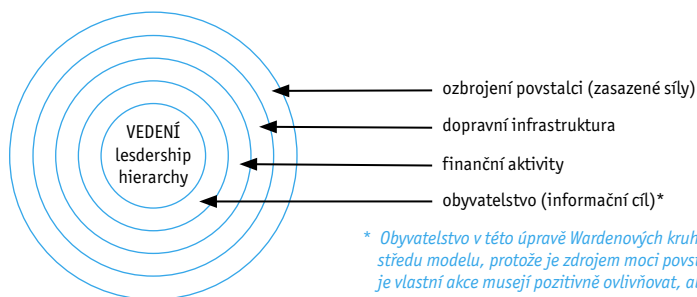

Konvenční cíle

Velení	Výrobní zařízení	Infrastruktura	Obyvatelstvo	Zasazené síly
Vláda	Elektrická síť	Železniční mosty	Vojenské elity	Strategická PVO
Státní spojovací síť	Ropný průmysl		Politické elity	Strategické ofenzivní systémy
Vnitřní bezpečnostní síly	Zbrojovky		Střední třída	

Obr. 1: Wardenovy kruhy v konvenční válce

Úprava tohoto modelu znázorňuje důležité cíle, které ve svém souhrnu představují hloubku na povstaleckém bojišti (**obr. 2**).

** Obyvatelstvo v této úpravě Wardenových kruhů je blíže ke středu modelu, protože je zdrojem moci povstalců, a protože je vlastní akce musejí pozitivně ovlivňovat, aby povstalci nemohli obyvatelstvo využívat k doplňování personálu, jako útočiště a jako operační základnu.*

Povstalecké cíle

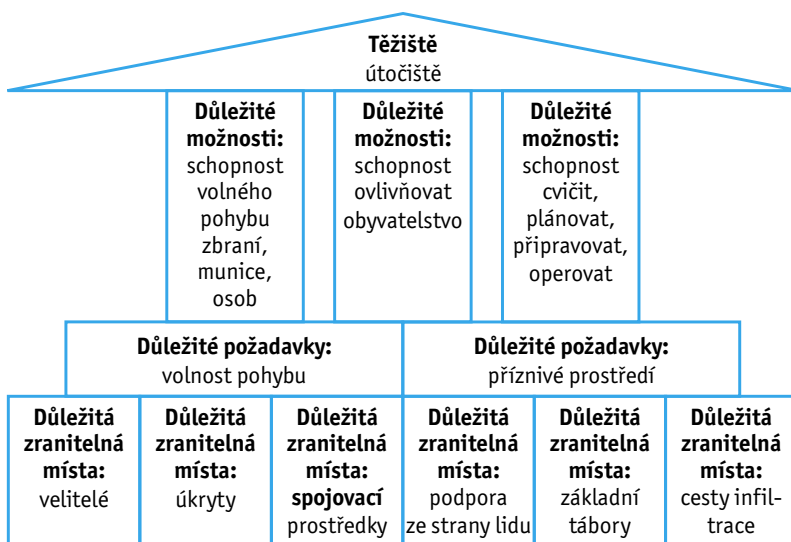
Vedení	Finanční aktivity	Dopravní infrastruktura	Obyvatelstvo	Ozbrojení povstalci
Nejvyšší velitelé	Nákupní agenti	Cesty infiltrace	Elity	Ozbrojené skupiny
Komunikační systém	Dárcové	Tranzitní uzly	Kněžstvo	Teroristé
Krycí osobnosti(sympatizující, podporovatelé)	Bankovní transakce		„Ulice“	
	Praní špinavých peněz			

Obr. 2: Kruhy upravené pro protipovstalecký boj

Velení je důležité pro konvenční i povstalecké síly, protože umožňuje řízení pro nepřetržitý odpor. Povstání je zápasem o sympatie obyvatelstva, protože obyvatelstvo poskytuje logistickou podporu, zpravodajské údaje o vládních cílech a ochranu umožňující se skrývat nebo se rozptýlit v případě potřeby. Povstání potřebuje energii ve formě zdrojů a povstalec získává zdroje finančními aktivitami pro nákup materiálu, získávání informací a nábor personálu. Vnější kruh modelu obsahuje zasazené síly povstaleckých bojovníků a teroristů. Tyto kruhy představují hloubku povstání a také cestu k jeho porážce.

Pomocí modelu námořní pěchoty USA pro vypracování operačního těžiště (**obr. 3**) je možno zjistit důležité cíle a zvolit směry operací jimiž mohou vlastní síly paralyzovat povstání. Důležitá zranitelná místa představují vstupní body nebo cíle podél směrů operací. Současný a houževnatý útok na všechna důležitá zranitelná místa zbaví protivníka důležitých předpokladů a důležitých možností pro vedení boje, čímž je systém značně oslaben a jeho operační těžiště se zhroutí. Například operačním těžištěm v hypotetickém povstání může být útočiště u sympatizujícího obyvatelstva. Odnětí útočiště by teoreticky způsobilo zánik povstání v důsledku neschopnosti zřídit bezpečnou operační základnu. Otázkou je volba způsobu, jak zbavit povstání jeho útočiště. Odpověď je ve zjištění hloubky nepřítel podle modelů na obr. 2 a 3.

Útočiště umožňující ničím neomezaný pohyb zbraní, personálu a munice je závislé na důležitém požadavku volnosti pohybu uvnitř něho. Povstalecí velitelé zajišťují volnost pohybu používáním mnoha komunikačních prostředků, jejichž kombinace tvoří propojenou síť. Tato síť působí uvnitř sympatizujícího obyvatelstva, které umožňuje vytvářet důležité možnosti. Velitelé, komunikační síť a obyvatelstvo jsou důležitými zranitelnými místy. Jejich volba jako cílů pro zničení, narušení a ovlivňování je náplní operací, které mohou vyvolat rozvrat nepřátelského systému tím, že ho zbaví volnosti pohybu (která je důležitým požadavkem) a tím mu odejme důležitou možnost ničím nebráněného pohybu zbraní, personálu a munice.

Obr. 3: Model analýzy těžiště

Tento způsob operací paralyzuje nepřátelskou schopnost volného pohybu v bezpečné základně operací současnými a nepřerušovanými útoky na důležitá zranitelná místa. Prvek současnosti sníží schopnost povstaleckých velitelů přizpůsobit se útokům na jejich systém. Důležitá zranitelná místa jsou proto fyzickými cíli v kognitivní oblasti, která představují hloubku v povstání a tvoří cestu, kterou lze povstalce zbavit jejich útočiště.

Předvídání adaptace nepřítele

Plánovač musí mít na paměti, že sestavení operační koncepce není jediným úkonem nebo taktickou akcí. Plánovači musejí sestavit plány tažení, které předvídají adaptaci protivníka a obsahují akce vhodné k prevenci adaptace během času. Pouze tak bude propojená řada taktických akcí vedených současně a nepřetržitě různými prostředky po dlouhé období schopna dosáhnout operačních a strategických cílů. Toto tvoří boj v hloubce a kognitivní porozumění operačnímu umění v boji proti povstání. Takto mohou plánovači za současných operačních podmínek zpracovat koncepci pro porážku povstaleckého protivníka.

Za protipovstaleckého boje existuje boj v hloubce. Avšak nynější doktrína pozemního vojska neposkytuje teoretický výklad boje v hloubce ani metody jeho vedení. Historie obsahuje ověřené zkušenosti, z nichž se plánovači za současných operačních podmínek mohou dovědět, jak bojovat a zvítězit za boje ve fyzické hloubce, avšak hloubka za povstání závisí také na prvcích času a přizpůsobení. Zatímco jsou historické příklady aplikovatelné, dnešní vojenští plánovači musejí pochopit povahu povstání, jimž pozemní vojsko čelí. Plánovači musejí sestavovat konkrétní řešení a plány tažení pro porážku povstalců bojem v hloubce.

(nas)

Jednotky Armády České republiky na základě platné koncepce její reformy jdou přesně tím směrem, jaký je v rámci NATO potřebný. Odcházíme od principu velkých, na místě stojících armád, jaké existovaly za studené války, a přecházíme na princip mnohem menších, mobilnějších, pružnějších a profesionálnějších armád, užívajících daleko vyspělejší techniku. Armád nasaditelných prakticky okamžitě kdekolí na světě, tedy alespoň s určitým počtem osob. Zapotřebí je nezastavit se na půli cesty v reformě jak v personální oblasti, to znamená ve vytváření profesionální armády s vysoce kvalifikovanými profesionály ovládajícími vysoce sofistikovanou techniku, tak ani v oblasti nákupu moderní techniky. Moderním nebezpečím prostě není možné čelit samopalem vzor 58 a transportérem OT-64.

*JUDr. Karel Kühnl, ministr obrany ČR
Reagujeme na výzvy v novém bezpečnostním prostředí
Czech Armed Forces Today 3/2005*

Článek nejen poskytuje netradiční pohled na psychologii skupin z vojenského hlediska, ale seznamuje nás také s myšlením britského pozemního vojska.

Britská vojenská doktrína uvádí, že manévrový přístup je definován jako metoda operací, při níž je za prvořadé považováno otřesení celkové soudržnosti nepřítele a jeho vůle k boji. Soudržnost v této souvislosti vyjadřuje celkové a složité vzájemné působení fyzických, morálních a organizačních složek bojové síly. Proto je klíčovou součástí soudržnosti vzájemná soudržnost bojujících vojáků. Pochopení soudržnosti mezi vojáky je zřejmě důležité pro zvýšení bojové síly právě prostřednictvím soudržnosti.

Soudržnost je v podstatě tím, co „drží jednotky pohromadě“. Pojem soudržnost se zpravidla používá k hodnocení jedné ze složek morálky, přičemž morálka je zase složkou bojové účinnosti. Soudržnost znamená jednotu. Je kvalitou, která do jednoho celku poutá všechny součásti, a tím jednotku chrání proti narušení a rozkladu.

Soudržnost jednotek je široký pojem, a proto nelze požadovat její přesné měření za zvláštních okolností. Avšak jsou-li známy a blíže definovány prvky soudržnosti, je možné relativní porovnávání a objektivní hodnocení.

Soudržnost má dva aspekty:

1. Fyzický aspekt vyplývá ze správné taktiky. Na příkladu obranného boje je popsána soudržnost jednotek a útvarů pozemního vojska a metody jejího vytváření. Na vyšších stupních se bráněná postavení vzájemně podporují. Velitelská stanoviště jsou chráněna anebo jsou zdvojena. Nepřímá palba je soustředována a přenášena tak, aby zmařila postupně vedené útoky. K dispozici jsou zálohy určené ke zmaření nepřátelského úspěchu. Protiútoky jsou používány účinně ke zpomalení nepřátelského útoku a k obnovení situace. V rámci obranných postavení se sektory paleb zbraní vzájemně překrývají, takže umlčení jednoho postavení nevede ke vzniku průlomu. Propojení a překrývání sektorů paleb umožňuje soustřeďovat palbu. Plány nepřímých paleb jsou ujednoceny a umožňují zastavit pohyb nepřítele. Zátaras jsou kryty palbou a zpomalují pohyb nepřítele. Palebná postavení jsou dobře chráněna proti přímým i nepřímým palbám. Sektory pozorování pokrývají všechny přístupové směry, takže nepřítel nemůže dosáhnout překvapení. Všechna tato opatření znemožňují nepříteli údernou akci. Kde dojde k místnímu neúspěchu, je možno zabránit jeho rozšíření. Vševojsková uskupení zvyšují fyzickou soudržnost, protože představují soustavu vzájemně se doplňujících bojových možností, které lze nesnadno zničit po částech.

2. Morální neboli sociální aspekt. Morální soudržnost je v podstatě podmíněna vojáky jako lidmi. Soudržné jednotky bojují společně nehledě na nepříznivé okolnosti a místní neúspěch. Morální aspekt vyplývá z mnoha činitelů, jejichž kombinace je pro každou jednotku jedinečná. Posilují ho dobrá morálka, dobré velení, nadšení a „esprit de corps“ (duch jednotky). Výcvik a zkušenost jsou faktory na osobní úrovni, stejně jako odhodlání a síla charakteru velitelů, kteří musejí projevovat pevný postoj tváří v tvář nepříznivým okolnostem. Jejich postoj

a osobní příklad jsou důležité při místním neúspěchu, když se u jednotky začíná šířit panika. Jiné aspekty morální soudržnosti vyplývají z úkolu, jako víra v pravděpodobnost úspěchu anebo ve správnost účelu boje.

Výcvik může posilovat soudržnost dvěma způsoby:

- ❑ z hlediska fyzické soudržnosti vojáci vidí, že se sektory paleb překrývají, že byly sestaveny a jsou používány plány paleb, že byly zřízeny zátarasy kryté palbou, že plány protiútoků jsou účinné. Velitelé zajistí, aby palba mohla být účinně přenášena a aby protiútoky byly včas a správně koordinovány,
- ❑ realistický výcvik posiluje morální soudržnost sdílenou zkušeností, důvěrou a vzájemným porozuměním. Kromě toho může podporovat smysl pro perspektivu: první nezdar neznamená, že je ztracena bitva.

Speciální úloha, vybavení anebo statut mohou vést ke vzniku pocitu elity u jednotky, který má příznivé důsledky pro soudržnost, avšak může ztěžovat integraci nových členů.

Výzkum rozlišuje tři základní formy soudržnosti: horizontální, vertikální a organizační. Každá z těchto forem má afektivní (emocionální, citový) aspekt a instrumentální (týkající se dovedností nebo jednání) aspekt.

Horizontální neboli sociální soudržnost se týká kvality meziosobních vztahů uvnitř jednotky, jejíž příslušníci mají mezi sebou vztahy sounáležitosti a vědomí příslušnosti k jednotce. Lidé mají přirozený sklon vytvářet stabilní soudržné skupiny a spolupracovat, aby přežili. Tento přirozený proces může vyústit do soudržnosti, pokud tomu nestojí v cestě překážky. Sociální soudržnost sama o sobě však není zárukou úspěšné výkonnosti jednotky. Když nejsou cíle jednotky v souladu s cíli stanovenými nadřízeným stupněm, jednotka může být sociálně soudržná, avšak neproduktivní.

Vertikální soudržnost. Vztahy uvnitř jednotky mohou být popsány v pojmech hierarchie mezi podřízenými a veliteli, kteří jsou v každodenním osobním styku. Kvalita vertikální soudržnosti souvisí se způsobností a starostlivostí velitele. Podřízení se ztotožňují s velitelem malé jednotky a přijímají jeho úkoly a cíle za svoje úkoly a cíle. Velitelé, protože jsou také příslušníky vyšší jednotky, jsou vystaveni téměř procesu identifikace, a proto musejí předávat svým podřízeným úkoly a cíle nadřízených velitelů.

Organizační soudržnost. Jednotky mohou být motivovány společným úkolem nebo cílem, který vede jejich příslušníky ke spolupráci a vyvolává v nich společnou hrdost a sdílení hodnot. Sama o sobě není zárukou úspěšného splnění úkolu, protože oddanost věci nemusí postačovat k překonání vlivu špatných meziosobních vztahů. Avšak soudržnost podmíněná úkolem může vést ke zpevnění sociální soudržnosti jednotky.

Soudržnost a výkonnost. Důraz na soudržnost vojenských jednotek vyplývá z jejího vlivu na bojovou výkonnost. Soudržnost vytvářená společným úkolem má větší vliv na výkonnost jednotky než sociální soudržnost. Vztah mezi soudržností a výkonností je výrazný. Sociální soudržnost a výkonnost jednotky mají pozitivní vzájemný vztah až do bodu, v němž se tento vztah změní v opačný. Je tomu tak proto, že lidé mohou spolupracovat, protože se mají navzájem rádi a protože tato spolupráce zase vede k dalšímu sblížení. Nadměrná sociální soudržnost znamená, že energie jednotky jsou zaměřeny na zachování osobních vztahů na úkor výkonnosti při plnění úkolu. Proto je možné, že vznikne nerovnováha mezi sociální soudržností a jinými formami soudržnosti, a to s nepříznivými důsledky pro výkonnost.

Vývoj soudržnosti jednotky. Existuje čtyřstupňový model vývoje soudržnosti jednotky aplikovatelný bez ohledu na organizační rámec:

- ❑ skupina prochází počátečním obdobím velké výkonnosti,
- ❑ potom přejde do období konfliktu, který může být konstruktivní nebo destruktivní,
- ❑ jednotka může přejít do období své přestavby a eventuálně do stadia efektivní spolupráce,
- ❑ některé jednotky mohou zůstat v konfliktním stadiu a v tom spočívá nebezpečí, že nedosáhnou potřebné soudržnosti.

Vliv ohrožení na soudržnost. Přítomnost vnějšího ohrožení ovlivňuje soudržnost jednotky a působí silným tlakem ke sjednocení ke společnému úsilí. Vnější hrozby mohou být reálné nebo domnělé a mohou mít různé formy zpravidla se týkající přežití jednotky. Vnější ohrožení může být fingováno propagandou pro posílení soudržnosti. Avšak vnější ohrožení může také zvýšit stres, který může mít negativní vliv na nějaké slabé místo v jednotce. Tak může být ovlivněna soudržnost různých jednotek, protože jednotlivci reagují na silnější vliv meziosobní vazby s podobnými osobami, čímž se rozšíří nějaké existující, avšak dosud neškodné rozštěpení.

Skupiny. Pojem „příslušnosti“ ke skupině je složitý. Ačkoli přímá loajalita vojáka se vztahuje k jeho základní jednotce, existence větší organizace s níž se může ztotožnit je důležitá, protože poskytuje další podporu a napomáhá integrovat potenciálně nesourodé základní jednotky. Skutečnost, že v této větší organizaci může nalézt náhradu, pomáhá vojákovi překonat ztrátu jeho přímých vztahů. Tento pocit sounáležitosti je posilován symboly (odznaky, názvy, vlajky, stejnokroj aj.).

Soudržnost základních skupin je vyšší než soudržnost skupin sekundárních. Soudržná základní skupina plní v bojové motivaci dvě hlavní funkce: jednak stanoví a zachovává standardy chování skupiny, jednak podporuje a povzbuzuje jednotlivce ve stresu, jemuž by sám neodolal. Vzhledem k tomu, že úkoly plní základní jednotky, je nutno dávat prioritu zachování soudržnosti základních jednotek. To však nesmí dospět do bodu nezdravé nerovnováhy, kdy např. snaha zachovat skupinu vyústí do neúčasti a neplnění rozkazů.

Společná zkušenost. Nejintenzivnější zkušeností pro upevnění soudržnosti je boj, avšak soudržnost lze utvářet jakoukoli společnou zkušeností. Důležité je, že zkušenost dodává vojákům důvěru, že kamarádi a velitelé jsou schopni a odhodláni bránit je v boji. To vyplývá z vnímání sítě vzájemných vztahů, která je základem soudržnosti jednotky. Realistický výcvik připravuje vojáka pro budoucí úkoly a tím snižuje jeho obavy z neznámého. Úspěch ve výcviku vytváří důvěru v jednotlivce i v jednotku.

Nerealistické nebo nedosažitelné cíle vytvářejí napětí v jednotce, jež nepříznivě ovlivňuje soudržnost, a naopak, sdílené cíle podporují soudržnost.

Velení. Dobré velení může přispět k soudržnosti jednotek. Zde je nutno uvést tři poznatky:

- ❑ důvěra vojáků v jejich velitele závisí na profesionální způsobilosti velitelů, na jejich věrohodnosti a na jejich oddanosti jejich vojákům,
- ❑ velitel má dvojí úlohu: vytvářet soudržnost v základní skupině a zajistit její vazbu na sekundární skupinu,
- ❑ způsob, jakým velitel komunikuje se „světem“ mimo jeho skupinu, má značný vliv na to, jak skupina vnímá svou relativní situaci, což může ovlivnit její soudržnost.

Závěry

Z výše uvedeného hodnocení vyplývá, že soudržnosti lze dosáhnout:

1. Institucionálními opatřeními:

- ☐ udržovat skupiny pohromadě tak, aby nebylo bráněno přirozeným procesům utváření sociální soudržnosti,
- ☐ vytvářet homogenní jednotky anebo rozvíjet stejné úrovně sociální soudržnosti,
- ☐ jasně vysvětlit organizační zásady a požadovat, aby je jednotlivci respektovali,
- ☐ klást prioritu na základní jednotky, které jsou pro soudržnost důležité, avšak také používat sekundární jednotky pro podpůrné funkce,
- ☐ vytvářet rovnováhu vlivů ovlivňujících soudržnost,
- ☐ zajistit možnost výměny zkušeností, především o úspěších,
- ☐ zdůrazňovat sdílené hodnoty.

2. Školením velitelů v těchto otázkách:

- ☐ každá jednotka musí neustále mít jasný úkol,
- ☐ velitelé musejí strávit většinu svého času u svých jednotek,
- ☐ pro utváření soudržnosti neexistuje žádná šablona,
- ☐ existují stupně utváření skupiny, jejichž znalost může napomáhat při úspěšném dosažení soudržnosti,
- ☐ způsob, jakým je jednotce vysvětlováno ohrožení, ovlivní její soudržnost,
- ☐ stres může nepříznivě ovlivnit rozdílnosti u jednotky,
- ☐ homogenita sice zvyšuje soudržnost, avšak může snížit tvořivost,
- ☐ dobrá komunikace může vytvořit mikroklima chránící jednotku.

Literatura:

Human Cohesion. *British Army Review*, č. 137/2005.

D. ROWLAND, D. RONEY, J. STORR. Shock and Surprise on the Battlefield, tamtéž.

(nas)

Bezpečnost a obrana země se bude neustále opírat výhradně o koaliční přístup; rostoucí role bude věnována zpravodajským službám a více pozornosti by se mělo zaměřit na zpracovávání prognostických scénářů, které by nastiňovaly varianty vývoje a popřípadě zobrazovaly vývoj nejpravděpodobnější.

Máme-li uspět v řešení strategických záležitostí obrany a bezpečnosti, bude nutné výrazně zlepšit tvorbu bezpečnostní politiky, zvláště pokud jde o konkrétní podobu bezpečnostních strategií, a při rozhodování respektovat, že asymetrické hrozby vyžadují i asymetrické reakce.

PhDr. Antonín Rašek
Zpráva o stavu země. Sondy 15. 12. 2005

Tématem této práce je rovina etická. Je samozřejmě možné tvrdit, že k vedení války v Iráku existují postoje, které jsou svým obsahem i formou natolik pragmatické, že není možné téměř vůbec hovořit o jakýchkoli etických východiscích, jež by byly teoreticky zakotveny a vytvářely určitou logickou strukturu. Zabývat se takovýmito přístupy není záměrem této práce, ačkoliv na evropské politické scéně je možné jich pravděpodobně najít nemalý počet. [1] Nicméně základní tezí této studie je, že etické zhodnocení situace je v diskuzi o válce v Iráku přitomno intenzivněji, než se na první pohled může zdát, a mělo – ať už přímý či nepřímý – vliv na rozhodování politiků. [2] Článek si neklade za cíl zhodnotit tyto struktury z pohledu jejich legitimacy či verifikovatelnosti, a také v této studii není přihlíženo k etické reflexi, která pracovala s fakty, jež nebyly známy před vlastním zahájením války.

Michael Moor ve svém filmu Fahrenheit 9/11 tvrdí, že důvodem k válce v Iráku je pouze ropa a arabské zájmy v USA.

V Německu se objevily jednoznačné názory, že postoj kancléře Schrödera k účasti ve válce o Irák není v žádném případě principiální, ale že odráží pouze taktiku v předvolebním boji.

Francie je obviňována, že svými postoji pouze hájí vlastní zájmy, které má v oblasti a které by eventuelní válkou velmi utrpěly.

Postoj nově přistoupivších zemí do NATO včetně České republiky je označován za pragmatický politický kalkul malých dětí, které se chtějí zalíbit dospělému a silnému sourozenci.

Takovýto zjednodušený přístup k politickému dění, který je vlastní české skeptické povaze, však zásadním způsobem zkresluje nesmírně komplikovanou a mnohdy velmi dramatickou šíři procesu politického rozhodování, který počínaje zlomovým okamžikem dějin 21. století 11. zářím 2001 vedl až k datumu 20. března 2003, kdy byl v ranních hodinách zahájen útok na Irák.

Proces rozhodování má jistě především rovinu politickou se všemi mocenskými zájmy na straně jedné a dlouhodobými vizemi na straně druhé, tento proces má jistě i rovinu ekonomickou a vojenskou, ale má také rovinu etickou. Všechny jsou propleteny v složitém a vzájemně se ovlivňujícím klubku, aniž by kterákoliv z nich hrála vždy stejně významnou či podřadnou roli.

První část práce bude věnována analýze etické argumentace, která válku v Iráku obhajuje, a to v několika rovinách:

Nejprve se bude zabývat širší etickou argumentací obsaženou v neokonzervativním konceptu zahraniční politiky USA, dále bezprostřední etickou argumentací na politické úrovni v USA a ve Velké Británii (s malým exkurzem o postoji Václava Havla), a na závěr etickou argumentací obhajující válku na základě teorie o spravedlivé válce.

Druhá část se zabývá etickými postoji, které válku považovaly za nedovolenou, a to nejprve opět na politické úrovni, dále z pohledu církví a církevních organizací se zvláštním zřetelem na postoje církve římsko-katolické, třetí skupinou, jíž se studie v této části zabývá, jsou zastánci svrchovanosti mezinárodního práva a na závěr je tématem koncept preliminární etiky dr. Gerharda Beestermöllera a posouzení etické dovolnosti války v Iráku v rámci tohoto konceptu.

1. Etická argumentace podporující vojenský zásah

1.1 Širší etická argumentace pro válku v USA

V americké politice došlo s nástupem George Bushe juniora k otevření velkého prostoru pro koncepci zastupovanou ideovou skupinou takzvaných neokonzervativců. [3] Tato skupina vychází ve svém pojetí americké zahraniční politiky z idealistických myšlenek amerického prezidenta Woodrowa Wilsona (prezidentem 1913–1921) [4], které v novém pojetí rozvinul politický filozof Leo Strauss, (1899–1973) [5] a které zásadně spojují zahraniční politiku s morálními hodnotami, jež vycházejí z reflexe americké národní identity. Jak píše neokonzervativce George Weigel [6]:

„... na rozdíl od jiných národů, jejichž kořeny vyrůstají z půdy kmene, rasy, etnika nebo řeči, Spojené státy jsou zemí, jejíž budova spočívá na ideji.“ [7]

Touto ideou je rovnost [8] a svoboda všech lidí. [9] A z tohoto Bohem chtěného důvodu, že všelidské hodnoty rovnosti a svobody jsou zvláštním a bytostným způsobem vepsány do identity amerického národa, je také dáno specifické postavení Ameriky ve vztahu k celosvětovým otázkám. Z tohoto důvodu se také americké zájmy kryjí s dobrem člověka v jeho lidství na celém světě. [10] Amerika v tomto pojetí vnímá svoji identitu zároveň jako poslání, které však v době po třetí světové válce – studené válce – musí být nově promyšleno a definováno. Tento koncept pro nové období je možno z pohledu neokonzervatismu charakterizovat následujícím způsobem [11]:

Spojené státy vyhrály třetí světovou válku a v současnosti celý svět vstupuje do světové války číslo čtyři. Do války mezi zastánci svobody člověka a svobodného trhu na straně jedné a mezi těmi, kteří těmto hodnotám nevěří, na straně druhé. Svobodný trh se ve světě rozšiřuje a s ním i jako spolupůsobící důsledek i svoboda individuálního člověka. Ti, kteří se touto situací cítí ohroženi, stojí jako nepřátelé především proti Spojeným státům americkým, které vnímají jako jádro tohoto procesu. Jediným konzervativním řešením [12] této situace ze strany USA by mohl být izolacionalismus, ten je však nejen kvůli charakteru globalizace [13], ale i z morálních důvodů, jež vycházejí z výše zmíněné národní identity, nemožný a nesprávný.

Proto jediným řešením je vstoupit do „čtvrté světové války“. [14] Není jiná možnost, nežli ji vybojovat a v ní obhájit a rozšířit prostor svobody a spravedlnosti. Je to morální povinnost pro americký národ díky identitě, jakou má, a hodnotám, které k ní bytostně patří. [15] Způsoby boje, které byly vlastní válce studené – tedy zastrašování a embargo – nejsou již v této nové situaci použitelné, neboť z povahy války samé jsou neúčinné. [16] Tato válka má totiž charakter zásadně asymetrický, jejím hlavním projevem je terorismus spojený s nekontrolováním šířením zbraní hromadného ničení. Centrum odporu a nepřátelství v tomto asymetrickém silovém poli je nutné spatřovat v islámském světě. Jediná možnost, jak v této válce zvítězit, je rozšiřovat i zde demokracii a hodnoty liberální společnosti. [17] Z tohoto důvodu boj proti vládám, které umožňují zázemí pro teroristy a usilují o proliferaci zbraní hromadného ničení, má stejné prostředky jako šíření demokracie. Liberální demokracii je možné ve světě rozšiřovat i s pomocí síly [18], protože ti, kteří – i když svrchu vnucenou – ji zakusí, k ní následně vnitřně a přirozeně přilnou, neboť to odpovídá jejich lidské přirozenosti. Poté budou i sami mít zájem ji dále rozšiřovat a podporovat. [19] Proto je nutné a eticky správné situaci, která vytváří možnosti k postupu, jež napomůže k nastolení demokratického režimu využít, a tak ve čtvrté světové válce postoupit směrem k vítězství liberálních hodnot.

V tomto neokonzervativním pojetí světa je možné vnímat jasnou etickou argumentační strukturu, která začíná u ideálu svobody a rovnosti [20], který je významným a do značné míry jedinečným způsobem dán americkému lidu do vínku, pokračuje vnímanou zodpovědností [21] za tento svět, ve kterém je třeba i silou [22] prosazovat univerzální hodnoty, jejichž nositeli jsou ze své podstaty Spojené státy, a které je třeba také v každém případě za použití všech odpovídajících prostředků [23] bránit ve jménu ideálu svobody – a to jménem celého lidstva:

„Spojené státy mají bezprecedentní – a unikátní – sílu a vliv ve světě. Toto postavení je při zachování víry v principy svobody a v hodnoty svobodné společnosti spojeno s odpovědností, se závazky a s možnostmi, jež nemají obdoby. Velká moc tohoto národa musí být využita k posílení převahy sil, které podporují svobodu.“ [24]

Tato etická argumentační struktura posléze končí ve vnímání práva na prosazení těchto ideálů odpovídajícími nutnými prostředky – tedy i silou – a to i bez nutného souhlasu Rady bezpečnosti Organizace spojených národů, z důvodu jejich jasného poznání a vnímání povinností k činu, které z tohoto poznání nutně plynou [25]. V této situaci je pak válka v Iráku či kdekoliv, kde existuje nedemokratický režim, jenž potenciálně umožňuje terorismus či proliferaci zbraní hromadného ničení, pouze jednou z bitev této celkové války proti teroru a za demokracii a svobodu. [26]

A proto je i zcela eticky legitimní za předpokladu, že je jedinou účinnou možností [27], jak nutného cíle – tedy svržení režimu a vytvoření demokratické a svobodné společnosti – lze dojít. [28]

Celá tato etická argumentace je založena na jednoznačné a dogmatické víře v premisy svobody, svobodného trhu, demokracie jako všelidových hodnotách na straně jedné, a na straně druhé na dogmatické víře v bytostnou a do značné míry exkluzivní vnímavost vůči těmto hodnotám, jež je vlastní Spojeným státům americkým, které tak jednoznačně stojí na straně dobra v boji s jasně poznáním zlem. [29]

Po stránce logiky etické argumentace, jestliže budou tyto premisy přijaty, je možné vnímat argumentaci jako konsekventní, bez logických skoků.

2.2 Blízká etická argumentace pro válku v USA

Tuto blízkou argumentaci v etické rovině je možné vyčíst z oficiálních prohlášení amerických politiků, jež se již konkrétně zabývala krizí spojenou s neplněním rezolucí OSN [30] ze strany iráckého režimu.

V politické oblasti se stává zásadním argumentem etického charakteru zodpovědnost oprávněné státní autority chránit své vlastní občany a zodpovídat za to, aby mohli žít ve spravedlivém a svobodném míru. V situaci asymetrického boje je jedinou možnou formou zachování této zodpovědnosti ve vztahu k občanům preventivní [31] forma obrany [32] všude tam, kde hrozí nebezpečí proliferace zbraní hromadného ničení. A to dříve, nežli nepřítel tuto zbraň získá, neboť v tom okamžiku již není možné s ním bojovat nebo pouze za cenu nedožrnlých následků. [23]

V této bezpečnostní situaci je nutné poměřovat, co je větší riziko: nekonání, které může s největší pravděpodobností vést k velkému riziku v budoucnosti, nebo jednat, což znamená použití síly. Neřešit toto dilema znamená vyhýbat se zodpovědnosti, která je státní autoritě vlastní. [34]

Takto také, dle politických vyjádření, vypadá situace v případě Iráku, kde jsou jasné důkazy o třech faktech:

- ❑ snaha získat atomovou zbraň,
- ❑ podpora mezinárodního terorismu,
- ❑ brutální zacházení s vlastními občany. [35]

Proto je morální povinností vlády jako legitimní autority v Iráku zasáhnout. A protože všechny ostatní možné prostředky jako diplomacie, ekonomická blokáda i zastrašování se ukázaly jako neúčinné, je možné a nutné použít poslední prostředek, kterým je vojenská síla.

V řeči k 103. národnímu konventu veteránů válek v zahraničí v srpnu 2002 se americký viceprezident Cheney zabýval také otázkou z teorie spravedlivé války, která hovoří o nutné podmínce použití síly – nezpůsobit větší zlo použitím síly než snášením stavu ohrožení. Tuto námitku Cheney jednoznačně odmítl s poukazem na dobro, které ze vzniku demokratického Iráku bude mít celý region Blízkého a Středního východu:

„Změna režimu v Iráku přinese množství výhod regionu. Jestliže největší z hrozeb bude eliminována, lidé, kteří v regionu milují svobodu, budou mít příležitost podpořit hodnoty, které mohou přinést trvalý mír.“ [36]

Spojené státy se v tomto svém rozhodnutí necítí vázány dalším souhlasem Rady bezpečnosti a to ze dvou důvodů, které mají etickou relevanci:

- ❑ Spojené státy mají po 11. 9. 2001 morální právo na vlastní obranu, které je i dle mezinárodního práva neoddiskutovatelné.
- ❑ Spojené státy i v případě vojenského zásahu jednájí v intencích rozhodnutí Rady bezpečnosti [37], která nedokázala naplnit své poslání a prosadit svá rozhodnutí odzbrojit Irák. [38]

Etická struktura použitá v bezprostřední argumentaci se ve své podstatě opírá o teorii spravedlivé války [39] a ukazuje, že jsou splněna všechna potřebná kritéria: Vojenskou silou zasahuje legitimní autorita [40] v situaci nutné sebeobranu po vyčerpání všech ostatních nevojenských prostředků, které ztroskotaly. Zasahuje s odůvodněnou nadějí na úspěch a s jasným předpokladem, že dobro získané použitím síly bude významně větší než škody. Tato etická argumentace je opět za předpokladu, že nebude zpochybněn obsah jednotlivých tvrzení, strukturálně zcela konsekventní.

1.3 Etická argumentace pro válku ve Velké Británii

Ačkoliv americké a britské formy argumentace pro válku v Iráku jsou v mnohém identické či velmi podobné, přesto je možné v britském zdůvodnění vysledovat rozdílnou linii etické argumentace. [41]

V argumentaci používané pro zdůvodnění nutnosti postupovat vůči Iráku vojenskou silou chybí ve Velké Británii nejvýraznější důvod argumentace americké – bezprostřední hrozba vlastního ohrožení. [42] Představitelé Velké Británie nikdy nemluvili o bezprostřední hrozbě, jež by ohrožovala Británii samotnou. [43] Spojení z Iráku, jako země, která usiluje o získání zbraní hromadného ničení, s teroristy také nebylo ze strany Blaira jasně potvrzováno, jak se to dělo v argumentaci v USA. [44]

Jako argumentační východisko pro obhajobu vojenského zásahu v Iráku je proto možné chápat zdůraznění nutnosti změny režimu v Iráku: Tento režim je trvalou hrozbou pro okolní země a z důvodu své snahy o získání či vývoj raket s delším doletem se v budoucnu může stát hrozbou, která významně přesáhne pouze regionální charakter. Připustit tuto hrozbu není správné, neboť je to hrozba, která ohrožuje celý civilizovaný svět. [45]

Blair také pravidelně argumentoval skutečností, že způsob sankcí používaný doposud pro prosazení rezolucí OSN na odzbrojení po válce v roce 1991 byl iráckým režimem brutálně zneužíván a vedl k obrovskému snížení životní úrovně obyvatelstva, k obrovskému nárůstu kojenecké úmrtnosti a k velkému množství předčasných úmrtí. Blair se opíral o tvrzení zveřejněná Johnem a Karlem Muellerovými:

„... ekonomické sankce stály pravděpodobně v Iráku více lidských životů než kolik jich bylo zabito všemi zbraněmi hromadného ničení v historii.“ [46]

A vyvozoval, že za takovýchto podmínek je další politika sankcí nemorální. [47] Na druhé straně však vysvětloval, že opuštění restrikcí ve vztahu k iráckému režimu bez jeho odstranění by s nejvyšší možnou pravděpodobností vedlo k budoucímu opakování masakru na kurdském obyvatelstvu na severu a na šíítském obyvatelstvu v okolí Basry na jihu, jak tomu bylo již v minulosti. [48]

Za takto popsané situace byla logickým výsledkem argumentace, že nejmenším ze všech zel je použití vojenské síly pro změnu režimu v Iráku. [49]

Dalším motivem, který je možné vysledovat z vystoupení premiéra Blaira – ačkoliv v oficiálních projevech byl zmíněn spíše nepřímo – byla snaha, aby se Spojené státy americké nerozhodly pro akci, která bude mít pouze výlučně unilaterální charakter, a tím výrazně neohrozily autoritu OSN, která je důležitou hodnotou pro další budování světového mírového řádu. [50]

V řeči Tony Blaira před britským parlamentem ze dne 24. září 2002 [51], kdy byla parlamentu představena úhrnná zpráva zpravodajských služeb, je možné vnímat linii, která s určitými doplněními vytváří celkový etický argumentační rámec britské vlády:

Dle zpráv zpravodajských služeb, kterým je třeba ze zkušenosti věřit [52], se Husajn nadále snaží vyvinout zbraně hromadného ničení, a tím je trvalým ohrožením pro svoji zemi, pro region i pro celý svět. Jeho osoba je nebezpečnější než osoby ostatních diktátorů ve světě pro jeho extrémní krutost, kterou je možné doložit a která je světové veřejnosti všeobecně známa. [53] Proto nyní, kdy se světové společenství vlivem událostí z 11. 9. v USA rozhodlo zakročit v Iráku rázněji, je třeba ukázat jednotu. V opačném případě by to jen potvrdilo přesvědčení diktátorů, že OSN není schopna prakticky trvat na splnění svých rozhodnutí a to by vážně ohrozilo věrohodnost OSN. [54] Británie se toto vše bezprostředně týká, protože ohrožení regionu je v současném provázaném světě i ohrožením Velké Británie. [55]

Jak nás učí historie [56], je prevence lehčí a méně bolestná než následná léčba [57], a proto by se zodpovědné státy neměly vyhýbat intervenci tam, kde jsou „zlotřilé státy“ (rogue states) zapojeny do podpory terorismu či se snaží získat zbraně hromadného ničení – ačkoliv intervenovat všude není možné. [58]

Lze shrnout, že Blair a jeho kabinet ve své argumentaci nepoužívá žádnou ucelenou etickou argumentační strukturu. Princip, ze kterého eticky vychází, je princip menšího zla, kde válka je vnímána jako jedno z mnoha řešení, která se nabízejí, a v dané situaci pro řešení situace v Iráku je válka vnímána jako jediné dlouhodobě účinné řešení. V projevech britského ministerského předsedy, ani v projevech ministra zahraničí se však téměř vůbec neobje-

vuje problematika, zda toto použití síly je skutečně (dle teorie spravedlivé války) poslední možností [59]; spíše je možné říci, že i ve srovnání s americkým způsobem zdůvodnění je britská argumentace výrazně pragmatictější. Použitelnost síly pak posuzuje mnohem více dle kritéria vhodnosti.

1.1.1 Exkurz – Pozice Václava Havla ve vztahu k irácké krizi

Pozice Václava Havla, v období nejvýznamnějších diskuzí o možné válce v Iráku úřadujícího českého prezidenta [60], se do značné míry lišila od postoje české vlády [61] a její místo patří mezi obhájce použití síly v konfliktu se Saddámem Husajnem. O svém postoji Havel snad nejjasněji hovořil v rozhovoru pro deník Respekt na konci ledna 2003 [62] a na oficiální úrovni tento svůj postoj zdůraznil připojením se ke společnému dopisu sedmi ministerských předsedů evropských zemí a jednoho (!) prezidenta americkému prezidentu Georgi Bushovi, otištěném 30. ledna ve Wall Street Journal [63], ve kterém autoři podtrhují nutnost zachování euroatlantických vazeb a nutnost jasného i rozhodného společného postupu USA a Evropy v irácké krizi. [64]

Havlovo posuzování je z etického hlediska možné vnímat jako výrazně pragmatické:

„Není v zájmu naší civilizace, aby se Amerika dostala do izolace a současně do jakési civilizační války s celým arabským či muslimským světem. Není v zájmu světa, a ani v zájmu České republiky, aby se začala Aliance drolit. Jde prostě o nesmírně složitou věc a rozhodnutí bude riskantní.“

Použití síly z je tedy jedním z řešení, které se nabízí a volba také závisí na schopnosti vystihnout správný čas:

„Jistěže jde také o ropu. Ale redukovat politiku Spojených států na jejich strategické zájmy je nesmírně zploštění. Amerika je také země ideálů a mnohdy tak entuziastického zápalu pro ideály, jaký by jí Evropa mohla jen závidět. A je naší povinností se ve vhodnou chvíli na obranu těchto ideálů postavit.“

Přesto ale celý diskurz spočívá na základním morálním vnímání dobra i zla.

„... dnes je vše nekonečně komplikovanější. Je ale jasné, že jde o zlo. A že si svět musí s tím zlem poradit. Vím z rozhovorů s egyptským prezidentem Mubarakem a jinými státníky, že Saddámův režim je příšerný, genocidní a nebezpečný.“ [65]

Havel ve své argumentaci vyvozuje z přesvědčení o své vnímavosti mezi dobrem a zlem možnost volit prostředky, které tomuto poznání nejvíce odpovídají.

Z uvedeného snad vyplývá, že v případě postoje ohledně situace v Iráku je možné zaznamenat u bývalého českého prezidenta významný posun od jeho disidentských názorů. [66]

1.2 Etická argumentace pro válku na základě teorie o spravedlivé válce

Celkový koncept, který eticky zdůvodňuje legitimitu použití síly v kauze Irák, je možné nalézt u neokonzervativních křesťanských etiků ve Spojených státech amerických [67], jejichž reprezentanty jsou především George Weigel [68] a Michael Novak [69], kteří oba vycházejí ve své argumentaci z teorie spravedlivé války.

Zásadním příspěvkem George Weigela k tomuto tématu je jeho studie „Moral Clarity in a Time of War“ [70] s přihlédnutím k jeho dalším článkům. [71]

Východiskem argumentace v této studii je teze, že teorie o spravedlivé válce je teorií politickou, a ne pouze kazuistickou metodou. Tato politická teorie pojednává o právu a morální

povinnosti oprávněné autority k válce jako limitnímu – nicméně za určitých jasně definovaných podmínek nutnému – způsobu spravování věcí veřejných. [72] I skrze tento způsob má oprávněná autorita povinnost odpovídajícím způsobem směřovat k životu v míru pro ty, kteří jsou této autoritě podřízeni. [73] Proto je možné říci, že se tato teorie spravedlivé války skládá ze tří základních částí: právo k válce (*ius ad bellum*), právo ve válce (*ius in bello*) a právo k míru (*ius ad pacem*), přičemž právo k míru bylo – nově nad rámec tradice – přidáno Weigelem pro zdůraznění, že v každém uvažování o použití síly musí být zakotveno základní směřování ke konečnému účelu použití síly ve smyslu politické zodpovědnosti – a tím je právě mír. A to mír ve společenském slova smyslu, kterým je, jak autor přejímá od Augustina, „*tranquillitas ordinis*“ (klid řádu) [74] spočívající na svobodě a spravedlnosti.

Weigel zdůrazňuje, že díky absenci etické diskuze o smysluplnosti a platnosti teorie o spravedlivé válce v době od konce druhé světové války až do začátku 90. let minulého století došlo u mnoha jejích současných vykladačů k nesprávnému pochopení politického kontextu této teorie a tím i k možným desinterpretacím v současné diskuzi o Irák. Za jednu z nejzávažnějších desinterpretací Weigel považuje pojetí teorie o spravedlivé válce ve smyslu „*presumption against violence*“, [75] tedy především jako kritériologie pro posuzování jednotlivých případů, ve kterých není možné pokládat válku za morálně akceptovatelnou. Takováto kritériologie v rukách vnějších pozorovatelů bez politické odpovědnosti pak může vést k nesprávnému odmítnutí války.

Weigel dovozuje: právě proto, že válka sama o sobě vždy nutně musí zůstat prostředkem, je cílem teorie o spravedlivé válce poskytnout oprávněné autoritě orientaci, aby tento prostředek byl zvolen ve správný čas a tak opravdu vedl k *tranquillitas ordinis*. Jakmile se cílem teorie o spravedlivé válce stane ochrana proti použití síly, dostává se celá argumentace do bludného logického kruhu. Jestliže bude – tak jak to dle Weigela odpovídá historickému kontextu této teorie – vnímáno učení o spravedlivé válce jako součást politické teorie, která má vést k *tranquillitas ordinis*, pak je možné odpovídajícím způsobem pojetí jednotlivé podmínky této teorie ve vztahu k situaci po 11. září 2001 a ve vztahu k situaci současného ohrožení ze strany Iráku.

Klid světového řádu v současné době čelí závažné hrozbě (grave threat) především pro skutečnost, že „zlotřilé státy“ [76] získávají zbraně hromadného ničení a spolupracují s teroristy. Protože se tato hrozba po 11.9. 2001 bezprostředně dotýká i Spojených států, je v současné době její odvrácení jak morální povinností ve vztahu ke světovému řádu, za jehož rozvíjení [77] mají Spojené státy zodpovědnost, tak zároveň národním zájmem USA. Obě je dle Weigela eticky provázáno. Tato skutečnost dává východisko pro posouzení základních podmínek teorie spravedlivé války v kontextu současné politické situace a charakteru:

a) spravedlivý důvod

Weigel vysvětluje, že po druhé světové válce je v etické reflexi jako jediný spravedlivý důvod přijímána obrana proti agresi a vyslovuje zásadní přesvědčení [78], že za současného stavu světového dění, kdy **se agresivní nedemokratické režimy snaží získat zbraně hromadného ničení a mají dlouho trvající vztah s teroristickými organizacemi, je nutno hodnotit tuto situaci již samu o sobě ve smyslu probíhající agrese**, a tedy jako odpovídající spravedlivý důvod [79] pro vojenský zásah dle kritérií teorie spravedlivé války.

Tím autor velmi jasně odpovídá „ano“ na otázku, zda je preventivní válka v rámci teorie spravedlivé války akceptovatelná. Weigel za takovéto situace také odmítá protiargument

o nedovoleném porušení suverenity „zlotřilého státu“, neboť tento vzhledem k svému chování nesplňuje charakteristiku suverénního pro absenci i minimálního souhlasu s minimálními mezinárodními normami. [80]

b) legitimní autorita

Nejprve autor polemizuje s tvrzením, že z důvodu, že události 11. 9. byly zapříčiněny nemorálním hegemonistickým chováním americké vlády, nemá vláda morální právo na tuto hrozbu odpovídat silou. Vyvozuje, že i kdyby se připustila vina americké vlády [81], přesto i v takovéto situaci je vláda povinna starat se o dobro svých občanů a musí je bránit, neboť takové chování je pro výkon vlády konstitutivní. Ve své argumentaci se odvolává na protestantského teologa Davida Yeaga a cituje jeho výrok:

„Vláda, která odmítla zajistit bezpečnost občanů a vykonávat soud nad špatným z důvodu svého pocitu viny za své minulé hříchy, by pouze přidala do svého katalogu přečinů další hřích zanedbání povinnosti.“ [82]

Dále odpovídá na otázku, zda musí být každé použití síly v mezinárodním měřítku a konkrétně nyní v situaci iráckého krize odsouhlaseno Radou bezpečnosti OSN nebo minimálně aliančními partnery. Weigel odpovídá, že nikoliv a uvádí čtyři důvody:

1. Charta OSN jasně deklaruje právo na sebeobranu, které nepotřebuje schválení OSN. [83]
2. Není možné přiřknout svrchovanou etickou autoritu pěti stálým členům Rady bezpečnosti, protože jejich rozhodování není vedeno etickými měřítky, ale měřítky politickými na základě vlastních národních zájmů.
3. Rada bezpečnosti již v rezoluci č. 1441 rozhodla, že nesplnění povinností uložených touto rezolucí bude mít vážné důsledky a každý rozuměl [84], že vážnými důsledky je míněna intervence. A protože v současné době není Rada bezpečnosti ochotna použít sílu jako odpovídající prostředek k naplnění společného cíle, je toto jednání rady jako celku neetické, neboť rozhodnutí pro cíl bez ochoty k použití nutných prostředků není z etického pohledu seriózní. Z tohoto důvodu je povinností těch, kteří mají možnost odpovídající prostředky použít, tak učinit, a tím naplnit rozhodnutí Rady bezpečnosti, a tímto způsobem přispět k posílení světového řádu.
4. Dle učení Katechismu katolické církve [85] je místem, kde takovéto rozhodnutí má být učiněno, legitimní veřejná autorita, která má dostatečné informace. [86] Toto rozhodování tedy nepřísluší církevním představitelům, ani intelektuálům. [87]

Zajímavá je autorova poznámka, že souhlas aliančních partnerů je sice otázka politické rozvahy a nemá tedy etický charakter, nicméně „... definování hranic pro unilaterální akci provedenou za určitých okolností z důvodu obrany své legitimacy je zásadní úkol pro vývoj tradice spravedlivé války“. [88]

c) poslední možnost

Weigel zdůrazňuje, že poslední možnost nemůže být chápána matematicky a časově [89], jako postupné po sobě chronologicky jdoucí vyčerpání všech myslitelných možností nevojenského řešení, a dovozuje, že tato interpretace vede k pouze k většímu ohrožení. Proto definuje:

„... „poslední“ v (pojmu) „poslední možnost“ může znamenat „jediná“. Za okolností, kdy existuje hodnověrný důvod k víře, že nevojenská řešení jsou nedosažitelná nebo neúčinná.“ [90]

Ve vztahu k případu Irák pak probírá nevojenská řešení, která se do současné doby dle jeho názoru ukázala jako neúčinná či nedostatečná (kontrolní inspekce, vojenské odstrašování) a dále konstatuje, že nebezpečí zisku atomové zbraně je nutno vnímat ne ve vztahu k otázce „zda“ ale k otázce „kdy“.

A dovozuje, že v rámci Iráku vlastníčího atomovou zbraň by byla zásadně omezena možnost zabránit ze strany OSN a USA represím vůči národnostním menšinám a politickým či náboženským skupinám.

Na základě tohoto rozboru dochází k závěru, že v situaci krize okolo Iráku je v rámci teorie o spravedlivé válce možno hovořit o válce jako poslední možnosti. [91]

d) proporcionalita

Weigel vyjadřuje své mínění, že i tato podmínka pro eticky akceptovatelné vedení války je naplněna. Jeho argumenty však nejsou eticky relevantní a odvolávají se na názory expertů.

Etický charakter má naopak jasná Weiglova deklarace, že největší škody pro světový řád by vznikly v situaci, kdy by Husajnovi bylo dovoleno vzdorovat svému odzbrojení.

Weigel také v rámci doplnění teorie spravedlivé války o *ius ad pacem* podtrhuje morální povinnost vypracovat koncept míru pro Irák po skončení války. [92] Pozoruhodná je jeho myšlenka na závěr hodnocení všech podmínek ospravedlnitelnosti války v Iráku:

„Porážka humanity [93], kterou bude reprezentovat použití poslední možnosti, tedy vojenské intervence z důvodu prosazení odzbrojení Iráku, může být vykoupena vznikem nového, svobodného a stabilního Iráku.“ [94]

Dne 10. února 2003 přednesl Michael Novak v rámci sympozia konaného na vatikánské ambasádě Spojených států amerických v Římě svůj příspěvek k diskuzi o etickém posouzení možné války v Iráku. [95]

Hlavním argumentem tohoto příspěvku je tvrzení, že etické hodnocení eventuální války proti Husajnovi nemá nic společného s žádnou teorií preventivní války, protože nový útok na Irák by – jestliže by k němu došlo – byl ve své podstatě pouze pokračováním spravedlivé války z února 1991. Novak přichází s argumentací, že tato válka byla pouze přerušena, aby bylo možné vyjednávat podmínky kapitulace se Saddámem Husajnem. Nicméně Irák vyjednané podmínky včetně poslední rezoluce č. 1441 Rady bezpečnosti OSN trvale neplní.

Závažnost této skutečnosti neplnění podmínek ze strany Iráku se změnila po nuceném vstupu USA do nové asymetrické války po 11. září 2001. [96] Ačkoliv tuto válku není možné hodnotit jako válku podle všech kritérií uvedených v teorii spravedlivé války, neboť tato jsou vázána na klasické vedení války (např. nebyly zde vojenské přípravy, ani viditelné známky bezprostředně hrozícího nebezpečí [97], ani autorita nepřátelského státu), je přesto eticky jasné, že 11. září bylo činem agrese válečného charakteru, které do budoucna čelit a kterou předcházet je morální povinností vlády. Na jejích bedrech spočívá také právo ale především i povinnost rozhodnout, jak ochránit své občany. [98] Oni jediní také v tomto typu války mají přístup ke zpravodajským informacím, které jsou po etické rozhodnutí takového charakteru v současné době potřebné.

Na základě této skutečnosti je pak nutno eticky posuzovat pro a proti různých forem postupu v případě Iráku:

Ze strany Iráku je zde zásadní hrozba použití chemických a biologických zbraní, jež je teroristickými cestami realizovatelná kdekoli v rámci euroamerické civilizace. A to opět bez výše

zmíněných charakteristik klasické války a s hrůznými následky. A protože není možné exaktně a precizně zjistit velikost takového rizika – které však s jistotou existuje – je nemožné, aby toto riziko veřejné autority na sebe braly bez protiaktivit, pouze s nadějí, že se eventuálně nemusí naplnit. Jejich povinností je jednat na základě pravděpodobnosti útoku.

Čekat je eticky nepřijatelné, neboť tím veřejná autorita neplní jedno ze svých základních poslání, a to chránit sobě svěřené. Z toho Novak vyvozuje povinnost veřejné autority jednat tak, aby v Iráku došlo ke změně režimu. A jako poslední – ale také jako jedinou – možnost jak tuto povinnost splnit, jestliže Husajn sám neodejde, vidí omezené a zodpovědné použití vojenské síly.

Celkově je možno říci, že postoje obhájců vojenského zásahu na základě teorie o spravedlivé válce se vyznačují:

- Zásadní představou o nutnosti ctít rozhodnutí oprávněné autority, která má jediná možnost, ale i svrchované právo rozhodnout o tom, zda skutečně byly splněny všechny podmínky, které klade teorie spravedlivé války pro etickou dovolenost (a proto spíše zdůrazněnou etickou povinnost). Touto autoritou jsou zásadně a jediné představitelé státní moci.
- Je zde možné vnímat velkou a hlubokou důvěru v dobré úmysly [99] politické garnitury [100] a významnou skepsi vůči OSN a jeho dlouhodobému přínosu k vytváření světového řádu ve smyslu zdůrazňovaného *tranquillitas ordinis*. [101]

Struktura etické argumentace se jasně a bezchybně drží teorie o spravedlivé válce, dochází však k výraznému a v některých případech i zcela zásadnímu [102] předefinování obsahu jednotlivých podmínek nutných dle této teorie k naplnění legitimního rámce pro použití síly.

2. Etická argumentace proti vojenskému zásahu

Spektrum institucí i jednotlivců, kteří zveřejnili své argumenty proti válce v Iráku, je početně mnohem větší a sociálně nesrovnatelně pestřejší, než jaké je možno nalézt u zastánců použití síly.

2.1 Etická argumentace proti válce v Iráku na politické úrovni

Argumentace představitelů jednotlivých vlád především v evropských zemích, kteří ve svých postojích zaujímali negativní stanovisko k použití síly proti režimu Saddáma Husajna a v jejichž vyjádřeních je možné nalézt určitou etickou rovinu, se od sebe zásadně neliší a je možno ji shrnout do následujících velmi jednoduchých bodů:

- Zatím nebyly vyčerpány všechny nevojenské prostředky na řešení nutného odzbrojení Iráku, to znamená, že není možné mluvit o válce jako o poslední možnosti, která zůstala. [103]
- Eventuální unilaterální akce by destabilizovala celý dosavadní mezinárodní právní řád, a proto znamená zásadní ohrožení budoucího mírového světového uspořádání. [104]
- Odhad destabilizujících následků války je velmi znepokojující a nedává jasnou odpověď ve smyslu proporcionality. [105] – Tato argumentace je však v politických prohlášeních zastoupena s velmi malou frekvencí.

Je možno hodnotit, že politická prohlášení představitelů nemluví o absolutní etické nedovolenosti použít v konfliktu s Irákem vojenskou sílu. [106] Ve skutečnosti se ve všech prohlášeních objevují dvě základní etické námitky, které vycházejí z teorie o spravedlivé válce: válka je možná teprve jako poslední možnost, legitimní autoritou je pouze Rada bezpečnosti OSN a částečně i argument o reciprocitě způsobených škod a získaného dobra.

Mnohem více argumentů však vyznívá naprosto pragmaticky v duchu volby nejvhodnějšího prostředku.

2.2 Etická argumentace proti válce v Iráku ve stanoviscích církví a církevních organizací [107]

Všechna dostupná vyjádření křesťanských církevních představitelů a organizací byla ve vztahu k postupu ve věci iráckého konfliktu – nehledě na zemi, z které se ozývala a na denominaci, ke které patřila – před započítím války významně proti použití silových prostředků pro řešení nastalé situace. [108] Etická argumentace, z které tato obrovská šíře různých prohlášení a výzev, dopisů i deklarací vychází, však je velmi podobná. [109] Zásadní argumenty v nich obsažené jsou velmi podobné jako v argumentaci politiků, kteří válku odmítají:

- ❑ Jedinou legitimní autoritou v dané kauze je OSN se svojí Radou bezpečnosti, a proto jakákoliv unilaterální akce je neetická. [110]
- ❑ Nejsou vyčerpány mírové prostředky, a proto v nemůže být uvažováno o poslední možnosti, kterou je válka [111] (nesplnění podmínky *ultima ratio*).
- ❑ Argument o nesplnění podmínky *ultima ratio* je však mnohdy prohlouben zásadním tvrzením, že změna režimu – ačkoliv diktátorského – sama o sobě není důvodem, který by za jakýchkoliv podmínek legitimoval válku, neboť ta je možná pouze z důvodu sebeobrany. [112]
- ❑ Společným hlasem je jednoznačná podpora pokračování inspekcí, které budou mít záštitu mezinárodního společenství. [113]
- ❑ Na rozdíl od politických prohlášení v argumentech církví hraje velmi zásadní roli pro nesouhlas se zásahem také argument destabilizace regionu a celého světového řádu. [114]
- ❑ Církevní prohlášení také někdy obsahují zdůraznění faktu, že obvinění vůči Husajnovi mají pouze hypotetický charakter. [115]
- ❑ Je zdůrazňován obsahový rozdíl mezi terorismem, který ohrožuje svět, a iráckou krizí jako takovou. [116]

Velmi jednoznačným a silným shrnutím křesťanských postojů a křesťanské argumentace je prohlášení kardinála Pio Laghi, papežského vyslance k prezidentu Bushovi, po jeho setkání s americkým prezidentem dne 5. 3. 2003:

„Svatý stolec zastává názor, že stále existují mírové přístupy v kontextu širokého dědictví mezinárodního práva a institucí, které pro tento účel existují. Rozhodnutí o použití vojenské síly může být učiněno pouze v rámci Spojených národů, ale vždy musí vzít v potaz vážné důsledky takového ozbrojeného konfliktu: utrpení iráckého lidu i těch, kteří budou zapojeni do vojenských operací, a dále nestabilitu v oblasti i novou propast mezi islámem a křesťanstvím.“

Argumenty z církevního prostředí velmi jasně a v mnoha případech s přímým odvoláním se na teorii spravedlivé války dovozují, že její podmínky v klasické formě, tak jak jsou pře-

dávány křesťanskou tradicí, nebyly jednoznačně naplněny. Tato prohlášení téměř žádným způsobem nereflktují eventuální nutnost předefinovat jednotlivé podmínky pro možnost použití síly na základě změněného charakteru asymetrického ohrožení.

Celkově je tedy možné shrnout, že argumenty církví polemizují s dovoleností použití síly v Iráku na základě teorie spravedlivé války a dle dostupných informací zpochybňují při unilaterální akci:

- ❑ nutnou premisu legitimní autority,
- ❑ oprávněný důvod, kterým může být jen jasná sebeobrana,
- ❑ vyčerpání všech nevojenských možností před užitím síly.

Samozřejmě je, že v rozdílném duchu a s významně jiným důrazem než církevní prohlášení směřovaná vůči politikům jsou napsána prohlášení vojenských biskupů USA a Velké Británie, jež se obracejí na vojáky katolického vyznání a zauímají postoj k jejich předpokládané a rozkazem dané účasti na konfliktu. Tato prohlášení reflektují situaci, kdy vojáci budou či jsou konfrontováni s rozkazem, který vychází z legitimního politického rozhodnutí vlády a kterého neuposlechnout by znamenalo zpronevěřit se vojenské přísaze.

Právě z důvodu, že armáda je poslána do konfliktu zcela legálním způsobem a z pohledu ozbrojených sil legitimní autoritou, která má největší přehled o situaci a nejkompexnější informace, je možné, aby se na takovém konfliktu s čistým svědomím podíleli i katoličtí vojáci. [117] Povinnost odepřít poslušnost by byla závazná pouze v případě, že by z politického rozhodnutí vyplývalo jednoznačné a trvalé zneužívání základních lidských práv. [118]

2.3 Etická argumentace proti válce v Iráku na základě nepřekročitelnosti mezinárodního práva

Mezi nejčteněji zastoupené odpůrce preventivní války v Iráku patří autoři, kteří neetičnost použití síly přímo odvozují z konfrontace takového aktu s mezinárodním právním řádem. [119] Formu argumentace této skupiny je z etického pohledu možno charakterizovat jako ztotožnění etických důvodů s právními, a to z podstaty věci. [120]

Zásadní argument zní: každé porušení mezinárodního právního řádu má za následek nejen bezprávní stav v dané věci, ale – a to je mnohem závažnější – vede zásadním způsobem k destabilizaci celého právního řádu, a tím k ohrožení jediné funkční mírové platformy, kterou tato zeměkoule má a která je založena na dodržování závazků a právních norem zakotvených v Chartě OSN. [121] Porušení těchto norem vede zpět k situaci práva mocnějšího [122] a je na cestě k trvale udržitelnému světovému míru významným krokem zpět. Proto je výsostně eticky nepřijatelné.

Tento argumentem je pak z pohledu mezinárodního práva podpořen rozbořen stavu v kauze Irák [123] a konstatováním, že podle současného stavu mezinárodního práva [124] je preventivní [125] akce v případě Husajnova režimu odporující právu, a proto nepřijatelná.

Argumenty proti válce v Iráku z absolutní pozice mezinárodního práva jsou z etického pohledu vázány na premisu nutnosti vytvořit základní etické principy lidského chování na celosvětové úrovni pozitivním deklaratorním způsobem. Tato premisa není v žádném případě všeobecně eticky přijímána, a proto je tato forma zdůvodnění spojena se zásadní diskuzí o prameni obecných etických hodnot.

2.4 Etická argumentace proti válce v Iráku z pozice konceptu preliminární etiky

Za samostatný a originální je možno považovat způsob posuzování dovolenosti válečného konfliktu v Iráku z pozice dr. Gerharda Beestermöllera z Institutu pro teologii a mír [126] v Hamburku. Svůj pohled popsal ve studii „Krieg gegen den Irak-Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?“. [127]

Autor této studie konstatuje, že srovnání dosavadních argumentů, které hovoří pro a proti použití síly k řešení irácké otázky, vede k závěru, že důvody pro a proti není možné v žádném případě vnímat jako kontradiktorně se vylučující. [128] To je jeden z důsledků celkového stavu, ve kterém jsou argumenty v důsledku posuzovány z velké části pragmaticky a chybí jim základní etický rámec. [129] Proto základním požadavkem pro etické posouzení argumentů v kauze Irák je navrhnout etický rámec, který by reflektoval celkový skutečný stav. [130] Beestermöller se při jeho návrhu inspiroval principy obsaženými ve spisu Immanuela Kanta, „O věčném míru“. V návaznosti na Kantovu terminologii také nazývá svůj koncept preliminární [131] etikou.

Základním východiskem pro vytvoření etického rámce a pro následné posouzení etické legitimacy eventuálního použití síly v kauze Irák jsou pro Beestermöllera následující teze:

- ❑ Situace OSN a především Rady bezpečnosti neumožňuje oprávněně se domnívat, že její rozhodnutí bude vždy ve věcech použití síly odpovídat legitimitě platného mezinárodního práva [132], k níž patří integrálně také etická povinnost ochrany diskriminovaných. [133]
- ❑ Z tohoto důvodu není možné vnímat naplnění právního řádu Charty OSN jako nejvyšší kritérium etického jednání při řešení mezinárodních problémů.

Důvodem pro tato dvě tvrzení jsou principy, na kterých je založeno rozhodování v Radě bezpečnosti OSN, kde jednotlivé státy hlasují podle svých národních politických zájmů. A proto – jak je ze zkušenosti velmi dobře zřejmé – buď není možné dojít k rozhodnutí, nebo může toto rozhodnutí z principu dokonce hájit pouze partikulární zájmy.

- ❑ Přesto v současné době vznikají konfliktní situace, ve kterých jsou zásadním způsobem pošlapávána lidská práva a lidská důstojnost.

Z tohoto důvodu se zdá nutné, aby existovala možnost zasáhnout ve prospěch takovéto situace i v případech, že Rada bezpečnosti nebude z politických důvodů schopna aktivně jednat. [134]

- ❑ Je však naprosto nutné aby takovouto akcí nedošlo k poškození procesu směřujícího k světovému mírovému uspořádání, ve kterém bude existovat garance neválčení a který je možné vnímat jako cíl. [135]

Za této situace Beestermöller navrhuje využít učení o spravedlivé válce jako východiska pro určení etického rámce, který by dával kritéria pro eticky správné použití síly v rámci právního řádu OSN, a zároveň vytvářel kritéria pro možné použití síly i bez mandátu OSN. [136]

Teorii o spravedlivé válce jako východiska navrhuje proto, že je možné ukázat, že v složitých situacích světového dění posledního období, jako byla např. intervence v Kosovu, právě kritéria teorie spravedlivé války byla brána jako východisko pro etický diskurz ohledně dovolenosti jednat. V této souvislosti Beestermöller cituje také dopis amerických intelektu-

álů na podporu politiky prezidenta Bushe, který se odvolává na tuto teorii jako na společné dědictví křesťanské, židovské i islámské kultury. [137] Dále tvrdí, že legitimitu světového pořádku založeného na právním řádu OSN není možné vnímat jako absolutní [138], ale že je odvozena od schopnosti tohoto řádu být pokrokem na cestě ke světovému mírovému uspořádání.

Z tohoto důvodu také veškeré akce, které nemají schválení Rady bezpečnosti svoji etickou oprávněnost odvozují od stejného principu: nakolik přispívají na cestě k světovému mírovému uspořádání. [139]

Zásadní otázkou se však za takovéto situace stává, jaká další konkrétní kritéria musí splňovat stát či skupina států, která má mít etické právo – a pak nejen právo ale i povinnost – zasáhnout mimo rámec Rady bezpečnosti, aby jejich jednání skutečně přispívalo ke světovému mírovému uspořádání. [140] Jestliže by totiž takováto obecně akceptovatelná kritéria neexistovala, pak by bylo nutné v konečném důsledku tvrdit, že každá akce mimo rámec Rady bezpečnosti vede k návratu práva silnějšího, které popírá cestu k světovému mírovému uspořádání jako ke konečnému cíli. A z tohoto důvodu by za žádných okolností i při sebevětší nouzi nebylo eticky správné jednat mimo rámec mandátu OSN. [141]

Při stanovení těchto kritérií Beestermöller postupuje s následnou logikou:

- ❑ Základním předpokladem se musí stát, že ten, kdo takto jedná, je povinen jednat primárně pouze z důvodu odvrácení ohrožení míru a podpory všeobecných lidských práv.
- ❑ Tyto motivy jeho jednání musí být navenek rozpoznatelné.
- ❑ Užití teorie spravedlivé války v rámci preliminární etiky znamená, že je nutné jednotlivá kritéria této teorie koncipovat v kontextu vyššího nároku na dovolenost války, než jaký byl při vzniku těchto kritérií požadován [142] a v jakém byly doposud používány.

Proto je třeba upřesnit, co je nutno chápat:

a) pod pojmem **správný úmysl – intentio recta**:

Ten je mnohdy pojednáván pouze okrajově, ale pro Beestermöllera se stává klíčovým: Autor dovozuje, že jako eticky akceptovatelná může být vnímána pouze válka, která splňuje veškerá vnější kritéria spravedlivé války,

a zároveň

- ❑ cílem legitimní autority je primárně odvrácení ohrožení míru a podpora všeobecných lidských práv nehledě na jiné zájmy,
- a zároveň
- ❑ legitimní autorita se cítí zavázána v hodnotově identickém případě ohrožení jednat stejně kdekoli na celém světě nezávisle na svých zájmech. [143]

b) pod pojmem **legitimní autority mimo autoritu Organizace spojených národů**: [144]

Beestermöller dovozuje, že legitimní autoritou může být stát (nebo skupina států) za následujících předpokladů:

- ❑ OSN není schopna jednat nebo zneužívá právní procesy v Radě bezpečnosti k prosazení partikulárních zájmů.
- ❑ Legitimní autorita – stát vnímá své konání nejen jako právo jednat, ale i jako povinnost, jež podporuje cestu k dosažení světového mírového uspořádání [145], a to i ve všech obdobných případech. [146]

- ❑ Legitimní autorita-stát, který se v žádném ze svých ostatních mezinárodních vztahů nedopouští stejných ohrožení na cestě k dosažení světového mírového uspořádání, proti kterému sám vystupuje.

c) pod pojmem spravedlivý důvod:

Autor dovozuje, že spravedlivým důvodem může být pouze případ takového jednání státu, které celkově, zásadně a nepřijatelně ohrožuje světový řád [147], tedy jednání, které v případě, že by se stalo všeobecným pravidlem, by znemožnilo cestu k dosažení světového mírového uspořádání.

Spravedlivý důvod je vždy také třeba vnímat v kontextu chování dalších států, neboť současná situace světového společenství je charakterizována vzájemnými vztahy ohrožení a koalic, které nutně musí být brány v potaz a hrají významnou roli v posuzování. [148]

d) poslední možnost – ultima ratio:

Beestermöller zde zdůvodňuje stejně jako George Weigel a Michal Novak [149], že poslední možnost je nutno chápat ve smyslu „nejzazší“ [150], nikoliv poslední.

A doplňuje:

„Použití síly se nemůže stát legitimním, jestliže by nebezpečnost státu mohla být rozhodujícím způsobem zlomena v případě, že se státy, které jsou ochotny k válce, zasadí v jiných konfliktech o spravedlivé řešení.“ [151]

e) pod pojmem naděje na úspěch:

Autor zdůrazňuje v kontextu směřování k dosažení světového mírového uspořádání nutnost posuzovat úspěch z dlouhodobého hlediska s celkovou perspektivou dosažení cíle. [152]

Na základě takto rozpracovaných kritérií Beestermöller v poslední části své studie [153] přistupuje k etickému zhodnocení možného použití síly v případě iráckého ohrožení a na základě vypracovaných kritérií hodnotí etickou legitimitu možného zahájení války proti Iráku:

a) legitimní autorita

Autor dovozuje, že je důvodné se domnívat, že USA ochranou práv a zajištěním bezpečnosti zakrývají vlastní zájmy, které jsou z pohledu oprávněné autority nelegitimní. Jedním ze základních důvodů pro toto tvrzení je z pohledu autora skutečnost, že Spojené státy samy jednájí v Radě bezpečnosti způsobem, který z pozice hospodářské a politické síly prosazuje partikulární zájmy. [154]

Dále autor ukazuje, že USA není připravena jednat obdobně jak navrhuje v kauze Irák i v jiných situacích ohrožení světového řádu obdobného rozsahu, jestliže v těchto případech není zastoupen jejich národní partikulární zájem. [155] Na základě těchto zjištění Beestermöller uzavírá:

„USA schází, takový je nutno učinit závěr, legitima auctoritas k válce proti komukoliv, neboť její politika není zacílena ve světě států na podporu nebo alespoň na absenci destrukce takového právního stavu, který by zavazoval i Ameriku.“ [156]

b) spravedlivý důvod

Zde jsou autorem vysloveny pochybnosti, zda je možné považovat ohrožení, jež představuje Irák za více ohrožující než jaké vyplývá z chování jiných zemí v regionu, a zda americká

podpora Izraele, který bezprávně potlačuje Palestince, nestaví situaci spravedlivého důvodu do pochybného světa. Dále zpochybňuje možnost, že změnou režimu v Iráku dojde k uklidnění v regionu. Beestermöller dovozuje, že jestliže tyto pochybnosti platí, pak neexistuje spravedlivý důvod pro válku proti Iráku. [157]

U ostatních podmínek, které vyplývají z teorie spravedlivé války v kontextu Beestermöllerem navržené preliminární etiky, jsou na základě interpretace doložených faktů vysloveny obdobné vážné pochybnosti jako u spravedlivého důvodu. [158]

Závěr autora tedy vyznívá v zásadní odmítnutí etické legitimacy možného použití síly proti Iráku:

„Všechny tyto úvahy vzbuzují značné pochybnosti o legitimitě možné války proti Saddámovi. Z etické perspektivy by to byla špatná představa, že USA a jejich spojencům šlo jen o to potvrdit svoji světovou hegemonii ve vztahu k Husajnovi. ... Tato představa by byla nesnesitelná, jestliže by byla splněna klasická kritéria spravedlivé války: že tato válka by byla vedena s mandátem Rady bezpečnosti OSN, ... a že i klasická kritéria diskriminačního a proporčního principu dle ius in bello by byla dodržena. I takováto válka by ale byla nespravedlivá, protože by sloužila jen k tomu, prosadit nelegitimní světové uspořádání.“ [159]

Beestermöllerův pokus o vytvoření celkového etického rámce pro posuzování etické způsobilosti použití síly v extrémních situacích světové politiky je ve své teoretické části možno hodnotit jako jediný, jenž na strukturální etické úrovni řeší problémy současné situace v její komplexnosti. V tom je snad možno říci, že spočívá jeho zásadní význam.

3. Závěr: Celkové zhodnocení

Záměrem této práce bylo porovnat argumentační linie v diskuzi před započítáním války v Iráku, a to z pohledu etických struktur, které se v nich vyskytovaly, a tím vytvořit základ pro jejich posouzení z pohledu obsahové legitimacy.

Na základě předloženého a zpracovaného materiálu je možné se pokusit o následující hodnocení:

1. V drtivé většině vycházejí argumentace všech zúčastněných z principů obsažených v teorii spravedlivé války – ať už je toto východisko pojmenováno nebo jen mlčky předpokládáno.
2. Zásadní důvod pro rozdílné etické hodnocení problematiky zásahu v Iráku nespočívá ve struktuře etické argumentace, ale v naprosté rozdílnosti premis argumentace:
 - ❑ Americká argumentace vychází z premisy zvláštního poslání amerického národa ve vztahu k celosvětově platné podobě svobody a spravedlnosti a ze schopnosti jasně rozlišovat mezi dobrem a zlem. Jako legitimní autorita je jednoznačně vnímána primárně vláda státu.
 - ❑ Evropská argumentace vychází jako z premisy z faktu nutnosti udržení nepostradatelné hodnoty jediné celosvětově platné struktury pro zachování minimálního světového řádu, kterým je Organizace spojených národů. [160] Jako legitimní autorita je vnímána primárně OSN.
3. Jediným eticky propracovaným přístupem, který je možné v celé diskuzi zaznamenat a který se pokouší strukturálně reflektovat celkovou šíři současné komplikovanosti etického posouzení daného problému preventivního použití síly v kontextu ohrožení terorismem a proliferace zbraní hromadného ničení, je příspěvek dr. Beestermöllera. [161]

4. Při porovnání etické hodnoty politické argumentace je možné konstatovat, že mnohem relevantnější etickou argumentaci obsahují prohlášení představitelů Spojených států amerických ve srovnání s projevy evropských politiků, jež jsou ve své celé šíři do značné míry z etického pohledu pouze pragmatickými variacemi.
5. Argumentace amerických etiků – příznivců zásahu – v sobě obsahuje velmi silný důraz na víru v dobrou vůli legitimní autority bez nutnosti tuto podrobovat kritice a zkoumat ji.
6. V řadách kritiků zásahu pouze etická argumentace církví v sobě zahrnuje významně (a v případě církví silně kriticky) pojednanou nutnou podmínku z teorie spravedlivé války – rozbor dlouhodobých celkových důsledků eventuálního válečného konfliktu, který se v současné době ukazuje jako zásadní.
7. V celé argumentaci není téměř tematizován a eticky hodnocen zásadní problém spojený se skutečností, že drtivá většina argumentů měla společensky neverifikovatelný charakter, neboť pocházela z informací tajných služeb. [162]
8. Mimo etickou diskuzi zůstává [163] požadavek na vytvoření etických kritérií pro posouzení vztahu nepredikovatelného teroristického ohrožení a možností preventivního použití síly.

Cesta k dosažení světového mírového uspořádání, tak jak ho ve své encyklice *Pacem in terris* s odváznou nadějí představil papež Jan XXIII., je cestou, která bude s velkou pravděpodobností ještě velmi dlouhá. A bude to cesta, která mnohdy bohužel povede také s velkou pravděpodobností temnými zákoutími našeho často slzavého údolí. Smyslem této práce snad může být, že nabídne alespoň nepatrný záchytný bod při budoucích náročných požadavcích na etického posouzení dramatických okamžiků v životě světového společenství.

Tato studie je jedním z výsledků studijního pobytu autora na Institutu pro teologii a mír v Hamburku, který byl podpořen a částečně hrazen jak grantem Karlovy univerzity, tak vysláním na stáž ze strany NGŠ.

Poznámky a literatura:

- [1] Takto např. popisuje italskou pozici Rebertto MENOTTI, Aspen Institut Řím. In: *Internationale Reaktionen auf die Irak-Politik der USA 2002*, Studien zur internationalen Politik, Heft 1 (2003), Institut für Internationale Politik an der Universität der Bundeswehr, Hamburg, str. 37-44.
- [2] Troufám si tvrdit, že na rozhodování politiků má významně větší vliv než na veřejné mínění.
- [3] Článek k tomuto tématu viz *Lidové noviny*, *Orientace*, Brian WHITMORE, Tajemní neokonzervativci, 18. 12. 2004.
- [4] Viz Georg WEIGEL, Exorcising Wilson's Ghost – Morality und Foreign Policy. In: *America's Third Century*, in: *American Interests, American Purpose*, The Washington Papers/139.
- [5] Učitel např. Paula Wolfowitz na Chicagské univerzitě, zastávající návrat k hodnotám klasické řecké filozofie, zdůrazňující mimo jiné postavení elit, které nemohou vysvětlovat hloubku pravdy celé společnosti, a proto v návaznosti na Platonovo učení mají právo ve vztahu ke neobeznámené celkové společnosti uvažovat v pojmech „vznešená lež“ či mýtus. To je cesta, jak uniknou nebezpečnému relativismu mělkých pravd pro všechny.
- [6] *Senior Fellow of Ethics and Public Policy Center*, Washington – www.eppc.org.
- [7] Viz pozn. 4, str. 2.
- [8] Rovnost daná Bohem skrze stvoření všem lidem, a tedy pro všechny lidi pochopitelná, tak chápáno např. G. Weiglem.
- [9] "Our nationalism is unlike others, in that our very nationhood is bound up with and is meant to give expression to the idea of freedom." In: Charles KRAUTHAMMER, Isolationism: A. Riposte, *The National Interest* 2 (1985-1986), str. 155.

- [10] Proto Americká národní strategie "... will be based on a distinctly American internationalism **that reflects union of our values** [které jsou z podstaty lidsky všeobecné, pozn. autora] **and our national interest**". In: *The National Strategy of the United States of America*, September 2002, str. 1.
- [11] Viz Tom J. FARER, The interplay of domestic politics, human rights, and U.S. foreign policy. In: *Wars on Terrorism and Iraq*, ed. Thomas G. Weiss, Margaret E. Graham and John Goering-Routledge, New York 2004, str. 44-46.
- [12] Míněno ne v politickém smyslu ale jako opozitum k řešení radikálnímu.
- [13] Což je jen jiné jméno kulturní expanze svobodného trhu, a tím i individuální svobody člověka.
- [14] "So war is our fate." In: Tom J. FARER, viz pozn. 9, str. 44.
- [15] "And we will extend peace by encouraging free and open societies on every continent. Building thus just peace is America's opportunity, and **America's duty**," G. BUSH Jun., West Point Academy, 1. 6. 2002. "Today, humanity holds in its hand the opportunity to further freedom's triumph over all foes. **The United States welcomes our responsibility to lead in this great mission**." In: *The National Strategy of the United States of America*, September 2002, str. iii.
- [16] "For much of the last century, America's defense relied on the Cold War doctrines of deterrence and containment. In some cases, those strategies still apply. But new threats also require new thinking. **Deterrence** – the promise of massive retaliation against nation – **means nothing** against shadow terrorist networks with no nation or citizens to defend. **Containment is not possible** when unbalanced dictators with weapons of mass destruction can deliver those weapons on missiles or secretly provide them to terrorist allies." G. BUSH Jun., West Point Academy, 1. 6. 2002.
- [17] "When it comes to the common rights and needs of men and women, there is no clash of civilizations. The requirements of freedom apply fully to Africa and Latin America and the entire Islamic world. The peoples of the Islamic nations want and deserve the same freedom and opportunities as people in every nation. And their governments should listen to their hopes." G. BUSH Jun., West Point Academy, 1. 6. 2002.
- [18] Viz odpověď J. Kirkpatrickové na otázku: „Může být demokracie zavedena zvnějšku pomocí vojenské síly?“ – „Určitě. Samozřejmě, že nebude tak spolehlivá, silná a živá, dokud se s ní společnost neztotožní. Jak důležité byly vnější síly pro osvobození východoevropských zemí... In: *Respekt*, 18. 10. 2004, str. 16.
- [19] "Even in China, leaders are discovering that economic freedom is the only lasting source of national wealth. In time, they will find that social and political freedom is the only true source of national greatness." G. BUSH Jun., West Point Academy, 1. 6. 2002. "This hope flows from a key premise of neo-conservative grand strategy: given the opportunity, ordinary people will prove to be Homo economicus, rational maximasers of their material well-being." In: Tom J. FARER, viz pozn. 9, str. 45.
- [20] "All men are created equal," *Vyhlášení nezávislosti*, 1776.
- [21] *The National Strategy of the United States of America*, September 2002, str. 1.
- [22] A mnohdy právě silou.
- [23] Tedy prostředků, které odpovídají realitě válečného stavu.
- [24] *The National Strategy of the United States of America*, September 2002, str. 1 [překlad vlastní].
- [25] "We must stand up for security, and for the permanent rights and hopes of mankind. By heritage and by choice, the United States of America will make that stand. And, delegates to the United Nations, you have the power to make that stand, as well." G. BUSH Jun., Generální shromáždění OSN, 12. 9. 2002.
- [26] "In the battle of Iraq, the United States and our allies have prevailed. ... In this battle, we have fought for the cause of liberty, and for peace of the world. ... The battle of Iraq is one victory in a war on terror that began on September the 11, 2001 – and still goes on." G. BUSH Jun., letadlová loď Abraham Lincoln, 1. 5. 2003. V této souvislosti je zajímavá poznámka Gillese Andreani, že v americkém historickém vnímání války se téměř výlučně jednalo o války, kde proti státu stály spíše kriminální živly než plnohodnotný a do značné míry ctěný sok. In: čtvrtletník *Survival*, London č. 4/2004, str. 35.
- [27] Viz rozhodnutí Kongresu z 10. 10. 2002, které zpřimocňuje prezidenta USA použít ozbrojené síly USA proti Iráku v případě, že užití dalších diplomatických či jiných mírových prostředků nechrání adekvátně bezpečnost USA proti existujícímu nebezpečí ze strany Iráku a že nedojde k prosazení všech rezolucí Bezpečnostní rady OSN §3, b1 <http://www.usembassy.de/policy/d13_3.htm>.
- [28] "Perhaps one reason this administration does not feel the need to consult much with others is **its surety of vision**." Madeleine ALBRIGHT. In: *Foreign Affairs* č. 5/2003, New York, str. 10.
- [29] "Some worry that it is somehow undiplomatic or impolite to speak the language of right and wrong. I disagree. Different circumstances require different methods, but not different moralities. Moral truth is the same in every culture, in every time, and in every place. Targeting innocent civilians for murder is always and everywhere wrong. Brutality against women is always and everywhere wrong. There can be no neutrality between justice and cruelty, between the innocent and the guilty. **We are in a conflict between good and evil, and America will call evil by its name**. By confronting evil and lawless regimes, we do not create a pro-

- blem, we reveal a problem. And we will lead the world in opposing it." G. BUSH Jun., West Point Academy, 1. 6. 2002. Zajímavá je také v této souvislosti poznámka Madeleine Albrightové ve výše zmíněném článku: "I credit Bush for his ambition and for taking political risk he did not have to take. I harbor **no doubts about his sincerity.**" Madeleine ALBRIGHT. In: *Foreign Affairs* č. 5/2003, New York, str. 16.
- [30] Především se jedná o rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 678 z roku 1990 a č. 687 z roku 1991.
- [31] V citovaných dokumentech je v originále používán velmi často pojem „preventive“ a „pre-emptive“ jako rovnocenný, což neodpovídá definici preemptivního zásahu dle všeobecného pojetí mezinárodního práva, které preemptivní charakteristiku zásahu odvozuje z nóty amerického ministra zahraničí Webstera britské vlády z roku 1841 v případě zapálení a zničení parníku *Caroline*, který roku 1837 vzlal kanadským povstalcům zbraně i lidské posily pro jejich boj s britskou armádou. Preemptivní zásah je zásadně charakterizován bezprostředním vážným ohrožením ("It will be for that Government to show a necessity of self-defence, instant, overwhelming, leaving no choice of means, and no moment of deliberation"), které již nelze odvrátit žádnými jinými prostředky a nedovoluje žádné další zvažování situace. Z tohoto důvodu používám český výraz **preventivní**, který je rozšířen i na potencionální ohrožení, o které se jedná v diskuzi o terorismu. Viz MOORE, *A Digest of International Law II*, 1906, str. 409, www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/britain/br-1842d.htm.
- [32] "The history, the logic, and the facts lead to one conclusion: Saddam Hussein's regime is a grave and gathering danger. To suggest otherwise is to hope against the evidence. To assume this regime's good faith **is to bet the lives of millions** and the peace of the world in a reckless gamble. And this is a risk we must not take. ...But Saddam Hussein has defied all these efforts and continues to develop weapons of mass destruction. The first time we may be completely certain he has nuclear weapons is when, God forbids, he uses one. **We owe it to all our citizens to do everything in our power to prevent that day from coming.**" G. BUSH Jun., Generální shromáždění OSN, 12. 9. 2002. "We cannot wait for the final proof, the smoking gun that comes in the form of a mushroom cloud." G. BUSH Jun in Bob WOODWARD, *Plan of attack*, New York, Simon & Schuster, 2004, str. 202.
- [33] "Some concede that Saddam is evil, power-hungry, and a menace – but that, until he crosses the threshold of actually possessing nuclear weapons, we should rule out any preemptive action. ... many of those who now argue that we should act only if he gets a nuclear weapon, would then turn around and say that we cannot act because he has a nuclear weapon. At bottom, that argument counsels a course of inaction that itself could have devastating consequences for many countries, including our own." D. CHENEY, řeč na 103. národním konventu veteránů válek v zahraničí, 26.8. 2002.
- [34] "America in the year 2002 must ask careful questions, not merely about our past, but also about our future. The elected leaders of this country have a responsibility to consider all of the available options. And we are doing so. What we must not do in the face of a mortal threat is give in to wishful thinking or willful blindness. We will not simply look away, hope for the best, and leave the matter for some future administration to resolve. As President Bush has said, time is not on our side. Deliverable weapons of mass destruction in the hands of a terror network, or a murderous dictator, or the two working together, constitutes as grave a threat as can be imagined. The risks of inaction are far greater than the risk of action." D. CHENEY, řeč na 103. národním konventu veteránů válek v zahraničí, 26. 8. 2002.
- [35] Všechny tři argumenty jsou obsaženy v projevu G. Bushe z 17. 3. 2003, *Lidové noviny*, 19. 3. 2003, str. 12.
- [36] Ibid.
- [37] Především rezoluce č. 1441 z 8.11. 2002.
- [38] "The United Nations Security Council has not lived up to its responsibilities, so we will rise to ours." G. BUSH, 17. 3. 2003, projev před válkou v Iráku.
- [39] Viz např. *Katechismus katolické církve*, can. 2309. Principy zde obsažené jsou široce akceptované jak v rámci křesťanské etiky, tak v rámci teorie mezinárodního práva.
- [40] Ta je zde definována dokonce dvěma způsoby – jako vláda státu, který se musí bránit a jako součást OSN, která naplňuje již přijatá rozhodnutí.
- [41] Významným zdrojem pro tuto část práce je The British road to war: Blair, Bush and decision to invade Iraq. Christoph BLUTH, *International Affairs* č. 5/2004, str. 871-892.
- [42] Ibid. str. 877.
- [43] Odstoupivší ministr zahraničí (pro nesouhlas se zásahem v Iráku) Robin Cook kritizoval Blaira, že se však v této věci dopouštěl sémantických triků, které vzbuzovaly dojem bezprostředního ohrožení, aniž by bylo řečeno něco nepravdivého. In: Robin COOK, *The point of departure*, New York: Simon & Schuster, 2003, str. 214-221. Jako takové je snad možné označit i Blairovo vyjádření před britským parlamentem o Husajnově možnosti použít zbraně hromadného ničení v rozmezí 45 minut, které se pak dle zprávy lorda Butlera ukázalo jako pravdivé pouze pro taktické zbraně, a ne pro zbraně strategické, tedy pro zbraně ohrožující „pouze“ vlastní obyvatelstvo. Viz *Butler Report*, str. 511.
- [44] "At the moment, I accept that association between them is loose. But it is hardening." T. BLAIR, *Oslovení národa*, 20. 3. 2003 (myšleno spojení mezi zeměmi usilujícími o zbraně hromadného ničení a mezi teroristy).

- [45] "So our choice is clear: back down and leave Saddam hugely strengthened; or proceed to disarm him by force. Retreat might give us a moment of respite but years of repentance at our weakness would I believe follow." T. BLAIR, *Oslavení národa*, 20. 3. 2003.
- [46] John MUELLER and Karl MUELLER, "The methodology of mass destruction: assessing threats in the new world order, *Journal of Strategic Studies* 23, 1/2000 str. 164. V této souvislosti se mluví až o 500 000 obětích.
- [47] Televizní debata BBC Newsnight, 6. 2. 2003.
- [48] Použití nervových plynů proti Kurdům v Halabjah a brutální potlačení šíitského obyvatelstva, naposledy po skončení války v roce 1991.
- [49] Prof. dr. Thomas Hoppe, Univerzita Bundeswehru, Hamburk, však tvrdí, že rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1409 z 14. 5. 2002 změnila charakter programu ropa za potraviny takovým způsobem, že se výrazně omezilo zneužívání tohoto programu a zvýšila se možnost podpořit obyvatelstvo (osobní rozhovor). Blair tvrdil opak: "Because of concerns about its inadequacy – and the impact on the Iraqi people – we made several attempts to refine it, culminating in a new UN resolution in May of this year. But it was only partially effective. Around \$3bn of money is illegally taken by Saddam every year now, double the figure for 2000. Self-evidently there is no proper accounting for this money." T. BLAIR, řeč před britským parlamentem 24. 9. 2002. S touto britskou argumentací také nesouhlasil odstoupivší ministr zahraničí Velké Británie Robin COOK, in: *The point of departure*. New York: Simon & Schuster, 2003, str. 253.
- [50] "It means, we don't shirk our responsibility. It means that when America is fighting for those values, then, however tough, we fight with her.....working together, side by side." T. BLAIR, řeč v Georg Bush Senior Presidential Library, Washington, 7. 4. 2002. Bluth uvádí, že pro Blaira bylo jedním ze zásadních motivů pro jeho rozhodnutí vyřešení dilematu, nenechat USA jít do vojenské akce naprosto unilaterálně a pokusit se zprostředkovat možnost zapojení OSN a dalších evropských států. Viz BLUTH, str. 875.
- [51] Viz www.number-10.gov.uk/output/Page1727.asp.
- [52] "I am aware, of course, that people are going to have to take elements of this on the good faith of our intelligence service. But this is what they are telling me the British Prime Minister and my senior colleagues." T. BLAIR, řeč před britským parlamentem, 24. 9. 2002.
- [53] "I defy anyone to say that this cruel and sadistic dictator should be allowed any possibility of getting his hands on more chemical, biological or even nuclear weapons." Ibid.
- [54] "That the international community will talk but not act; will use diplomacy but not force; and we know, again from our history, that diplomacy, not backed by the threat of force, has never worked with dictators and never will work. If we take this course, he will carry on, his efforts will intensify, his confidence grows and at some point, in a future not too distant, the threat will turn into reality. The threat therefore is not imagined. The history of Saddam and WMD is not American or British propaganda. The history and the present threat are real." Ibid.
- [55] "And if people say: why should Britain care? I answer: because there is no way that this man, in this region above all regions, could begin a conflict using such weapons and the consequences not engulf the whole world." Ibid.
- [56] Blair se odvolává na zkušenosti Evropy před druhou světovou válkou a na Balkáně na konci minulého století.
- [57] "Prevention is better than cure." T. BLAIR, řeč v Georg Bush Senior Presidential Library, Washington, 7. 4. 2002.
- [58] "We cannot, of course, intervene in all cases but where countries are engaged in terror or WMD business, we should not shirk from confronting them." T. BLAIR, řeč v Georg Bush Senior Presidential Library, Washington, 7. 4. 2002.
- [59] Pouze: "I say: look at Kosovo and Afghanistan. We proceeded with care, with full debate in this House and when we took military action, **did so as a last resort. We shall act in the same way now.**" T. BLAIR v závěru řeči před britským parlamentem, 24. 9. 2002.
- [60] Václav Havel ukončil své prezidentské funkční období 2. 2. 2005.
- [61] Radko KUBIČKO napsal 19. 3. 2003 komentář do *Lidových novin* s názvem Do Iráku ani pěšky, ani na voze a s podtitulem Naši představitelé mají štěstí, že po nich nikdo jasné stanovisko nežadá. Domnívám se, že tyto titulky jsou samy o sobě pravdivě výmluvné.
- [62] *Respekt* 03/2003, str. 16.
- [63] United We Stand Up, *Wall Street Journal*, 30. 1. 2003, Washington.
- [64] "The trans-Atlantic relationship must not become a casualty of the current Iraqi regime's persistent to threaten world security." Ibid.
- [65] Všechny citace *Respekt* 03/2003, str. 16.
- [66] Viz úvaha Petra STEINERA, Václav Havel a invaze do Iráku, *Mladá fronta DNES*, příloha Kavárna, 20. 8. 2005.
- [67] Viz www.ratzingerfunclub.com/justwar.
- [68] *Senior Fellow of Ethics and Public Policy Center*, Washington – www.eppc.org.

- [69] Director of Social and Political Studies of American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington – www.aei.org.
- [70] www.eppc.org/publications/ubID.1554/pub_detail.asp.
- [71] *Just War and Pre-emption: Three Questions*, www.eppc.org/publications/ubID.1407/news_detail.asp. The Just War Case for the War, www.eppc.org/publications/ubID.1577/news_detail.asp.
- [72] Weigel v této souvislosti řekne, že válka je „moral worthy“.
- [73] Proto je dle Weigela základní rozdělení mezi bellum a duellum, kde bellum má společenský, a tedy politický rozměr, je vedeno oprávněnou autoritou.
- [74] AUGUSTIN, *De civitate Dei*, XIX, 13.
- [75] Kritiku tohoto předpokladu, která však dle mého názoru je spíše pouze terminologická, viz *Ethical Perspectives*, Catholic University of Leuven, č. 2-3/2004; Johan VERSTRATEN, From Just War to Ethics of Conflict Resolution, str. 100-102; John Hymers: Regrounding the Just War's "Presumption Against Violence. In: *Light of George Weigel*, str. 111-121.
- [76] „Rouge states“ – pojmenování pro nedemokratické státy, které usilují o získání nukleárních zbraní. Použito prezidentem Bushem poprvé při *Zprávě o stavu Unie*, 29. 1. 2002.
- [77] Weigel používá výraz „never-to-be-finally-accomplished 'domestication'“.
- [78] Jednoznačně v článku The Just War Case for the War, viz pozn. 71.
- [79] „... when all of that has gone on, is going on, and shows no signs of abating, then it seems to me to assert that aggression is underway, from just war point of view.“ In: The Just War Case for the War.
- [80] Toto autor dále nespecifikuje.
- [81] Což Weigel samozřejmě odmítá a s danou otázkou se zabývá pouze hypoteticky.
- [82] David S. YEAGO, Just War: Reflections from the Lutheran Tradition in a Time of Crisis, *Pro Ecclesia* X:4, str. 414.
- [83] Weigel dále nespecifikuje zda je možné na konkrétní situaci v případě Irák důvod plně využít.
- [84] Citaci „každý rozuměl“ [everyone understood] je zajímavé konfrontovat s rozhovorem ministra zahraničních věcí Francie Dominique de Villepin pro *Le Figaro*, 28. 10. 2002.
- [85] Can. 2309.
- [86] Touto autoritou dle kontextu myslí Weigel jednoznačně vládu, nikoliv Radu bezpečnosti OSN.
- [87] “It is simply clericalism to suggest that religious leaders and public intellectuals ‘own’ the just war tradition in singular way.” In: *Moral Clarity in a Time of War*, viz pozn. 70.
- [88] In: *Moral Clarity in a Time of War*, viz pozn. 70.
- [89] “Last resort is also matter of prudential judgment, not algebraic certitude.” In: *The Just War Case for the War*, viz pozn. 71.
- [90] Toto konstatování nemá žádnou odvolávku na zdroj této informace.
- [91] “I took no pleasure in reaching this conclusion.” In: *The Just War Case for the War*, viz pozn. 71.
- [92] “Disarmament and regime change must, **and will**, be followed by a concerted effort to rebuild Iraq ...” In: *The Just War Case for the War*, viz pozn. 71.
- [93] Narážka na prohlášení papeže Jana Pavla II. k zahájení vojenských operací v Iráku.
- [94] In: *The Just War Case for the War*, viz pozn. 71.
- [95] In: *Origins*, CNS Documentary Service, Washington, z 20. 2. 2003, str. 594-598. Zde je také možné se dočíst o reakcích představitelů katolické církve USA na Novakovu přednášku v Římě. Např. dopis vyšších řeholních představených sdružených v rámci Iustitia et Pax americkému velvyslanci ve Vatikánu s protestem, že Novakova pozice může být vnímána jako pozice katolické církve v USA, což se ale v žádném případě nezakládá na pravdě. Sloupek na str. 595 a následující.
- [96] Jedním z důvodů, které Novak uvádí pro podporu svého závěru, že tato skutečnost změnila zásadně i vztah k Iráku, je konstatování faktu, že 19 studentů, kteří vykonali útoky unesenými letadly 11. září 2001 mělo podporu států Afghánistán, Jemen, Írán, Súdán a dalších – toto konstatování nemá žádnou odvolávku na zdroj této informace.
- [97] „Imminent threat“, viz pozn. 30.
- [98] Novak zde používá stejné argumentace jako G. Weigel o míru dle učení Augustina a ze stejných důvodů jako Weigel odmítá přjmout jako cíl teorie spravedlivé války „presumption against violence“, viz str. 10 této práce.
- [99] V tomto kontextu je ale zajímavé, jak např. Weigel kritizuje moralismus založený na voluntaristických teoriích. In: *Moral Clarity in a Time of War*, viz pozn. 70.
- [100] Viz např. rozhovor dalšího významného podporovatele zásahu P. Richarda J. Neuhausena S. J., který napsal: “I emphasized that, as a theologian and moralist, I had no special competence to assess the threat posed by Iraq. On the basis of available evidence and my considered confidence in those responsible for making relevant decision, I was inclined to believe and I earnestly prayed that they would do the right thing.” In: *First Thing*, 133, květen 2003, str. 76-92.

- [101] Ibid.
- [102] Především v definici agrese u Weigela a v definici jedné války jako etické jednotky, kterou je nutné posuzovat u Novaka.
- [103] Společné prohlášení Ruska, Německa a Francie, 5. 3. 2003. (1) Our common objective remains the full and effective disarmament of Iraq, in compliance with Resolution 1441; (2) We consider that **this objective can be achieved by the peaceful means** of the inspections ... ; (3) In these circumstances, we will not let a proposed resolution pass that would authorise the use of force. Viz www.un.int/france/documents_anglais/030305_mae_france_irak.htm „Keine Realpolitik und keine Sicherheitsdoktrin dürfen dazu führen, dass wir uns gleichsam schleichend daran gewöhnen, Krieg als normales Mittel der Politik oder, wie es einmal gesagt worden ist, als die Fortsetzung der Politik mit anderen Mitteln zu begreifen. Nein, wer militärische Gewalt anordnet, der kann das nur auf der Basis ganz bestimmter Prinzipien und Möglichkeiten tun, die in der Charta der Vereinten Nationen festgehalten sind. Wir wissen: Auch als letztes Mittel der Konfliktlösung unterliegt die Anwendung militärischer Gewalt strengsten Beschränkungen“, Gerhard SCHRÖDER, projev před německým parlamentem, 13. 2. 2003.
- [104] „Musíme náš postup zakotvit ve třech vzájemně se doplňujících principech: jednota, legitimita a účinnost: Abychom byli dnes i dlouhodobě účinní, musí být naše jednání v očích všech nespochybnitelně legitimní. To předpokládá, že bude konsenzuálně rozhodnuto mezinárodním společenstvím. Takovýto konsenzus není výmluva pro nečinnost, nýbrž mnohem spíše předpoklad pro skutečně efektivní jednání.“ Ministr zahraničí Francie Dominique de VILLEPIN pro *Le Figaro*, 28. 10. 2002.
- [105] “We have to ask ourselves whether a military attack on Iraq would enhance or undermine justice and security in the middle east and whether a military attack would increase or decrease the threat of terrorist attack against the West. **I believe that such a war risks** huge loss of life, massive environmental damage and **the possible destabilisation of the very states in the middle east** that the US says it seeks to protect from Saddam’s weapons of mass destruction. Surely a strategy of regime change by military means, as other Hon. Members have said today, risks Saddam using the very weapons of mass destruction that we so fear.” Joan RUDOCK, MP, britský parlament, 26. 9. 2002.
- [106] Argumentace německého ministerského předsedy Gerharda Schrödera také nehovoří o absolutní nemožnosti použít k řešení vojenskou sílu, ale o rozhodnutí Německa, takovémuto řešení se za žádných okolností nepřipojit. Viz *Vládní prohlášení kancléře Schrödera před německým parlamentem*, 29. 10. 2002.
- [107] Pro zúžení obrovské šíře podkladů pro tuto kapitolu jsou v citacích použita prohlášení katolické církve, která se však etickou strukturou a obsahem neodlišují od prohlášení a stanovisek jiných církví.
- [108] Ve sloupku *Lidových novin* z 19. 3. 2003 tvrdí Jiří DIENSTBIER, že v celých USA jediná Jižní baptistická konvence vyjádřila podporu válce. Na internetu je možné zaznamenat pouze zprávu, že Konvent baptistů Jižní Karolíny ve svém prohlášení podpořil prezidenta Bushe a americké vojáky, viz greenvilleonline.com/news/2002/11/12/2002111231492.htm.
- [109] Velmi rozsáhlý materiál dokumentů z katolické církve k danému tématu, viz *ETHICA 2003*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden beim Militärbischofsamt, Wien, str. 163–223.
- [110] “Since the very beginning, the Holy See has always recognized the international community’s irreplaceable role in solving the issue of Iraq’s compliance with the provisions of U.N. resolutions.” Arcibiskup Celestino MIGLIORE, stálý pozorovatel Svatého stolce u OSN, poselství Radě bezpečnosti, 20. 2. 2003.
- [111] Např.: „Der aktuelle Informationsstand lässt nicht darauf schliessen, dass diese sehr strengen Bedingungen—so wie sie im Katechismus der katholischen Kirche zusammengefasst sind—gegeben sind. ...Stellt das irakische Regime...eine reale Bedrohung dar, so dass ein klarer Fall von Selbstverteidigungsrecht vorliegt? Wenn es eine reale Bedrohung darstellt, müsste man nicht alle anderen, nicht militärischen Mittel ausschöpfen, um es Fall zu bringen?“ Prohlášení stálé rady francouzské biskupské konference, 15.10.2002. In: *ETHICA 2003*, str. 200.
- [112] Např. “At a conference on peace held today in Rome, Archbishop Jean-Luis Tauran, Vatican secretary for relations with states, referred to Paragraph 4 of Article 2 of the U.N. Charter, which states that nations must not engage in war as a means to resolve international differences.” In: *Zenith News Agency*, 24. 2. 2003, kód ZE03022403.
- [113] “Since the very beginning, the Holy See has always recognized the international community’s irreplaceable role in solving the issue of Iraq’s compliance with the provisions of U.N. resolutions. ... The Holy See is convinced that in the efforts to draw strength from the wealth of peaceful tools provided by international law, to resort to force would not be just one.” Arcibiskup Celestino MIGLIORE, stálý pozorovatel Svatého stolce u OSN, poselství Radě bezpečnosti, 20. 2. 2003.
- [114] Např.: „Wir wiederholen unsere Besorgnis über die Folgen eines Krieges. Die Verwüstung des Landes und ein unermessliches Flüchtlingselend sind abzusehen, nicht zuletzt das Sterben unschuldiger Menschen. Eine militärische Auseinandersetzung lässt den Terrorismus anwachsen und führt zu einer weiteren Entfremdung

zwischen westlicher und muslimischer Welt. Ein Krieg würde di grosse Gefahr weiterer Destabilisierung der ganzen Region mit sich bringen." *Prohlášení německé biskupské konference*, 13. 3. 2003.

- [115] Např.: "Resolution 1441 contains all the elements in order to solve the problem without going to war. **If there is indeed any proof** that Iraq has weapons of mass destruction, the inspectors are ready to receive them, and to proceed to either destroy them or render them harmless. Let's try first." Archbishop Renato MARTINO, prezident papežské rady Justitia et Pax, 14. 3. 2003.
- [116] Např.: "Archbishop Martino, for 16 years the Holy See's permanent observer to the United Nations, thinks that terrorism must be combated by addressing the causes that produce it." In: *Zenith News Agency*, 11.3. 2003, kód ZE03031110.
- [117] Zcela jinak situaci vnímal Joen Michael Botean, biskup rumunské katolické církve byzantského ritu v USA: "Therefore I, by the grace of God and the favor of the Apostolic See Bishop of St. George in Canton, must declare that any direct participation and support of this war against the people of Iraq is objectively grave evil, a matter of mortal sin. Beyond a reasonable doubt this war is morally incompatible with the Person and Way of Jesus Christ." In: *ETHICA 2003*, str. 189.
- [118] "Along with many other Americans, all of us who serve you in Archiepiscopacy of Military Service are in strong support of you in your ministry. Accompanying our constant thoughts and daily prayers is a genuine sense of pride and thanksgiving that Church and Nation benefit from the caliber of priests such as yourselves." Edwin F. O'BRIEN, arcibiskup vojenské duchovní služby, dopis vojenským kaplanům nasazeným v Iráku, 3. 2. 2003. "The armed forces, tragically, would be called upon to do their duty. In such case, it would be most important to note that the Archbishops have recognized that it is for the Government to make the final decision. This is not the responsibility of Church-leaders or military commanders. ... To obey it, it would not be in conflict with the Church's teaching. In full awareness of the complex issues raised by the primacy of personal conscience, I would confidently assure our troops that, in these circumstances, they could regard an order to go to battle as morally decent, in pursuit of a moral good purpose." Tom M. BURNS, vojenský biskup Velké Británie, pastorační dopis, 5. 3. 2003.
- [119] Reprezentativní souhrn studií a článků k tomuto tématu, viz Kai Ambos/Jörg Arnold (vyd.), *Der Irak-Krieg und das Völkerrecht*. Berliner Wissenschafts-Verlag 2004, řada Juristische Zeitgeschichte, odd. 5, sv. 14.
- [120] Charakteristickým zastáncem této pozice je prof. Klaus Dicke, viz jeho příspěvek *Peace through International Law and the Case of Iraq, in Iraq: Threat and response*. Münster: vyd. Gerhard Beestermöller, David Little, LIT Verlag, 2003.
- [121] „Es ist geradezu selbstverständlich, dass ein gewaltsames Vorgehen Amerikas gegen den Irak zum jetzigen Zeitpunkt einen bösen Präzedenzfall schaffen würde. Jeder militärisch potente Staat würde sich künftig bei einer militärischer Intervention darauf berufen, dass er zu seinem Handeln durch gefährliche Machenschaften in dem getroffenen Nachbarland gezwungen gewesen sei. Das Gewaltverbot verlöre vollkommen seine bewusstseinbildende Kraft. ... Der Schaden für die internationale Gemeinschaft liesse sich kaum abschätzen.“ Pierre-Marie Dupuy a Christian Tomuschat, Warten auf den Schlag gegen Bagdad, Kai Ambos/Jörg Arnold (vyd.), *Der Irak-Krieg und das Völkerrecht*. Berliner Wissenschafts-Verlag 2004, řada Juristische Zeitgeschichte, odd. 5, sv. 14, str. 250. „.... Gleichzeitig würde eine solche Missachtung zu einer schwerwiegenden Erschütterung der gesamten Völkerrechts führen, die seit 1945 auf dem Gewaltverbot als ihrem Zentralpfeiler ruht.“ *Prohlášení Berlin-Brandenburské akademie věd*, ibid., str. 234.
- [122] „Ein Präventiver Krieg der USA gegen den Irak hätte vor dem Hintergrund der Nationalen Sicherheitsstrategie revolutionären Charakter. ... Aber die beanspruchte Hegemonialstellung der USA und ihre Respektierung durch die Staatenwelt würden das Rechtsprinzip der Gleichheit desavouieren, das Grundlage des Rechtes set Aufklärung ist.“ Dietrich MURWIEK, ibid., str. 299. Murwiek zde vychází z jedné z nejdiskutovanějších částí Národní bezpečnostní strategie USA z roku 2002. "The United States has long maintained the option of pre-emptive actions to counter a sufficient threat to our national security. The greater the threat, the greater is the risk of inaction – and the more compelling the case for taking anticipatory action to defend ourselves, even if uncertainty remains as to the time and place of the enemy's attack. **To forestall or prevent such hostile acts by our adversaries, the United States will, if necessary, act preemptively.** The United States will not use force in all cases to preempt emerging threats, **nor should nations use preemption as a pretext for aggression.**" Závěr V. kapitoly *Národní bezpečnostní strategie USA*, 2002.
- [123] Viz např. zhodnocení vědecké služby německého parlamentu, str. 224-231, Kai Ambos/Jörg Arnold (vyd.), *Der Irak-Krieg und das Völkerrecht*. Berliner Wissenschafts-Verlag 2004, řada Juristische Zeitgeschichte, odd.5, sv.14.
- [124] Mezi teoretiky mezinárodního práva se však také objevují hlasy, že jeho současná podoba není schopná reflektovat zásadně změněnou charakteristiku ohrožení ve smyslu asymetrických a privátních teroristických útoků, jež se dějí na mezinárodní úrovni. Proto je pak otázka uplatnění tohoto nedostatečného práva v kauze Irák pochybná. Viz např. Thomas ASSHEUER, *Hat Bush recht?* Ibid, str. 217-223. Michael J. GLENNON, *Pro & Contra*, ibid., str. 258.

- [125] Viz Michael BYERS, *Der Irak und der Fall Caroline*, ibid. str. 233-241, ve kterém autor srovnává kauzu Irák s precedentní kauzou preemtivního zásahu (viz pozn. 30).
- [126] Viz www.ithf.de.
- [127] Gerhard Beestermöller, *Krieg gegen den Irak-Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?* Kohlhammer, 2003, 2. vydání, vydáno v ediční řadě Beiträge zur Friedenethik, Band 35.
- [128] Str. 25, ibid.
- [129] Str. 27 ibid.
- [130] „Demgegenüber wäre eine von der Moral bestimmte Politik ‚als ausübende Rechtslehre‘ zu verstehen, nämlich das zu realisieren, was die Rechtsphilosophie lehrt: Dass das Verhältnis der Menschen und Staaten zueinander nach rechtlichen Prinzipien geordnet wird, welche auf entsprechenden Institutionen beruhen. Die Moral stellt der Politik die Verwirklichung von Prinzipien in der Geschichte‘ zur Aufgabe.“ Str. 27, ibid.
- [131] Tento výraz má vystihovat etiku v situaci přechodného stavu, kdy již bylo dosaženo neválčení, ale ještě nejsou vybudovány a uvedeny v život struktury, které by zajišťovaly bezpodmínečné vyloučení války z života států a národů.
- [132] Beestermöller zde používá rozdělení na legalitu jako splnění litery zákona a legitimitu jako naplnění smyslu zákona. Viz str. 30 i 54, ibid.
- [133] „Ist wirklich auszuschliessen, dass der Sicherheitsrat eine Militäraktion i Namen der Wiederherstellung des Weltfriedens sanktioniert, in der es in Wirklichkeit um nichts anderes geht, als bestimmte Machtinteressen durchzusetzen?“ Str. 36, ibid.
- [134] Klasickým příkladem v posledním velmi široce diskutovaným je akce NATO v Kosovu, která neměla schválení Rady bezpečnosti OSN.
- [135] Beestermöller se zde přiklání k myšlence papeže Jana XXIII. z encykliky *Pacem in terris*, IV. kapitola, který takovýto stav požaduje a považuje za reálně dosažitelný vytvořením veřejné celosvětové autority, jež bude disponovat silou, způsobem i nástroji k prosazení světového mírového uspořádání na celém světě.
- [136] Beestermöller ukazuje na příkladu Iráku, že by hypoteticky mohlo dojít ke kombinaci masivnímu nátlaku ze strany USA s obchodní výměnnou politikou uvnitř Rady bezpečnosti OSN, které by vedlo k odhlasování legitimitosti použití síly, jež by však bylo pouze prosazením partikulárních zájmů, a ne eticky ospravedlnitelnou pomocí.
- [137] Viz Kai Ambos/Jörg Arnold (vyd.), *Der Irak-Krieg und das Völkerrecht*. Berliner Wissenschafts-Verlag 2004, řada Juristische Zeitgeschichte, odd. 5, sv. 14, str. 5-10.
- [138] *Ethik der bona fide Einhaltung des positiven Rechtes*, Beestermöller, str. 34.
- [139] „Die Legitimität der UN-Ordnung steht und fällt dann nicht damit, dass sie diese Vorstellung realisiert (světového mírového uspořádání), sondern damit, ob sie einen Meilstein auf dem Weg zu einer Rechtsordnung darstellt, die dies tut. Ein Verstoß gegen die UN-Ordnung kann daher nur dann legitim sein, wenn auf diese Weise nicht der Reformprozess zu einer wirklichen Rechtsordnung untergraben wird.“ Str. 35, ibid.
- [140] Tato kritéria jsou nutná dle autora i proto, že v současném stavu je možná situace, že navenek budou splněna všechna kritéria dle klasické teorie spravedlivé války, ale válku samu bude nutno eticky hodnotit jako nespravedlivou. Beestermöller, str. 36.
- [141] Viz Hans-Richard REUTER, Die „humanitäre Intervention“ zwischen Recht und Moral: Rechtsethische Anmerkungen aus Anlass des Kosovo-Krieges. In: Ulrich RATSCHE a kol., *Friedensgutachten 2000*. Münster, 2000, str. 74-85
- [142] Pro Tomáše Akvinského v jeho pojednání o spravedlivé válce (*STH II-II*, q. 40, čl. 1) je základním rámcem realita světa poznamenaného hříchem a snaha v něm zabránit agresí, dosáhnout nápravy a potrestání viníků. Kdežto rámcem pro použití síly v konceptu preliminární etiky je v realitě tohoto světa skrze válku zlepšit či urychlit proces dosažení světového mírového uspořádání.
- [143] Viz Beestermöller, str. 52.
- [144] Beestermöller se nejprve zabývá otázkou, nakolik je možné vůbec OSN vnímat jako legitimní autoritu – tedy nakolik dlouhodobě přispívá (a z podstaty svého fungování vůbec může přispívat) k postupnému dosažení konečného cíle – světovému mírovému uspořádání. Konstatuje však, že tato otázka přesahuje možnosti jeho práce a přijímá jako premisu, že OSN je legitimní autoritou.
- [145] Podpora této cesty znamená, že se zvyšuje právní zakotvení pro jednání států v celosvětovém měřítku.
- [146] Zde není rozhodující, zda s takovýmto zásahem jsou spojeny další zájmy, a proto existence dalších zájmů v daném případě není překážkou.
- [147] Beestermöller konstatuje, že tato kritéria je nutno ještě zpřesnit a jednoznačně stanovit.
- [148] Beestermöller, str. 67-75.
- [149] Viz str. 9-14 této práce.
- [150] „Außerste“, Beestermöller, str. 76.
- [151] Beestermöller, str. 77.

- [152] Beestermöller, str. 78.
- [153] Beestermöller, str. 82-104.
- [154] Beestermöller tuto skutečnost demonstruje na způsobu, jakým byla přijata v Radě bezpečnosti v rezoluci 1373 protiteroristická opatření, i na obsahu této rezoluce, kterou se přesouvají nadměrně a proti principu rovnosti kompetence a rozhodovací pravomoci v rámci OSN ve prospěch čtyř stálých členů Rady bezpečnosti, Beestermöller, str. 87.
- [155] Beestermöller, str. 88-91.
- [156] Beestermöller, str. 91.
- [157] Beestermöller, str. 92-98.
- [158] Beestermöller, str. 98-102.
- [159] Beestermöller, str. 102.
- [160] Dle toho pohledu je i argumentace Tony Blaira skutečně více evropská.
- [161] Je snad možné říci, že obdobně by bylo možné hodnotit tezi prof. dr. Thomase Hoppeho, který ve své přednášce „Der gerechte Frieden“ (přednesena v Praze pro Generální štáb AČR dne 18. 4. 2005) obhajoval, že použití válečné síly je ve vztahu k boji proti terorismu a pro omezení proliferace zbraní hromadného ničení kontraproduktivní, neboť není v žádném případě možné tvrdit, že by státy – a to i státy tzv. zlotřilé (rogue states) – měly jakýkoliv zájem na předávání zbraní hromadného ničení teroristickým skupinám. Proto spojování nebezpečí plynoucího světovému společenství na jedné straně z terorismu a na straně druhé ze snahy států získat zbraně hromadného ničení je zásadně nesprávná premisa. Hoppe dále vyvozuje, že při rozdělení těchto nebezpečí a správném posouzení možností, jak je skutečně možné je dlouhodobě eliminovat, ani jedno ohrožení není řešitelné pomocí válečné síly: Bojovat proti terorismu válečnou silou je dle Hoppeho nemožné, neboť je to boj proti jednotlivci a bojovat válečnou silou proti proliferaci je zásadně kontraproduktivní, neboť takovéto jednání vede pouze k důsledku, že „zlotřilé státy“ zvýší svoji snahu o získání těchto zbraní neboť – jak z argumentace USA před válkou v Iráku, tak z praktické zkušenosti postupu vůči Severní Koreji – je jasně odvoditelné, že nejlepší obranou proti hrozbě války ze strany USA je vlastnit zbraně hromadného ničení. Prof. Hoppe z této své argumentace vyvozuje, že válka odůvodněná jak bojem proti terorismu tak obranou před proliferací zbraní hromadného ničení je z podstaty věci neetická, protože zásadně postrádá spravedlivý důvod. Tato argumentace však nebyla nikde publikována (pokud mi je známo) před započatím války v Iráku a ve skutečnosti naprosto neřeší situaci bezprostředního ohrožení, z těchto důvodů do této práce nebyla zařazena.
- [162] Tento argument se ve své síle projevil až na základě skutečnosti, že v Iráku nebyly nalezeny zbraně hromadného ničení.
- [163] S výjimkou jednoznačného tvrzení G. Weigela, viz str. 11 zmiňované studie.

Boj proti terorismu byl obecným tématem berlínského neformálního setkání ministrů obrany. To samozřejmě do značné míry zahrnuje i účast v zahraničních misích, protože působení v nich je zaměřeno na boj s terorismem, respektive s podhoubím terorismu, s jeho kořeny.

Domníváme se, že na prvním místě je nezbytné výrazně zlepšit spolupráci tajných služeb čili výměnu informací. Boj s terorismem se nedá vést, pokud si nebudeme vzájemně vyměňovat všechny důležité informace, které v této oblasti máme. Musíme se všichni spojit, jedna služba na to prostě nestačí. V oblasti zpravodajství se musíme více soustředit na to, abychom vkládali prostředky do získávání informací a nejenom do jejich analýzy. Všechny země mají vynikající analytické týmy, ale máme nedostatek skutečně „tvrdých“ informací z oblasti terorismu, z oblasti struktur, které stojí nad terorismem.

*Karel Kühnl, ministr obrany ČR
Reagujeme na výzvy v novém bezpečnostním prostředí
Czech Armed Forces Today 3/2005*

Nová koncepce školení důstojníků generálního štábu na Velitelské akademii Spolkových ozbrojených sil

Autor článku Flotillenadmiral Viktor Toyka je zástupcem velitele Velitelské akademie Spolkových ozbrojených sil v Hamburku. Z textu, který byl zkrácen a upraven, byly vypuštěny údaje týkající se důstojníků admirálního štábu. Článek byl uveřejněn v č. 10/2005 Europäische Sicherheit.

V dohledné budoucnosti budou veškerá zasazení ozbrojených sil charakterizována společným zasazením všech druhů ozbrojených sil několika států, a to na pozadí stále se měnících politických rámcových podmínek a stále se přizpůsobujících vojenských možností. Odmítání tohoto poznatku by znamenalo zpochybňovat důvody, které jsou základem nového zaměření Severoatlantické aliance a Spolkových ozbrojených sil. Proto je správné, když také budoucí školení a výchova velitelského sboru respektuje tyto poznatky. V souladu s touto logikou Velitelská akademie Spolkových ozbrojených sil zavedla novou koncepci školení důstojníků generálního štábu se zřetelem k orientaci zasazení podle kritérií „společné zasazení druhů ozbrojených sil“ a „multinacionalita“.

Poslání Velitelské akademie

Posláním Velitelské akademie při školení a výchově velitelského sboru je vypěstovat hodnotově orientovanou způsobilost úsudku, rozhodování a jednání. Pochopení vývoje společenských hodnot a norem a jejich vzájemné souvislosti s bezpečnostně-politickými podmínkami, hluboké porozumění vlastnímu druhu ozbrojených sil a na tomto základě osvojení zásad společného zasazení druhů ozbrojených sil a vedení operací musejí vést studující důstojníky k tomu, aby dosáhli tohoto vzdělávacího a výchovného cíle.

Velitelská akademie není školou druhů ozbrojených sil, ani taktickou nebo operační školou se specifickým odborným zaměřením, která by do jisté míry odpovídala za školení o součinnosti mezi druhy ozbrojených sil. Vzdělává pro potřebu jednak druhů ozbrojených sil, jednak společného plnění úkolů ozbrojených sil ve smyslu schopnosti zasazení ozbrojených sil jako celku. Společné zasazení ozbrojených sil proto musí být krystalizačním bodem veškerých úvah o novém uspořádání, dalším rozvoji a optimalizaci jejího vyučování a také její struktury.

Lze to vysvětlit na příkladu vyučovacího oboru „velení a zasazení ozbrojených sil“: Školení ve vedení operací druhů ozbrojených sil je důležité a dokonce nezbytné, avšak na Velitelské akademii nemůže být konečným cílem. Musí přirozeně v přípravě k převzetí velitelské odpovědnosti v jeho druhu ozbrojených sil vyškolit znalce daného oboru. Kromě toho musí být školení o druhu ozbrojených sil koncipováno také se zřetelem k tomu, že osvojení znalostí o druhu ozbrojených sil je považováno za předpoklad pro školení v základech operačního vedení ozbrojených sil. Tyto základy operačního vedení zase vyjadřují výše uvedené charakteristiky budoucího zasazení ozbrojených sil: společné zasazení druhů ozbrojených sil a multinacionalita.

Cíl nové koncepce školení důstojníků generálního štábu

Nové zaměření ozbrojených sil, odvozené ze směrnic pro obrannou politiku, vysvětluje požadavky, které v minulém roce vedly k důkladné revizi dosavadního školení důstojníků generálního štábu. Měřítkem pro tuto revizi byly vedle respektování pravděpodobného spektra zasazení ozbrojených sil zvláště „společné zasazení druhů ozbrojených sil“ a „multi-nacionalita“. Přitom nebyla nutná zásadní přestavba školení důstojníků generálního štábu, nýbrž nutný byl rozsáhlý další rozvoj celkové koncepce školení a zavedení logicky správného průběhu školení.

Kromě toho, že do celkové koncepce byly vedle osvědčených prvků zařazeny jako požadavky nové vzdělávací obory, byly zároveň zrušeny zjištěné redundance a nedůležité prvky. Přitom bylo za cíl školení důstojníků generálního štábu stanoveno, aby byli schopni působit:

- ❑ na strategickém, operačním a taktickém stupni,
- ❑ v celém spektru úkolů ozbrojených sil,
- ❑ v národním a mezinárodním rámci,
- ❑ při respektování společenského vývoje, ekonomických možností, a to s přístupem orientovaným na veškeré ozbrojené síly,
- ❑ kriticky, uvážlivě, samostatně, odpovědně a odborně.

Absolvent školení důstojníků generálního štábu musí být schopen v míru i při nasazení projevovat na základě spolehlivé schopnosti úsudku ve společenských a etických otázkách „action competence“, což znamená schopnost a ochotu jednat. Musí mu být cizí vlastnosti jako zajišťování zadních vrátek, úzkostlivé vyčkávání na rozhodnutí nebo na schválení vlastního zámyslu představenými. Důstojník generálního štábu musí být schopen rychle reagovat na náhlé změny, být schopen zařazení na místa pro důstojníky generálního štábu, včetně v mezinárodních orgánech. Tyto vlastnosti jsou vyjádřeny v koncepci vzdělávacích oborů.

Obsah, průběh a organizace školení důstojníků generálního štábu

Výše vysvětlený cíl školení zdůrazňuje dva základní prvky nového uspořádání školení důstojníků generálního štábu. Předně musí být vzdělávací úsilí zaměřeno na to, aby posluchačům poskytlo celkový pohled nejen na ozbrojené síly, nýbrž také na bezpečnostně- a společensko-politický vývoj související s jejich velením, zasazením a dalším rozvojem. Od důstojníka generálního štábu se požaduje, aby „viděl celek před jeho částmi“.

Za druhé, tyto souvislosti musejí ve školení nalézt svoje vyjádření ve vysoké míře konzistence v obsahu, průběhu a organizaci. To znamená, že nestačí vedle sebe a po sobě školit ve stanovených vzdělávacích oborech:

- ❑ stát, společnost a ozbrojené síly,
- ❑ možnosti a struktury ozbrojených sil,
- ❑ základní provoz Spolkových ozbrojených sil,
- ❑ velení a zasazení ozbrojených sil,
- ❑ individuální velitelská způsobilost.

Naopak, posluchačům se musejí ozřejmit souvislosti a vzájemné závislosti jednotlivých vzdělávacích oborů osnov a logické obsahové zřetěle všech 28 vzdělávacích předmětů.

Toto vzájemné propojení vzájemně souvisejících vzdělávacích oborů je nezbytné, aby: za prvé, bylo u posluchačů dosaženo porozumění přínosu jednotlivých druhů ozbrojených sil k oblastem úkolů a možností ozbrojených sil, a tím společnému porozumění ozbrojeným silám, a za druhé, aby bylo zajištěno důsledné sledování „červené nitě“ školení důstojníků generálního štábu.

Za třetí, toto propojení jednotlivých vzdělávacích oborů při důsledném sledování „červené nitě“ a současném zaměření školení na možnosti a zasazení ozbrojených sil umožňuje vyřadit duplicitu, a tak do učebního plánu zařadit nová vzdělávací témata.

Na základě pochopení, že je nutno posuzovat nejen možnosti jednotlivých druhů ozbrojených sil, ale že je také nutno sloučit všechny možnosti ozbrojených sil jako celku coby předpoklad pro úspěšná zasazení, mohla být skloubením dosud paralelně a decentralizovaně probíraných tematických celků získána volná místa pro novou a aktuální učební látku. Takto získaný vyučovací čas bude využit pro látku společnou ozbrojeným silám jako celku, nebo k vyučování specifickému pro druh ozbrojených sil (např. plánování a vedení operací nízké intenzity).

Shrnutí látky společné pro ozbrojené síly do vzdělávacího oboru „základní provoz ozbrojených sil“ umožnilo doplnit vyučování o druzích ozbrojených sil o aktuální obsahy, což odpovídá požadavku kvalitativního zdokonalení při soustředění na specifika druhů ozbrojených sil.

Např. u pozemního vojska stupeň velení brigáda (těžiště školení pozemního vojska v prvním školním roce) představuje zvláště pro stabilizační zasazení směrodatný a důležitý stupeň. Kromě toho kvalita i kvantita vyučování o druzích ozbrojených sil jsou hodnoceny podle názoru, že pouze odborník „svého“ druhu ozbrojených sil může účelně zvládnout plánování a velení společné operace pouze ve smyslu celku.

Nauka o druzích ozbrojených sil slouží i ve druhém školním roce také k dosažení srovnatelného výchozího bodu pro zahájení vyučování základů operačního velení ozbrojeným silám.

Předmět	Týdnů
Proces operačního plánování na stupni složky druhu ozbrojených sil	2
Vyučování o druzích ozbrojených sil:	
Zasazení v mnohonárodním rámci, stupeň sbor jako velitelství složky	4
Cvičení na stupni velitelství složky	2
Štábní cvičení: Společné cvičení druhů ozbrojených sil, taktický stupeň	2
Vyhodnocení zasazení	1
Velení a řízení	1
Vyučování o druzích ozbrojených sil	1
Včasné rozpoznávání krizí, prevence krizí intervence za krizí	3
Včasné rozpoznávání krizí, prevence krizí, intervence za krizí	3
Organizace velení:	
Politické rozhodování v národním a mnohonárodním rámci	2
Výcvik ve velení a řízení	1
Vojensko-politické rozhodovací procesy	1
Základy operačního velení	2
Cesta do hlavních měst států NATO a EU	2
Společné cvičení na stupni velitelství	4

Učební plán 3. semestru kurzu generálního štábu je ukázkou obsahu a časového sledu vyučování.

Kritérium společného zasazení ozbrojených sil je vyjádřeno nejen v obsahu a průběhu, nýbrž také v organizaci školení. Vedoucímu kurzu jsou podřízeni tři důstojníci generálního štábu pozemního vojska, dva důstojníci generálního štábu letectva a jeden důstojník admirálního štábu námořnictva, kteří působí jako docenti pozemní, letecké a námořní války a kromě toho jako vedoucí učebních skupin pozemního vojska, letectva a námořnictva.

Posluchači školení důstojníků generálního štábu jsou také důstojníci členských států NATO a EU. Vyvrcholením školení na operačním stupni je COMBINED JOINT EURO EXERCISE připravované ve spolupráci s akademii dalších států.

Velitelská akademie klade na budoucí důstojníky generálního štábu požadavky týkající se nejen odborného vědění, nýbrž také charakteru.

(nas)

Cílem sloučení tří vojenských vysokých škol bylo zefektivnit výuku a také ušetřit. Podařilo se toto zadání naplnit?

Začnu statistikou. Před integrací ve vojenském školství ve prospěch vzdělávacích aktivit působilo přibližně 2400 osob. Stanovené snížení mělo být v rozsahu 50 procent. Cílový stav k prvnímu září příštího roku by měl být 800 osob, což je až 67procentní snížení. Již samotná komparace těchto dvou údajů naznačuje, že proces efektivnosti byl nastolen, běží a reálně existuje. I když je to oblast, kde momentálně vedeme diskusi s představiteli rezortu. Pokud má Univerzita obrany naplnit ambice rezortu, potřebuje snížit rozsah stanovené redukce.

Takže napřed snížení a nyní opět navýšení...

Musíme vycházet ze skutečnosti, že kalkulované tabulkové počty byly definovány Centrem reformy ozbrojených sil na přelomu let 2000 a 2001. Samozřejmě akceptujeme, že to, co víme dnes, jsme nemohli vědět v době, kdy se počty koncipovaly. Jde zejména o dynamiku rozvoje potřeb rezortu, o integraci České republiky do evropského prostoru, o nové úkoly NATO, a také o aktivity, které vyplývají z bilaterálních a jiných jednání. Reprezentanti rezortu přicházejí s tím, že univerzita by měla participovat na některých aktivitách, ať již vzdělávacích, prezentačních nebo vědecko-výzkumných. Na základě těchto požadavků jsme zpracovali kalkulaci, na které jsem se osobně podílel. Abychom mohli garantovat univerzitní program v celém vzdělávacím spektru, abychom mohli garantovat požadovanou kvalitu, dosaženou akreditací a certifikací oborů, potřebujeme, aby na Univerzitě obrany zůstalo 979 osob a ne 800. Tato predikce vývoje byla náměstkyní ministra obrany pro personalistiku předložena do kolegia ministra obrany, které ji vzalo na vědomí s tím, že v příštím období je žádoucí provést analýzu výkonu a verifikaci předložené prognózy.

*Brig. gen. prof. Ing. Rudolf Urban, CSc.
Chceme být součástí evropského vzdělávacího prostoru
Czech Armed Forces Today 3/2005*

V časopise Cizí jazyky 2004/2005 č. 3, který se zabývá výukou cizích jazyků v ČR, byl zmíněn Akční plán EU 2004-2006 a byly také zveřejněny některé úvodní pasáže „Sdělení“ komise EU. Kromě již známé myšlenky vyučování alespoň dvou cizích jazyků na všech stupních vzdělávání nás zaujal velmi negativní postoj komise EU k poskytování výuky předmětů v anglickém jazyce v zemích, kde angličtina není úředním jazykem. Možná proto, že byly uvedeny pouze některé části tohoto dokumentu, nebylo nám zcela jasné, proč by vyučování předmětů v anglickém jazyce mělo být tak nevhodné, až nebezpečné. Formulace, že „Současné trendy... mohou mít nepředvídané důsledky na sílu národních jazyků“ nám neposkytla dostatečně silné argumenty, abychom s ní souhlasili. Tato problematika nás však zaujala a v krátké době po přečtení uvedeného článku jsme měly možnost seznámit se i s jinými názory, které bychom rády na tomto místě zmínily.

Úvodem nutno uvést, že v současnosti existuje speciální oblast výzkumu, která se právě výukou předmětů v cizím jazyce (zejména v angličtině) zabývá. Jedná se o tzv. *Content and Language Integrated Learning* (CLIL), tedy učení, které integruje obsah a jazyk [1]. Výzkumy v této oblasti ukazují, že vyučovat učivo prostřednictvím cizího jazyka má nepochybně své nevýhody, má ale také řadu výhod (o některých z nich bude zmínka v další části příspěvku). Právě proto nepovažujeme za správné, aby byly dokumenty vytvořené na evropské úrovni formulovány tak přísně a jednoznačně negativně.

V kontextu českého školství tak negativní postoj prozatím nedominuje. Nový školský zákon umožňuje, aby Ministerstvo školství povolilo na základním a středním stupni vzdělávání „vyučování některých předmětů v cizím jazyce“ (Sbírka zákonů, s. 10266), u vyšších odborných škol je dokonce možné, aby byl „vyučovacím jazykem cizí jazyk“ (Sbírka zákonů, s. 10266). Vzhledem k vysoké autonomii vysokých škol je tedy více než pravděpodobné, že rozhodnutí prosadit či zamítnout CLIL zde bude záviset na vedení jednotlivých univerzit a fakult, což dává CLIL šanci proniknout i do terciární sféry. I přes tato pozitivní východiska se ale nabízí otázka, zda se CLIL nakonec v české vzdělávací soustavě prosadí, nebo ne.

V sousedním Rakousku jsou o několik krůčků napřed. V rámci reformy středního školství bude žákům umožněno, aby se rozhodli, zda budou zkoušku z předmětů svého studijního programu skládat v angličtině nebo němčině. A právě tato skutečnost se stala stimulem k organizaci *workshopu* (semináře) organizovaného pedagogickým institutem v Innsbrucku ve spolupráci s partnerským Institutem pro jazykové vzdělávání v Norwichi v jižní Anglii. Tématem byla integrace výuky jazyka a obsahu (předmětů).

Přestože se v této fázi jedná pouze o experiment, koordinátor projektu bilingvního vyučování FACTWorld (Forum for Across the Curriculum Teaching) Keith Kelly se domnívá, že tato snaha je pouze začátkem budoucího trendu, kdy se angličtina ve výuce předmětů bude aplikovat mnohem více.

Na internetových stránkách *Guardian Weekly* proběhla nedávno o dané problematice poměrně rozsáhlá diskuze. Je zajímavé, že všechny uveřejněné články se k užívání angličtiny ve výuce předmětů stavěly spíše negativně, resp. velmi rezervovaně. Pracovník Language Centre Maastrichtské univerzity (Nizozemí) profesor dr. Bob Wilkinson se například domnívá, že univerzity nabízejí odborné kurzy v angličtině z konkurenčních důvodů, tedy aby „přilákaly“ větší počet studentů. Obává se, že takovéto studijní programy nerozvíjejí jazykové kompetence mateřského jazyka. Připouští však, že podobné studijní programy postupně změni profil absolventů vysokých škol, minimálně v Evropě, a pravděpodobně tato skutečnost bude užitečná pro podnikání a práci ve státní administrativě. Zároveň si však klade otázku, jestli je tato tendence žádoucí na národní či evropské úrovni.

Zajímavým příspěvkem do debaty byl také článek, který popisuje specifické problémy bilingvního vzdělávání v Číně. Kromě problematiky výuky regionálních jazyků a standardní čínštiny ve velkých městech, zejména v Šanghaji a v Pekingu, vzniká trend užívání angličtiny jako jazyka, ve kterém se vyučuje, a to od mateřských škol až k terciárnímu vzdělávání.

Prof. dr. Kari Smithová (vedoucí programu doškolování učitelů na prestižní Oranim Academic College of Education, Izrael) ve svém příspěvku poukazuje na rozdíly mezi osvojováním a učením se cizímu jazyku. Vychází z Krashenovy teorie [2] podle níž k osvojování jazyka (language acquisition) dochází v přirozeném prostředí a přirozeným způsobem podobným tomu, jak si dítě osvojuje mateřský jazyk. Na druhé straně k učení se jazyku (language learning) dochází v prostředí formálním; jedná se o vědomé učení (například gramatická pravidla). Podle této autorky se přístupy CLIL snaží transformovat formální, vědomý způsob učení se jazyku na přirozený způsob osvojování si jazyka.

Tuto skutečnost však sama neinterpretuje ani jako negativní, nebo pozitivní. Uvádí, že odborná literatura poskytuje argumenty jak ve prospěch CLIL, tak v jeho neprospěch. Profesorka Smithová však pokládá za důležitější to, jak tento způsob výuky hodnotí studenti. Jako nepochybnou výhodu CLIL vidí Smithová v tom, že mladí lidé si tímto způsobem vcelku lehce osvojují jazyk, což zvyšuje jejich sebedůvěru. Jako nevýhodu vidí skutečnost, že pokud je hlavním výstupem CLIL obsah kurzu a angličtina (coby jazykové médium) stojí až na druhém místě, může být pochopení tohoto obsahu velmi složité právě kvůli jazykovým problémům.

Mnoho studentů údajně pociťuje komplex méněcennosti, protože jejich angličtina jim nedovoluje projevit všechny schopnosti a znalosti. Kromě toho uvádí, že studenti zapomínají slova a výrazy mateřského jazyka.

Rovněž na webových stránkách vydavatelství Macmillan jsou uveřejněny některé názory profesionálů týkající se CLIL. Na výše zmiňovaný článek z *Guardian Weekly* od Kari Smithové mj. reaguje Gillian Rosnerová, překladatelka a učitelka na jedné obchodní škole ve Francii. Zamýšlí se nad širší problematikou obsažené v CLIL, ale kromě toho také popisuje svou pozitivní zkušenost v této oblasti. Na obchodní škole, kde pracuje, jsou většinou francouzští studenti, kteří mají za sebou asi deset let školní výuky angličtiny a celkově dobře zvládají gramatiku, ale jejich komunikační kompetence jsou na nízké úrovni. Nicméně v rámci svého studia mají předepsáno absolvovat alespoň jeden manažerský kurz, který je veden v angličtině. V tomto kurzu se obvykle vyskytuje slovní zásoba a pojmy, které studenti ještě neznají ani v mateřském jazyce.

Rosnerová uvádí, že kurz vyžadoval širokou spolupráci učitelů managementu a učitelů jazyků. Problém hodnocení studentů byl vyřešen tak, že učitelé odborného předmětu a učitelé angličtiny hodnotili psané úkoly společně. Studenti nebyli do kurzů rozdělováni podle

úrovně své angličtiny, což údajně podpořilo jejich solidaritu, protože znalost angličtiny nebyla jediným kritériem hodnocení – hodnotila se také týmová práce a úroveň dovedností pracovat s informačními technologiemi. Zpětná vazba jak ze strany studentů, tak učitelů byla celkově pozitivní.

Uvedená webová stránka přináší kromě názorů odborníků také několik otázek a odpovědí rodičů dětí, které se mají do takového typu vzdělávacího programu zapojit. Z dvanácti otázek nás zaujaly nejvíce dvě.

V první z nich se rodič zajímá o to, jestli se dítě naučí obsah učiva stejně dobře, jako kdyby se učilo v prvním jazyce. Odpověď uvádí, že ano, přestože proces učení se může, a to zejména na začátku programu, zpomalit. Existuje však možnost, že učení bude dokonce úspěšnější, protože dítě bude pracovat intenzivněji na dekodování cizího jazyka a učitel bude zdůrazňovat nejdůležitější body učiva.

Druhá otázka byla, kdo jsou učitelé CLIL. Specialista odpověděl, že nejvhodnější učitelé v tomto programu jsou učitelé, jejichž první (mateřský) jazyk je jazyk učících se, a jazyk, kterým se vyučuje je jejich druhým jazykem. Důležitost této skutečnosti se projevuje zejména při vyučování dětí, protože právě ti učitelé ví, jakým způsobem se děti učí ve svém mateřském jazyce.

Z uvedeně živé debaty je zjevné, že problematika CLIL je v současné době skutečně na programu dne. Je velmi složité zobecnit, zda je myšlenka jazykově a obsahově integrované výuky pozitivní, nebo negativní. Při úvahách o procesu tohoto typu vzdělávání musíme uvažovat o mnoha faktorech, jako jsou žáci/studenti, učitelé předmětů, učitelé angličtiny, výukové materiály, hodnocení žáků/studentů apod. Odlišné přístupy se budou používat v případě mladších žáků a třeba studentů doktorských studijních programů. Velmi také záleží na spolupráci a komunikaci mezi učiteli jednotlivých předmětů nebo kurzů a učiteli jazyků. Domníváme se, že za předpokladu jasně definovaných cílů výuky a citlivého zvážení všech výše uvedených faktorů se může CLIL stát užitečným prostředkem výuky.

Závěr

Na Univerzitě obrany v Brně je CLIL teprve na úplném začátku. Rozhodnutí o zavedení systému jazykově a obsahově integrované výuky přišlo ze strany nadřízených orgánů, které vzhledem ke zvyšujícím se nárokům na jazykovou vybavenost absolventů bakalářského studijního programu na jednotlivých fakultách nařizují výuku odborných předmětů v anglickém jazyce.

Přitom se předpokládá, že tyto předměty budou vyučovány vysokoškolskými učiteli-experty v oboru, jejichž schopnosti komunikovat v angličtině není vždy dostatečná k tomu, aby své semináře či přednášky vedli v cizím jazyce. Při přípravě výuky budou proto pravděpodobně sehrávat důležitou roli zejména učitelé jazyků, kteří mohou pomoci na mnoha frontách: mohou dělat jazykové korektury, doporučit svým kolegům z odborných kateder, jakými prostředky lze v angličtině vhodně prezentovat učivo či vést diskuze k odborným tématům. V neposlední řadě by mohli sehrát důležitou úlohu i při hledání cesty pro hodnocení studentů.

Pro studenty může systém integrované výuky znamenat na jedné straně daleko náročnější studium než doposud, zároveň se ale může stát i důležitým zdrojem pozitivní motivace. Odborná literatura většiny vojenských oborů je totiž v dnešní době psána především v angličtině. S tímto faktem se i student vojenské vysoké školy bude muset dříve nebo později

vyrovnat, ať už jako pasivní konzument odborné cizojazyčné literatury, nebo jako profesionál, který k její tvorbě sám přispívá.

Poznámky:

- [1] Termín Content and Language Integrated Learning (CLIL) vznikl již v r. 1994, ale obecně začal být používán teprve v r. 1996 střediskem stálého vzdělávání UNICOM finské univerzity v Jyväskylä a nizozemskou vzdělávací organizací Evropská platforma. Původně to byl popis vzdělávacích metod, kde jsou „předměty přednášeny s dvojitým cílem: studujete vlastní předmět výuky, ale zároveň se učíte i cizí jazyk“. Tento koncept se posléze rozšířil na výuku jakéhokoli cizího jazyka, který nebyl mateřským jazykem studenta. Slouží jako zastřešující pojem, který pokrývá velké množství výukových přístupů v různém vzdělávacím kontextu. UNICOM funguje jako klíčové a koordinační centrum integrovaného vzdělávání CLIL. Jeho působnost je mezinárodní, zahrnuje vědecký výzkum, konzultace, programy dalšího vzdělávání učitelů, vydávání tiskovin a filmovou produkci.
- [2] Pojmenovaná podle profesora Stephena Krashena z Kalifornské univerzity v Los Angeles.

Použitá literatura:

- FENG, A. *China's minorities learn a difficult language*. <http://www.guardian.co.uk/guardianweekly/story/0,12674,1440207,00.html>.
- KRASHEN, S. D. *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. 1st ed. Pergamon Press. 1981. ISBN 0 08 025338 5.
- ROSNER, G. Content Language Integrated Learning. *The Onestop Magazine: The Magazine for English Language Teachers*. <https://www.onestopenglish.com>.
https://www.onestopenglish.com/content_language_integrated_learning_clil/clil_caseStudyGR.htm.
https://www.onestopenglish.com/content_language_integrated_learning_clil/QA.htm.
- Sbírka zákonů*, Česká republika, ročník 2004, Částka 190.
- SMITH, K. *Is this the end of the language class?* <http://www.guardian.co.uk/guardianweekly/story/0,12674,1440207,00.html>.
- WILKINSON, B. *Where is English Taking Universities?* <http://www.guardian.co.uk/guardianweekly/story/0,1440199,00.html>.

Mezinárodní prostředí ovšem vyžaduje především jazykovou připravenost – a to se netýká jen vědeckých pracovníků, ale také vašich studentů...

Na základě požadavků rezortu byl Univerzitou obrany navržen program jazykové přípravy. Jazyková vybavenost je jednou z priorit, protože pokud budeme mít odborníky a vysoce specializované profesionály, kteří nebudou umět komunikovat v mezinárodním prostředí, zůstaneme izolováni a to není možné. Úkoly, které jsou před nás i rezort postaveny, definují, že budeme působit mimo teritorium České republiky. Naším cílem je, aby studenti na konci třetího, bakalářského ročníku dosáhli úrovně jazykových znalostí stupně STANAG 3. Samozřejmě současně s tím budeme zvyšovat požadavky při přijímání nových studentů, kteří by měli být na úrovni 1+ až 2 v rámci stupnice STANAG. Za motivující lze považovat příslib ze sekce personální, že náš student by měl strávit jeden měsíc v anglicky mluvících zemích. Pokusíme se tak vytvořit co nejlepší podmínky pro rozvoj komunikačních dovedností našich posluchačů.

*Brig. gen. prof. Ing. Rudolf Urban, CSc.
Chceme být součástí evropského vzdělávacího prostoru
Czech Armed Forces Today 3/2005*

V tomto článku jsou představeny základní metody výuky cizích jazyků, které jsou standardně využívány nejen v podmínkách civilních, státních, ale i soukromých vzdělávacích organizací. Pokusíme se tedy objasnit teoretické přístupy k dané problematice a poskytnout tak vojenským i civilním odborníkům dostatečné základy pro úvahy nad úlohou a významem těchto metod v rámci jazykového rozvoje vojenských profesionálů Armády České republiky. V konkrétním úhlu pohledu se článek zabývá významnými metodami, jejichž používání přináší efektivní výsledky. Každá metoda je podrobně rozebrána v souvislosti s dosahovanými cíli, klíčovými charakteristikami a typickými technikami. Na závěr jsou uvedeny komentáře a cenné zkušenosti ve výuce.

1. Audiolinguální metoda (ALM)

K revoluci ve výuce cizích jazyků dochází v období druhé světové války. V této době především odborníci ze Spojených států amerických zdůrazňují potřebu výuky anglického jazyka vzhledem k rozsáhlému vojenskému nasazení a operacím. Audiolinguální metoda bývá také označována jako tzv. **vojenská metoda**, která se zaměřovala především na rozvoj komunikativních dovedností v rámci intenzivních jazykových kurzů.

Tento přístup vychází z kombinace nových myšlenek zahrnujících prvky disciplíny, lingvistického chování a behaviorální psychologie. Dle Browna (2000) je tato metoda považována za výchozí pro řadu dalších metod, které se následně objevily na poli výuky cizích jazyků.

Výsledky použití této metody výrazně přispěly k její popularitě a oblibě, což bylo dáno především tím, že byl kladen **důraz zejména na komunikativní kompetence**, které jsou při studiu cizích jazyků považovány za jedny z nejobtížnějších a nejdůležitějších.

Podstatou výukového procesu je časté opakování jazykových forem, ustálených spojení a veškerých získaných znalostí, což efektivně přispívá k následnému zapamatování a výsledky studia a výuky jsou viditelné v krátkém časovém horizontu. Za přínos lze považovat celkové zlepšení komunikativních dovedností nejen v krátkém, ale i v dlouhém období.

Cíle metody

Cílem audiolinguální metody je získání především komunikativních kompetencí. Vychází se z předpokladu, že nejefektivnější cesta dosažení tohoto cíle je studenty do určité míry „přeučit“. Jazyk je studován přes extenzivní opakování a variantní drilová cvičení. Zásadní pak je promítnutí lingvistického vzorku jazyka (založeného na strukturální lingvistice) do myšlení studentů způsobem, který by podněcoval automatické a zvykové odpovědi. Vliv mateřského jazyka na studium cizího jazyka je eliminován na co nejnížší míru, prostřednictvím nových lingvistických návyků.

Klíčová charakteristika metody

Celce-Murcia (2001) metodu charakterizuje takto:

1. Nové materiály jsou prezentovány formou dialogu.

2. Základem je přímý vztah mezi memorováním frází a jejich průběžným opakováním.
3. Jazykové struktury jsou vyučovány prostřednictvím opakování.
4. Vysvětlování gramatiky je založeno spíše na induktivní analogii než deduktivním vysvětlování.
5. Slovní zásoba je omezena a vyučována v kontextu.
6. Významnou roli představuje využívání poslechových materiálů, jazykových laboratoří a vizuálních pomůcek.
7. Důraz je kladen především na výslovnost.
8. Vyučující prakticky nepoužívá mateřský jazyk.
9. Správné odpovědi studentů jsou velmi kladně hodnoceny, což je motivuje k podávání ještě lepšího výkonu.

Typické techniky

Larsen-Freeman (2000) definuje následující:

1. **Dialog** – Studenti procvičují znalosti v otevřeném dialogu.
2. **Zvýšený dril – zpětná vazba** – Vyučující rozděluje výuku do jednotlivých bloků, v každém bloku se opakují texty po větách zároveň se pracuje s kontextem celého textu.
3. **Dril opakování** – Studenti opakují rychle a přesně modelové struktury.
4. **Řetězový dril** – Studentům jsou kladeny otázky, které se snaží zodpovědět.
5. **Jednoduché doplňování slovní zásoby** – Vyučující využije část dialogu, ze kterého vyjme slovní spojení nebo frázi a studenti se snaží tuto frázi správně zakomponovat do daného dialogu.
6. **Složitější doplňování slovní zásoby** – Obdoba předchozího bodu, přičemž studenti mají možnost výběru z několika možných variant.
7. **Transformační dril** – Transformace věty do otázky, rozkazu či záporu.
8. **Kladení a odpovídání na otázky** – Studenti navzájem kladou otázky a odpovídají na ně.
9. **Použití párových slov** – Vyučující vybírá podobně znějící slova, studenti se je snaží vyslovit a rozlišit.
10. **Dokončení dialogu** – Vybraná slova jsou vymazána z řádky dialogu – studenti je musí najít a správně doplnit.
11. **Gramatické hry** – Různé hry jsou určeny k procvičování gramatiky, zdůrazňují kontext a preferuje se velký počet opakování.

Komentáře

Audiolingvální metoda představuje významný mezník v metodologii výuky cizích jazyků, neboť se soustřeďuje především na komunikativní schopnosti. Pedagog, který dokáže tuto metodu efektivně využít, dosahuje velmi kvalitních výukových výsledků. Extenzivní a důkladný dril, jakož i vhodné studijní návyky, ulehčují celkový proces studia cizích jazyků, což je mezi odborníky považováno za významný inovační posun.

Jak již bylo zmíněno, původně byla tato metoda označována jako „metoda vojenská“ a již název napovídá, že je založena na důkladné kontrole, procvičování zahrnují extenzivní opakování, která směřují k získání požadovaného jazykového návyku. Můžeme si představit četnu nových, nastupujících vojenských profesionálů: drilová pochodová cvičení jsou nacvičována do té doby, dokud nejsou prováděna automaticky, bez přemýšlení. Tímto způsobem lze cha-

rakterizovat tuto metodu, která je efektivní a dosahuje požadovaných výsledků. Podle behaviorálních psychologů jazykový dril napomáhá k vytváření žádoucích návykových procesů.

Tato metoda je i v současné době poměrně populární, a dokonce vhodnější v určitém vzdělávacím kontextu. V zemích, ve kterých je primárním cílem výuky angličtiny dosáhnout uspokojivých výsledků v různých testech a kde mnozí posluchači nejsou intrinsicky (vnitřně) motivováni ke studiu, ale studují jen proto, že musejí, právě tato metoda přináší uspokojivé výsledky. Celkové procvičování přispívá k perfekcionismu, koncept procvičování je pak považován za synonymum opakování požadovaných sousloví a spojení do té doby, dokud se je člověk nenaučí vyslovovat a říkat správně bez potřeby o nich přemýšlet.

Jedna z klíčových odpovědností moderního učitele je aktivně vytvářet a budovat intrinsickou motivaci u posluchačů, povzbuzovat je v jejich schopnostech a důvěře a rozvíjet smysl jejich zodpovědnosti pro vlastní rozvoj. Posluchači by měli být povzbuzováni k experimentování s jazykem, snažit se přicházet na logická odvozování a souvislosti, a zároveň by neměli být odrazováni chybami, které jsou přirozenou a dokonce nezbytnou částí celého procesu učení.

Audiolingvální metoda nepředstavuje jednoznačný holistický přístup k jazykové výuce, možnost odklonu při zachování základní myšlenky účinně přispívá k dosažení předem stanovených cílů.

2. Gramaticky překladatelská metoda (GTM - Grammar Translation Method)

Latina a starověká řečtina jsou považovány za mrtvé jazyky, neboť lidé již těmito jazyky běžně nemluví. Přesto jsou stále uznávány jako důležité pro odborná studia (především latina). Latina byla po staletí studována v rámci dosažení primárního cíle: zvládnout čtení klasického latinského textu, porozumět základům gramatiky a překladatelství a proniknout do některých důležitých vývojových vlivů, prostřednictvím kterých latina ovlivňovala evropské jazyky.

Metoda, která byla využívána především ke studiu latiny, byla označována jako klasická metoda, nyní je více známa pod pojmem GTM.

Přestože byla původně určena ke studiu tzv. mrtvých jazyků zahrnující minimální či téměř žádné komunikační a poslechové dovednosti, je stále používána i pro studium současných jazyků, které jsou živější a vyžadují kompetence nejen v dovednostech čtení a psaní, ale i mluvení a interaktivní komunikaci a poslechu.

Cíle a charakteristiky GTM

Metoda GTM klade důraz především na čtení literatury v cílovém jazyce, rozvíjení myšlenek posluchačů prostřednictvím cizího jazyka a rozšiřování slovní zásoby. Někteří učitelé, kteří využívají tuto metodu, tvrdí, že se jedná o nejefektivnější způsob přípravy studentů ke „globální komunikaci“ tím, že počátek studia je zaměřen na důležité dovednosti, jako je čtení a gramatika. Na komunikativní schopnosti je studium zaměřeno v dalších fázích.

Základní charakteristiky

1. Při výuce je používán mateřský jazyk, častěji než jazyk cílový.
2. Většina slovní zásoby je vyučována prostřednictvím samostatných slovíček.
3. Obtížná gramatika je vysvětlována podrobně.

4. Od samého počátku studia jsou čteny i náročnější texty.
5. Drilovací cvičení jsou koncipována v podobě překladů z cílového jazyka do mateřštiny.
6. Je kladen velmi malý důraz na výslovnost.

Typické techniky

Larsen-Freeman (2000) za typické techniky považuje:

1. **Překlady z literárních děl** – překlady z cílového do mateřského jazyka.
2. **Čtení s porozuměním** – hledání informací v textu, odpovídání na otázky.
3. **Antonyma, synonyma** – hledání antonym a synonym pro slova a slovní spojení.
4. **Deduktivní aplikace pravidel** – porozumění gramatických pravidel a jejich výjimkám, užití v nových příkladech.
5. **Doplňování do prázdných míst** – doplňování prázdných míst ve větách novými slovy či jednotlivými gramatickými prvky.
6. **Memorování** – slovní zásoba, gramatická pravidla a příklady jsou memorovány zpaměti.
7. **Užití slov ve větách** – studenti vytváří věty tak, aby ilustrovali, že znají význam a použití nové slovní zásoby.
8. **Kompozice** – písemné kompozice na různá témata v cílovém jazyce.

Někteří jazykoví odborníci tvrdí, že se jedná o efektivní metodu výuky jazyků, která vyúsťuje v ucelené komunikační schopnosti.

Rogers a Swan (2001) zastávají tento názor: Jedná se o metodu pro kterou není žádná teorie. Prakticky neexistuje literatura, která by nabízela odůvodnění nebo ospravedlnění spojení lingvistické, psychologické a vzdělávací teorie. Přesto je GTM stále běžnou výukovou metodou v řadě zemí, někde dokonce patří mezi velmi oblíbené, neboť nevyžaduje specializované schopnosti ze strany učitele. Testy gramatiky a překladů není obtížné vytvořit jakož i ohodnotit.

Na druhé straně řada odborníků ovšem tento přístup považuje za spíše nudný a neinspirační. Některým posluchačům mnohdy způsobuje pocity frustrace, zejména, když cestují do anglicky mluvících zemí, neboť zjišťují, že nejsou schopni porozumět tomu, co lidé říkají, a zároveň se nedokáží vyjádřit na nejzákladnější úrovni.

Shrnutím základních charakteristik GTM metody vyplývá, že byla vyvinuta pro studium „mrtvých jazyků“ a ke zjednodušení přístupu k jazykům typickým pro klasickou literaturu. Současný jazykový vývoj ovšem klade zvýšené požadavky na celkový proces učení, ve kterém by měly být zahrnuty vlivy, prostřednictvím nichž jsou současné cizí jazyky každodenně ovlivňovány, neboť jedině tímto způsobem posluchači zvládnou nové výrazy a slovní zásobu.

3. Metoda přímá (The Direct Method)

Konec 18. století je ve filozofii výuky cizích jazyků spatřován jako počátek moderní výuky. Učitelé, do té doby frustrovaní GTM metodou, ve vztahu k neschopnosti vytvářet komunikační kompetence studentů začali experimentovat s novými způsoby výuky cizích jazyků, což umožnilo pokrytí všech klíčových oblastí, ve kterých byla metoda GTM považována za slabší, především pak v oblasti komunikačních dovedností, větší spontánnosti při používání jazyka a rozvoji schopností myslet v cílovém jazyce.

Navazující metody pak nezdůrazňovaly učení se z paměti gramatických pravidel a překlady mezi mateřským a cílovým jazykem, ale nechávaly více volného prostoru pro vytvoření vlastních návyků při studiu.

Tato technika výuky úzce souvisí s novým přístupem v myšlení, který vycházel ze skutečnosti, že veškerá výuka by měla být realizována pouze v cílovém jazyku, bez překladů z mateřštiny. Metoda se postupně během první poloviny 20. století stala velmi populární, zejména na soukromých školách v Evropě. Motivovaní studenti mohli studovat cizí jazyky, nemuseli cestovat daleko proto, aby si ověřili své znalosti v praxi. Jeden z nejvýznamnějších představitelů tohoto přístupu byl Němec Charles Berlitz, jehož škola a **Berlitzova metoda** jsou světově proslulé.

Tato metoda dle Browna (2000) nefungovala zcela optimálně ve veřejném vzdělávání, především z důvodu finančních omezení, počtu posluchačů ve třídě, potřebného času apod. Ke konci roku 1920 zaznamenala úpadek, a dokonce byla po určitou dobu nahrazována metodou GTM, která vystupovala jako efektivnější, zvláště na poli akademického studia cizích jazyků orientovaných na čtecí dovednosti a gramatiku. Přesto přímá metoda pokračovala ve svém rozvoji především v soukromém vzdělávacím systému.

Cíle

Základním stavebním prvkem této metody je skutečnost, že studenti se učí komunikovat v cílovém jazyce s vynecháním mateřštiny tak, že se v první řadě učí myslet v daném jazyce. Studenti se postupně naučí mluvit plynule, spontánně a seznámí se s realitou (Larsen-Freeman, 2000).

Klíčové charakteristiky

Rogers a Swan (2001) shrnují klíčové charakteristiky následovně:

1. Studenti dostávají instrukce výhradně v cílovém jazyce.
2. Výuka je zaměřena na každodenní slovní zásobu a větná spojení.
3. Ústní komunikační dovednosti jsou procvičovány prostřednictvím konverzací a diskuzí v malých intenzivních kurzech.
4. Gramatika je vyučována induktivně.
5. Nové znalosti jsou vyučovány prostřednictvím modelování situací a následného procvičování.
6. Konkrétní slovní zásoba je vyučována prostřednictvím demonstrace.

Larsen-Freeman (2000) Techniky a principy ve výuce jazyků definuje charakteristiky tohoto přístupu následovně:

1. **Čtení nahlas** – hlasité čtení částí textů, pasáží apod.
2. **Cvičení** – jsou zaměřena na otázky a odpovědi.
3. **Samoopravný přístup studentů** – učitel poskytuje studentům prostor pro vlastní opravu.
4. **Konverzace** – běžná konverzační téma v cílovém jazyce.
5. **Doplňování do prázdných míst v textu** – s využitím spíše induktivních než explicitních gramatických pravidel.

6. **Diktáty** – učitel čte hlasitě text, volí různé tempo diktování, studenti zapisují to, co je diktováno.
7. **Psaní** – studenti píší jakýkoliv text (esej, popis apod.) s využitím vlastní slovní zásoby v cílovém jazyce.

4. Metoda „tichá cesta“ (Silent Way)

Na shora uvedené metody navazuje metoda „tiché cesty“, která je svým způsobem charakterizována jako nový vzdělávací trend objevující se v 60. letech. Tento koncept se přímo zaměřuje na myšlenku, že studium jazyků je založeno na zvykovém formování. Klade se důraz na poznávání lidských podmínek ve výuce jazyků, studenti jsou zodpovědnější za vlastní studium: především v tom, že se snaží formulovat např. gramatická pravidla, snaží se je otestovat a jejich používáním si uvědomují chyby, kterých se dopouštějí. Jestliže je student schopen si vytvořit vlastní smysluplný souhrn pravidel a konceptů a následně má možnost si vše ověřit, proces učení je značně odlišný od mechanického a bezmyšlenkového učení.

Tento přístup se velmi přibližuje způsobu, kterým se lidé učí svůj mateřský jazyk od velmi raného období, sami hledají nové formy a kombinace, které nikdy předtím neslyšeli. Posluchači se tímto postupně stávají autonomní, aktivní a zodpovědní za vlastní studijní proces do kterého jsou zapojeni.

Na počátku 70. let mezi hlavní představitele tohoto přístupu patřil Caleb Gatteg, který zastával názor, že učitel se snaží poskytnout maximální základ, samostatná práce studenta je ovšem klíčová a neodmyslitelná. Jak již název této metody napovídá, učitel zůstává do určité míry „tichým“, což je součástí jeho role v podobě usnadňovatele a stimulátora. Studium cizích jazyků je obvykle spatřováno jako proces aktivit, do kterých se posluchači a učitel nezávisle dostávají, přičemž učitel zůstává stranou, zároveň se snaží posluchače při hledání řešení nasměrovat správným směrem.

Metoda tiché cesty je velmi známá především z důvodu využívání výukových pomůcek, jako jsou např. barevné kartičky a mapy představující slovní a gramatická paradigmata. Tento přístup vyzdvihuje hlavně kognitivní principy jazykového učení.

Cíle

Učitelé využívající metodu tiché cesty chtějí, aby se studenti stali nezávislejší a snažili se více experimentovat. Chyby jsou přirozenou součástí procesu učení a jsou považovány za klíčový výukový prostředek. I zde platí, že chybami se člověk učí. Pedagogové se v rámci svých rolí snaží usnadnit posluchačům jejich učící proces.

Brown (2000) charakterizoval tento proces jako proces, při kterém studenti konstruují své vlastní koncepční hierarchie, které jsou produktem jejich investovaného času. Studenti se tímto způsobem stávají více autonomní, především tím, že se snaží rozvíjet svá vlastní kritéria pro správnost (Larsen - Freeman, 2000). Významnou úlohu zde hraje i práce studentů v rámci celé pracovní skupiny a hledání společných řešení v cílovém jazyce.

Klíčové charakteristiky

Rogers a Swan (2001) uvádí následující charakteristiky:

1. **Barevné mapy, grafy a vysvětlovací pomůcky** – učitel využívá barevného rozlišení k tomu, aby zdůraznil rozdílné zvuky a plynule navázal na správnou výslovnost.

2. **Ticho ze strany učitele** – učitel se obecně nevyjadřuje k problému, nechá studenty pracovat, teprve po určité době podá pomocnou ruku.
3. **Vzájemná podpora** – studenti se navzájem podporují a spolupracují.
4. **Slovní grafy** – slova jsou napsána v grafu, každý zvuk pak odpovídá jedné barvě a studenti kombinují barvy – slova a vytvářejí věty.
5. **Strukturovaná zpětná vazba** – studenti jsou vyzýváni, aby na závěr hodiny shrnuli vše nové, co se dozvěděli.

Komentáře

Jako většina metod i tato byla některými odborníky kritizována především za přílišné zaměření se na stavbu a strukturu cílového jazyka. Vyčkávací taktika ze strany učitele nemusí být zcela optimální a může být považována za určité zdržování. Řada odborníků tuto metodu hodnotí jako opačný extrém při srovnání s ostatními: studentům je poskytován velký prostor. Zároveň je to metoda velmi náročná, zvláště na přípravu výukových materiálů.

Závěr

QUIDQUID DISCIS, TIBI DISCIS – Čemukoliv se učíš, učíš se pro sebe (Petronius). Tento citát by mohl odrážet smysl veškerého učení, jehož nedílnou součástí studium cizích jazyků bezesporu je, neboť otevírá nové obzory a umožňuje seznámit se s realitami a životem v zemích, kde cílový jazyk je jazykem oficiálním.

Výše uvedená teoretická východiska více či méně používaná v praxi by nefungovala za předpokladu, že jednotlivci nebudou ke studiu pozitivně motivováni, ať již prostřednictvím své vnitřní motivace (opět můžeme aplikovat lidové moudro – kolik řečí umíš, tolikrát jsi člověkem), nebo na základě motivace vnější ze strany zaměstnavatele. Nejideálnějším případem je pak soulad obou typů motivací.

Závěrem je důležité zdůraznit, že studium cizích jazyků je v podstatě nikdy nekončící proces, neboť stále je toho mnoho, co člověk nedokáže přesně v cílovém jazyce vyjádřit a postup od nejnižších úrovní zkoušek STANAG 6001 SLP 1-3 a výše může představovat pomyslnou pyramidu na jejímž vrcholu je každý odměněn především tím, že dokáže plnit a řešit stanovené úkoly s profesionálním přístupem v rámci profesionální armády.

Literatura:

- BROWN, H. D. *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson ESL, 2000, 352 s.
- CELCE-MURCIA, M. *Teaching English as a Second or Foreign Language*. Boston: Heinle & Heinle Publishers, 2001, 584 s.
- COOK, V. J. *Second Language Learning and Language Teaching*. London: Arnold Publishers, 2001, 262 s.
- ELLIS R. *Second Language Acquisition*. Oxford University Press, 1999, 158 s.
- ELLIS, N. *Implicit and Explicit Learning of Languages*. Academic Press, 1994, 599 s.
- Graves, K. *Designing Language Courses: A Guide for Teachers*. Boston: Heinle & Heinle Publishers, 1999, 308 s.
- HARMER, J. *How to Teach English*. Longman Publishing Group, 1997, 285 s.
- LARSEN-FREEMAN, D. *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press, 2000, 208 s.
- ROGERS, T., SWAN, M. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press, 2001, 248 s.
- RICHARDS J. C. *Methodology in English Language Teaching*. Cambridge University Press, 2002, 430 s.

Jestliže se chceš vyvarovat chyb, pozorně sleduj pět věcí:
s kým mluvíš, o kom, jak, kdy a kde.

W. E. Norris

Ze všech znalostí a dovedností patří mezi nejužitečnější ty, které se týkají komunikace. Dobrá schopnost komunikace je vždy naším nejdůležitějším aktivem, ať jde o pracovní či osobní život. Z pohledu interpersonální komunikace je třeba rovněž dodržovat určité standardy, např. když se jedná o pohovor, prezentaci, proslov, briefing či jiné formy vystoupení. Prostřednictvím komunikace uvnitř malých skupin řešíme problémy, dělíme se o poznatky, vyměňujeme si informace. Svůj pracovní život lidé prožívají v převážné míře ve skupinách, ať jde o formální setkání nebo o přijímací pohovor. Pomocí veřejné komunikace informujeme a přesvědčujeme jiné, aby uvažovali určitým způsobem, změnili svůj postoj, názor nebo hodnotu.

V dřívějších modelech nebo teoriích se na komunikaci pohlíželo jako na něco, co jde jednoduše přímou cestou od mluvčího k posluchači. Lineární pojetí bylo brzo nahrazeno interakčním, ale mluvení a naslouchání se stále považovalo za oddělené akce, které se nepřekrývají a které tatáž osoba neprovozuje současně. Nyní se komunikace označuje jako transakční proces, ve kterém každá osoba funguje současně jako mluvčí i posluchač. Transakční pojetí také pohlíží na prvky komunikace jako na vzájemně závislé. Akce a reakce při komunikaci jsou určovány nejen tím, co bylo řečeno, ale způsobem, jak si zúčastněná osoba vykládá to, co bylo řečeno. Díky tomu si dva lidé naslouchající témuž sdělení, mohou vyložit jeho význam odlišně. Komunikace tedy existuje v kontextu a ten má nejméně čtyři hlediska:

- ☐ fyzické
- ☐ kulturní
- ☐ sociálně psychologické
- ☐ časové.

Komunikační pospolitost je specifická pro danou kulturu i skupinu, zásady efektivní komunikace jsou u různých kultur různé a je třeba tedy důsledně vnímat kulturní odlišnosti a citlivě na ně reagovat. Každá kultura a organizace je vlastně kulturou a má vlastní pravidla a standardy pro komunikaci.

Veřejný projev je formou komunikace a je ho možné klasifikovat jako velmi staré i velice nové umění. Aristotelova „Rétorika“ sepsaná přibližně před 2300 lety je jednou z nejstarších systematických studií projevu. Právě z této studie vzešly tři druhy důkazů – logos (logický důkaz), pathos (emocionální výzva) a ethos (výzva založená na povaze mluvčího). Toto rozdělení se dochovalo až do současnosti. Římstí rétorici navázali na práci Řeků a Quintilianus, který učil v Římě během 1. století, vyvinul celý vzdělávací systém, který je založen na vývoji odpovědného a efektivního řečníka.

Po dobu těchto 2300 let byla tato římská tradice obohacena mnoha experimenty, přehledy, a studiemi v praxi, které provedli výzkumníci komunikace. Dnes jsou do těchto studií zahrnuty i perspektivy z odlišných kultur.

Dva hlavní typy projevu jsou informativní a přesvědčovací projev. Informativní projev vytváří pochopení; vysvětluje, poučuje, demonstruje chod věcí nebo vysvětluje strukturu. Přesvědčovací projev na druhé straně ovlivňuje postoje nebo chování. Může posílit stávající postoje nebo přimět ke změně chování.

V ozbrojených silách je jednou z typických forem veřejného informativního projevu *vojenský briefing* – specializovaný a stylizovaný typ ústního vyjadřování, které musí být přesné, stručné, jednoznačné a jasné. Základem je mistrovsky zvládnout základní řečové dovednosti a vlastní techniku briefingu. K úspěšně zvládnutému a provedenému briefingu neodmyslitelně patří schopnost obratně, vhodně a efektivně využít a kombinovat verbální i neverbální složky ústního projevu.

V podstatě existují čtyři základní typy *vojenského briefingu*, které se liší pouze svým účelem. Smyslem briefingu je šetřit čas, umožnit dotázat se toho, kdo briefing provádí na konkrétní přesné aktuální údaje, předat potřebný materiál a informace. Vždy se jedná o jednorázovou prezentaci faktů s odvoláním na další dostupný a známý materiál. Osoba, která briefing provádí, musí dokonale zvládnout komunikaci a být připravena na zpětnou vazbu účastníků.

Existuje určitý standard pro přípravu a vlastní provedení vojenského briefingu.

1. Definovat problém, shromáždit fakta a provést důkladné závěry.
2. Zpracovat variabilní činnosti, které povedou ke sjednání konsenzu, kompromisu nebo k prohloubení vědomostí.
3. Porovnat varianty činností, analyzovat pro a proti jednotlivých činností a postupně dospět k závěrům, které z dostupných faktů vyplývají.
4. Předložit doporučení, která se týkají zainteresovaných stran, určit souhlas a nesouhlas.
5. Vyřešit vzniklé rozpory a nově posoudit dané varianty činností.

Teprve v této fázi je možné vypracovat vlastní briefing a prováděcí dokumenty.

Během vlastního vypracovávání briefingu je třeba důsledně dodržovat některá standardní pravidla: důkladnost, věcnost, zvážení všech aspektů, posouzení všech variant, poskytnout vysvětlení a podložit je daty, statistikou a předvídat dotazy a námítky.

U briefingu samotného je nezbytné dodržet daný formát, tzn. představit organizaci, specifikovat problém, charakterizovat situaci, předložit v logickém sledu fakta, určit předpoklady, které eliminují nedostatky v údajích, projednat pro a proti každé možnosti, zjistit nesouhlasná stanoviska, znovu prověřit klíčové body a znovu oznámit doporučení, předložit jasný závěr, umožnit klást dotazy a odpovídat na ně, případně představit další řečníky.

Porady jsou velmi atraktivní pro ty, kteří vlastní briefing provádějí, i pro samotné účastníky, ale měli bychom být vždy připraveni na to, že jednotlivec může naprosto změnit plánovaný průběh. Ten, kdo vlastní briefing provádí, musí být velmi rozhodný a schopný se rychle vrátit k původnímu tématu a především dospět k řešení. Veškerá komunikace by tedy měla vždy k tomuto cíli směřovat.

Literatura:

RICHARDS, J. C. *Language and Communication*. London and New York: Longman, 1993.
KŘIVOHÁVÝ, J. *Tajemství úspěšného jednání*. Praha: Grada, 1995.

Společenská potřeba bezpečnostních prognóz

Zamýšlíme-li se nad věrohodností většiny dosavadních prognóz, je dostatek důvodů pro skepsi. Kdyby se např. splnily medicínské předpovědi z druhé poloviny minulého století, rakovina by už byla zcela vyléčitelnou chorobou. Na druhé straně nikdo nepředvídal rozšíření nemoci AIDS nebo existenci stolních počítačů a internetu. Přesto je dostatek argumentů pro to, aby se prognostika dále rozvíjela a byly zpracovávány další prognózy, a to pro výrazné změny ve světě, v Evropě, a také v České republice právě v oblasti bezpečnostní situace.

Praxe ukazuje potřebu vytvářet si představy o bezpečnostní budoucnosti a na jejich základě odhadovat pravděpodobnost uskutečnění různých alternativ a variant budoucího vývoje, protože jen tak lze na základě jedné či více z nich, resp. jejich funkční syntézy vědomě působit v jejím duchu. Přitom si musíme být vědomi, že budoucnost v evropské bezpečnosti se nedá pro neúplné a zkreslující informace o minulých a přítomných dějích předvídat přesně. Budoucnost není jednoznačně determinovaná a už vůbec ne predestinovaná, je silně závislá i na subjektivních faktorech, a proto ani neexistuje jen jedna jakási objektivní trajektorie vývoje a jeho nevyhnutelnost. V tom je i jistý optimismus, že budoucnost lze určitým způsobem ovlivnit, dojít alespoň zčásti k vytyčenému cíli nebo eliminovat či alespoň redukovat identifikované bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika.

Prognostická činnost tedy umožňuje identifikovat budoucí bezpečnostní ohrožení, přicházet s podněty po rozhodovací procesy v bezpečnostní politice a aktivizovat občanskou veřejnost proti ohrožením. Ačkoli jsou problémem již krátkodobé bezpečnostní předpovědi na pět let, praxe potřebuje nejen střednědobé na deset patnáct let, ale i dlouhodobější, např. jako podklad pro rozhodování o nákupu letadel či jiných nákladnějších zbraní. Bezpečnostní prognózy mají přitom jeden vážný handicap, ve větší míře než prognózy jiných oborů, že nejsou prognózami bez překvapení, a to nejen pokud jde o těžko předvídatelné teroristické akce, ale i zásadní vědecké objevy a s nimi spojené inovace, které mají vliv na změny zbraňových systémů. To je i důvod, proč mají takový význam prognózy varovné. Soustřeďují se na nežádoucí až katastrofické možnosti extrapolace nežádoucích bezpečnostních jevů. Tím plní diagnostickou a aktivizační funkci. Jejich potřeba se ukázala zvláště po 11. září 2001.

Rozhodování o bezpečnostních otázkách není zjevně jednoduché, nejsou obvykle přijímána rozhodnutí dobrá nebo špatná, ale bohužel častěji špatná či jen méně špatná, protože se v rozhodovacích procesech pohybujeme na jakési hraně, kdy je stejně tak možné volit jednu alternativu i druhou, dokonce i více variant. Otázkou je, zda se to má tak dít vždy. Proto se i stále hovoří o potřebě mít konkrétní bezpečnostní, obrannou a vojenskou politiku.

Jejich tvorba je závislá nejen na našich lidských, finančních a materiálových možnostech, ale právě i na věrohodnosti bezpečnostních prognóz. To je i argument, aby se prognostika dále rozvíjela a byly zpracovávány další prognózy i v oblasti bezpečnostní politiky.

Empirické šetření k tvorbě scénářů v oblasti bezpečnosti

Tvorba bezpečnostních prognóz a z nich vycházejících scénářů je většinou dílem profesionálních týmů. Vzhledem k tomu, že hodnota bezpečí a bezpečnosti se dostává do popředí hodnotových orientací lidí, je nutné vnímat jejich představy, zvláště těch jednotlivců, kteří se zajímají o tyto problémy soustavněji a hlouběji, tedy představitele bezpečnostní komunity. Už zčásti i proto, že do rozhodovacích procesů o bezpečnostních otázkách je díky médiím zatahován často málem celý národ. Naposled tomu bylo v diskuzích o adekvátnosti policejního zásahu proti technoparty. Prožili jsme to např. i kolem nadzvukových stíhaček MiG-29, padáků, modernizace tanků a dalších zbraňových systémů. Z hlediska rozvoje občanské společnosti můžeme mít radost, že se na podobných rozhodovacích procesech svými názory podílí tolik lidí nebo o nich alespoň mluví. Konečně ve Švýcarsku rozhodovali o nákupu supersoniků v referendu. I tuto variantu je si možné představit, ale na taková rozhodování musí být občanská veřejnost předem dobře odborně připravena.

Z tohoto důvodu se i stále hovoří o potřebě mít zcela konkrétní bezpečnostní, obrannou a vojenskou politiku. Zůstaneme-li např. u letadel jako finančně nejnáročnější vojenské techniky, **vláda by ve svém politickém zadání nebo bezpečnostní strategii měla jasně říct, kde a jak se budeme vojensky angažovat.**

Bude-li naším záměrem se v budoucnosti účastnit v zahraničních misích i letecky, tedy po boku zemí NATO či třeba samostatně se Spojenými státy, poté by bylo vhodné mít zbraňové systémy co nejkompatibilnější s nimi. Jestli to není naší ambicí, chceme jen bránit naše území, je možné objednat letadla i jiného původu. Stejně tak bychom ovšem mohli zajišťovat náš vzdušný prostor moderní protiraketovou obranou, kterou v současné době postrádáme. Nekoupit např. supersoniky znamená rezignovat na úspěšnou tradici vojenského letectva. Podobně by se měly odvíjet i úvahy o nákupu velkokapacitních dopravních letadel. Pokud vláda po dohodě se zákonodárnými sbory i s opozicí dospěje k závěru, že se budeme angažovat jen v blízkém okolí, například na Balkáně, taková letadla nepotřebujeme, dostaneme se tam vlakem nebo vozidly po vlastní ose. Bude-li náš zájem širší, třeba na Kavkaz, také je nepotřebujeme, tento prostor je dostupný po železnici. Budou-li naše ambice sahat tam, kde už se angažujeme, do prostoru Iráku ap., můžeme se tam dostat i lodí. Ale pokud by náš koaliční zájem trval nadále v Afghánistánu a šířil se i dál na Východ a třeba do Jižní Ameriky, což není šířením poplašné zprávy, tak se bez velkokapacitních letadel neobejdeme. Rozhodně by nemělo být primárním kritériem, že tato letadla můžeme dostat od Ruska jako splátku dluhu, odtud můžeme dostat pro občany i lepší komodity.

Všechno to by odpovědné orgány měly říci ex ante, určitě ne ex post, i když ani k tomu převážně nedochází, a proto se nemůžeme divit, že zatím byly nákupy a prodeje zbraňových systémů doprovázeny nejen rozpaky, ale nedopadly objektivně nejlépe, což poškodilo vojenský rozpočet a potažmo veřejné finance. Podobně je tomu i s nákupem kolových transportérů, když nám nemůže být neznámo, že např. Spojené státy a Německo dávají přednost transportérům pásovým.

Vědomi si všech těchto i dalších souvislostí a podmínek, Středisko bezpečnostní politiky CESES zamýšlí k tvorbě prognostických scénářů realizovat empirické šetření, které se soustředí na:

- A. **Studium relevantní dokumentace**, zvláště minulých a současných bezpečnostních prognóz a využití výsledků výzkumné, zvláště prognostické činnosti CESES, s cílem srovnat je s novými bezpečnostními prognózami.
- B. **V empirickém prognostickém šetření zkoumat následující okruhy otázek:**
 - 1. Vývoj bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik ve světě, Evropě a ČR, možnost vzniku nových bezpečnostních hrozeb než jsou dosavadní.
 - 2. Vývoj reakcí velmocí, EU a ČR na bezpečnostní hrozby a rizika.
 - 3. Využití vojenských a nevojenských prostředků v boji proti iniciátorům bezpečnostních hrozeb.
 - 4. Vývoj změn v politickém obrazu světa, zvláště ve velmocenské konstelaci a ve světových organizacích.
 - 5. Vliv bezpečnostních hrozeb a metod reakcí na ně na dodržování lidských práv a svobod.
 - 6. Možnost vniku Evropy jako supervelmoci.

Převažující technikou prognostického šetření jako podkladu pro tvorbu bezpečnostních scénářů bude anketa s cca 50–100 experty bezpečnostní politiky (část budou tvořit členové týmu Střediska bezpečnostní politiky CESES). Pilotáž výzkumné prognostické techniky bude provedena se členy týmu SBP, event. s dalšími zájemci; výsledky budou využity pro konečnou verzi ankety se širším okruhem respondentů a pro vystoupení na listopadové konferenci SBP CESES.

- C. **Tvorba prognostických bezpečnostních scénářů a jejich konfrontace s dosavadními scénáři** na základě studia dokumentace, empirického šetření v rámci bezpečnostní komunity, skupinových aktivit a metod.
 - 1. **Středisko bezpečnostní politiky** chce využít získané poznatky pro tvorbu vlastních prognostických scénářů, a to ve struktuře odpovídající získaným poznatkům, tzn. nebudou zpracovávány podle aprioristických variant, ale především vycházet z představ relevantních subjektů zabývajících se bezpečnostní problematikou a členů bezpečnostní komunity. Počet a charakter těchto scénářů bude determinován variabilitou získaných empirických poznatků.
 - 2. SBP chce využít zjištěné poznatky i ke srovnání alespoň s částí analogických scénářů týmu Ústavu mezinárodních vztahů vedeného Jaroslavem Jandou, jak byly prezentovány v publikaci Bezpečnostní politika ČR v této struktuře:

1. Scénáře globálního vývoje

- A. Scénář globálního řízení.
- B. Scénář nového rozdělení světa.
- C. Scénář naprostého znemožnění globálního řízení.

2. Scénáře evropského vývoje

- A. Scénář posílení integrace Evropské unie a nárůst její odpovědnosti za bezpečnost celého kontinentu.
- B. Scénář stagnace či retardace evropské integrace.
- C. Scénář důsledků naprostého znemožnění globálního řízení a vzniku nových dělících čar na Evropu.
- D. Scénář naprostého neúspěchu evropské integrace.

3. Scénáře možné ne/spolupráce Evropské unie a Severoatlantické aliance

4. Scénáře vnitřní bezpečnosti

- A. Stagnační scénář.
- B. Katastrofický scénář.
- C. Optimistický scénář.

Dále se nabízí srovnat získané empirické poznatky českých expertů se scénáři výzkumu **Evropa 2010:**

- 1. Vítězné trhy
- 2. Sto květů
- 3. Sdílená odpovědnost
- 4. Tvořivé společnosti
- 5. Neklidná sousedství

Časový rozvrh:

- 1. Studium dokumentace, zpracování ideového scénáře Padesátiletí čtvrté světové války, pracovní projekt empirického šetření, jeho pilotážní verifikace 2005.
- 2. Zpracování projektu, empirického šetření a jeho vyhodnocení 2006.
- 3. Komparace výsledků šetření s existujícími scénáři a tvorba prognostických scénářů vlastních.

Jako inspirační zdroj při vyplnění prognostické ankety sloužila prognostická studie Padesátiletí čtvrté světové války.

V následujícím textu jsou vyhodnoceny výsledky pilotáže prognostické ankety, které se zúčastnilo dvanáct respondentů. Prognostické údaje jsou porovnány také s uvedenými dřívějšími prognózami a scénáři. Pilotáž tedy není vyhodnocována pouze metodologicky, jak dalece je zvolená výzkumná technika vhodná, ale také obsahově, protože cílem je získat a inspirovat další zájemce, kteří mají zájem na tvorbě bezpečnostní prognózy participovat.

Výsledky prognostické ankety

- 1. Od konce druhé světové války až do přelomu 80. a 90. let 20. století převládalo ve světě bipolární napětí, a to zvláště mezi SSSR a USA. Poslední desetiletí bylo charakteristické lokálními válkami, a poté se hlavní bezpečnostní hrozbou stal terorismus.**

Jaký předpokládáte vývoj bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik v budoucnosti, resp. předpokládáte možnost vzniku nových i katastrofických hrozeb než jsou dosavadní?

Předpověď 2010

Severní Korea vyhrožuje jadernou pumou, muslimští teroristé mají chemické zbraně.

Kontroverzní názor jednoho z účastníků ankety: *Hodnocení terorismu jako hlavní bezpečnostní hrozby není správné. Neznamená to, že by terorismu nebylo třeba ze všech sil čelit, ale cožpak tomu bylo někdy v minulosti jinak? Touto floskulí se příliš podléhá vlivu medií, resp. terminologii a argumentaci, používaným vůči laické veřejnosti a médiím.*

Začátek nového tisíciletí je poznamenán nárůstem bezpečnostních hrozeb. Jde o hrozby ekonomického, ekologického a politicko-bezpečnostního charakteru. Nebývale silná a efektivní propojenost a vzájemná závislost dnešního světa nazývaná globálností má svou nevýhodu v tom, že otřesy např. hospodářské a politické v jedné části světa se rychle a spolehlivě přenášejí i do ostatních. Na druhé straně má svět mnohem více síly i prostředků se otřesům bránit, předcházet jim, lokalizovat a eliminovat jejich následky. Propojený a organizovaný svět dnes dokáže předcházet „černým pátkům“, „dominovému efektu“ finančního zhroucení např. Argentiny, zničujícím následkům obchodních válek ap.

Méně úspěšný je v boji s ekologickými katastrofami. A to jak s těmi, které způsobil člověk (ropné tankery, důlní katastrofy, oteplování atd.), kde se tvrdě naráží na ekonomické zájmy států a velkých společností, tak i s těmi přírodními (jako tsunami, záplavy, zemětřesení, tání ledovců atd.), u nichž není stále dost velký časový odstup a neexistují záznamy, aby bylo jasno, zda jde o jevy nahodilé či se zákonitě opakující a které zde vždy byly, nebo jde o nějakou ekologickou „vzpouru přírody“ jako důsledek neblahé činnosti člověka, který překročil určitou pomyslnou únosnou mez. Vědci varují, že by mohl jít o druhý případ, riziko však není ještě tak viditelné a obecně pocíťované, protože „příroda si dosud vždy pomohla“, a tomu odpovídá laxnost v přijímání a realizaci nápravných opatření.

Nejviditelnější a nejkonkrétnější je hrozba politicko-bezpečnostního charakteru představovaná lidmi a střetem jejich ambicí. I když druhá polovina 20. století nebyla zcela bez válek (dokonce ani Evropa ne!), je možné se zadostiučiněním konstatovat, že svět je více jak půlstoletí bez velkých vojenských srážek, a pokud se k nim schylovalo, svět je pomocí OSN a jiných organizací, pomocí síly (zprvu ve vzájemné vyváženosti, později jednoty) a důrazu světových velmocí, dokázal zatím dřív či později eliminovat.

Snad právě proto, že světovládné ambice některých lidí, kruhů a států se nemohly realizovat v otevřené válce, uchýlili se k ozbrojenému útoku skrytému, tj. k **terorismu**. A jak tomu v lidské společnosti bývá, je i tato snaha o nadvládu ideologicky podepřena, a to nejvážněji islámem, zejména jeho fundamentálním výkladem. Slepá a bezpodmínečná víra je nejlepší předpoklad manipulovatelnosti. Vůdcům islámského hnutí jde o zachování jejich nadvlády nad myšlením lidí, zachování mocenských pozic a politického vlivu, které nezadržitelně slábnou obrazně řečeno každou odhozenou burkou, každým novým školákem a studentkou, zhlédnutým filmem, přehraným CD a prodanou coca-colou. Došlo k prvním útokům v Egyptě, Arábii a samozřejmě Izraeli. Západní svět si však až v roce 2001 po teroristickém útoku na věže Světového obchodního centra v New Yorku uvědomil, že je ve skutečné válce. Po celém civilizovaném světě se realizovala první bezpečnostní opatření, a to preventivní i cílená. Byly

provedeny útoky ještě v Madridu, Paříži, a v Londýně, ale již se ukazovalo, že náskok teroristů je pomalu ale jistě doháněn. Útok v Londýně již nebyl tak úspěšný a bezpečnostní opatření začínají nosit ovoce. Útoky provedené v jihovýchodní Asii jsou stále velice krvavé, ale je stále méně zřetelné, proti komu jsou vlastně namířené.

I tak je však zřejmé, že terorismus pro příštích deset let zůstane hlavní bezpečnostní hrozbou civilizovanému světu. Jeho strategie a metody se nebudou příliš měnit. Půjde o jednotlivé úder v různých částech světa, zvětšovat se může jejich úderná síla i rozsah, protože osnovatelé mají stále zájem na co největším efektu, tj. počtu obětí a výši materiálních (zejména viditelných) škod. Diversifikace terorismu má výhody v jeho ztížené identifikaci a lokalizaci. Na druhé straně absence jednotného vedení však neumožňuje využití synergického efektu jeho úderů a ukázat tak věrohodný důkaz jeho schopností a sil. A nová bezpečnostní a aktivní opatření protiteroristické fronty (za deset let se svět naučil pronikat do jeho sfér a řad) přináší ovoce ve stále rostoucím počtu zmařených pokusů a neutralizací jeho buněk.

Nastolení „islámského chalífátu“ je blednoucí bezobsažná idea, která nesjednocuje ani islámské státy, natož aby byla atraktivní pro ostatní svět. Terorismus nemá žádný reálný cíl, jako je nastolení nějakého nového světového pořádku, a kromě fundamentalistického výkladu koránu je stále více zřejmé, že nemá ani síly něco takového realizovat. Jeho poslední křeče, které byly právě na začátku 20. let spojeny s velikými oběťmi, protože jako poslední prostředek se nerozpakoval použít jadernou pumu, měly jeden pozitivní a pro terorismus zničující dopad. Do globální protiteroristické aliance se zapojí dosud nezúčastněné a váhající země i islámské státy, protože fundamentalistický islám ohrožuje jejich pozice, jak prokázal zvláště útok v jordánském Ammánu. K euroatlantickému jádru a Rusku se aktivně přidává již velice silná Čína, Indie a arabské státy severní Afriky.

Poučená Evropa a USA se nerozpakují tvrdě zasáhnout i proti ohniskům islámského terorismu ve svých zemích, jejichž význam, a zejména síla bez pomoci ze zahraničí rychle klesá a zaniká. Vyřešení tohoto problému se stává tím aktuálnější, že ve **30. letech** tohoto století se vynořují nové vážné problémy.

Bipolární vojensko-strategická rovnováha mezi SSSR a USA, mezi Severoatlantickou aliancí a Varšavskou smlouvou, vytvořila možná paradoxně v Evropském a v celosvětovém prostoru podmínky pro vývoj Evropy bez válek a jen s lokálními mimoevropskými vojenskými konflikty. Tato situace skončila zároveň s koncem studené války (prosinec 1989): Mocenská bipolarita v multilaterálním světě byla nahrazena prozatímní monopolaritou (USA), která se bude v následujících desetiletích měnit v multipolaritu globálních mocností v multilaterálním globalizovaném světě.

Zdrojem budoucích konfliktů bude vývoj vtažů, zejména ekonomických, politických a bezpečnostních, nikoli rozpory ideové, kulturní a náboženské (s výjimkou konfliktů vyvolaných militantní částí islámu), a to mezi jednotlivými globalizačními centry moci a vlivu. První takové centrum již existuje – USA, jako globální mocnost. Ostatní se tvoří (Evropská unie, rozšířená Čína) nebo se rýsují jako ideově-politické projekty (islámský kvaziglobální „islámský stát“). Krátce před rokem 2010 padne totalitní režim v Bělorusku, což neproběhne bez použití zbraní a Rusko bude demonstrovat svou připravenost usměrnit vývoj svou vojenskou intervencí. Dojde k utlumení aktivit USA a jejich spojenců v Iráku a Afghánistánu

V tomto období se bezpečnostní hrozby (jejich druh, charakter, intenzita) v zásadě nijak rapidně vyvíjet nebudou. Zatím spíše jen pozvolný vývoj bude patrný u některých druhů hrozeb, u těch, co souvisejí především se zaostalostí „třetího světa“. Jižní evropské země budou

čelit zvyšující se migraci z Afriky. Rozvinou se jen ty hrozby, které už nyní tušíme. Žádná velká válka na obzoru není, spíše budou pokračovat lokální konflikty jako dosud – hlavně v Africe a v Afghánistánu. Bude pokračovat násilí motivované náboženskými konflikty v jihovýchodní Asii. Přibude především další rozvrat v některých zemích postsovětské střední Asie. Novou intenzitu napětí je možné očekávat v obřích městech Jižní Ameriky a jižní Asie. Nevymizí ani rasové nepokoje v jižních státech USA. Dojde k územním konfliktům ve východní Asii a k pokusům Číňanů o infiltrace oblastí východní Sibiře. Podobně můžeme čekat infiltraci muslimů do Evropy a USA. Pro Západ bude největší hrozbou terorismus, nikoli jen ve formě útoků v dopravních prostředcích nebo na veřejné budovy, ale zaměřené na kyberprostor – útoky proti komunikačním sítím a energetické infrastruktuře.

Vážnou hrozbou se sekundárními následky bude pokračování devastace životního prostředí. Zhorší se jak prognózy, tak i faktické projevy ohřívání klimatu Země a tání polárních ledovců. Zvýší se hladiny světových moří a oceánů

Ve střednědobém horizontu se tedy struktura bezpečnostních hrozeb výrazně nezmění. Terorismus, šíření ZHN a jejich zneužití, organizovaný zločin, a zejména jejich vzájemné propojení zůstanou hlavními záměrnými (intencionálními) hrozbami. Ukazuje se, že se bude zvyšovat nebezpečí nezáměrných hrozeb, zejména v podobě přírodních nebo civilizačních katastrof.

Novými nebo teprve dnes se vyjevujícími bezpečnostními riziky se stanou v tomto období jevy, které budou výsledkem neochoty nebo neschopnosti politické a ekonomické řídicí sféry řešit s předstihem nebezpečí především potencionálních hrozeb, a to jak na národní, tak mezinárodní úrovni. Bezpečnostním rizikem se tak např. stane neochota vzájemné užší spolupráce zpravodajských služeb, absence jejich přímé vazby na řídicí a výkonné prvky bezpečnostního systému, neochota vytvářet evropský bezpečnostní systém apod. Stejně se ale může stát bezpečnostním rizikem neochota občanské společnosti přistoupit na vyrovnání současné nerovnováhy mezi svobodou a bezpečím, který se projevuje odporem proti racionálnímu omezení těch svobod, jejichž zneužívání přispívá nebo způsobuje bezprostřední ohrožení životů a velkého majetku.

Daleko vážnější je hrozba oslabení NATO, desintegrace Evropy pod tlakem nacionálních zájmů a vlastnictví jaderných zbraní Íránem.

Předpověď 2020

Írán má jaderné zbraně

Kontroverzní názor jednoho z účastníků ankety: *Při úvahách o daném problému nepokládám rok 2020 za nijak zlomový. Za hrozbu v tomto horizontu pokládám možnost, že by z jakýchkoli důvodů byla oslabena či podstatným způsobem změněna obranná role NATO. EU má dosud daleko k uplatňování společné zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky a individuální sledování vlastních zájmů národními státy je běžné (a v této věci jsem skeptický).*

Hrozbou může být, v případě úspěšného dokončení, jaderný program Íránu. Obdobný program KLDŘ za potenciální hrozbu nepovažují. Rozdílné hodnocení vyplývá z rozdílných možností obou zemí a z nich vyplývající rozdílné perspektivy vývoje společenského uspořádání.

Vývoj bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik v dlouhodobějším výhledu bude určován ekonomickým a politickým vývojem ve velkých světových regionech a jejich vzájemnými vztahy. Celosvětově bude rozhodující rychlost a vzestup především Číny, ale i Indie,

Indonésie a Brazílie, jejich vzájemné vztahy a vztahy k dalším oblastem, zejména k Rusku a k USA. Dojde-li mezi nimi k strategické kolizi zájmů, vzniknou místa zostřené napětí. Např. zdrojově závislá Čína bude chtít využívat sibiřské surovinové zdroje, modernizace čínského zemědělství způsobí velkou migraci do neobydlených částí Sibiře. Čína bude chtít kontrolovat i dopravní námořní trasy do ostatních částí světa, kde se střetne se zájmy USA. Problémem bude i další vnitropolitický vývoj v Číně, zvláště jaký bude tržní ekonomika vyvíjet tlak na další demokratizaci země, resp. jak se osvědčí nebo spíš neosvědčí možnost, že do Komunistické strany Číny mohou vstupovat i podnikatelé, což by mohlo vést k vytvoření stranicko-podnikatelské oligarchie, která by pod tlakem dalšího rozvoje ekonomiky při nedostatku energetických zdrojů mohla inspirovat k výraznější velmocenské politice.

Z globálního hlediska bude významný i vývoj na Blízkém a Středním východě. Dojde-li k významnému sblížení muslimských států na základě idejí islámského radikalismu, hrozba mezinárodního terorismu se zvýší, bude disponovat nejen značným lidským potenciálem, ale mít i přístup ke zbraním hromadného ničení.

Pokud jde o Evropu, ani do roku 2010 jí nehrozí větší bezpečnostní hrozby ani ve formě lokálních válek, reálné jsou sociální konflikty a eskalace násilí ve „slabých státech“ a militantnost „historických nacionálních územních požadavků.“ Hrozby islámského terorismu budou transferovány z mimoevropského politického prostoru a budou přímo úměrně vojenské angažovanosti Evropy v řešení vztahů s politickým islamismem.

Pro Evropu bude největší hrozbou působení teroristických, kriminálních a ideologicky či nábožensky fanatických skupin, které budou rekrutovat členstvo z nejnižších sociálních vrstev Evropské unie, tedy z chudých imigrantů i etnicky domácích příslušníků *underclass*, a dále z globálně mobilních a dobře situovaných „agentů“ stále silnějších nestátních struktur, s různorodě namixovaným ekonomickým, kriminálním a ideologicko-náboženským charakterem.

Po roce 2010 se znatelně zvýší tempo rozvoje terorismu, což se projeví na intenzitě a četnosti útoků. Terorismus však stále nebude možné přirovnat k „epidemii“. V průměru bude ročně na území EU docházet ke 4-5 útokům typu „Londýn červenec 2005“, a zhruba stejný počet útoků takového či podobného rázu se bezpečnostním složkám podaří překazit. V USA bude tato balance horší. Cílem útoků se stanou i jaderné elektrárny v Německu či Francii. Radikálně se promění charakter hrozeb souvisejících s migrací lidí z afrického třetího světa; ta bude skutečně masová a provázena silnými nepokoji v nárazníkových zemích Evropy a kolem roku 2020 povede až k téměř naprostému chaosu ve státech severní Afriky. Ve druhé dekádě už je možné uvažovat o možnosti získání a ojedinělém použití ZHN při řešení jak mezistátního konfliktu (značná část „zlobivých“ nebo nedemokratických států dosáhne technologické úrovně umožňující výrobu a použití ZHN, včetně nosičů dalekého dosahu), tak při teroristickém aktu.

Současné hrozby jako je organizovaný zločin, šíření zbraní hromadného ničení a jejich propojování či výskyt nových rychle se šířících virů a nemocí, přírodní katastrofy zapříčiněné lidskou devastací životního prostředí, nebudou na ústupu, ale spíše na mírném vzestupu. Stálým zdrojem (byť možná s jistou tendencí k útlumu) bezpečnostních hrozeb budou lokální konflikty, např. mezi Izraelem a Svobodným státem Palestina, který vznikne před rokem 2015. Drobné konflikty se budou objevovat i na Kavkaze (cca v letech 2020-2030), vnitřní rozbroje na čas ovládnou Ukrajinu (cca 2015-2020). Dojde k lokálnímu jadernému konfliktu s možností eskalace v konfliktu mezi Pákistánem a Indií. Podobný lokální ozbrojený konflikt s možností

eskalace je možné očekávat v souvislosti s anexí Tchaj-wanu ČLR. Dojde k další atomizaci stávajících teroristických skupin, objeví se nové formy teroru a konsolidace a následující integrovaná protizápadní aktivita muslimských států

Ještě více se zdramatizuje situace v megapolích o desítkách milionů obyvatel, které budou ve druhém desetiletí dále růst především v zemích třetího a čtvrtého světa – zvláště v jiho-východní a jižní Asii, Jižní Americe a nově též v Africe. Vlády příslušných států nebudou mít k dispozici dostatečné prostředky na zvládnání organizovaného násilí, sociální a ekonomický rozvrat, ke kterému v těchto megaměstech dojde. Hlavní však je, že tato megaměsta přestanou být kontrolována i politicky a začne se prosazovat model naprosto anarchického uspořádání, kdy mezi sebou budou zápasit jednotlivé zkriminalizované ekonomicko-politické sítě a udržení prostředí pro přežití v nich zcela ovládnou mafie a klany. Začne osídlování teritorií s nižší lid-natostí, popř. nových, téměř neobývaných míst na zemi, jako je Kanada, Austrálie a Sibiř.

Výrazným zdrojem ohrožení se stane stav životního prostředí. Degradace některých ekosystémů dostoupí neúnosné míry, způsobí obrovské migrační vlny, budou se šířit pouště, ledovce tát nevídaným tempem, klima se bude znatelně měnit i v Evropě. Zároveň se ještě zvýší výskyt živelních pohrom a období extrémních výkyvů počasí. Negativní změny životního prostředí povedou k lokálním a regionálním tenzím, soutěžím o zdroje a ekonomické statky a budou přispívat k riziku otevřeného lokálního konfliktu.

Obdobným způsobem může působit stále tíživější sociální situace zejména v Evropě, která se bude potýkat s enormním demografickým propadem, neřízenou imigrací a vzrůstajícími nároky na sociální systémy. Nutnost řešit sociální a ekologické problémy rukou v ruce se zvyšujícími se nároky na disponibilní surovinové a ekonomické zdroje výrazně omezí pozici Evropské unie jako aktéra mezinárodní politiky. Evropská unie bude na straně jedné řešit hluboké vnitřní problémy, na straně druhé bude soutěžit a soupeřit se svými nynějšími spojenci o stále omezenější okruh zdrojů (fosilní paliva, mořské bohatství apod.).

Poslední hrozbou, kterou bych zvýraznil a u níž předpokládám velkou pravděpodobnost jejího vzniku, je pandemie v globálním nebo kontinentálním měřítku a její následky. Ať už se bude jednat o důsledky pandemie HIV v Africe a ve východní Evropě nebo o nové pandemie nebo epidemie, iniciované přirozeným vývojem (viz dnes tolik zdůrazňovaná ptačí chřipka), zavlečením v důsledku rozvoje turismu (vysoce infekční onemocnění typu Ebola, Marburg) nebo jako důsledek biologického teroristického útoku.

Evropa bude kromě globálních hrozeb vystavena i lokálním hrozbám. Pro Evropu bude důležitý další vývoj v Africe, kde zejména neúnosné sociální poměry, specifická kultura a korupce budou dlouho zdrojem různých potencionálních ohrožení (migrace, pronikání islámského radikalismu, pronikání kriminality a korupce) a neakceptovatelných humanitárních katastrof. Evropa se bude muset v daleko větším rozsahu účastnit eliminace tohoto stavu, a to i za horizont roku 2020. Vnitřní evropskou hrozbou i za rok 2010 zůstane Kosovo, nepodaří-li se eliminovat jeho vazby na mezinárodní kriminalitu a radikální islám.

Shrnutí: Pro Evropu jako největší potenciální riziko a v budoucnu i jako riziko, které má největší potenciál ve společnosti (zejména v těch jejích skupinách, které mají jiné socio-kulturně-náboženské zázemí) zakořenit, lze v horizontu let 2010 až 2030 identifikovat především ilegální migraci. Je otázkou, zda populačně slábnoucí Evropa bude schopna těmto tlakům odolávat, resp. vzdorovat v žádoucí míře (hrozí islámský radikalismus a extremismus u migrantů z islámských zemí; majetková, hospodářská, násilná trestná činnost, popř. distribuce drog u migrantů

z východu aj.). Vzhledem k „opožďenému“ vývoji v ČR (ve srovnání se západní Evropou, která náznačky masivnějších problémů řeší již dnes) to zatím není v následujících pěti letech u nás problém, reálným horizontem jsou roky 2020–2030. V horizontu 2010 už však lze očekávat další etablování ilegálních skupin migrantů, zejména z východní Evropy, jejich prorůstání do politiky a veřejného života, což posílí mezinárodní organizovaný zločin a vše, co se s ním pojí.

Rizikem se i v nejbližším čase jeví i změny v klimatických podmínkách, kdy se příroda chová nevypočitatelně, nestandardně (naposledy viz tornádo u břehů Portugalska, situace v Karibiku, jihu USA, v Číně atd.). Stejně tak možnost různých pandemií z Asie aj. Odtud vyplývá povinnost USA, Evropy aj. vyspělých zemí se v těchto záležitostech aktivně zapojovat již na území rozvojových zemí. Tedy hasit tato rizika na půdě jejich původu. Jako žádoucí je např. přinutit USA k podepsání kjótského protokolu.

Předpověď pro období do roku 2050

Začíná se projevovat nedostatek vody, surovin, zejména v zaostalejších zemích, velké humanitární akce velmocí, první africké státy mají jaderné zbraně.

Možných budoucích hrozeb lze ve vzdálenější perspektivě patrně vyhodnotit několik, např.:

1. *ekonomická úspěšnost Číny a v jejím důsledku rychlý technický a technologický rozvoj mohou vést ke změně jejich mezinárodně-politických ambicí a k přehodnocení hodnocení oblastí zájmů, což může mít vliv na možný tlak na mocenskou změnu existujících sfér vlivu a zájmu,*
2. *rozdílná natalita v různých částech světa, výrazně vyšší právě v ekonomicky slabších částech světa s nepříliš optimistickou perspektivou, než v částech úspěšných povede k ekonomicky motivovaná migrace se všemi negativními až potenciálně nebezpečnými dopady,*
3. *oteplování atmosféry s řetězcem fatálních důsledků: zvýšení hladiny světových moří, zmenšení plochy obyvatelné souše, změny charakteru klimatu, migrace [1] velkého počtu obyvatelstva, možné spory o životní prostor, energie, prostředky k obživě atd.,*
4. *pokles zásob tradičních zdrojů energie a důležitých vzácných surovin na kritickou úroveň povede ke sporům o tyto a nové zdroje,*
5. *možná vnitřní nestabilita a z ní vyplývající slabost EU, k níž může vést více důvodů, např.:*
 - *zájmy a ambice národních států v protikladu s ambicemi superstátu EU (bez základních funkcí státu dává EU smysl pouze jako společný hospodářský prostor), který nevzniká přirozenou cestou na základě široce akceptované společenské potřeby, nýbrž je vytvářen administrativně shora,*
 - *přílišné soustřeďování funkcí v centru a přílišná regulace, jež budou obecně vnímány a činěny odpovědnými za všechny nepříznivě vnímané společenské jevy, zejména za hospodářskou realitu a za rozdílnou životní úroveň, a v případě potřeby budou i určitými politickými silami prezentovány negativně jako hlavní příčina rozporů, jež ale v prostředí naprosto nevyvážené a nevyrovnané EU musejí vznikat zákonitě,*
 - *výrazná změna tradiční struktury společnosti zemí EU v důsledku migrace (přičemž motivace migrace nesehrává v tomto případě roli) s negativními dopady do soudržnosti společnosti a do obecně přijatelnosti principu solidarity. Přítomní minoritní skupiny přitom*

vykazují mnohem větší soudržnost a sounáležitost než majoritní společnost, vůči níž se bez rozpaků vymezují pod záminkou své údajné diskriminace. Podstatný je i fakt vysoké natality těchto minorit a její důsledky.

Jako katastrofickou, jak zní dotaz, nehodnotím, se současnou úrovní poznání a na základě současných projevů aktérů, žádnou z možných hrozeb.

I když v druhé polovině prvního půlstoletí prudce stoupá výroba energie z alternativních zdrojů, pro jejich nákladnost nebude zdaleka znamenat pokrytí poptávky. Novými velkými spotřebiteli energie se stanou Čína a Indie a jsou stále ve větší míře odkázány na její dovoz. Oba tyto státy, přes veškerá opatření řízené porodnosti, představují téměř polovinu světové populace a i navzdory emigraci stále rostou, a co více stávají se i největšími producenty. „Obchodní války“ mezi těmito novými členy na světovém kolbišti a starými (Evropa s Amerikou) jsou vážnými signály nových rizik a hrozeb tím více, že zásoby ropy a plynu na Středním východě jsou téměř vyčerpány. Navíc v této oblasti stále existuje silný vliv islámu i jeho fundamentalistické formy, a to jmenovitě v Íránu a Iráku, kde americký „vývoz demokracie“ v zásadě neuspěl. Zapojením EU na konci desetiletí obnovy a demokratizace země se v Iráku situace poněkud zlepšila, ale ani potom ústřední vláda neměla zemi pod kontrolou. Podobná situace byla ve 20. letech i v Afghánistánu. Evropa jako věrný spojenec USA nemůže proto čekat z této oblasti příliš vstřícnosti. Vzrostl a stále tudíž roste význam sibiřských zdrojů, smluvně využívaných Ruskem, Evropou a Amerikou, o něž stále důrazněji projevuje zájem Čína.

Tyto můžeme říci ekonomicky podložené tenze budou umocňovány tenzemi **existenčními**, konkrétně se projevujícími katastrofálním nedostatkem pitné vody v hustě zalidněných oblastech Středního východu, Číny, Afriky a Indie.

To je zarámováno do stále hrozivějšího scénáře přírodních katastrof způsobených činností lidí. Určitá (a možná jen zdánlivá) vyrovnanost mezi největšími aktéry enormně zvyšuje napětí a nebezpečí osudové srážky, ve které půjde o možnost řízení a regulace vývoje lidské společnosti v rámci udržitelného rozvoje nebo její sebezničení.

Ještě před rokem 2025 bude vrcholit nejistota s vývojem vojenského jaderného programu Íránu. Ukáže se, že z Íránu „uniká“ štěpný materiál na Arabský poloostrov do rukou teroristických organizací. Nátlak Rady bezpečnosti OSN podepřený zeměmi NATO a EU donutí Írán přerušit šíření radioaktivního materiálu a podřídit svůj jaderný program mezinárodnímu dohledu. Kolem roku 2035 propukne ropná krize drastičtějších rozměrů než v 70. letech minulého století. Po její zhruba pětileté konsolidaci se však k využívání ropných produktů jako energetického zdroje vrátí jen asi 40 % původních uživatelů. Pokud jde o průmyslovou výrobu, ropu jako surovinu či energetický zdroj, přestane ji využívat nečekaně obrovské množství subjektů, cca 20–40 %.

V oblasti subsaharské Afriky budou v letech 2030–2040 propukat vnitřní ozbrojené konflikty, což povede až k úplnému vyhladění některých států; likvidaci místních ekosystémů a obrovským hladomorům, které se budou šířit i do dalších oblastí Afriky. Válka o pitnou vodu zachvátí obrovskou část kontinentu. Katastroficky se bude vyvíjet i stav životního prostředí v jihovýchodní Asii.

Kolem roku 2035 může dojít ke krátké válce mezi EU a blokem islámských zemí, do níž se USA po počátečním váhání zapojí na straně EU. Po ukončení intenzivních bojů nastane

období dlouhé nestability a regionálních napětí v zemích na pomezí EU a islámského bloku, tedy ve východním Středomoří, kolem Černého moře a na Kavkaze.

V období až do roku 2050 lze očekávat i jiné drastické scénáře:

- ❑ Kolaps světové ekonomiky v důsledku energetické krize, ozbrojené konflikty na Blízkém a Středním východě.
- ❑ Světová supervelmoc Čína vyvolá lokální konflikt s Ruskem a obsadí část východní Sibíře.

2. V bipolárním období se velmocí soustřeďovaly na závody ve zbrojení a ověřovaly si svou připravenost v lokálních střetnutích (Korea, Vietnam, Afghánistán atd.). V následných dalších lokálních válkách se velmocí i jiné země angažovaly v souladu se svými zájmy. Podobně v boji proti terorismu, jehož vrcholem zatím bylo angažmá USA a jeho spojenců v Afghánistánu a zvláště v Iráku. Jaký vývoj reakcí na bezpečnostní hrozby a rizika v následujících obdobích očekáváte?

Předpověď 2010

I v následujících obdobích se množí co do periodicity a zvětšují co do rozsahu bezpečnostní hrozby přírodního charakteru (tsunami, záplavy, zemětřesení, sesuvy půdy atd.), ale lidstvo (kromě ekologického hnutí a vědeckého výzkumu) se těmto hrozbám v podstatě mnoho prakticky nevěnuje. Jednání jsou dlouhá, dohody nedosažitelné, viz kjótský protokol a další. Naráží se na silný odpor společností i států. Reakce a opatření se proto směrem k této bezpečnostní hrozbě nedostanou dále než k jednání, výzvam a proklamacím.

Možných budoucích hrozeb lze ve vzdálenější perspektivě patrně vyhodnotit několik, např.:

- ❑ *ekonomická úspěšnost Číny a v jejím důsledku rychlý technický a technologický rozvoj mohou vést ke změně jejích mezinárodněpolitických ambicí a k přehodnocení hodnocení oblastí zájmů => možný tlak na mocenskou změnu existujících sfér vlivu, resp. sfér zájmu,*
- ❑ *rozdílná natalita v různých částech světa, výrazně vyšší právě v ekonomicky slabších částech světa s nepříliš optimistickou perspektivou, než v částech úspěšných => ekonomicky motivovaná migrace se všemi negativními až potenciálně nebezpečnými dopady,*
- ❑ *oteplování atmosféry s řetězcem fatálních důsledků: zvýšení hladiny světových moří => zmenšení plochy obyvatelné souše => související výrazná změna charakteru klimatu => migrace velkého počtu obyvatelstva => možné spory o životní prostor, energie, prostředky k obživě atd.,*
- ❑ *pokles zásob tradičních zdrojů energie (vyčerpání) a důležitých vzácných surovin na kritickou úroveň => možné spory o tyto a nové zdroje,*
- ❑ *možná vnitřní nestabilita a z ní vyplývající slabost EU, k níž může vést více důvodů, např.:*
 - *zájmy a ambice národních států v protikladu s ambicemi superstátu EU (bez základních funkcí státu dává EU smysl pouze jako společný hospodářský prostor), který nevzniká přirozenou cestou na základě široce akceptované společenské potřeby, nýbrž je vytvářen administrativně „shora“,*
 - *přílišné soustřeďování funkcí v centru a přílišná regulace, jež budou obecně vnímány a čineny odpovědnými za všechny nepříznivě vnímané společenské jevy, zejména*

- za hospodářskou realitu a za rozdílnou životní úroveň, a v případě potřeby budou i určitými politickými silami prezentovány negativně jako hlavní příčina rozporů, jež ale v prostředí naprosto nevyvážené a nevyrovnané EU musejí vznikat zákonitě,*
- výrazná změna tradiční struktury společnosti zemí EU v důsledku migrace (přičemž motivace migrace nesehrává v tomto případě roli) s negativními dopady do soudržnosti společnosti a do obecné přijatelnosti principu solidarity. Přišedší minorita přitom vykazují mnohem větší soudržnost a sounáležitost než majoritní společnost, vůči níž se bez rozpaků vymezují pod záminkou své údajné diskriminace. Podstatný je i fakt vysoké natality těchto minorit a její důsledky.*

Poněkud většího úspěchu se dosahuje v tzv. ochraně přírody, což ovšem v zásadě neodvrátí ekologické bezpečnostní hrozby, nicméně např. boj za záchranu brazilského deštěného pralesa už může dosáhnout do této úrovně. Výsledek je však nejistý a v nedohlednu.

Velice konkrétní bezpečnostní hrozbou tohoto období je vyhocení situace činností teroristů. Jejich tvrdé a masové útoky hned na začátku století přesvědčily západní svět, že nejde o nějaké výstřelky extrémního nacionalismu či separatismu, ale o široce organizované hnutí s propracovanou ideologií, velkými finančními zdroji, dobře zásobené vojenským materiálem, a širokou podporou ve všech vrstvách obyvatel atd., jehož proklamovaným cílem je rozšíření jedině správné víry a zastavení šíření vlivu zkaženého Západu.

To přimělo civilizovaný svět brát tuto hrozbu nanejvýš vážně a přikročit k rázným a efektivním krokům jak se tomuto nebezpečí bránit a v dalším ho eliminovat.

V prvé dekádě se svět v odpověď na první velké útoky v podstatě spontánně sjednotil na odsouzení terorismu i jeho vůdců a dosáhl určité jednoty v organizované obraně. Ta zahrnovala zvýšenou mezinárodní spolupráci bezpečnostních a policejních složek, nasazení a cílené zaměření zpravodajských služeb, některá omezení svobod a práv obyvatel, kontrolu pohybu cizinců, selekci imigrantů, kontrolu finančních toků, kontrolu komunikačních prostředků a tak dále.

Evropští členové protiteroristické aliance zejména Francie a Německo však váhali s podporou americké snahy proti talibánskému Afghánistánu a Husajnovu Iráku, které ostentativně terorismus podporovaly, zakročit vojensky. USA tento krok podnikly samostatně. Výsledek se ukázal sporným.

Oba státy byly vojensky dobyty a obsazeny, ovšem v žádné z obou zemí se nepodařilo nastolit demokratické režimy, jak bylo cílem a bude to zřejmě trvat delší dobu. I když v obou zemích jsou vojenské a teroristické akce přívrženců minulých režimů stále ještě časté a co do rozsahu značné, je na druhé straně očividné, že obsazení tohoto prostoru znamenalo pro terorismus obrovskou ztrátu jak morální tak materiální. Bezpečnostní opatření po celém světě ztěžují šance teroristů, kterým zbývají již jen stále obtížnější cvičená a rekrutovaná sebevražedná komanda. Disperse již nebude výhodou a potřeba finančních zdrojů a útočných prostředků povede k sjednocování a centralizaci, čímž se zvyšuje možnost odhalení. Menší počet útoků bude kompenzován jejich rozsahem a krutostí vedoucí až k použití ZHN. To bude ovšem znamenat pokles podpory a polarizaci veřejného mínění a diferenciaci islámského světa. Vidina islámského chalífátu a vítězství v tomto „souboji civilizací“ se vytrácí. Únava z patové situace, nic neřešícího boje jsou dalšími faktory, které vylučují terorismus ve druhé dekádě jako formu boje o moc. Euroatlantický svět díky svým bezpečnostním opatřením neutralizuje a likviduje pátou kolonu islámských buněk ve svém prostoru, což znamená koncem 20. let definitivní vítězství globální aliance nad terorismem.

Určitým kladným výsledkem boje s terorismem jsou jistě odzkoušená bezpečnostní opatření (preventivní i aktivní), která jsou vhodná a použitelná i pro eliminaci dalších hrozeb, jako jsou živelná a hromadná migrace, organizovaný zločin, penetrace ZHN atd., způsobených lidským faktorem. Byla dále obnovena jednotata euroatlantické aliance a Francie i Německo se zapojily do aktivit na hospodářskou obnovu krizové oblasti.

Ještě ani ve **druhé dekádě** soustředěné úsilí západního světa nepřineslo do této oblasti pokrok a demokracii. Nové vlády nemohly nerespektovat náboženské citění, tradiční rodové a kmenové uspořádání a politický vliv náboženských vůdců. To spolu se sousedním Íránem, který se stal oporou islámu ve Střední Asii, bylo základem opětného nárůstu vlivu islámu v obou zemích a na celém Středním východě a středně asijském prostoru.

Bude to však umírněný islám i když nijak Západu nakloněný, ale přece jen „poučený“, že agresivní fundamentalismus a terorismus či případné ropné vydírání nebude západním světem tolerováno. Západní svět byl zase poučen, že islámský svět a jeho kultura je a zůstane odlišný, že nemůže být řízen západními vzory a silou a že je lépe ho ponechat svému vývoji.

Tento přístup byl nakonec nutným i přijatelným řešením situace, kdy jednotlivé evropské mocnosti se navzájem hlídaly, aby ani jedna nezískala v oblasti ubývajících světových zásob ropy rozhodující vliv. Nezpochybnitelný vliv USA začíná být testován rostoucím zájmem Číny a Indie.

Pro Západ budou hrozbou útoky proti informační a energetické infrastruktuře, neboli tzv. kritické infrastruktuře. Tento druh útoků si vyžádá obrovské finanční náklady na její ochranu. To se stane novým polem pro činnost ozbrojených sil v domácích podmínkách. Obecně poroste význam detekce hrozeb, a to na úkor jejich zvládnutí silou. Nástrojem se stanou především technologické metody detekce, vyhodnocování a reakce.

USA budou v nejbližších několika desítkách let hrát dominantní úlohu v mezinárodních vztazích. Ekonomický, ale především technologický a vojenský náskok USA před ostatními případnými aktéry na mezinárodním poli je tak veliký (a stále se zvětšující – viz např. výdaje na obranu a bezpečnost v USA v porovnání se světem a stupeň technologické inovace), že umožní být USA vojensky první mocností, i když podíl USA na ekonomickém výkonu v globálním měřítku se bude zřejmě i nadále snižovat. USA budou pokračovat v politice aktivního (i ozbrojeného) zasahování v globálním měřítku, budou se však snažit více zainteresovat regionální spojence (EU, resp. evropská část NATO, jednotliví velcí asijsí spojenci, ANZUS aj.) a přenést na ně část nákladů, stejně jako jim přenechávat řešení nevojenských hrozeb a postkonfliktní asistenci. Trvání tohoto modelu není otázkou deseti let, ale několika desítek let. Možná dojde k větší autonomii a převzetí odpovědnosti za regionální bezpečnost regionálními uskupeními (např. EU, ASEAN aj.) nebo regionálními mocnostmi, avšak princip fungování tohoto uspořádání se zásadně nezmění. USA zůstanou rozhodujícím faktorem.

Postavení USA v podobě, které zaujímá dnes, je neudržitelné. V novém volebním období dojde k umírnění někdy až extrémního vystupování USA ve světě. Reálné i v pětiletém horizontu naopak je posilování postavení takových států a uskupení jako je Rusko, Čína, EU. A to právě na úkor USA. Zasahovat do záležitostí cizích suverénních států je legitimní pro širší fórum než je jediný stát, byť supervelmoc.

Vhodnou reakci na hrozby a rizika je včasná, resp. „předčasná“, tj. preventivní reakce přímo na místě, odkud hrozí její eskalace. Protiváhou mocenských tlaků USA by měla být především Evropa, která má podobné dispozice jako USA.

Jako nástroje boje proti bezpečnostním hrozbám se nejvíce ukazují podpora méně militantní opozice v problémových zemích, výrazné zpřísnění imigrační politiky a legislativy, nahrazení vojenské přítomnosti posílením informačních prostředků a systematickou analýzou získaných informací, demonstrace odhodlání k použití síly k selektivním úderům, vytváření „sanitárního kordonu“ kolem problémových zemí a přísná kontrola dovozu.

Nechybí názor, že terorismus, jmenovitě islámský terorismus, je v současnosti všeobecně interpretován jako univerzální hrozba. To není v souladu s realitou. Islámský terorismus je součástí ozbrojeného násilí a má politické cíle vůči konkrétnímu protivníkovi. Není však válkou a nejde proti němu vést univerzálně válku. Teze: „válka s terorismem“ je proto problematická. Existuje navíc celá řada dalších hrozeb s diferencovaným působením, jako jsou sociální rozvrat a revoluce, extremismus, separatismus atd.

Předpověď 2020

Vznikají velmi dočasné, krátkodobé koalice i mezi bývalými soupeři. Nejstabilnější vojensko-politickou organizací je stále NATO, EU hraje podružnou úlohu. Zasazení spojeneckých sil v zemích třetího světa.

Ve střednědobém horizontu zůstane v platnosti strategie preventivního řešení hlavních bezpečnostních hrozeb. Bude však pokračovat rozdílný přístup v uplatňování základních preventivních opatření, jak to vyplývá z bezpečnostních strategií USA a EU. Zkušenosti ze současného nasazení v Iráku a tlak veřejnosti však přibrzdí řešení problémů prioritně vojenskými akcemi. Dojde-li k dalšímu uplatnění preventivní strategie, bude příslušná operace plánována komplexněji, jako souhrn jak vojenských, tak civilních opatření, která na sebe budou navazovat.

V tomto období lze předpokládat sílící tlak dalších subjektů, které budou své zájmy posilovat v širším geopolitickém měřítku, ale v rámci svého makroregionu. Lze také očekávat nové hrozby, vzniklé jako důsledky rozsáhlých a nevratných lidských zásahů (průmyslových, ekonomických) do přírody a jejích reakcí (zhroucení životních podmínek velkých skupin lidí na rozsáhlých teritoriích). Hrozí konflikty vzniklé z nedostatečné společensko-kulturní adaptability lidí pod tlakem neevropských kultur a způsobů života, v případě krachu ambiciózního projektu evropské integrace (EU). Nebezpečím jsou i možné pandemie.

Zatímco USA ve své vůdčí světové roli znovu přistoupí na ideu důsledného multilateralismu, byť nadále s prvkem tvorby „koalic ochotných“, prostor EU se začne radikálně chránit před nezvladatelným přílivem uprchlíků z nejchudších oblastí Afriky a Asie. Technologická vyspělost integrovaného „bezpečnostního pláště“ v prostoru vyspělých zemí severní polokoule a vybraných států na jižní polokouli bude zabráňovat větším projevům terorismu či organizovaného násilí, nedokáže ale zabránit pronikání uvedených teroristicko-kriminálně-ekonomicko-ideologických sítí do chráněného prostoru.

Kolem roku 2020 budou na velmi vysokém stupni kvality dobudovány a připraveny společné evropské síly rychlé reakce. V období let 2025–2045 budou tyto síly takřka permanentně rotovat v nasazení v oblasti Středozemního moře, především kvůli zklidňování bouřlivé situace vyvolávané migrací. Po roce 2030 budou v západních zemích pomocí čipu monitorování potenciálně nebezpeční lidé – rezidenti i návštěvníci. EU zahájí program s cílem označit čipem své obyvatele podezřelé ze spojení s terorismem (i veškeré lidi s jakoukoli kriminální minulostí) i veškeré návštěvníky z rizikových zemí (kdo odmítne čip, nebude vpuštěn).

V reakci na teroristický útok v jednom ze států EU provede NATO podle článku 5 operaci – blokádu a částečnou invazi do jednoho z islamistických států, základny strůjců útoku. Další vývoj reakcí na hrozby půjde spíše směrem konkrétních úmluv a společného pevného diplomatického postupu koalic hlavních světových aktérů především v ochraně životního prostředí a využívání energetických zdrojů (koalice nebudou mít vždy stejné složení). Čelit hrozbám představovaným masovou migrací se nebude dařit, naprostá většina opatření bude jen reaktivní, navíc velmi pasivní.

Jako nástroje proti bezpečnostním hrozbám bude využívána integrace datových systémů, preventivní selektivní úderů novými technologiemi, pokrytí prostoru účinnými obrannými systémy a zpevnění „sanitárních kordonů“ i možné pandemie. Obnoví se účinné mezinárodní mechanismy na ochranu životních zájmů celého lidstva a planety, podaří se zastavit kácení deštných lesů, zpřísní se normy na ochranu světových oceánů a ozónové vrstvy.

Skupině vyspělých zemí vedených EU, Kanadou a Japonskem se podaří institucionalizovat projekt rozsáhlé bezpečnostní a rozvojové pomoci pro okruh velmi chudých, ale stabilizovaných států Afriky, střední a jižní Asie. Ve většině evropských zemí budou realizována opatření, která budou stabilizovat domácí bezpečnostní prostředí. Omezení migrace do mateřských zemí, eliminace spolupráce mezi nositeli ohrožení a potencionálními sympatizanty z řad vlastního obyvatelstva, vyhoštění aktivních sympatizantů apod. V některých státech bude tlak na systémové omezení některých osobních svobod, které lze zneužívat při realizaci bezpečnostních hrozeb.

V ČR a EU se rozvine integrovaný systém bezpečnostní prevence, včasného varování a reakce. Bude fungovat na státní, regionální, obecní a vnitroorganizační úrovni, pokusy se budou provádět s aplikací (ve formě softwaru a miniaturního přístrojového vybavení) na pro jednotlivce. Bude to drahé a vzhledem ke stále relativně bezpečnému prostředí v našich zeměpisných šířkách o to nebude příliš velký zájem.

Předpověď do roku 2050

I když v této době je již velká část energie kryta z obnovitelných a jiných zdrojů, jsou ještě málo efektivní, a zejména příliš drahé. Tudíž stále ještě existuje silná závislost a následně poptávka po zdrojích tradičních jako ropa, uhlí a plyn, kterých je ale stále méně. Malé státy vlastníci zdroje jako Irák, Nigérie, Saúdská Arábie, Venezuela atd. již dávno pochopily, že vlastnictví těchto zdrojů si mohou zachovat jedině ve spojení se silným partnerem. Podobně je tomu i se spotřebiteli. Malé státy se spolčují v silné celky, které jediné mají šanci, se na dělení zásob ropy podílet (viz Evropa). Eliminovat katastrofální formu možných srážek se může podařit jedině proto, že tyto zdroje využívá hlavně část světa relativně vyspělá kulturně i technicky, hlavně euroatlantická část.

Horší situace nastane v řešení nedostatku pitné vody, což je oblast Středního východu, střední Asie a severní Afriky, tedy oblasti přelidněné, zaostalé, kde ještě nedávno byly nacionální spory řešeny válkou a lze očekávat, že případné další, tj. i o tu vodu, budou řešeny stejně. Je nebezpečí, že tam vzniklé spory mohou narušit i křehkou stabilitu dohody o energetických zdrojích a do sporů budou zataženy i země vyspělé. A to tím více a hůře, že tento boj se bude odehrávat na pozadí hrozby existenční, protože ekologická katastrofa způsobena oteplováním (i vodíkové motory oteplují ovzduší), tání ledovců, ničení deštných pralesů atd., vyhrocuje otázku přežití člověka ad absurdum.

V první dekádě 21. století již existovala představa o všech uváděných hrozbách a již v minulém století byly připravena a realizována opatření, pokud by se nebezpečí stalo skutečně

závažné. To se týkalo zejména možnosti neřízené a masové migrace a některých oblastí organizovaného zločinu, které byly zvládnutelné a v péči pořádkových služeb a policie. K jejich lepšímu a včasnému zvládnutí už byla nutná mezinárodní spolupráce, dohody a organizace.

Svým útokem na USA v New Yorku se však jasně nominovali na pozici hlavního aktéra bezpečnostní hrozby teroristé. Terorismus jako forma boje je a byla známá i v minulosti. Ještě nikdy však nedosáhla takového stupně mohutnosti, organizovanosti a sofistikovanosti jako na začátku tohoto století. Bohužel i krutosti, počtu obětí a účelového výběru cílů.

Ukázalo se nezbytným proti aktérům takového nebezpečí důrazně vystoupit. Bohužel ani v takovéto vypjaté situaci nebylo dosaženo žádoucí jednoty jakou formu toto vystoupení má mít a kdy ho realizovat. Ukázala se obdobná situace jako v Balkánské krizi na konci minulého století. Silové a okamžité vojenské řešení prosazovaly Spojené státy, a také ho bez ohledu na liknavost a výhrady ostatních spojenců v NATO a OSN v Afghánistánu realizovaly. Brzy následovala invaze do Iráku, kde výhrady spojenců byly ještě větší a argumentace USA ještě slabší. I když se ani potom spojení Husajna s teroristy neprokázalo, je faktem že teroristé ztratili sice své základny a výcvikové prostory v Afghánistánu a zřejmou finanční pomoc Iráku, ale neztratili morální podporu a rekrutační možnosti mezi místními odpůrci „americké okupace“.

V druhé polovině první dekády je oblast Středního východu přes soustavnou snahu USA i evropských zemí (Německo a Francie), které se v této době již přidali k programu hospodářské obnovy Iráku a Afghánistánu stále ještě výbušná.

Stupňování teroristických aktivit **v druhé dekádě**, a zejména americkému řešení nakloněná stanoviska silných států jako Ruska (má s terorismem své problémy) Japonska a nových velmocí Číny, Indie a zbývajících proamericky smýšlejících vládních garnitur arabských a islámských států, které se rovněž cítí fundamentalismem ohroženy, si vynucuje koordinovaný postup protiteroristické aliance směřující ke konečnému zúčtování.

V tomto finálním boji teroristé vrhají do boje všechny prostředky včetně ZHN a není ušetřena žádná země včetně ČR. Civilizovaný svět použije všech prostředků od drastického omezení svobod a práv občanů, po diferenciaci a selekci ras a národností, po nasazení armády a obsazování kritických území. Nepoužije však ani v odvetě ZHN. Jejich použití teroristy je spontánně odsouzeno, což zásadně přispělo k likvidaci teroristického hnutí na celém světě včetně ohnisek na Středním východě.

Západní svět se poučil, že „vývoz demokracie“ do této oblasti světa je nereálný a někdy až kontraproduktivní, právě tak prodlužovaná „okupace“, a že ani nelze kalkulovat s radikální změnou náboženských a rodových a kmenových tradic a že je nutno počítat s pomalým a letitým kulturním vývojem.

Nicméně se potvrdilo, že použití vojenského prostředku, a to rozhodným a masovým nasazením, má v této oblasti své opodstatnění a je nutno ho mít vždy v záloze. Ve vypjatých dobách je síla někdy to jediné, co může přinést a přináší výsledek. Tak tomu bylo v této oblasti odedávna a v krizi nelze experimentovat s jinými postupy, i když možná v jiné kultuře možnými a použitelnými.

Ve třetí dekádě a dále je svět zužován stále se zvětšujícím nedostatkem zejména energetických zdrojů. Alternativní zdroje jsou široce rozvíjeny už i někdy používány (motory na vodík), ale stále nejsou odpovídajícím řešením. Svou úlohu hraje i to, že vývoj a výzkum v této oblasti naprosto ovládají kruhy ovládající využívání současných zdrojů, a tudíž nemají přílišný zájem uvést nové zdroje na trh, jsou zatím příliš nákladné. Na světové kolbiště vstu-

pují nové dravé mocnosti, což vytváří a podporuje snahy po podílnictví na zdrojích, případně jejich novém rozdělení.

Zatím ve 30. a 40. letech snad jako reziduum protiteroristické aliance se problém zdrojů jakž takž daří řešit dohodami, nástupem nových hráčů a při jejich síle, narůstá napětí a riziko, že situace se bude řešit silově, stoupá. Uzavírají se nové aliance a dohody s důrazem na jejich vojenský význam. Ožívuje se NATO a vojenská politika EU, přimyká se Rusko, kde excentrické snahy východní Sibiře zatlačila čínská hrozba. Obnovuje se léta tlumená zášť třetího světa vůči euroatlantické „nadvládě“ a toto dělení světa může být smutnou předzvěstí, že sice jindy a jinak, ale přece jen přichází doba „střetu civilizací“.

Svět samozřejmě bude v celém půlstoletí využívat i prostředky nevojenské. Jejich význam oproti dnešku a jejich účinnost určitě vzroste. Jde o diplomacii, působení vzdělávacích institucí a programů, působení mezinárodních institucí, ať již státních či nestátních a dobrovolných, řízená migrace, programy výměny studentů apod., mezinárodní programy zaměřené na vědu a technický rozvoj atd.

Je také nepochybné, že svět ke konci půlstoletí bude s to si lépe realizovat následky vojenského střetu (v té době bude „atomový klub“ značně rozšířen a nemusí to být jen výsledek penetrace ZHN) a vidina apokalypsy může mnohemu zabránit, bude záležet na nových zdrojích a těch, kteří je budou ovládat.

Existuje racionální důvod vystříhat se takovému vystupňování napětí a nepřipustit i nechtěné spuštění konfliktu. Jak je ale z dějin známo, běh světa se neřídí rozumem a je dost důvodů si nemyslet, že tomu za 30 či 40 let bude jinak.

V dlouhodobém horizontu se prosadí komplexní přístup k preventivnímu řešení bezpečnostních hrozeb. V Evropě se prosadí společná zahraniční a bezpečnostní politika, což povede k postupné integraci národních bezpečnostních systémů, a to i za cenu, že k tomu dojde postupně a po etapách. Rozsah reakcí bude úměrný vývoji globálního bezpečnostního prostředí. Dojde k posilování integračních tendencí mezi Evropou, USA, Ruskem, dotvoření koordinovaného obranného systému a k vytváření korektních vztahů s mocenskými uskupeními kolem Indie.

Pokračování

Poznámka:

- [1] Struktura emigrantů z hlediska společensko-sociálních charakteristik bude ale v tomto případě zcela odlišná od struktury emigrantů směřujících z bývalého východního bloku na demokratický západ. Zatímco tehdy se emigranti rekrutovali ze vzdělanějších vrstev společnosti a v převážné většině v podstatě „zvyšovali úroveň přijímající společnosti“ díky své kulturní úrovni, vzdělání, profesní přípravě a schopnostem realizovat se v prostředí do něhož přicházeli (přičemž výjimky příslovečně pouze potvrzují pravidlo) v tomto případě tomu bude naopak.

Vývoj a perspektiva výuky managementu na Univerzitě obrany

Autoři následujícího příspěvku jsou dlouholetými vysokoškolskými pedagogy, kteří mají zkušenosti ve velitelské i štábní praxi na různých stupních velení. Dlouhodobě se zabývají tematikou managementu, jeho aplikací do vojenské praxe a informačními a automatizovanými systémy velení a řízení. Proto se i jejich článek věnuje výuce managementu při přípravě vojenského profesionála, vývoji a současnému stavu výuky managementu na Univerzitě obrany v Brně, včetně nástinu možných perspektiv výuky při přípravě nové akreditace.

1. Úvod

Budeme-li přemýšlet o vzdělávání v armádě musíme si klást otázky týkající se poslání armády obecně i konkrétně, jejích funkcí, jejích úkolů, v jakém možném prostředí bude úkoly plnit – zda na území státu či mimo jeho území. Zda úkoly budou směřovat zejména ve prospěch státu či ve prospěch Aliance. Armáda se možná stane ještě důležitějším faktorem ekonomiky ve smyslu donucování a odstrašování.

Dále musíme přemýšlet o vztahu potřebných a možných zdrojů pro armádu. Nejdůležitějším zdrojem jsou lidé, ti vytvářejí a využívají všechny zdroje, tedy i sebe sama.

Manažeři – velitelé – budou řídit kolektivy složené s profesionály s různým, určitě rozdílným vzděláním. Také motivace lidí ke službě v ozbrojených silách bude více směřovat do oblasti materiální. Méně se projeví prvky uvědomění, vlastenectví, hrdosti na příslušnost k ozbrojeným složkám a podobně. Vojáci stále více budou chápat své postavení jako zaměstnanecké, se všemi důsledky z tohoto postoje vyplývajícími.

Před vojáky vyvstaly a vyvstanou i nové úkoly. Na základě nově přijaté koncepce NATO budou muset působit i mimo svoji vlast, v novém a neznámém prostředí, mezi novými lidmi, kteří vyznávají jiné hodnoty a mají jiné životní zvyky, často působícím jednotkám nepocho-pitelné.

Dalšími úkoly jsou ty, které dnes ještě není možné předvídat. To bude vyžadovat mnohem větší šíři i hloubku kvalifikace. Proto budou vojáci muset být mnohem vzdělanější, vycvičenější, psychicky odolnější, a především vysoce pružně přizpůsobiví změnám.

Z výčtu uvedených úkolů se ukazuje, že potřebujeme lidi, kteří jsou mimo jiné nakloněni pokroku, změnám, činnorodé aktivitě, všímají si novinek a dovedou je ve své praxi využívat, jsou spolehliví (tedy samostatní, a ne nekriticky loajální), mají radost či uspokojení z práce a jsou družní, dovedou pracovat v týmu, komunikují, pozitivně působí na své okolí, mají smysl pro kolektiv. Činnosti v armádě jsou především kolektivní záležitostí – životy jedněch závisí na jednání druhých. Vedoucí pracovníci (velitelé, náčelníci) ne vždy toto ve své praxi respektují. Vždyť intelektuální kapitál je nejcennějším zdrojem. Historie uplatňování našich lidí ve světě je toho důkazem. Mezinárodní srovnávací vzdělanostní testy také leccos napovídají.

Vzdělávání vojenských profesionálů je neustále diskutováno, dochází ke změnám v systému i obsahu, ke změnám v požadavcích na vzdělání na jednotlivé funkce a pozice. Jsou prezentovány názory, že tak vysoké vzdělání, jako dříve, lidé dnes v armádě nepotřebují,

že je nutno především posílit kádr poddůstojníků. To znamená, že je potřeba obrátit pyramidu hodnotných sborů. Je také konstatováno, že vojenské školy nepřipravují hotové lidi pro praxi u vojsk atp. Navrhují se různé koncepce, vojenské školství prochází reorganizací, kombinuje se univerzitní vzdělání se striktní rezortní přípravou. Tato problematika je dost složitá a obsáhlá, proto jen několik poznámek.

Náš stát už v dobách první republiky neměl tradici silného poddůstojnického či praporčického sboru. Příčin je více, ale asi nejsilnější je zřejmě jiná místní mentalita, která by možná mohla být kompenzována silným sociálním zabezpečením, pokud na něj budeme mít. Dalším faktorem je touha našich lidí po akreditovaném vzdělání [5].

Proto mladí lidé spíše touží po vysokoškolském vzdělání a odpovídá to i celosvětovému trendu [viz 6, 7, 8]. Vyšší pozornost je třeba věnovat univerzalitě a šíři vzdělání, a také výchovné stránce. Lépe musíme studenty učit, jak získané poznatky, jakými metodami využívat. To se však také týká praktického života vojsk, aby vytvářel lepší podmínky pro uplatňování potenciálu lidí. Pozornost je třeba také věnovat formám, metodám a způsobům dalšího vzdělávání u vojsk – řízení znalostí. Zde by mělo jít o vhodnou kombinaci individuálního, kolektivního, dlouhodobého a krátkodobého vzdělávání s využitím moderních (doufejme, že ne jen módních) metod a prostředků. To se však musí dít v prostředí racionálních změn a nikoliv neuvážené permanentní reorganizace a redislokace, systemizace nebo dokonce revidence.

Je vhodné abychom věděli, jak to dělají jinde v armádách, kriticky hodnotili klady a nedostatky a využívali poznatků. Není však na místě jejich neodpovídající přejímání – kde je jistota, že oni to dělají dobře a my ne – vše má své příčiny a souvislosti.

2. Vývoj výuky managementu na VVŠ PV ve Vyškově

Na počátku devadesátých let minulého století, při prvních úvahách o reorganizaci vojenského školství, se začalo uvažovat o změnách programu studia, odklon od ryze vojenské přípravy vojenského profesionála, na přípravu, která umožní i uznané uplatnění v civilním sektoru po ukončení závazku k armádě. Zde proběhly již první úvahy o tom, že vojenské povolání nemusí být celoživotní a začalo se mluvit o závazku na dobu určitou. Na základě těchto požadavků se začal vypracovávat projekt učebních programů, kde hlavní linii měly tvořit předměty *teorie řízení a velení (managementu)* v oblasti všeobecného vzdělávání a další oblast měly tvořit předměty tzv. profesního vzdělávání.

Takovou učební dokumentaci se z větší části podařilo zavést do praxe. Při zavádění se ukázaly lokální zájmy některých kateder, které se bránily podřídit obsahy svých předmětů potřebám nosných předmětů, protože by musely opustit náplně svých zaběhaných předmětů. Obsahy některých předmětů se začaly třístit na zaměření jen pro velitelský směr a zaměření pro ekonomické směry. Postihlo to zejména předměty informatiku, informační systémy, operační analýzu (výzkum) apod. Přesto ale základním curiculárním předmětem zůstala *teorie řízení (management)*.

Při další reorganizaci školství se přešlo na studijní program ekonomika a management, s tím, že jeden studijní obor je vojenský management. Protože fakulta ekonomiky obrany státu měla akreditovaný studijní program ekonomika a management, bylo rozhodnuto jen o rozšíření akreditace o studijní obor **vojenský management**. Tímto zůstal rozsah curiculárních ekonomických předmětů nezměněn, ale byl omezen rozsah předmětů se zaměřením na management.

3. Současný stav výuky managementu na UO

V současné době je rozsah předmětu **management**, co se týče počtu hodin, omezen. Výuka managementu zahrnuje celý komplex dalších předmětů, které vytvářejí příslušné znalosti a dovednosti potřebné pro budoucí řídicí pracovníky. V bakalářském studiu jsou curriculárními předměty management, ekonomika (makroekonomie i mikroekonomie), informatika, operační výzkum, které tvoří nosnou linii, a pak další předměty, které jsou vlastně podpůrné, což je aplikovaná matematika, sociologie a psychologie řízení, řízení lidských zdrojů a právo. Všechny tyto předměty patří mezi předměty teoretického základu a musí na sebe logicky navazovat buď jako celky, nebo v tematických blocích. Dále do skupiny těchto předmětů patří předměty skupiny aplikovaného základu, což jsou vojenský management, teorie řízení vojenských operací, štábní služba a další.

Ne vždy se podařilo, aby byla zachována logická návaznost. Důvodem je předimenzovaný počet hodin modulové části studijních oborů ve prospěch předmětů vojenské odbornosti, které ne vždy korespondují s požadavky na univerzitní předměty, a navíc se zdvojují s předměty vyučovaných na VA Vyškov v rámci praktické přípravy našich studentů.

Taktéž obsah některých předmětů neodpovídá zcela názvu předmětu. Příkladem je *vojenský management*. Místo toho, aby obsahoval aplikaci obecného managementu do podmínek armády, je naplňován metodikou výcviku jednotek v taktické přípravě.

Jednou z důležitých součástí výuky managementu je příprava studentů – vojenských profesionálů – v oblasti využití informací v řídicí činnosti. Tyto znalosti získají v předmětu *komunikační a informační systémy (KIS)*.

Jde o oblast zdánlivě nesouvisející s manažerským vzděláním. Ale vývoj efektivního využití sil a prostředků v současném a především budoucím ozbrojeném střetu jednoznačně ukazuje, že úspěšný profesionální manager je pouze ten, který dokáže využít všech možností pro získání převahy v oblasti poznávací, informační i fyzické.

V předmětu KIS studenti získávají znalosti o budoucím i současném stavu informačních systémů, jejich softwarové bázi i jednotlivých operačně taktických úlohách v rámci tvorby automatizovaných podsystemů řešených ve prospěch jednotlivých složek ozbrojených sil. Neodmyslitelnou součástí je i seznámení s komunikačním systémem jednotlivých stupňů velení a také s konkrétními prostředky přenosu informací, zejména v polním systému velení.

Osobnost manažera také dotváří poznatky z oblasti modelování. Uvědomění si funkce a možností zkoumání vztahů a procesů na modelu – virtuální realitě – zvyšuje schopnosti a praktické uplatnění manažera v praxi. Modelování je schopno rozvinout teoretické myšlení i praktický přístup k řešení problémů v praxi.

V magisterském stupni studia je obdobné složení předmětů jako v bakalářském studiu, samozřejmě s jiným obsahem a navíc přibývá předmět manažerské rozhodování, hodnotové řízení a rozhodování a profesní etika a společenský protokol.

V doktorském studijním programu ve vědním oboru vojenský management tvoří základ předmět management se zaměřením na nejnovější moderní proudy v managementu, k nim příslušných moderních metod řízení a jejich aplikací na podmínky armády.

4. Možné perspektivy ve výuce managementu

Proto do budoucna, při rozvahách pro novou akreditaci, hledáme takové složení předmětů, které zabezpečí všeobecné curriculum jak pro ryze ekonomické zaměření, tak i pro

obor vojenský management. Podle našich názorů je potřebné všeobecné curriculum zaměřit na základní kurz makroekonomie a mikroekonomie v paritě s předměty všeobecného managementu, informatiky, aplikované matematiky a práva.

V současné době, v době přípravy na novou akreditaci, se provádí přehodnocení složení učební dokumentace a obsahu jednotlivých předmětů. Počítá se s posílením předmětů teoretického základu v oblasti managementu.

Jsou připraveny návrhy nových předmětů: **modelování a simulace bojové činnosti, teorie a praxe managementu a systémy na podporu rozhodování.**

Cílem prvního je získat základní přehled o metodách modelování boje, možnostech trenážerových a simulačních technologií. Rozdělení a charakteristika modelů boje, základní matematické modely boje a možnosti jejich využití.

Předmět **teorie a praxe managementu**, který úzce navazuje na předmět management, je směřován na rozšíření základních znalostí manažerských témat jako je management změn, time management, procesní a strategický management, globalizace.

Cílem předmětu **systémy na podporu rozhodování** je rozvíjet základní činnost manažera, tj. rozhodování s využitím vybraných nástrojů a metod manažerského rozhodování. Osvojení si systému pro rozhodování a jeho aspektů uvnitř organizace. Systémy podporující rozhodovací procesy, expertní systémy a jejich využití při podpoře rozhodování.

Uvědomujeme si, že bakalářské vzdělání vojenských profesionálů je pro nižší stupně velitelů, a proto je zbytečné, aby získávali vědomosti pro ekonomické řízení podniků. Toto snad může připadat v úvahu až na magisterském stupni. Jsme pro to, aby v odborném curricula posílily předměty zaměřené na vojenský management, což podle nás znamená aplikovat všeobecné zásady a principy managementu na vojenské podmínky a také se odstranila duplicita předmětů modulových a oborového curricula.

Přiměřeně k tomu pak je nutné uzpůsobit složení předmětů magisterského studia, kde se zaměřit již na management vyššího stupně a s tím spojené i potřebné znalosti z ryze ekonomických předmětů. Nejlépe bude vytvořit seznam předmětů, určit jejich obsah, vytvořit síťový graf návaznosti jednotlivých předmětů a na základě toho vypracovat učební dokumentaci. Možnou variantu naplnění studijního oboru *vojenský management* ukazuje **příloha**. V tomto schématu jsou zvýrazněny předměty nově navrhované a normálním písmem jsou napsány předměty, které podle nás mohou mít snížený počet hodin, protože jejich náplň je pro velitele manažera jen informativní.

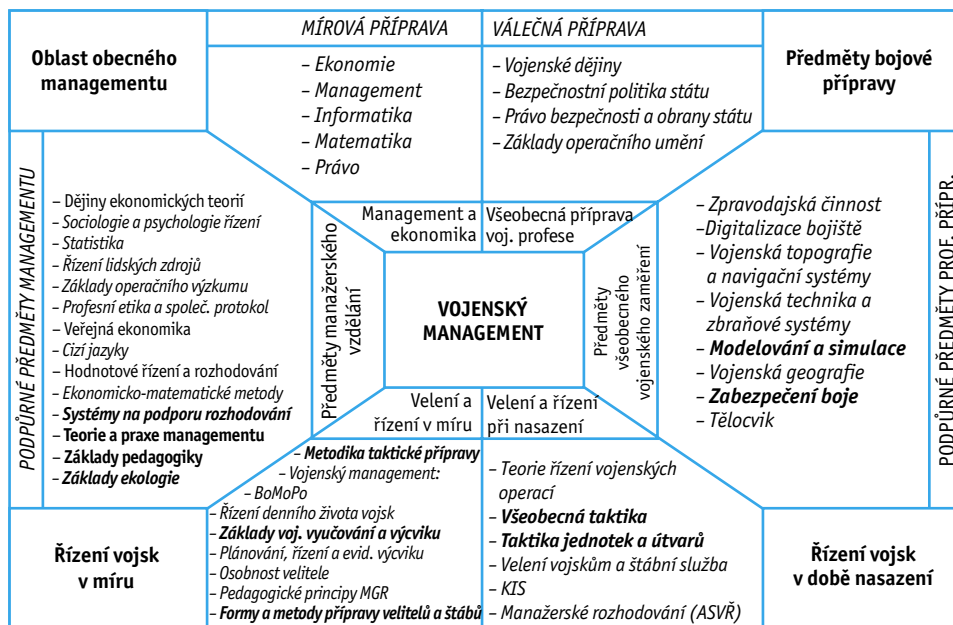
5. Závěr

Je potřeba vytvořit unikátní prostředí jak v univerzitním vzdělávacím systému, kde budoucí profesionálové dostanou hluboké teoretické, ale i praktické znalosti potřebné pro výkon jejich funkcí, tak i při výcviku aplikačních kurzů vysokoškolských studentů na Vojenské akademii, kde by měly být využity zkušenosti z praktického výcviku jiných armád.

Celé studium, včetně praktické přípravy, musí být koncipováno tak, aby vychovávalo budoucí profesionály k odpovědnosti, integritě, sebeobětování, zdravé sebedůvěře a respektu k ostatním.

Literatura:

- [1] Základní učební dokumentace. Vyškov: VVŠ PV 1992.
- [2] Základní učební dokumentace. Vyškov: VVŠ PV 2002.
- [3] BĚLOHLÁVEK, F.- KOŠTAN, P.- ŠULEŘ, O. *Management*. Olomouc: Rubico, 2001. ISBN 80-85839-45-8.
- [4] CRAINER, S. *Moderní management, základní myšlenkové směry*. Praha: Management press, 2000. ISBN 80-7261-019-8.
- [5] NOVÁK, J. *Některé faktory ovlivňující vzdělávání*. Vyškov: VVŠ PV 2004.
- [6] VÁGNER, I. *Management z pohledu všeobecného a celostního*. Brno – Kraví Hora: Vydavatelství MU, 2000. ISBN 80-210-2459-3.
- [7] http://www.msmt.cz/_DOMEK/default.asp?ARI=103565&CAI=38.
- [8] [http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/t/7E002FD079/\\$File/tab22.xls](http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/t/7E002FD079/$File/tab22.xls).
- [9] [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/t/cr_a_svet/\\$File/10_cr_svet.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/t/cr_a_svet/$File/10_cr_svet.pdf).

Použité zkratky:

ASVŘ - automatizovaný systém velení a řízení

BoMoPo - bojová mobilizační pohotovost

KIS - komunikační a informační systémy

MGR - magisterský stupeň studia

Již řadu let se o využívání simulátorů v naší armádě často hovoří. První fáze teoretické diskuze byla ukončena v roce 1998 vydáním „Koncepte zavádění simulační a trenažérové techniky do AČR.“ (Koncepte). Dále odborná diskuze pokračovala tím, jak co nejlépe simulační technologie začlenit a využívat v procesu přípravy velitelů, štábů a jednotek. Na mnoha konferencích se o tomto problému jednalo a byla publikována celá řada prací, ve kterých byla uvedena spousta užitečných doporučení.

V průběhu období od vydání Koncepte do letošního roku (2005) byla v souladu s Konceptí vybudována a zahájila činnost dvě simulační střediska pro přípravu mechanizovaných a tankových odborností AČR. Jedno středisko je v Brně a druhé ve Vyškově. V obou střediscích již byla provedena celá řada cvičení, která přispěla k lepší připravenosti velitelů, štábů i jednotek v oblasti taktické přípravy. Tato skutečnost také znamená, že pro formulování určitých dílčích závěrů a doporučení k dalšímu využívání simulací již nejsme odkázáni pouze na informace z literatury a praxe v zahraničí, ale máme také možnost čerpat z vlastních praktických zkušeností získaných provozem našich simulačních středisek.

Nutno podotknout, že doposud však možnosti simulačních středisek nebyly využívány systematicky. Někteří velitelé do procesu přípravy svých jednotek cvičení na simulátoru zařadili, jiní nikoliv. Možná to bylo způsobeno přirozenou nedůvěrou k něčemu novému, možná nedostatečnou informovaností, možná je důvod úplně jiný. Faktem však zůstává, že doposud ve využívání simulátorů chyběl systém. Prvním krokem k vytvoření systému je stanovení kdy a jak simulátory využívat.

Trvalo to možná déle než byl původní předpoklad, ale výsledek je tady. Byly zpracovány nové **Programy přípravy mechanizovaných a tankových jednotek (Prog-1-3/M, Prog-1-3/T)** do kterých se mi podařilo prosadit doporučení ve formě metodických poznámek u témat, při jejichž procvičení je účelné využít simulační technologie. V současnosti je dokončen tisk těchto programů, byla zahájena distribuce do všech útvarů a zařízení AČR tak, aby podle nich mohla být od ledna 2006 zahájena příprava.

V těchto nových programech přípravy se poprvé konkrétně odráží výsledky teoretických jednání o tom, jakým způsobem a při jakých tématech je vhodné simulační technologie využívat v procesu přípravy mechanizovaných a tankových jednotek tak, aby došlo k zefektivnění jejich přípravy.

Pokud se týká konkrétního vyjádření obsahu nových programů přípravy, jedná se o doporučení využívat simulátory při následujících tématech.

V problematice přesunu:

- ❑ četa jako čelní hlídka (T – 15),
- ❑ četa při zajištění přesunu (M – 19),
- ❑ rota jako čelní záštita (T – 26/1, M – 33/1),
- ❑ rota jako předsunutý odřad (T – 26/2, M – 33/2).

V problematice obrany:

- ❑ četa v obraně mimo dotyk s protivníkem (T – 16/1, M – 21/1),
- ❑ četa v obraně v přímém dotyku s protivníkem (T – 16/2, M – 21/2),
- ❑ rota v obraně mimo dotyk s protivníkem (T – 27/1, M – 35/1),
- ❑ rota v obraně v přímém dotyku s protivníkem (T – 27/3, M – 35/3),
- ❑ rota v obraně v předsunutém postavení (T – 27/4, M – 35/4).

V problematice útoku:

- ❑ četa za útoku z přímého dotyku s protivníkem (T – 18/1, M – 22/1),
- ❑ četa za útoku po přesunu z hloubky (T – 18/2, M – 22/2),
- ❑ rota za útoku z přímého dotyku s protivníkem (T – 28/1, M – 36/1),
- ❑ rota za útoku po přesunu z hloubky (T – 28/2, M – 36/2),
- ❑ rota jako úderný odřad (T – 28/4, M – 36/4).

Dále lze využít cvičení na simulátoru k přípravě na:

- ❑ rotní taktické cvičení (T – 33, M – 41),
- ❑ přípravu jednotky ve vyšších celcích (T – 34, M – 42)
(např. činnost v praporním uskupení)

Ve všech uvedených tématech je vhodné procvičit dílčí taktické činnosti, které jsou konkretizovány dále v textu. Čísla v závorkách označují čísla témat v nových programech bojové přípravy a velká písmena značí: T – pro tankové jednotky, písmena M – pro mechanizované jednotky.

Na tomto místě je třeba zdůraznit, že cvičení na simulátoru sice může velmi kvalitně a efektivně připravit cvičící na provedení výcviku v terénu, nemůže však tento výcvik plnohodnotně nahradit a ani to není cílem zařazování simulátorů do procesu výuky a výcviku v taktické přípravě. Hlavním cílem využívání simulátorů je právě zmiňovaná kvalitnější příprava velitelů a jednotek na praktická zaměstnání v reálném terénu tak, aby celková doba přípravy mohla být kratší, ale přitom nebyla snížena kvalita získaných vědomostí, návyků a dovedností cvičících.

Na základě osobních zkušeností získaných při účasti a řízení cvičení na simulátorech, s přihlédnutím k prostorovým a technickým možnostem simulačních středisek mohou konstatovat, že učební úkoly (dílčí taktické situace) z různých témat je vhodné vybírat s ohledem na jejich dynamiku. Jedná se tedy především o různé nácviky zejména situací kdy je technika v pohybu a dochází ke změnám v sestavě jednotky. Jsou to např. změny sestavy z proudu do předbojové a bojové nebo naopak. Zaujímání opěrného bodu, palebných čar k odrážení protizteče protivníka, překonávání průchodů v minových polích, atd. Je možné rovněž nacvičovat provádění různých manévrů při útoku, jako jsou např. obchvat nebo obejítí.

V zájmu rychlejší přípravy cvičících na zvládnutí úkolů daného tématu je vhodné, před každým cvičením v terénu a s technikou, zařadit před tento výcvik procvičení některých dílčích taktických situací na simulátoru, protože to umožní zkrátit dobu pobytu v terénu, která je potřebná ke zvládnutí dané tematiky. S ohledem na možnosti simulačních středisek a faktu, že jsou vybavena velmi nákladným zařízením, je přirozenou snahou, aby jejich využití bylo co nejkomplexnější. Proto se jeví jako vhodné zařazovat k procvičení na simulátoru témata

až od stupně četa. Není příliš efektivní cvičit na simulátoru osádka nebo družstvo, i když to není vyloučeno, zejména pokud bude tento výcvik probíhat v rámci vyššího celku.

Nyní tedy ke konkrétním dílčím taktickým situacím, které je vhodné předem procvičit na simulátoru.

a) V problematice přesunu, případně zajištění přesunu, je vhodné procvičit na simulátoru např. tyto dílčí taktické situace:

- opuštění výchozího prostoru a uspořádání sestavy pro přesun,
- překonání určitého úseku terénu v sestavě pro přesun po stanovené ose,
- činnost čety při zjištění slabšího nebo silnějšího protivníka, nebo napadení protivníkem,
- zaujetí stanoveného prostoru po ukončení přesunu.

b) V problematice obrany je vhodné procvičit na simulátoru některé dílčí taktické situace, např.:

- zaujetí opěrného bodu, organizace pozorování a bojového zajištění,
- ničení protivníka na přístupech k obraně a zaujetí záložních palebných stanovišť,
- provedení různých manévrů k ničení protivníka, který vniká do opěrného bodu nebo se ho snaží obejít, zaujetí výhodné palebné čáry,
- provedení protizteče do boku sestavy protivníka nebo připojení se k protizteči nadřízeného k obnově předního okraje obrany,
- přeskupení a zaujetí východiště k útoku.

c) V problematice útoku je vhodné procvičit na simulátoru dílčí taktické situace, jako např.:

- vyražení na zteč, překonávání průchodů v zátarasech, ničení zjištěných odporů,
- překračování vlastních jednotek v dotyku, překonávání zátarasů, překračování předního okraje obrany protivníka,
- přibližování k čáře přechodu ke zteči, zaujetí bojové sestavy a zteč,
- manévr silami a prostředky, součinnost a vzájemné zajišťování družstev (čet),
- provedení manévrů do boku a týlu protivníka v součinnosti s přidělenými a podpůrnými jednotkami,
- odražení protizteče protivníka z palebné čáry,
- přechod do pronásledování protivníka v různých sestavách.

Dosavadní zkušenosti ukazují, že nejvýhodnější je provádět s využitím simulátorů průpravná cvičení a nácviky. Proto bych rád věnoval pozornost i této problematice. Každé takové cvičení je vhodné rozdělit do několika částí, tak jak již bylo uvedeno na dílčí taktické situace. K rozdělení lze využít navrhované výše uvedené dílčí taktické situace, nebo si může řídit určit jiné, podle konkrétního tématu či potřeby.

Každé cvičení na simulátoru má však určité odlišnosti oproti výcviku prováděnému na učebnách nebo v terénu. Tyto rozdíly se projevují jak při přípravě cvičení, v jeho průběhu, tak při vyhodnocení cvičení a řízení cvičení na ně musí reagovat.

Již v přípravné fázi je třeba dokumentaci k provedení cvičení uzpůsobit tak, aby podle zámyslu řídicího byli operátoři simulačního střediska schopni připravit výchozí taktické situace k zahájení cvičení. Samotný průběh cvičení je potom již ovlivňován činností cvičících.

Pro úvodní část je nutné vyčlenit minimálně 35 až 45 minut. Je to z toho důvodu, že cvičící musí být seznámeni s tématem, učebními otázkami a cíli cvičení. Dále jsou seznámeni s taktickou situací, prostorem budoucí činnosti, úkolem který budou plnit a způsobem jakým ho budou plnit. Je provedeno jejich rozdělení do osádek (týká se především cvičení studentů vojenských škol, kteří netvoří organická družstva ani osádky) a přidělení do konkrétních simulátorů. Zároveň se upřesňují volací znaky a stanovují se signály potřebné pro řízení konkrétního cvičení. Je nezbytné, aby si řídící cvičení poznamenal velitele osádek (družstev), ve kterém vozidle-simulátoru budou cvičit (číslo simulátoru) a jejich volací znaky. V závěru úvodní části je vhodné vytvořit časový prostor pro případné dotazy cvičících a k tomu, aby určený velitel mohl podle zadání řídícího upřesnit úkoly svým podřízeným.

Samotné procvičování jednotlivých učebních úkolů je vhodné, tak jak již bylo uvedeno, členit na dílčí taktické situace.

Při zahájení procvičování, zároveň s pokynem ke spuštění simulace, nesmí řídící zapomenout vydat pokyn obsluze simulátoru ke spuštění záznamu simulace. Ten je totiž důležitým pomocníkem při vyhodnocování činnosti cvičícím. Po každé procvičené situaci musí řídící počítat s tím, že její vyhodnocení s použitím záznamu bude téměř o polovinu delší než bylo samotné procvičování. Tedy po procvičení situace, která trvala 15-20 minut bude následovat její vyhodnocení v trvání zhruba půl hodiny. Není tedy vhodné procvičovat úkoly jejichž trvání by bylo delší než 20 minut. Naopak je výhodnější zařazovat více kratších úkolů, a to jak z hlediska udržení pozornosti cvičících, tak i doby potřebné pro vyhodnocení. Při opakovaném procvičování je možné čas vyhodnocení zkrátit tím, že se nebude promítat celý záznam, ale pouze problémové situace.

Na závěrečné vyhodnocení by měl řídící cvičení vyčlenit čas v trvání alespoň 45 minut, kde kromě vyhodnocení poslední procvičované situace zopakovat učební úkoly – dílčí taktické situace, provést stručné shrnutí dosažených výsledků, kladů a nedostatků, vyhlášení nejlepší osádky, oznámit splnění – nesplnění stanovených cílů, stanovit úkoly do příštího cvičení, vydat úkoly k úklidu a opuštění simulačního střediska.

V průběhu cvičení je nezbytné z řady důvodů (pedagogických, hygienických, apod.) organizovat alespoň jednu přestávku v trvání minimálně 15 minut.

Pro lepší představivost a názornost uvedu možnou modelovou variantu časové kalkulace cvičení na simulátoru:

Úvod	45'
1. učební úkol (opuštění výchozího prostoru a uspořádání sestavy pro přesun)	15'
vyhodnocení 1. učebního úkolu	25'
opakování 1. učebního úkolu	15'
vyhodnocení opakování 1. učebního úkolu	20'
2. učební úkol (přesun, rozvinutí do bojové sestavy, zahájení zteče)	20'
vyhodnocení 2. učebního úkolu	30'
přestávka	20'
opakování 2. učebního úkolu	15'
vyhodnocení opakování 2. učebního úkolu	25'

3. učební úkol (průchod minovým polem, boj o přední okraj obrany)
vyhodnocení 3. učebního úkolu, shrnutí + závěr

20'
50'

Z uvedeného vyplývá, že na zaměstnání plánované v trvání 6 výcvikových hodin (300 minut – od 08:00 do 13:00 hodin) není vhodné plánovat více než 3 učební úkoly. Je málo pravděpodobné, že by se podařilo procvičit více učebních úkolů, zejména s přihlédnutím k faktu, že učební úkoly se cvičí do zvládnutí, tedy jejich procvičování se může opakovat i vícekrát. Přesto může být připraven další učební úkol pro případ dostatku času, u uvedené modelové varianty např. odrážení protizteče protivníka, nebo přechod do pronásledování protivníka.

Na základě osobních zkušeností z řízení několika cvičení na simulátorech mohou také uvést, že využití simulačních technologií při výcviku přispívá k větší aktivitě a zájmu cvičících. To vede k tomu, že cvičící jsou správně motivováni a získávání požadovaných návyků a dovedností probíhá mnohem rychleji než při klasickém polním výcviku.

Z plánovaných hodin na průpravné cvičení zbývá více času na procvičování taktických situací, protože doba potřebná pro shromáždění jednotky k vyhodnocení a pro návrat „do techniky“ před zahájením dalšího procvičování je při cvičení na simulátoru mnohem kratší než při cvičení v reálném terénu se skutečnou technikou. To vede k tomu, že získávání požadovaných dovedností je dosaženo za kratší časový interval = méně výcvikových hodin.

Jedním z prvků umožňujícím rychlejší osvojování požadovaných schopností je využívání záznamu při vyhodnocení. Na záznamu všichni zúčastnění nejen vidí jak byla činnost prováděna, ale také slyší jaké byly vydávány povely. To přispívá k větší objektivitě hodnocení cvičících a ti vytýkané nedostatky snáze přijímají a rychleji odstraňují. Využívání záznamu je výhodné i proto, že ho lze zastavit a případně i několikrát zopakovat, pokud řídící potřebuje delší čas pro komentář nebo chce vybraný moment zdůraznit. Další výhodou takového záznamu je možnost přiblížit pohled na jakékoliv cvičící vozidlo, které plní úkol třeba za horizontem a v reálné situaci by bylo kontrole řídícího skryto. Tím se vyhodnocení stává nejen objektivnější, ale pro cvičící motivující k tomu, aby veškerou činnost prováděli správně, protože každý nedostatek bude odhalen. Pořízený záznam je vhodný i pro doporučení vhodnějšího řešení dané taktické situace.

Závěry

Celkově mohou uvést, že při výcviku s využitím simulačních technologií cvičící za kratší časový úsek získají více potřebných návyků a dovedností. V průběhu celé své profesionální kariéry, za dobu 21 let, jsem se nesetkal s tak velkým kvalitativním nárůstem získaných schopností za tak krátký časový interval, jako při cvičení na simulátoru. Simulační technologie tedy bezesporu přispívají k zefektivnění procesu výuky a výcviku.

Na základě popsaných praktických zkušeností jsem doporučil a zpracoval metodiku jak postupovat při přípravě a řízení cvičení na simulátoru. Tato metodika je zpracována formou metodických postupů a bude publikována v příštím roce jako pomůcka určená především pro velitele mechanizovaných a tankových jednotek a pro studenty Univerzity obrany.

Samotný fakt, že jsou v programech přípravy uvedena doporučení k využívání simulátorů v procesu přípravy velitelů a jednotek ještě tento proces nezkvalitní. Rovněž současná forma pouhého doporučení není pro velitele závazná. Ten se sám rozhodne na základě znalostí potřeb konkrétní jednotky zda pro její přípravu simulátory využije či nikoliv.

Na základě vlastních bohatých zkušeností z výcviku vojáků základní služby u bojového útvaru, absolventů vysokých škol při působení na bývalé ŠDZ a nyní i studentů Univerzity obrany mohou zařazení cvičení na simulátoru do procesu přípravy každému veliteli doporučit. Není nutné toto doporučení předem odmítat s námitkou, že praktický výcvik je praktický výcvik tak proč ztrácet čas na simulátoru. Je třeba zvážit informace a zkušenosti ostatních velitelů, kteří již simulátory využívají a třeba jen jednou cvičení na simulátoru zkusit. Mohu zodpovědně prohlásit, kdo simulátory jednou zkusí a ověří si jejich kvality, podruhé nabídku na jejich využití již neodmítne. V zahájení pravidelného využívání simulátorů v procesu přípravy mechanizovaných a tankových jednotek vidím jako další krok k jeho zkvalitňování, který je navíc ekonomicky výhodný a možným zkrácením celého procesu i efektivní. Tak proč tuto možnost nevyužívat?

Možnosti simulátorů lze s úspěchem využívat nejen v průběhu přípravy velitelů a jednotek na bojové operace, ale rovněž v průběhu přípravy na operace nebojové. Tato problematika by však vyžadovala samostatný článek, takže o těchto možnostech někdy příště.

Další klíčovou a vojáky sledovanou oblastí je legislativa. Chystaná novela zákona č. 221/1999 Sb. bude nakonec projednávána až po volbách. Jaké to bude mít pro armádu a její příslušníky důsledky?

Iniciátorem změn bylo Ministerstvo obrany a my jsme chtěli upravit jen hodnosti. Kdysi bylo stanoveno, že nebudou poddůstojnické hodnosti, což není dobré, protože každý samopalník dnes začíná hodností rotného. Měli jsme zájem na tom, aby se v zákoně změnily hodnosti. Samozřejmě, obsahuje ještě další změny. Odsun novelizace zákona nám dělá problémy, ale musíme to nějak vyřešit. Vadí nám to z toho důvodu, že jsme už mohli nabírat lidi na hodnosti, které jsme chtěli, ale my je teď přijmeme a spousta z nich bude na jiných hodnostech než v době platnosti novely zákona. Znamená to tedy, že dojde ke snižování třeba z rotmistra na četaře. Nechci to přirovnávat k degradaci, ale snížení hodnosti je pro vojáka ten nejvyšší trest. Mnohým to nebude vadit, ale chtěli jsme tomu tímto zákonem předejít, protože se ve velké míře snižovaly hodnosti už v době, když se začala profesionalizovat armáda. Existují samozřejmě různé varianty, jak tomu zabránit, například nějakým přechodným obdobím. Například rotný Novák bude sloužit ve funkci samopalníka a doslouží v té hodnosti třeba i čtyři roky, a potom odejde do civilu a ten další už bude přijat v hodnosti svobodníka, ale to jsou záležitosti, které se musejí ještě dořešit.

*Genpor. Ing. Pavel Štefka
Příprava vyvrcholí velkým cvičením
A report 25-26/2005*

Metoda preventivního posouzení nebezpečí při vojenském výcviku (Hazard & Impact Index)

Ozbrojené síly armád NATO představují významnou součást soudobé společnosti. Jsou plně integrovány do společenského dění, a tím jsou také odpovědné za řešení řady aktuálních společenských problémů. Relevantním z nich je problematika znečišťování životního prostředí, ke kterému dochází výsledkem různorodých činností armád.

Společenský tlak v zemích Aliance na efektivnost výcviku i ve sféře životního prostředí vedl výcvikovou skupinu NATO – podskupinu pozemního vojska (NTG/ASG) k ustanovení pracovní skupiny environmentálního výcviku (ETWG), jež se zabývá problematikou snížení negativního vlivu vojenského výcviku na životní prostředí. Jedním z hlavních cílů pracovní skupiny bylo vypracování vhodné metody, která by umožnila snadno a rychle stanovit signifikantní vlivy z výcviku a klasifikovat jejich dopad na danou lokalitu.

Do praxe řízení vojsk NATO se začal prosazovat trend za pomoci vhodné metody zkoumat vliv vojenského výcviku na životní prostředí. O principy posouzení vlivu výcvikových aktivit na environment se zajímá řada států kooperujících v Partnerství pro mír (PfP). Pracovní skupinou environmentálního výcviku NATO byla zahájena jednání za účelem využití metody v operačním plánování. Nově vytvořená indexová metoda preventivního posouzení nebezpečí při vojenském výcviku byla nazvána **Training Impacts Matrix** [1].

Jednou ze zemí prezentující návrh metodiky [2] založené na jednoznačných postupech a logických operacích byla Česká republika, která metodiku uvedla na zasedání ETWG (Environmental Training Working Group) v německém Aachenu roku 2000. V následujících letech byla metodika dále rozpracovávána v obecné podobě [3]. Další pozornost byla zaměřena na vytvoření uceleného návrhu semikvantitativní metody hodnocení vlivu vojenských aktivit na životní prostředí, který byl k hodnocení vlivu vybraných výcvikových činností dokončen v roce 2005 [4].

Popis metody Hazard & Impact Index

Semikvantitativní metoda **Hazard & Impact Index** je založena na principu hodnocení zdrojů nebezpečí např. materiálu, techniky, činností, energie a oblastí jejich možného dopadu na složky životního prostředí a významné lokality. Cílem vojenské aplikace je tedy realisticky ohodnotit potenciální environmentální nebezpečí plynoucí z výcviku vojsk v mírových podmínkách. Posuzování vlivu výcviku by mělo být založeno zejména na legislativních podmínkách ochrany životního prostředí, aby činnost jednotky byla nejen přijatelná z environmentálního hlediska, ale odpovídala i patřičné právní úpravě.

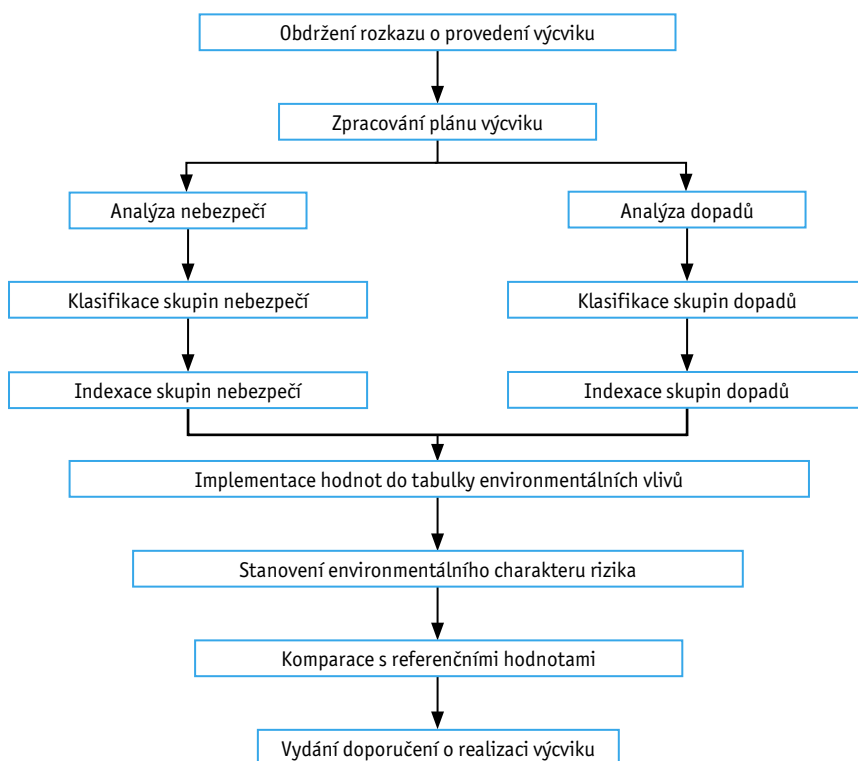
Metoda sestává ze dvou částí, kterými jsou:

- ❑ **Rozhodovací algoritmus velitele.** Doporučuje optimální postup jednotlivých operací (kroků), jejichž výsledkem bude stanovení indexu vlivu na životní prostředí za pomoci katalogu skupin nebezpečí a dopadů.
- ❑ **Katalog skupin nebezpečí a dopadů.** Uvádí bodové hodnoty vlivu vojenského výcviku a environmentální ochrany životního prostředí, které slouží jako podklad k rozhodnutí velitele.

Při praktickém použití má velitel resp. ekologický poradce velitele k dispozici elektronickou část metody, která se nazývá Tabulka environmentálních vlivů a příručku s návodem k použití, která v druhé části obsahuje Katalog skupin nebezpečí a dopadů.

1. Rozhodovací algoritmus velitele

Primární částí celé metody je rozhodovací algoritmus velitele (**obr 1**), který je založen na principu krokové analýzy. Jedná se o postup činností vedoucích k rozhodnutí o způsobu provedení výcviku. Při vytváření tohoto algoritmu byla využita metoda stanovení indexu hořlavosti a výbušnosti [5].

Obr. 1: Rozhodovací algoritmus velitele

V prvním kroku, po obdržení návrhu k provedení výcviku, musí velitel výcviku na základě podkladů a dostupných materiálů zpracovat tzv. **plán výcviku**, ve kterém musí být jednoznačně formulovány následující údaje:

- ❑ druh výcviku,
- ❑ organický stupeň a druh jednotky,
- ❑ upřesněné počty cvičících osob a techniky,
- ❑ výzbroj, která bude v rámci výcviku použita,
- ❑ prostředky zabezpečení výcviku,
- ❑ prostředky přesunu,
- ❑ trasa přesunu,
- ❑ lokality, v rámci kterých bude výcvik realizován,
- ❑ termín (např. roční období).

Na základě těchto údajů bude provedena **analýza nebezpečí** plynoucích z realizace výcviku, která spočívá ve vytyčení všech činností s potenciálním negativním vlivem na jednotlivé složky životního prostředí. Dále bude uskutečněna **analýza dopadů**, která spočívá ve zjištění jednotlivých prvků složek životního prostředí a významných lokalit, v rámci kterých bude výcviková činnost realizována. Při analýze dopadů je třeba využít informací z mapových podkladů a od příslušných orgánů státní správy (např. orgánů ochrany přírody a krajiny či odborů životního prostředí na krajích nebo obcích s rozšířenou působností). Výsledky analýzy budou průběžně zaznamenávány a v jejím závěru bude na základě získaných informací provedeno posouzení a výběr prvků, u kterých bude předmětné pokračovat v dalším hodnocení.

Následujícím krokem je **klasifikace skupin nebezpečí a dopadů**, která spočívá v utřídění analyzovaných resp. vybraných prvků z předchozí fáze metody do jednotlivých skupin, podskupin a kategorií. Utřídění je nutno provést dle katalogu skupin nebezpečí a dopadů, který sestává z podrobného výčtu jednotlivých činností spojených s vojenským výcvikem a jeho logistickým zabezpečením a přehledu všech složek životního prostředí, u nichž může dojít k potenciálnímu poškození vlivem uvedených činností. Jednotlivé prvky obou oblastí jsou rozčleněny do příslušných skupin, podskupin a kategorií dle katalogu, který byl zakomponován do příručky navrhované metody Hazard & Impact Index.

Následně velitel výcviku provede **stanovení úrovně environmentálního poškození**, jež je výsledkem implementace zvolených a utříděných prvků, do tabulky environmentálních vlivů, která je elektronickou částí metody. Samotný proces **implementace** spočívá ve výběru a označení vybraných prvků v tabulce environmentálních vlivů, u kterých jsou následně za pomoci základních matematických úkonů stanoveny potenciální úrovně environmentálního poškození.

Poslední fází algoritmu je **komparace** získaných hodnot úrovně environmentálního poškození s referenčními hodnotami a následně vydání doporučení, které může realizaci výcviku povolit bez omezení, povolit s určitými omezeními nebo úplně zakázat. Po dobu celého rozhodovacího procesu je předmětná spolupráce velitele výcviku s ekologem jednotky, a to zejména při analýze a klasifikaci dopadových skupin.

2. Katalog skupin nebezpečí a dopadů

Druhou částí navrhované metody hodnocení vlivů je katalog skupin nebezpečí a dopadů. Jeho struktura je koncipována do čtyř částí:

- ☐ **klasifikace skupin nebezpečí a dopadů,**
- ☐ **indexové ohodnocení skupin nebezpečí a dopadů,**
- ☐ **tabulka environmentálních vlivů,**
- ☐ **referenční hodnoty.**

Postup práce s katalogem bude pro velitele výcviku a ekologa útvaru spočívat v chronologickém plnění kroků, které navazují na důkladné sestavení plánu výcviku, vymezení všech činností spojených s realizací výcviku a jeho zabezpečením a vymezením jednotlivých složek životního prostředí a významných lokalit v dané oblasti, kde bude výcvik uskutečněn. Jedná se o následující kroky:

- ☐ za pomoci vytvořené klasifikace provést zařazení výcvikových činností, složek životního prostředí a významných lokalit do příslušných skupin, podskupin a kategorií,
- ☐ provést implementaci vybraných skupin, podskupin a kategorií do tabulky environmentálních vlivů,
- ☐ stanovit úroveň environmentálního poškození,
- ☐ provést komparaci získaných hodnot úrovně environmentálního poškození s referenčními hodnotami a vydat doporučení o realizaci výcviku.

2.1 Klasifikace skupin nebezpečí a dopadů

V první části katalogu byla realizována klasifikace skupin nebezpečí a dopadů. Před samotným procesem klasifikace bylo nutno provést členění skupin nebezpečí a dopadů do dvou samostatných celků a určit jejich vymezení.

První představují **skupiny nebezpečí**, které zahrnují všechny oblasti vojenského výcviku a jeho zabezpečení, které mohou mít negativní vliv na jednotlivé složky životního prostředí či významné lokality. Tyto skupiny jsou členěny následovně:

☐ **Vojenské aktivity**

- ☐ pohyb vojsk
- ☐ provozní hmoty
- ☐ výcvik vojsk
- ☐ odpadní vody
- ☐ odpady

Druhý celek sestává ze **skupin dopadů**, jimiž jsou chápány jednotlivé složky životního prostředí a významné lokality, u kterých může výcvik snížit jejich environmentální hodnotu. Může dojít ke snížení či úplné ztrátě jejich ekologické hodnoty nebo může být vojenským výcvikem poškozena či úplně zničena jejich hodnota historická, estetická či ekonomická. Členění těchto skupin má následující charakter:

☐ **Složky životního prostředí**

- ☐ půda
- ☐ vodstvo
- ☐ lesy
- ☐ chráněná území
- ☐ rostliny a živočichové
- ☐ ovzduší

☐ **Významné lokality**

- ☐ kulturní památky
- ☐ archeologická naleziště
- ☐ geologicky významná místa

Z důvodu rozsáhlosti řešené problematiky a v závislosti na možnostech detailního výzkumu byla klasifikace a následné indexové ohodnocení vypracovány pouze k demonstraci pro vybrané skupiny nebezpečí (pohyb vojsk a výcvik ve střelbě) a všechny skupiny dopadů. Současně je nutno uvést, že návrh metody rozpracovaný k demonstraci pro mechanizovanou rotu pozemních sil či další jednotky AČR realizující obdobný výcvik, tzn. disponující shodným počtem cvičících osob (tj. stupeň rota) a zbraňovými systémy mechanizovaných jednotek není použitelný pro ostatní organické stupně a druhy jednotek.

Klasifikace všech uvedených skupin byla uskutečněna na základě poznatků získaných z obecné právní úpravy České republiky za využití členění environmentálních kategorií uvedených v metodách matice vlivů výcviku [1] a indexu nebezpečí a zranitelnosti [6].

2.2 Indexové ohodnocení skupin nebezpečí a dopadů

V druhé části katalogu skupin nebezpečí a dopadů bylo na základě provedené klasifikace vybraných skupin uskutečněno jejich indexové ohodnocení.

Proces indexace jednotlivých podskupin a kategorií byl realizován za pomoci Delphi metody [7] a sestával ze sedmi kroků:

- ❑ zpracování indexového rozpětí stupnice hodnocení pro indexaci skupin nebezpečí a dopadů,
- ❑ sestavení expertního dotazníku,
- ❑ výběr expertních posuzovatelů, kteří provedou indexové ohodnocení,
- ❑ realizace 1. kola rozeslání expertních dotazníků,
- ❑ zpracování získaných indexových hodnot,
- ❑ realizace 2. kola rozeslání expertních dotazníků, obsahujících zpracované indexové hodnoty, za účelem jejich upřesnění,
- ❑ konečné stanovení výsledných indexových hodnot pro jednotlivé podskupiny a kategorie a jejich následná aplikace do tabulky environmentálních vlivů.

Stanovení indexového rozpětí stupnice hodnocení, se kterým následně vybraní expertní posuzovatelé pracovali při indexaci skupin nebezpečí a dopadů, vycházelo z klasické školní známkové stupnice, která využívá hodnot 1–5. Z důvodu dosažení přesnější interpretace při hodnocení vlivů byly do vytvářené stupnice vsazeny půl stupňové hodnoty. Výsledné stupnice hodnocení skupin nebezpečí (IH_N) a skupin dopadů (IH_D) pak byly shodné a obsahovaly následující výčet indexových hodnot:

$$IH_N, IH_D \in \{1,0; 1,5; 2,0; 2,5; 3,0; 3,5; 4,0; 4,5; 5,0\}$$

Uvedené indexové hodnoty byly přiřazovány jednotlivým podskupinám a kategoriím skupin nebezpečí a dopadů dle níže uvedených klíčů.

Klíč indexace skupin nebezpečí

U jednotlivých podskupin a kategorií skupin nebezpečí plynoucích z vojenských aktivit byl proces indexace uskutečněn dle úrovně vlivu vhodným souborem indexových hodnot:

- ❑ podskupiny a kategorie s minimálním a nízkým vlivem na složky životního prostředí a významné lokality byly hodnoceny indexovými hodnotami z následujícího souboru

Indexové hodnoty nebezpečí – soubor č. 1: $IH_{N1} \in \{1,0; 1,5; 2,0\}$

- podskupiny a kategorie se středním a zvýšeným vlivem na složky životního prostředí a významné lokality byly hodnoceny indexovými hodnotami z následujícího souboru

Indexové hodnoty nebezpečí – soubor č. 2: $IH_{N_2} \in \{2,5 ; 3,0 ; 3,5\}$

- podskupiny a kategorie s vysokým a velmi vysokým vlivem na složky životního prostředí a významné lokality byly hodnoceny indexovými hodnotami z následujícího souboru

Indexové hodnoty nebezpečí – soubor č. 3: $IH_{N_3} \in \{4,0 ; 4,5 ; 5,0\}$

Klíč indexace skupin dopadů

U jednotlivých podskupin a kategorií skupin byl proces indexace dopadů na environment uskutečněn dle úrovně citlivosti vhodným souborem indexových hodnot:

- podskupiny a kategorie s minimální a nízkou citlivostí na vlivy z vojenských aktivit byly hodnoceny indexovými hodnotami z následujícího souboru

Indexové hodnoty dopadu – soubor č. 1: $IH_{D_1} \in \{1,0 ; 1,5 ; 2,0\}$

- podskupiny a kategorie se střední a zvýšenou citlivostí na vlivy z vojenských aktivit byly hodnoceny indexovými hodnotami z následujícího souboru

Indexové hodnoty dopadu – soubor č. 2: $IH_{D_2} \in \{2,5 ; 3,0 ; 3,5\}$

- podskupiny a kategorie s vysokou a velmi vysokou citlivostí na vlivy z vojenských aktivit byly hodnoceny indexovými hodnotami z následujícího souboru

Indexové hodnoty dopadu – soubor č. 3: $IH_{D_3} \in \{4,0 ; 4,5 ; 5,0\}$

V následujícím kroku byl, na podkladě stanoveného indexového rozpětí stupnice hodnocení, sestaven expertní dotazník, který zahrnoval základní údaje o expertním posuzovateli, popis navrhované metody, základní údaje ke způsobu hodnocení a klasifikaci vybraných skupin nebezpečí a dopadů, na jejímž základě budou do dotazníku vpisovány stanovené indexové hodnoty.

Třetí krok byl zaměřen na výběr expertních posuzovatelů. Z důvodu zajištění objektivy byl výběr proveden z různých odborných oblastí týkajících se životního prostředí a vojenských výcvikových aktivit.

V následných krocích byl realizován samotný proces indexace. Zvoleným posuzovatelům byly ve dvou kolech zaslány zpracované expertní dotazníky pro stanovení indexových hodnot. Po uskutečnění prvního kola byly stanovené indexové hodnoty za pomoci komparace a matematického průměru zpracovány a výsledky byly zaslány k expertnímu posouzení za účelem jejich upřesnění do druhého kola. Následně byly upřesněné indexové hodnoty opět zpracovány a na základě výsledků obou kol byly stanoveny konečné indexové hodnoty pro jednotlivé podskupiny a kategorie u všech klasifikovaných skupin nebezpečí a dopadů.

Stanovením indexových hodnot pro jednotlivé podskupiny a kategorie vybraných skupin nebezpečí z vojenských aktivit a jejich dopadů na environment byl proces indexace ukončen a bylo možno přejít k dalšímu kroku metody, který představoval stanovení environmentálního charakteru rizika.

2.3 Tabulka environmentálních vlivů

Základním krokem stanovení environmentálního charakteru rizika bylo sestavení tabulky environmentálních vlivů (**tab. 1**), do níž bude velitel výcviku za pomoci ekologa implemento-

vat získané indexové hodnoty jednotlivých podskupin a kategorií skupin nebezpečí a dopadů. Tabulka sestává ze dvou os, přičemž na ose vertikální jsou uvedeny skupiny nebezpečí a na ose horizontální skupiny dopadů.

				SKUPINY DOPADŮ				
				Skupina				
				Podskupina				
				Kategorie				
SKUPINY NEBEZPEČÍ	Skupina	Podskupina	Kategorie	Indexová hodnota				

Tab. 1: Tabulka environmentálních vlivů

Výsledkem implementace získaných indexových hodnot do tabulky environmentálních vlivů je stanovení **úrovně environmentálního poškození (UEP)**, která je dána jejich součinem ($IH_N \times IH_D$). Výpočet se provádí vždy samostatně pro každou indexovou hodnotu nebezpečí a indexovou hodnotu dopadu. Výsledkem je úroveň environmentálního poškození dané kategorie skupiny dopadu vlivem dané kategorie skupiny nebezpečí. Jedná se o bezrozměrné číslo (index), prostřednictvím kterého dochází, za pomoci stanovených referenčních hodnot, k vymezení možností výcviku jednotky v dané lokalitě.

U skupin, podskupin a kategorií, které spolu nesouvisí (např. pochody vojsk versus ovzduší) nebo je nelze hodnotit (např. možnost použití mobilních zdrojů v případě, kdy je vyhlášen III. stupeň smogové situace, tj. zákazu používání zdrojů) nebude příslušná buňka vyplněna.

2.4 Referenční hodnoty

Čtvrtou částí katalogu skupin nebezpečí a dopadů bylo stanovení referenčních hodnot. Získaným hodnotám z předchozí fáze metody, které samy o sobě necharakterizují plně stav situace při provádění výcviku z hlediska úrovně environmentálního poškození, byla následně přiřazena vhodná stupnice referenčních hodnot, uspořádaná do tří úrovní potenciálních škod. Stanovení intervalového rozpětí této stupnice vychází z indexového rozpětí stupnice hodnocení podskupin a kategorií skupin nebezpečí a dopadů a ze vztahu pro výpočet úrovně environmentálního poškození (UEP).

Vzhledem k tomu, že indexové rozpětí stupnic hodnocení skupin nebezpečí i dopadů je

$$IH_N, IH_D \in \{1,0; 1,5; 2,0; 2,5; 3,0; 3,5; 4,0; 4,5; 5,0\}$$

a zároveň platí vztah, že

$$UEP = IH_N \times IH_D,$$

pak vynásobením krajních hodnot dochází ke stanovení intervalového rozpětí stupnice referenčních hodnot

$$UEP = <IH_{N_{min}} \times IH_{D_{min}} ; IH_{N_{max}} \times IH_{D_{max}} >$$

$$UEP = <1,0 \times 1,0 ; 5,0 \times 5,0 >$$

$$UEP = <1,0 ; 25,0 >$$

Následně bylo nutno provést rozčlenění stanoveného intervalového rozpětí na jednotlivé úrovně, které budou na základě vypočtené úrovně environmentálního poškození poskytovat následující doporučení o způsobu vhodnosti realizace hodnocené vojenské aktivity v dané lokalitě:

- ❑ Úroveň **A**, žádné nebo mírné poškození životního prostředí, znamená výcvik bez jakýchkoliv omezení. V daném prostoru mohou probíhat i rizikové činnosti za dodržení běžných bezpečnostních opatření.
- ❑ Úroveň **B**, střední poškození životního prostředí, upozorňuje, že jde o jisté varování, které v praxi znamená, že výcvik je v daném prostoru možné realizovat s určitými omezeními a bude nutno dbát zvýšené opatrnosti s ohledem na úroveň možného poškození. Současně bude potřeba kalkulovat s náklady ex-post, které při uskutečnění výcviku v této úrovni mohou vznikat. Činnosti a jejich rozmístění v prostoru bude vhodné předem konzultovat s vojenským ekologem a případně zabezpečit havarijní prostředky k minimalizaci mimořádné události.
- ❑ Úroveň **C**, vysoké, popř. trvalé poškození životního prostředí, znamená, že není vhodné předmětnou činnost v dané lokalitě uskutečnit. Lepším řešením bude hledat jiné prostory nebo výcvikovou činnost modifikovat tak, aby nezpůsobila škody na životním prostředí.

Rozčlenění stupnice referenčních hodnot bylo provedeno v závislosti na stupnici hodnocení skupin nebezpečí a dopadů, která byla dle úrovně vlivů skupin nebezpečí a úrovně citlivosti skupin dopadů rozdělena do tří souborů obsahujících následující indexové hodnoty:

$$\text{Soubor 1: } IH_{N1} \wedge IH_{D1} \in \{1,0 ; 1,5 ; 2,0\}$$

$$\text{Soubor 2: } IH_{N2} \wedge IH_{D2} \in \{2,5 ; 3,0 ; 3,5\}$$

$$\text{Soubor 3: } IH_{N3} \wedge IH_{D3} \in \{4,0 ; 4,5 ; 5,0\}$$

Následné stanovení intervalového rozpětí tzv. okrajových úrovní A a C bylo realizováno vynásobením krajních hodnot:

$$\text{Úroveň A} = <IH_{N1_{min}} \times IH_{D1_{min}} ; IH_{N1_{max}} \times IH_{D1_{max}} >$$

$$\text{Úroveň A} = <1,0 \times 1,0 ; 2,0 \times 2,0 >$$

$$\text{Úroveň A} = <1,0 ; 4,0 >$$

$$\text{Úroveň C} = <IH_{N3_{min}} \times IH_{D3_{min}} ; IH_{N3_{max}} \times IH_{D3_{max}} >$$

$$\text{Úroveň C} = <4,0 \times 4,0 ; 5,0 \times 5,0 >$$

$$\text{Úroveň C} = <16,0 ; 25,0 >$$

Intervalové rozpětí úrovně B bylo stanoveno jako doplněk úrovní A a C. Výsledky výše uvedeného procesu stanovení referenčních hodnot a jejich intervalového rozpětí jsou zaznamenány v **tab. 2**.

Úroveň	Intervalové rozpětí
A	<1,0 ; 4,0>
B	(4,0 ; 16,0)
C	<16,0 ; 25,0>

Tab. 2: Tabulka referenčních hodnot

Stanovení stupnice referenčních hodnot bylo závěrečným krokem sestavení katalogu skupin nebezpečí a dopadů, a tím i dokončení celého návrhu metody hodnocení vlivu vojenských aktivit na životní prostředí.

K ilustrativnímu použití metody v praxi byla pro velitele výcviku vytvořena zkrácená verze katalogu skupin nebezpečí a dopadů, obsahující specifické údaje potřebné k realizaci hodnocení. Tato praktická verze katalogu je součástí příručky metody hodnocení vlivu vojenských aktivit na životní prostředí a zahrnuje utřídění potenciálních nebezpečí a dopadů do jednotlivých skupin, podskupin a kategorií. Ostatní části katalogu (indexové hodnoty skupin nebezpečí a dopadů, referenční hodnoty a tabulka environmentálních vlivů) byly pro potřeby praktického použití zapracovány do elektronické části metody H&I Index nazvané Tabulka environmentálních vlivů.

Závěr

Na základě dosavadních poznatků v oblasti metod a systémů hodnocení vlivů, a to jak v ČR, tak i v zahraničí, je navrhováno řešení ochrany životního prostředí při vojenském výcviku za použití jednoduchého algoritmického postupu, který se jeví velmi vhodný pro armádu z několika důvodů. Dosud neexistuje jednoduchá a univerzální metoda současného posouzení vlivu vojenských aktivit na životní prostředí ve vztahu k posouzení významu životního prostředí (jeho kvality) v místě výcviku. Univerzálnost metody je zvýrazněna tím, že ji lze snadno optimalizovat a využít v různých zemích, i když v nich existuje rozdílná právní úprava životního prostředí a rovněž faktická ekologická hodnota použitého území k výcviku je značně variabilní.

Možnosti všestranného použití metody nejsou závislé na variabilním organickém složení povolanych jednotek různých druhů vojsk a armád států. Flexibilita navržené metody zajištění ochrany životního prostředí je výhodná i v tom, že ji lze úspěšně použít jak na pozemcích, kde vlastnická práva vykonává Ministerstvo obrany (vojenské újezdy, posádková cvičiště), tak i na pozemcích soukromých vlastníků. Mění se konzervativní postupy vojenských příkazů a zákazů formou přechodu na univerzální hodnotící systém, kdy za vlastní rozhodnutí je odpovědný velitel.

Významnou skutečností je, že navrhovaná metoda hodnocení vlivu vojenského výcviku na životní prostředí nebyla vytvořena jako direktivní mechanismus, nýbrž pouze jako informativní nástroj doporučující veliteli výcviku zda je vhodné předmětnou výcvikovou činnost v dané lokalitě realizovat či nikoli.

Metody hodnocení vlivů představují v současné době v civilním sektoru nejlepší způsob prevence vzniku činností s negativním dopadem na životní prostředí či člověka. Z tohoto důvodu je nepochybnou skutečností nutnost vytvoření a zavedení obdobné metody hodnocení vlivu i pro vojenský sektor.

Pozn.: V následujícím čísle časopisu Vojenské rozhledy, bude prezentována případová studie využití metody Hazard & Impact Index.

Literatura:

- [1] NATO ETWG. Army Training Impacts on the Environment Survey. In *Record of Proceedings*. NTG/ASG Environmental Training Working Group. Belgium, Namur, 21-25 April 1997, Annex H, 8 p.

- [2] KOMÁR, A., DVOŘÁK, J. and BOŽEK, F. Index of Environmental Acceptability of Training. In *Record of Proceedings*. NTG/ASG Environmental Training Working Group. Germany, Aachen, 18-22 September 2000, Annex O, 10 p.
- [3] ŘEHÁK, D. a KOMÁR, A. Index of Environmental Acceptability of Military Activities. In *Sborník 3. mezinárodní konference Ekonomika, logistika a ekologie v ozbrojených silách III*. 1. vyd. Brno: Vojenská akademie, 2003, s. 233-244. ISBN 80-85960-59-1.
- [4] ŘEHÁK, D. *Návrh metody hodnocení vlivu vojenských aktivit na životní prostředí*. [Disertační práce]. Brno: Univerzita obrany. Fakulta ekonomiky a managementu, 2005. 102 s.
- [5] *Dow's Fire & Explosion Index Hazard Classification Guide (FEI)*. 1st edition. USA, New York: American Institute of Chemical Engineers, 1994. ISBN 0816906238.
- [6] VOJKOVSKÁ, K. a DANIHELKA, P. *Metodika pro analýzu dopadů havárií s účastí nebezpečné látky na životní prostředí (Hazard & Vulnerability Index)*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 2002, 41 s.
- [7] HELMER, O. and DALEKY, N. *The Delphi Method*. 1st edition. USA: RAND Corporation, 1964.

**Hlavním úkolem v příštím roce bude dosažení počátečních operačních schopností.
Jak hodnotíte dosavadní kroky učiněné ke splnění tohoto cíle?**

Už na rok 2005 jsme si jako hlavní úkol stanovili, kromě stabilizace a další profesionalizace ozbrojených sil, také přípravu útvarů k dosažení počátečních operačních schopností. Je to spojeno s jejich doplněním profesionály, materiálem, technikou, patřící do brigádního úkolového uskupení, a výcvikem. Příprava na dosažení počátečních operačních schopností vyvrcholí v příštím roce a na jeho konci se uskuteční závěrečné cvičení celého brigádního úkolového uskupení, které bude největším cvičením v historii Armády České republiky. V prvním čtvrtletí příštího roku budeme ještě doplňovat personálem útvary brigádního úkolového uskupení, abychom stihli tyto lidi vycvičit. Útvary budou také doplňovány technikou a materiálem, a to nejenom během roku 2006, ale některé komodity pro úkolové uskupení budeme pořizovat i v následujícím roce. Logicky se mě teď zeptáte, jak můžeme mít útvary připravené, když některou techniku a materiál získáme až následující rok. Klasickým příkladem jsou obrněné transportéry nebo tatrovky, které nahradí automobily Praga V3S. V současné době jsme ale schopni splnit úkoly s materiálem, který máme nebo ho například nahradíme materiálem z některé jiné jednotky, jež ještě tuto připravenost nemusí mít. Zpracovali jsme proto dokument, v němž máme přesně rozepsáno, odkud se podobný materiál vezme v případě, že některá akvizice nebude realizována. Jsou například problémy s cisternami, GPS a podobně. Soustředujeme se pochopitelně na interoperabilitu – to jsou komunikační informační systémy. O tom, že jsou funkční, jsme se přesvědčili na loňském cvičení na letišti v Českých Budějovicích. Jsem přesvědčen, že na konci roku 2006 určitě dosáhneme počátečních operačních schopností.

*Genpor. Ing. Pavel Štefka
Příprava vyvrcholí velkým cvičením
A report 25-26/2005*

Článek se zabývá budoucností bezpilotních letadel a příslušných jednotek vojenského letectva USA, nikoli bezpilotními letadly, jimiž disponují pozemní síly. Popisuje organizaci a vybavení jednotek bezpilotních letadel, metody řízení letadel za letu, možnosti bojového použití a výcvik personálu.

Nové technologie vyvolávají rychlé rozšiřování počtů jednotek bezpilotních letadel. Předpokládá se, že do deseti roků budou bezpilotní letadla tvořit polovinu všech vojenských letadel.

Letectvo USA pro budoucí konflikty plánuje zavedení velkého počtu bezpilotních letadel, která budou používána na rozlehlém válčisti ovládaném malým počtem vojáků. Nedávno zřízené Středisko pro bezpilotní letadla (UAV Centre of Excellence) bude řešit řadu úkolů souvisejících se zaváděním bezpilotních letadel, včetně řízení jejich letového provozu. Středisko letecké války (AWC - Air Warfare Center) letectva USA v Nellis (Nevada) vyvíjí taktiku bojového použití bezpilotních letadel a řídí příslušný výcvik.

Předpokládá se, že bezpilotní letadla budou nosiči zbraní používajících usměrněnou energii schopných vyřadit nepřátelské elektronické systémy pomocí impulzů velkého výkonu krátkých vln nebo mikrovln v trvání od jedné pikosekundy po několik mikrosekund. Jejich cíli budou nepřátelské systémy velení a spojení, rakety a pozemní i letounové radary. Jejich výhodou bude vyloučení vedlejších škod. Problémem jejich vývoje je miniaturizace pro bezpilotní letadla při zajištění dostatečné účinnosti.

Vyvíjené bezpilotní letadlo „minion“ je určeno ke spolupráci s pilotovanými letouny (např. F/A-22), aby prodloužilo jejich dosah, a k útokům na důležité silně bráněné cíle jako velitelská stanoviště a raketové baterie pomocí přesné řízené munice a zbraní s usměrněnou energií. Pilot letounu F/A-22 bude řídit bezpilotní letadla, aniž by to pro něho bylo velkým zatížením. Letadlo bude jednoduché, a proto levné, a bude určeno pro omezený počet letů. Bude vypouštěno z bombardovacího nebo nákladního letounu z bezpečné vzdálenosti. Bude považováno za spotřební materiál.

Běžným požadavkem na bezpilotní letadla bude snížení demaskujících příznaků (stealth) stejně jako u pilotovaných letadel. Vlastnost stealth je důležitá pro pronikání a umlčování nepřátelské protivzdušné obrany čtvrté a páté generace, aby letadla mohla vyhledávat a ničit nepohyblivé i pohyblivé pozemní cíle s dostatečnou pravděpodobností zásahu.

Počet jednotek bezpilotních letadel USA se rychle zvyšuje pod tlakem požadavků především pozemního vojska. Avšak úkoly pro bezpilotní letadla narůstají rychleji než jednotky bezpilotních letadel, jejich vybavení a personál.

V Afghánistánu a Iráku bylo až 50 procent letů bezpilotních letadel uskutečněno v zájmu sil pro speciální operace, které vzhledem ke zvláštnostem svých úkolů požadují svou vlastní a samostatnou peruť bezpilotních letadel.

USA nyní disponují třemi perutěmi (squadron) bezpilotních letadel Predator, které působí v Afghánistánu a Iráku. V několika příštích letech bude vytvořeno celkem 15 perutí Predator, které budou operovat na území USA (včetně obrany vlastního území, např. střežení hranic, hlášení lesních požárů aj.) a na pacifickém válčišti. Pro ně bude zapotřebí velkého počtu pilotů a ošetřujícího personálu.

Jednotky bezpilotních letadel budou zařazeny do zálohy, do národní gardy, do útvarů pro speciální operace a možná také do obrany vlastního území USA.

Jednotky bezpilotních letadel Predator používají tzv. rozděleného provozu (split operation). Malý počet pilotů, operátorů senzorů a ošetřujícího personálu se nachází na válčišti, vypouští letadla a zajišťuje jejich přistání. Letadla za letu skutečně řídí piloti a operátoři senzorů v kabinách na letecké základně v Nevadě, USA. Rozdělený provoz umožňuje leteckým jednotkám plnit bojové úkoly, aniž by musely být zasazeny v zámoří. Vedle toho personál jednotky bezpilotních letadel nacházející se na válčišti může plnit úkoly samostatně.

Pilotování bezpilotního letadla Predator A MQ-1 se liší od pilotování proudového letounu. Predator A má velikost přibližně jako čtyřmístný lehký civilní letoun a létá ještě pomaleji. V cílovém prostoru létá rychlostí 70 uzlů a je ovlivňován silným větrem a deštěm. Létá ve výšce přibližně 15 000 stop, což je dost vysoko, aby byl chráněn před palbou malých zbraní, ale dost nízko, takže je vystaven turbulenci a jiným povětrnostním jevům. Provoz vlastních elektronických prostředků často přeruší jeho rádiové spojení, i když se většinou podaří je obnovit. Pozemní velitelé si stěžují, že Predator A MQ-1 není ve vzduchu tak dlouho, jak potřebují. Bzpilotní letadlo Predator MQ-1 je především průzkumné letadlo, schopné nést dvě rakety Hellfire. Pro zabezpečení šesti vzletů denně je zapotřebí šesti pilotů a šesti operátorů.

Bude zavedena nová odbornost: pilot (nebo operátor) bezpilotního letadla. Piloti budou specializováni pro útoky a pro zpravodajství a průzkum. Pro doplňování stavu pilotů budou jako piloti cvičení zpravodajští důstojníci anebo budou nově vycvičení piloti zařazováni přímo k jednotkám bezpilotních letadel. Předpokládá se, že piloti bezpilotních letadel setrvají po celou dobu služby u jednotek bezpilotních letadel Predator B, J-UCAS (společný bezpilotní letecký bojový systém) anebo Global Hawk.

Při výcviku se využívá poznatků nabytých při bojovém použití bezpilotních letadel Predator v Afghánistánu a v Iráku. Nacvičuje se koordinace úderů a průzkumu a ozařování cílů laserem bezpilotního letadla pro samonavedení zbraní vypuštěných pilotovaným letadlem. Piloti se učí manévrovat bezpilotní letadla tak, aby operátorům usnadnili používání užitečného zatížení, a provádět údery raketami Hellfire a průzkum při jediném letu bezpilotního letadla. Piloti se neučí vzlet a přistání bezpilotních letadel, protože je zajišťuje personál na válčišti.

Pro zabezpečení letu jednoho bezpilotního letadla je zapotřebí šesti pilotů a operátorů, avšak vzhledem k volným dnům a dovoleným je tento počet dvojnásobný. Předpokládá se, že pro zabezpečení tří současných letů peruť bude potřebovat 40 až 50 pilotů a operátorů.

Bzpilotní letadlo J-UCAS (Joint Unmanned Combat Air System) bude velmi výkonným průzkumným prostředkem, bude vybaveno zbraněmi vzduch-země a bude plnit úkoly umlčování nepřátelské PVO. Očekává se brzké rozhodnutí o jeho vybavení raketami vzduch-vzduch.

Zlepšení nastane po zavedení většího bezpilotního letadla s turbovrtulovým motorem Predator B/MQ-9, a to v poměru jedno letadlo MQ-9 na dvě letadla MQ-1 vyzbrojená raketami. Letadlo Predator MQ-9 bude létat ve větší výšce a rychleji a bude méně ovlivňováno počasím. Bude mít šest závěsníků pro zbraně (včetně přesných řízených pum GBU-12 a raket Hellfire) a průzkumné vybavení s radarem pro udávání pohyblivých cílů, takže nahradí několik vzletů

letadla Predator MQ-1. Prvá peruť letadel Predator MQ-9 dosáhne bojové pohotovosti v roce 2008/9.

Dalšího zdokonalení v bojovém použití bezpilotních letadel bude dosaženo těmito opatřeními:

- ❑ video z bezpilotního letadla Predator je nyní možno přijímat na zemi pomocí přenosného počítače. Obraz bude moci přijímat přímo bojovník a proces zničení cíle bude zkrácen na dobu přípravy ke střelbě;
- ❑ čas potřebný ke střelbě bude zkrácen. Je zaváděna raketa Hellfire-P, která zachytí cíl před svým vypuštěním z letadla;
- ❑ nyní řídí každé letadlo jeden pilot. Bude zavedeno řízení až čtyř bezpilotních letadel současně jedním pilotem.

Jedno letadlo bude aktivně řízeno, zatímco tři budou předprogramována pro průzkumné úkoly, nebo budou řízena dalším operátorem senzorů v kabině. Každá peruť bude mít v provozu minimálně čtyři kabiny, které budou řídit maximálně 16 bezpilotních letadel, což bude pro válečné úkoly postačovat. Některá letadla budou navíc vybavena prostředky pro spojovací a elektronický průzkum, což nikterak nezatíží ani pilota ani operátora senzorů. Na rozkaz nebo podle programu bude průzkumný systém zapínán a vypínán.

11. průzkumná peruť určená k výcviku bude rozdělena na dvě, aby bylo možno cvičit více pilotů bezpilotních letadel Predator A a B a operátorů jejich senzorů. V roce 2006 bude vycvičeno 240 pilotů.

Rozdělí se také 15. průzkumná peruť operující v Iráku a Afghánistánu, protože je již příliš velká. Nově vytvořená peruť bude používat pouze letadla Predator B.

Utajovaná 17. průzkumná peruť plní úkoly ve prospěch speciálních operací a zpravodajských institucí.

Prameny:

David A. FULGHUM. UAVs: The View from Nellis. *Aviation Week and Space Technology*, č. 12/2005.

David A. FULGHUM, *The War at Home*, tamtéž.

David A. FULGHUM, *Overdrive*, tamtéž.

(nas)

Mnozí z těch, kteří prošli ohněm druhé světové války, se již krátce po únoru 1948 stali obětí zvláště koncentrované moci a takzvané třídní zákonnosti komunistického režimu. Nový systém totiž žádal poslušných sluhů. Lidí průměrných a ještě lépe podprůměrných, kteří budou slepě, bez přemýšlení plnit rozkazy prodloužené ruky moskevských diktátorů – Komunistické strany Československa.

Ze společnosti se tak pomalu začala vytrácet nejen elita národa, ale i úcta člověka k člověku, principy mravní, nemluvě o ideálech humanismu a demokracie z odkazu T. G. Masaryka. Nekompromisně se prosazovala hlediska třídního „marxisticko-leninského-stalinského učení“, s nimiž se měli možnost českoslovenští vojáci z Východu seznámit již během svého působení v Sovětském svazu za druhé světové války.

Předválečný vojenský novinář sice nenosil uniformu, avšak šel válce vstříc jako voják. Domácí odboj ho 2. července 1939 vyslal do Polska s hlášením proti armádnímu generálu Lvu Prchalovi a informacemi o polské pohraniční praxi. Poláci totiž dosud zajaté československé uprchlíky, zejména letecké důstojníky, vraceli zpět do protektorátu Čechy a Morava přímo do rukou gestapa.

Koutný se v Polsku přihlásil do československé vojenské skupiny, jež se začala formovat koncem dubna 1939 v Krakově, a tak později zažil i sovětské internační tábory v Kamenci Podolském, Jarmolincích, Orankách i Suzdal. Odtud 26. června 1941, tedy krátce po přepadení Sovětského svazu nacistickým Německem, napsal podplukovníku Ludvíku Svobodovi o situaci Čechoslováků následující:

„Předně je to historie už jeden rok a několik dní stará a za několik dnů tomu bude právě rok, co jste nás opustil. Je to historie, která se jmenuje „Korotkovština“ (podle náčelníka tábora – pozn. aut.). Teprve nyní jsme se dožili skutečné internace a jedinečných urážek od zaměstnanců lágera. Narostly jim rohy po vypuknutí války. Veliteli skupiny (Ladislav Bedřich – pozn. aut.) si dovolí říct přímo do očí obyčejný smluvní zaměstnanec lágera (Lexandrov), že jej zdravit nebude, i když má rozkaz od náčelníka, druhý (Švec) neuzná prostě ani propustku pro členy štábu k náčelníkovi a třetí nechce z komandatury telefonovat náčelníkovi na přání skupiny. Přitom máme sníst 8 metrů plesnivě čochy. Máme prostě hlad, poněvadž ani dobrý oběd nestačí pro tak dlouhý den při plném zaměstnání, pro práci, školu, sport a jiné. Naši hoši jsou hrozně zlí na Korotkova a při každé maličkosti jej obviňují, že to Korotkov dělá na truc Bedřichovi. Do města chodí jen jeden nákupčík a ten je sledován špiclem, právě tak jako důstojníci štábu, kteří jsou jen několik kroků za bránu na náčelníkův štáb. Korotkov a jeho lidé v nás vidí pořád příslušníky demokratické republiky a v důstojnících „běločeské oficíry“ a nic jiného. Nevadí jim, že Molo-

to, Papanin, Ilja Erenburg a druzí o nás mluví denně, že o nás noviny píší a že prostě již brzy máme být skutečnými spojenci. Tito lidé, a zejména Korotkov naše lidi vychovávají a částečně už vychovali proti tomuto režimu, a když to bude ještě tak dále chodit, pak se tu prostě s nimi pobijeme. Tito lidé škodí Svazu více než-li nějací parašutisté, poněvadž jsou to neschopní parazité, nepoctivci a ulevváci, kterým se nechce na frontu. Tito lidé nás doslova vězní a krmí jak chtějí, třebaš chlévy jsou plné prasat, krmných námi z našich zbytků a našimi lidmi, ale maso je jen pro pana a paní Korotkovi a spol. Rozčiluje nás, že Korotkov nám nevyplatil 4 241 rublů. On prodal za hotové koncem minulého roku naše ryby kolchozům, vyúčtování úmyslně držel přes uzávěrku pro Moskvu do tohoto roku a pak na naše urgencye odpověděla Moskva, že to propadá a že na to nemáme nárok... Korotkov ovšem dostal pochvalu, že „ušetřil“ gosudárstvu několik tisíc, ovšem na úkor ubohých internovaných Čechoslováků. Je to prostě morální „chuligán“, který jak jsme zjistili nabádal nejen ke krádežím sena a slámy, nýbrž i dřeva pro stavbu plotiny. Je strašné a málo propagační, že se Korotkovi nic nestane, poněvadž je partajní. Naši lidé říkají, že budou trpět bídu a hlad, vždyť je válka, ale z příkazu a z domluvy zdejší vlády, ale trpět pro nepoctivce, to se jim nechce!

Druhou, velmi vážnou příčinou nespokojenosti našich lidí je skutečnost, že zde s námi ještě sedí 35 hvězdářů. Ti všichni se přihlásili do Rudé armády a Korotkov jim dal ještě naděje. Nyní se nám vysmívají, že budou doma dřív nežli my. Promiňte mi, že projevuji názor všech a můj, že tato situace je prostě neudržitelnou. Lidé obviňují všechny, že těch pár hvězdářů nemohou odvézt a že s těmito individui se ještě dělá nějaká mezinárodní otázka. Oni ti naši spojenci jsou v stavu tyto osoby ještě použití. Skutečně, pane podplukovníku, bylo by třeba, aby tito lidé od nás odjeli...

Naše lidi trápí, že oni jsou stále intervenováni a že se pro ně nic neděje, co by z nich sňalo to ódium zavřeného v kriminále za mřížemi. Třebaš, že jsme tady dosti dlouho, nedovede se dobře chápat, že tyto maličkosti zde nedají rychleji vyřešit.

Radovali jsme se, že pan podplukovník S. (František Hieke-Stoj, člen československé vojenské mise v SSSR – pozn. aut.), který již dneska odjíždí, nám přivezl povolení poslouchat cizí rozhlas. Radovali jsme se marně. A zatím dnes ráno poprvé vysílalo moskevské rádio německy a dokonce měli relaci o Československu. V němčině musejí naši doma slyšet zprávy o sobě a my v cizině musíme o našich doma slyšet zase německy. Bolí to...

Krátce po příjezdu do Buzuluku (počátek února 1942), kde se začala organizovat československá vojenská jednotka v SSSR – 1. polní prapor – se Jakub Koutný stal prvním předsedou přijímací a odvodní komise. Přijíždějící Čechoslováci jej informují o svých neuvěřitelných osudech v lágrech NKVD.

Některá jeho hlášení náčelníkovi československé vojenské mise v SSSR plukovníku Heli-odoru Píkovi se naštěstí dochovala a po letech nyní vydávají své otřesné svědectví, jako například toto z 26. prosince 1942:

„... z Taškentu přijela dvaadvacetiletá česká Židovka Gréta Pomerancová z Moravské Ostravy. Zanechala v Taškentu o tři roky mladší Editu, kterou také povoláme. Prosí však o intervenci za svého bratra, třicetiletého Adolfa, který byl z neznámých důvodů v Taškentu zatčen NKVD. Tuto rodinu postihla zajímavá pohroma: 5. března 1942 odešla z bytu na nákup jejich matka Anna. Z nákupu se již nevrátila a dodnes nebyla nalezena. Dcery s dovolením NKVD chodily řadu dní na čtyři hromadné márnice v Taškentu, kde stále leží spousta mrtvých. Matku tam však nenašly. Většinu mrtvých v těchto márnících, asi 80 procent, je probodnutá zezadu, prý po uzbeckém způsobu.“

Díky jeho úsilí byly v Buzuluku také vybudovány základy pozdější Československé sociální péče v SSSR, zajišťující existenci neodvedených dobrovolníků a jejich rodinám i rodinám odvedených branců. Později dokonce zřídila i dětský domov.

V tehdejších podmínkách měly informace značný význam, proto nepřekvapí, že Koutný jako vojenský novinář se podílel na vzniku deníku „Naše vojsko v SSSR“, avšak redakci musel v létě 1943 opustit a uvolnit místo později nechvalně známému Bedřichu Reicinovi.

Koutného sveřepost v tomto byla doslova příslovečná, jak potvrzují mnohé vzpomínky. Například hrdina SSSR generálmajor Josef Buršík ve svých memoárech „Nelítuj oběti“ připomíná:

„Všichni, kteří byli v jeho blízkosti, si pamatují na jeho každodenní pravidelné, podrobné a nestranné informace o všem, co se dělo na Východě, na Západě, v celém světě. Jsem přesvědčen, že díky jeho pečlivosti, ochotě a pracovitosti jsme byli, byť daleko od domova, odříznuti od vlasti své, informováni o světovém válečném dění nejlépe ze spojeneckých jednotek na východní frontě.

Často odkázaný jen na vlastní zdroje a prostředky pracoval neúnavně. Kdekoliv se naše jednotka zastavila, nalezl si rychle nějaký koutek a již vytahoval anténu radiopřijímače, lovil nejvýznamnější stanice a zaznamenával nejčerstvější zprávy. Aby nebyl rušen, vyvěšoval výstražnou cedulku: Nerušit – poslouchám!“

Současně také poznával sovětský policejní režim jako první předseda československé přijímací a odvodní komise v Buzuluku, když mu noví dobrovolníci vyprávěli o dalších československých občanech v pověstných táborech NKVD. Koutný o tom poslal nejedno hlášení náčelníku československé vojenské mise v SSSR plukovníku Heliodoru Píkovi, avšak netušil, že po únoru 1948 budou oba dva obviněni, a také ve vykonstruovaných procesech odsouzeni za špionáž proti Sovětskému svazu za druhé světové války (!).

Tak například začátkem února 1943 napsal:

„Dne 31. prosince 1942 přijel první transport Podkarpatských Rusínů, a to 185 branců z Kargopolského lágera. Pod láger Kargopol spadá oblast archangelská, a také tábor oblasti Vologda. Sídlem hlavní správy je město Kargopol. V tomto obrovském lágeru je intervenováno 3 miliony osob všech národností. Naši Podkarpatsští Rusíni byli západně Vologdy...”

Všichni Čechoslováci Kargopol-lágeru žili těžkým životem. O našem odboji nic nevěděli. Právě před rokem v únoru 1942 nepustili z Kargopol-lágeru naše Podkarpatské Rusíny celých 14 dní na práce a spisovali s nimi nacionále. Jedněm napsali „občan Maďarska“, jiným „Polska“, jiným Čechoslovákům a v jiných případech označovali je dokonce za sovětské státní občany a tvrdili, že „vy tože ruskije“... V Kargopol-lágeru zůstalo ještě asi 100 Čechoslováků, a to hlavně Židé a osoby, které mají trest od 8 let výše. Je možné, že je jich tam tisíce...”

Svévolné jednání sovětských úředníků se však nepromítlo jen do osudu československých Podkarpatských Rusínů a Židů, protože Koutný v březnu 1943 informoval Píku:

„Dnes volány byly na milici v Buzuluku volyňské Češky: 70letá Marie Kovandová, vdova a její dcera, 34letá Alžběta Kovandová, matka 8leté dcery a 5letého syna, obě z české vesnice Vrchovsko u Rovna, Volyň. Alžběta pracuje u nás v důstojnické jídelně. O svém muži neví od 10. 4. 1940, kdy jej NKVD odvezlo do Lucku do ťurmy. Obě ženy byly 13. 4. 1940 vyvezeny asi se 2 000 volyňských Čechů jedním vlakem na sovchozy do Bulajeva, Severokazachstánské oblasti. V květnu 1942 podařilo se vyreklamovati k nám do jednotky z Bulajeva 22 volyňských Čechů...”

Po bojích 1. československé brigády u Bílé Cerkve byl štabní kapitán Koutný přidělen ke štábu velitelství čs. vojenských jednotek v SSSR, které se společně s 2. československou samostatnou paradesantní brigádou v SSSR začalo organizovat v Jefremově. Od léta 1944 pak působil jako styčný důstojník velitelství 1. československého armádního sboru v SSSR

nejdříve u štábu sovětského 67. armádního sboru, posléze u sovětské 38., 1. gardové a 18. armády. Koncem dubna 1945 byl už jako major vyslán k 1. československé samostatné tankové brigádě v SSSR na Ostravsko, aby ji doplnil rychlou polní mobilizací z tzv. místních zdrojů.

Na krátko zde zůstal i po válce, tentokrát ve funkci vojensko-politického poradce velitele tankové brigády podplukovníka Vladimíra Janko.

Koutný jako moravský rodák byl velkým patriotem Moravy. Již citovaný Josef Buršík ve svých vzpomínkách o tom napsal:

„Škoda, že se nám nepodařilo dokončit naše nekonečné disputace z dlouhých večerů a že jsme podepsali nestvrdili smlouvu mezi našimi kraji – Chodským a Hanáckým. Svědkem těchto našich rozhovorů bývala ohnivá vodka, jak už na východní frontě bývalo zvykem...“

Svůj vztah k rodnému kraji vyjádřil i zvoleným pseudonymem, pod nímž publikoval, pokud ještě mohl – J. K. Market. Ve svých článcích reagoval na křehkou poválečnou situaci, jako například dopisem imaginárnímu americkému vojákovi:

„Vojáčku, Bille, Tome, frontovníku a přímý kamaráde a spojenče z poslední velké války! Tobě posílám svůj pozdrav a moji starost o to, co se kolem Tebe a mne děje! Ve válce bychom sedli do zákopů a svým způsobem si „to řekli“! Ale je prý už mír...“

Ty hlídáš kdesi v Německu a já dělám doma. Mezi námi je takzvaný rozdíl. Ty jsi z velkých států a já z malinkého Československa. Když to v té válce nad námi lítalo, tak mě nikdy ani nenapadlo, že bude jednou mezi námi nějaký rozdíl, a přece je! Ty o tom musíš více vědět nežli já a nic neříkáš? Přece jsme společně bojovali proti společnému nepříteli, a také jsme jej porazili a nyní, třebaže na to ještě tu a tam vzpomínáš, přece cosi děláš, co se začíná nelíbit. Řekneš třeba, „ty tam z toho malinkého Československa, nemluv když něco dělají nebo povídají veliké státy!“ Ne, krev je jenom jedna a ta se dává jen za vlast, a proto ti píší... proč Ti vlastně píší, milý Tome, Bille? Jednak, abys věděl, co se děje, a abych si postěžoval, jaká se nám válečníkům děje „křivda“! My jsme přece bojovali a nyní v tomto počátku míru rozkazují druhí... to není „olrajt“ – to je „sajrajt“, řečeno po jazyku starých válečníků...“

Koutný tak svým způsobem reagoval na poměry v americkém okupačním pásmu Německa, kde krátce působil jako člen československé vojenské mise v Berlíně. Tedy v době rozjitřené odsunem Němců z Československa, a také stále více rozšiřovaným panslavismem, jenž vyjádřil jednoduchou zkratkou:

„Dávno byli tři bratři, Čech, Lech a Rus, a ti se svými lidmi se usadili v prostoru od Uralu až po Šumavu. A jsou v tomto prostoru doposud a budou!“

V krátkém období křehké poválečné demokracie podle svých sil a možností podporoval budování československé mírové armády. Právě z této doby je i jeho návrh, aby

„všechno od armády počínaje, všechno, co souvisí s branností a bezpečností, má a musí být sloučeno v jednotném mohutném tisku vojenském. Taková jednotnost by byla nejen projevem veliké síly vojenského tisku, ale po stránce hospodářské byl by jednotný tisk únosnější a při dobrém vedení dokonce tolik aktivním, aby nezatěžoval příliš státní pokladnu.“

Tak vzniklo nakladatelství Naše vojsko. Tehdy Jakuba Koutného ještě „chrání“ pletivo známostí z československé vojenské jednotky v SSSR – Ludvíkem Svobodou, Otakarem Rytířem, Bohumírem Lomským, Vladimírem Jankem, Miroslavem Šmoldasem a dalšími. Ne však dlouho!

Vzhledem k svému rozhledu si po únoru 1948 o nastoleném komunistickém režimu nedělal žádné iluze, proto zvolil legální odchod a doufal, že vycestuje. V únoru 1949 sice ještě dostal od ministerstva národní obrany „mimořádnou dovolenou studijní s plnými požitky na dobu od 1. dubna 1949 do 15. ledna 1950 do státu Izrael“, aby mohl následovat manželku Grétu, s kterou se seznámil za druhé světové války po jejím příjezdu do Buzuluku.

Její jméno se už v článku objevilo a později převezme manželovu štafetu, také bude, vedena touhou po spravedlnosti, psát dopisy, protože v „třídně“ rozděleném světě neměla jiné prostředky....

Krátce před odjezdem z republiky byl ale Koutný povolán k ministru národní obrany generálu Svobodovi, který mu suše oznámil, že ministerstvo vnitra mu odepřelo vydat pas! Koutný později vzpomínal:

„Já, žena a tchyně jsme se cítili zdrceni. Doprovodil jsem rodinu do jejich východiska v Mikulově, kde všichni Židé byli dáni do bývalého lágru SS a mně bylo i dovoleno jen se krátce rozloučiti u brány, od které jsem byl koneckonců ne příliš jemně odehnán. Byl jsem úplně zničený nad tímto násilným roztržením velmi dobře žijící rodiny. Dojel jsem do Prahy, když transport odjel 29. března z Mikulova, ale tu jsem se dověděl, že transport se vrací na Prahu a přes České Budějovice na Dvořiště. Měl jsem dovolenou, proto jsem transport honil a hledal až do tábora, ale už bylo pozdě. Odejeli... to mně nervově nepolepšilo! Ještě musím dodat, že když mi pan ministr národní obrany sděloval důvody odmítnutí pasu, že jsem mu řekl, že jsem zničen materiálně, duševně i fyzicky. Ujistil mne, že ze strany vojenské správy není proti mně naprosto nic a totéž mi bylo řečeno u úřadu plk. B. Reicina.“ (!)

Po nástupu do služby ale ihned začalo více či méně skryté sledování vojenského obranného zpravodajství. Koutný samozřejmě trpěl stavy úplné opuštěnosti, obavami o ženu a cítil, jak ho opouští jeho jindy nezlomná energie; přestával mít chuť žít...

„Vysvobození“ nacházel v opuštěném bytě a alkoholu. Později došlo i na prášky na spaní a když se jednou po dvou dnech probрал, měl ještě sílu zavolat si lékaře. Vůle po životě tehdy přece jen zvítězila, avšak po návratu z nemocnice se vše opakovalo...

12. září 1949 napsal:

„Má milovaná ženo!

Se svolením vězeňské správy a cenzury, posílám Ti toto sdělení:

Dne 6. t. m. byl jsem státním soudem na Pankráci odsouzen pro velezradu a vyzvědačství k trestu:

- 1. 25letému těžkému žaláři, zostřenému tvrdým ložem jednou čtvrtletně,*
- 2. degradaci-kasaci a ke ztrátě všech vyznamenání,*
- 3. ke ztrátě všech čestných občanských práv, ke ztrátě cti,*
- 4. ke ztrátě veškerého majetku,*
- 5. k náhradě trestního řízení.*

Rozsudek a důvody byly veřejné a byli při něm bratr, bratrance Jaroš a dr. Zdeněk a Ilša. Jaroš a Ilša byli také svědky. Důvody byly veřejné, a proto Ti je mohu sdělit. Byl jsem odsouzen jen za jeden bod, a to, že jsem se spojil s agentem cizí velmoci a ten mi měl obstarat útěk k agentu CIC Leo Kolmovi do Ausbachu, kde jsem chtěl vyrazit důležitá vojenská tajemství cizí zpravodajské službě. Mimo to, že jsem vyvezl důležité spisy, tj. kroniku-deník z SSSR. To žalováno nebylo, ale přitěžovalo. to je zhruba všechno...”

Po Pankráci následovaly plzeňské Bory, odkud v listopadu 1949 na předepsaný formulář „Trestního ústavu pro muže v Plzni“ odpověděl na první manželčin dopis:

„...děkuji Ti za první dopis, který došel právě za měsíc. Jsem na tě hrdý, jak správně jsi psala. Já se mám docela dobře, jako v klášteře. V práci jsem splnil normu, tak mohu dostávat balík (2,5 kg) jeden za čtrnáct dní. Dopisy také tak.

Balíky obstará moje rodina, Mně moc nechybí, jen tuky a sladkost. Kouřit mi dovolí, až přechročím hodně normu... Jen ten deník z internace pošli, já chci a asi budu psát kroniku jen úseku po Buzuluk. Ostatní studijní věci nevydávěj nikomu, vždyť tam beztoho nic není."

Koutný totiž na rozkaz Ludvíka Svobody založil v roce 1940 album rebelujících „hvězdářů“ (fotografie a tzv. policejní popis osob). Když si potom Svoboda album prohlédl, „schválil je a řekl, že všechny tyto osoby nechá ve vlasti zavírat“.

Album přečkalo válečné útrapy, v roce 1945 samozřejmě nikdo zatčen nebyl, ale paradoxně začalo zatýkat už v únoru 1948. Paní Koutné se podařilo manželův archiv vyvézt do Izraele. Na vynucené žádosti manžela méně hodnotnou část s těžkým srdcem počátkem roku 1950 prostřednictvím tehdejšího československého velvyslance v Izraeli Eduarda Goldstückera odeslal generálu Svobodovi.

Otázkou zůstává, zda materiál vůbec došel svého příjemce, a tedy i případné jeho další osudy, protože se nepochybně jedná o velmi cenný historický pramen – jako například jeho deník československé vojenské skupiny v Polsku, který Koutný diktoval a byl zaznamenán drobným písmem pomocí lupy, aby se mohl dobře schovat (viz **přílohy**).

Jakub Koutný byl totiž i později vyslýchán příslušníky Státní bezpečnosti a vojenské kontrarozvědky mimo jiné i k osobě Ludvíka Svobody, který tehdy ještě zastával funkci náměstka předsedy československé vlády. Ve své jedné z výpovědí konstatoval:

„Podplukovník Svoboda absolvoval dvouletou hospodářskou školu a nikoliv střední vyšší hospodářskou školu, jak udal při první registraci v SSSR. V občanském životě v Hroznatíně byl příslušníkem místní lidové strany a členem obecního zastupitelstva za stranu lidovou. Náhodné setkání s kamarádem z legií přivedlo jej zpět do armády asi v roce 1923-1924.

Svoboda byl až do svého jednání s vysokými činiteli v Moskvě v roce 1940 naprosto oddaným stoupencem dr. Beneše, ovšem pana Šrámka nevyjímaje. Jana Masaryka neměl rád a Benešova osobnost jej fascinovala i po návratu do vlasti. Býval dojat, jednou jsem viděl až k pláči, když říkal, že bude představen panu prezidentovi dr. Benešovi a že představí i nás, totiž nadporučíka Bedřicha a mne, za naše zásluhy. Podplukovník Svoboda věděl a souhlasil o všem, co se dělo v jednotce a schvaloval výluku Židů, komunistů z původní jednotky. S hvězdáři vedl tvrdý boj, poněvadž pochopitelně byl on komunisty zesměšňován a napadán i veřejně na nádvoří. Četař Prymus chtěl podplukovníka Svobodu u raportu v Olchovcích probodnout nožem. Celkově možno říci, že podplukovník Svoboda držel zmíněnou politickou linii až do vlasti, anebo lépe řečeno, zvolna z ní ustupoval. Po stránce čistě socialistického státního zřízení Svoboda tvrdil, že tento systém a pořádek není pro nás v Československu. Ovšem toto tvrzení Svoboda veřejně stále zeslaboval asi pod dojmem svých zkušeností a přesvědčivé sovětské propagandy, takže po Košicích, kde se stal ministrem národní obrany, už spíše se veřejně projevoval jako opravdový obdivovatel SSSR. Jeho nápadná zdrženlivost v otázkách politických neprosperovala jednotce, která vlastně i za činnosti osvěty tápala, na kterou stranu se má přiklonit. To platí zejména o důstojnících, kteří už v SSSR čekali, jak se zachová velitel. Za svého jednání v Moskvě nevěřil podplukovník Svoboda vysokým činitelům SSSR, od nichž mohl dostat informace, a tajně se obrátil na člena slovenského vyslanectví – tehdy nám nepřátelského, a tajně s ním na nočních schůzkách v parku vyjednával o tom, aby Slovinci poslali tajně zprávu do Londýna, že jednotka je vězněna, že je v tísnivé situaci, a aby dr. Beneš zakročil. Toto jednání odhalily sovětské úřady, označily za špionáž a podplukovníka Svobodu vyslýchaly...“

Tím byl slovenský diplomat Krno, jehož chtěl podplukovník Hieke-Stoj získat pro zpravodajskou spolupráci, protože byl zástupcem vyslance slovenského státu v Moskvě, jímž byl bratr

samotného prezidenta Tisa. Nepochybně se tak stalo na popud, nebo nejméně s vědomím sovětských úředních míst.

Komunističtí tyrané však přitvrdili ve své perzekuci nevinně odsouzeného a jeho blízkých. Jakub Koutný totiž 21. července 1951 svým příbuzným, těžce raněn dalším omezením lidských práv, oznámil:

„Laskavostí našeho velitelství (vojenské věznice v Opavě – pozn. VZ) mohu psát tento mimořádný dopis a to proto, že Vám musím sdělit toto: Je zakázáno, abych psal mé manželce dopisy do zahraničí do Izraele a současně nesmím přijímat žádné dopisy ze zahraničí – tudíž ani od své ženy.

Prosím Vás proto, abyste Vy, kteří máte právo na větší listovní svobody, sdělili mojí milované ženě, a to co nejdříve. Vy s ní jistě budete dopisovat a dále jistě Vy mi napíšete její vzkazy apod. Asi tak podobně, jak to bylo na Borech, jen s tím rozdílem, že ani její vlastnoruční dopis se nesmí k Vašemu přiložit. Je to smutné, když tímto zákazem dostává naše šťastné manželství ránu, ale jsem politický vězeň a jako takový nemám právo co říkat – a jen to přijmout. To také činím. Ona bude jako vždy jistě statečná, jako bývala v bojích o Kyjev, Duklu, Žaškov, Bílou Cerkev, o [Liptovský] Sv. Mikuláš, Žilinu, Opavu a Ostravu – a přijme tuto ránu do našeho duševního manželského dopisování – tak klidně, jako bývala klidnou ve všech těch těžkých bojích jako poddůstojnice a potom důstojnice! Ji nemusím o statečnost prosit, ona je a bude! Tímto uzavírám nuceně tuto kapitolu dvou vojáků naší armády v SSSR se vzpomínkou, proč jsem v těch bojích raději nepadl, kapitolu dvou vojáků, manželů, kteří si dnes nesmí ani napsat, že se mají rádi!“

Právě prostřednictvím příbuzných manželce vzkázal:

„Pokud se týče reicinovštiny, nevím o tom zatím nic, třebaže se mne na to zase dotazovali. Až bude mít proces, tak se to jistě dovíte z našeho rozhlasu a novin. To víš, ten nadělal nešťastných lidí a mnoho z nás nevinně sedí. Ale spravedlnost jistě bude vyjevena a pak se dovíme, zda-li i já v tom budu. My si o tom často vyprávíme s Beranem, Kovítem, Kuvzem, Šmolíkem, Hynkem (bývalí příslušníci československé vojenské jednotky v SSSR – VZ), Tomčíkem, kteří toho bezcharakterního lumpa Reicina a Kopolda znali a sami od něho dosti zakusili.“

Po zrušení vojenských věznic následoval Leopoldov, kde však Koutný postupně ztrácel víru v sebe a plně se oddal svému osudu. Prodělal několik zápalů plic, dostavily se potíže s játry... Neúprosný osud byl k němu neobyčejně krutý. Když už konečně svítala slabá naděje na propuštění z vězení, vyrvala jej smrt 4. února 1960 z jeho útrap i nadějí...

Za jeho rehabilitaci začala bojovat jeho žena Gréta. Jakmile byl Ludvík Svoboda zvolen prezidentem Československé socialistické republiky, požádala ho o pomoc.

Kancelář prezidenta republiky jí následně sdělila:

„Přijměte, prosím, srdečný pozdrav od soudruha prezidenta L. Svobody a ujištění, že mjr. Jakub Koutný bude zařazen mezi ty, kteří budou rehabilitováni. Prosíme však, abyste měla malé strpení, neboť rehabilitace si vyžádá delší dobu vzhledem k velkému počtu žadatelů!“

„Malé strpení“ trvalo neuvěřitelných dvaadvacet let, protože L. Svoboda, jako mnohokrát před tím, svůj slib nesplnil. Vyšší vojenský soud v Příbrami zrušil původní rozsudek bývalého Státního soudu v Praze ze zákona až na svém zasedání 12. prosince 1990. Krátce před tím již ministr národní obrany vrátil Jakubu Koutnému in memoriam hodnost podplukovníka a současně jej povýšil do hodnosti plukovníka in memoriam.

Absurditu životních osudů statečného důstojníka tzv. Svobodovy armády charakterizují tato slova předsedy Československé obce legionářské v Londýně generála M. Kašpara, když se dozvěděl o jeho smrti (znali se z Polska a následného sovětského věznění):

„Ani jsme nevěděli, milý Jakube, že Tě nakonec i ti „přátelé“ z východního sboru zahraniční armády nechali v bryndě, aby si zachránili vlastní kariéru a kejhák. Ačkoliv byli vybaveni dobrým tělesným zdravím, jejich duch byl již zasažen komunistickým morem. Tys to měl se zdravím po tolik a probdělých nocích slabší, ale zato Tvoje morálka zůstala nedotčena, i když Ti vzali Staničku a nedovolili „Deníček“. Ptám se, jakého zločinu by se musel dopustit člověk ve svobodném světě, aby byl zbaven svobody na dlouhých jedenáct let?“

PhDr. Zdeněk Vališ

Úvod - Podzim 1938 a v zimě v Polsku (P/1. emig.[ace] z ČSR, polit.[ická], žid.[ovská] [a] hosp.[odářská]. Češi prchali z polského Těšínska domů. V P. [olsku] komitety pro pomoc emig.[rantům] žid.[ovským], něm.[německým], rak.[ouským] v rukou židovských. Za pomoci brit.[ské] misse visa do Anglie - sběrna Katovice, emig.[race] intel.[igence], levic.[ové] kom.[unistické] živly. - Kat.[ovická] a žid.[ovská] pom.[oc] kom.[unistům] a brát více konzulát.[u.] Rozděl.[eleno] na Krakov a Bělsko. - Kat.[ovice] v emig.[raci] způsobily rozkol na polit.[itické] a hosp.[odářské] skup.[iny]. Polit.[ická] výhody brit.[ských] viz. - Rok 1939. Po 15. březnu do Polska emig.[race] z ČSR: 1.) něm.[ecká] emig.[ace] z Něm.[ecká] a Rak.[ouská] z asylu v ČSR. - 2.) ČSR Němci - 3.) židé - 4.) čsl. kom.[unisté] - 5.) soc.[iální] dem.okraté, nár.[odní] soc.[ialisté] aj.[iní] polit.[ici] - 6.) čsl. vlastenci > reg.[ulátne] pro boj.[ovou] činnost - ppor. děl. Jos.[ef] Kaleta. - 20/4.1939 schůze „Dům postvalků skup.[iných] komických] restanz.“, soupis všech, kdo do čsl. zahr.[adiční] armády. Slůva na brit.[ském] kons.[ulátě] Kat.[ovice] po[d] por. Kaleta Krakov. III Ance (Auce ?) - Krakov. - 15. 3. Krak.[ovský] konz. [ulát] spálený šifry, archiv za 20 let. - 16/3 (?) tel.[efonoval] Chvalkovský předat. - 15/3 telef.[onát] z Lond.[ýna] od Zpr.[avodajské] voj.[enské] skup.[iny] nepředat Němcům. Úřad dále [vedl] dr. Vlad.[imír] Znojenský a dr. Vlad.[imír] Henzl. - Komitét pomocy Uchodžócno, Krakov Dajvoz číslo 9. (3?) kons.[ulát] a 16 (76?) ulice Varšavská č. 17. - „4/4“ ustav.[eno] v Krakově „Sdružení čsl. emigrantů.“ před [sedou] kom.[unistu] Kar.[el] Ditrich. Úkol sjednotit čs. emigraci a styk s odboj.[ovými] úřady. - V polit.[ickém] výb. [oru] roztržka, [#] zvl. [áštní] sekce polit.[ických] před.[áků] s. d. Bohuslav Bár úřadoval na konsul.[átě] - Kaleta a Bár [sepsali] první seznamy vojáků. Rozkol Bár a Kaleta. K.[aleta] skupinu založil osob.[ní] záznamy, základ evid.[ence] voj.[en-]

Úvod. - Podzim 1938 a v zimě v Polsku (P/1. emig.[ace] z ČSR, polit.[ická], žid.[ovská] [a] hosp.[odářská]. Češi prchali z polského Těšínska domů. V P. [olsku] komitety pro pomoc emig.[rantům] žid.[ovským], něm.[německým], rak.[ouským] v rukou židovských. Za pomoci brit.[ské] misse visa do Anglie - sběrna Katovice, emig.[race] intel.[igence], levic.[ové] kom.[unistické] živly. - Kat.[ovická] a žid.[ovská] pom.[oc] kom.[unistům] a brát více konzulát.[u.] Rozděl.[eleno] na Krakov a Bělsko. - Kat.[ovice] v emig.[raci] způsobily rozkol na polit.[itické] a hosp.[odářské] skup.[iny]. Polit.[ická] výhody brit.[ských] viz. - Rok 1939. Po 15. březnu do Polska emig.[race] z ČSR:

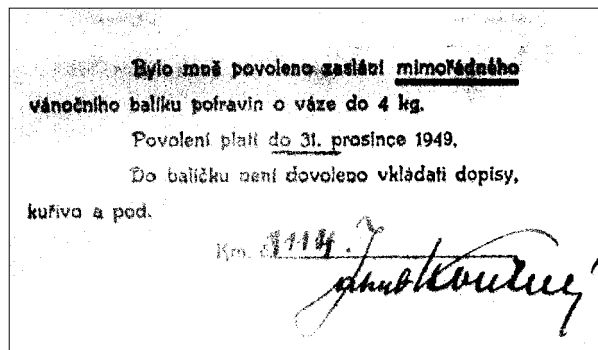
1.) něm.[ecká] emig.[ace] z Něm.[ecká] a Rak.[ouská] z asylu v ČSR. -

2.) ČSR Němci - 3.) židé - 4.) čsl. kom.[unisté] - 5.) soc.[iální] dem.okraté, nár.[odní] soc.[ialisté] aj.[iní] polit.[ici] - 6.) čsl. vlastenci > reg.[ulátne] pro boj.[ovou] činnost - ppor. děl. Jos.[ef] Kaleta. - 20/4.1939 schůze „Dům postvalků skup.[iných] komických] restanz.“, soupis všech, kdo do čsl. zahr.[adiční] armády. Slůva na brit.[ském] kons.[ulátě] Kat.[ovice] po[d] por. Kaleta Krakov. III Ance (Auce ?) - Krakov. - 15. 3. Krak.[ovský] konz. [ulát] spálený šifry, archiv za 20 let. - 16/3 (?) tel.[efonoval] Chvalkovský předat. - 15/3 telef.[onát] z Lond.[ýna] od Zpr.[avodajské] voj.[enské] skup.[iny] nepředat Němcům. Úřad dále [vedl] dr. Vlad.[imír] Znojenský a dr. Vlad.[imír] Henzl. - Komitét pomocy Uchodžócno, Krakov Dajvoz číslo 9. (3?) kons.[ulát] a 16 (76?) ulice Varšavská č. 17. - „4/4“ ustav.[eno] v Krakově „Sdružení čsl. emigrantů.“ před [sedou] kom.[unistu] Kar.[el] Ditrich. Úkol sjednotit čs. emigraci a styk s odboj.[ovými] úřady. - V polit.[ickém] výb. [oru] roztržka, [#] zvl. [áštní] sekce polit.[ických] před.[áků] s. d. Bohuslav Bár úřadoval na konsul.[átě] - Kaleta a Bár [sepsali] první seznamy vojáků. Rozkol Bár a Kaleta. K.[aleta] skupinu založil osob.[ní] záznamy, základ evid.[ence] voj.[en-]

1.) něm.[ecká] emig.[ace] z Něm.[ecká] a Rak.[ouská] z asylu v ČSR. -
2.) ČSR Němci - 3.) židé - 4.) čsl. kom.[unisté] - 5.) soc.[iální] dem.okraté, nár.[odní] soc.[ialisté] aj.[iní] polit.[ici] - 6.) čsl. vlastenci > reg.[ulátne] pro boj.[ovou] činnost - ppor. děl. Jos.[ef] Kaleta. - 20/4.1939 schůze „Dům postvalků skup.[iných] komických] restanz.“, soupis všech, kdo do čsl. zahr.[adiční] armády. Slůva na brit.[ském] kons.[ulátě] Kat.[ovice] po[d] por. Kaleta Krakov. III Ance (Auce ?) - Krakov. - 15. 3. Krak.[ovský] konz. [ulát] spálený šifry, archiv za 20 let. - 16/3 (?) tel.[efonoval] Chvalkovský předat. - 15/3 telef.[onát] z Lond.[ýna] od Zpr.[avodajské] voj.[enské] skup.[iny] nepředat Němcům. Úřad dále [vedl] dr. Vlad.[imír] Znojenský a dr. Vlad.[imír] Henzl. - Komitét pomocy Uchodžócno, Krakov Dajvoz číslo 9. (3?) kons.[ulát] a 16 (76?) ulice Varšavská č. 17. - „4/4“ ustav.[eno] v Krakově „Sdružení čsl. emigrantů.“ před [sedou] kom.[unistu] Kar.[el] Ditrich. Úkol sjednotit čs. emigraci a styk s odboj.[ovými] úřady. - V polit.[ickém] výb. [oru] roztržka, [#] zvl. [áštní] sekce polit.[ických] před.[áků] s. d. Bohuslav Bár úřadoval na konsul.[átě] - Kaleta a Bár [sepsali] první seznamy vojáků. Rozkol Bár a Kaleta. K.[aleta] skupinu založil osob.[ní] záznamy, základ evid.[ence] voj.[en-]

ské skup.[iny] – Zápas národů na odboj. směrnice (?) teror proti vlast.[ním] přes smír[né] úsilí konsul[átu] – konkurz. na visa. [??] 26/4 do Krak.[ova] [přišli] por.let. Jiří Král a ppor. děl. Old.[řich] Malač, ne Kalatovi org.[anizovat] voj.[áky] z pov.[olání] pěch.[oty.] Maj.[or] Teplý a čet. asp. Miloš Krumla. – Ubyt.[ování] a strav.[ování] voj.[umů,] v polit.[ické] skup.[ině], bída nedostatek. – 24/4 schůze na konsulatě Sdruž.[ení] čs. Emig.[race] Usnes.[eno] [že] čs. voj.[enská] emig.[race] [odejde] do zvl.[áštní] ubik.[ace -] Turystický dům, Glówny rynek. – protesty polit.[ické] emig[race] na konsul.[átě], porozumění u pols.[ých] úř.[adů.] Legit.[itimnost] kons.[ulátu] marně [díky] polit.[ice] v Polsku. Na Dajvoru form.[uje se] voj.[enská] akce, kom.[unisté] bez úspěchu. – Taj.[né] porady čs. voj. skup.[iny], pozor před Maláčem a dr. Bernáškem, i v mlékárošov (?). – Pevný základ od čs. org.[anizace] voj.[enské] v P. [olsku] v neděli 30/4 odvážným rozhod[nutím] krakov.[vského] kons.[ulátu] – Na kons[ulátu] schůzka Znoj.[emský], Henzl, Král, Kalet[a], Teplý, Maláč a 27 prvních voj.[áků] – Znoj.[emský] směrnice čs. bran[né] moci – Proslov Znoj.[emského] zvl.[áštní] urg[en]t.[ní u] vojáků, kázeň, řád. Por. Kaleta [pověřen] vedením [9] regist.[rovaných] vojáků – Prohl.[ášení] Kalety o ubyt.[ování] v Tur.[ističnom] domě, shora (?) Gyrodská ul. 41, soupis přít.[omných] – Pokus o tykání a [oslovení] bratře. – Bár chce být polit.[ický] komis.[ar] a contra. – Henzl vyhodil polit.[#] ekp. [experty] – Odpol.[edne] passus na Varš.[ašské] ul.[ici] por. v z.[áloze] dr. Steindler a 3 čl.[enná] deleg.[ace] des. let. Vác.[av] Choremský, voj. nov[áček] Jos.[ef] Augustin a kom.[unista] des. dsl. Rei[mond] Vnouček (?), podmínky voj.[enské] skupině: volit velitele, polit.[ický] kom.[isař] – Zamítnuto. Do ubik.[ací] Slov.[anský] rynek přestěhovali se 4 důst.[ojníci,] čet. asp. Kruml a ppor. Slíva z Katovic. – 1/5 na kos.[ulátě] Henzl promítl pořad z 30/4 [.] sdělil vel.[itel] čs. voj. skup[iny] n[a]dp. Král[ovi] hlásí podepsat závazek kázně. – Týž den 1. [prvních]

šest dobrovolců. – 2/5 přestěh.[ovalo] na Glówny Rynek, úprava ubik.[ací] – Další 13 dobrov.[olníků] (kpt. Jan Veselý, por. Ol. Šacher, por. Ol. Grún, ppor. dr. Bruno Steiner a rot.[ný] Masesm. Goldfarger – 3/5 velitel ubik.[ací] Veselý J. [.] Registrace účast na příklické? pol.[ské] posádky [-] nár.[odní] svátek p.[e-něžní] sbíráka na přilepšení + 7 dobrov.[olníků]. // 4/5 1. [první] zamě.[stnání] hod. poch.[odové] cvič.[ení] – Výborně des. let. Vác.[lav] Chocenský, des. let. Rud.[olf] Nedoma, voj. nov.[áček] Jos.[ef] Augustin a Jos.[ef] Braun. Stav: 13 d.[ústojníků] 1 rtm, 38 m[užů] = 52. Uprch.[li] svob. let. Zika/Fázusek a sv.[obodník] let. Jaroslav Borkovec. – Do konzul.[átu] telegram npor. pěch v z.[ál.] Oskar Frýdecký // 5/5 První přísaha v dez. ubik.[ací] o 19. hod. před Znoj.[emským] a Henzl.[em] Četl npor. Veselý poslušni dr. E. B.[enešovi] a vel.[itelům] // 6/5. Stav 57 // 7/5 Obtíž se ubyt.[ováním.] Málo peněz – 80 gr[ošů] nocleh v T. [urističnom] domě. Stav na Grodrze 71 žid.[ů.] Starosti konz.[ulátu.] Zavedena čekací služba na nádraží. // 8/5 t. ček.[á] voj.[enská] prohl.[ídka] dr. Gerh Frend. – Kurs pol[štiny] a angl.[ičtiny] – 1 hod. zpěvu – 1 [prvně] sděl.[il] Henzl[il] o přij.[ímání] voj.[áků] do pol.[ské,] angl.[ické,] franc.[ouzské] služ.[by] – st[av] 60 // 8/5 Příchod 2. poloviny prap.[oru] let. H. Vrele z Bohum.[ína.] – Důst.[ojnické] schrom[uzdění], ppor. Veselý o přijímání žida dle zák.[onů] rep.[ubliky], o poměru k všem A-I-1. St.[av] 72 // 10/5 1. [první] slov. vojáci v stejno kroji org.[anizování] čet – S[tav] 90 // 11/5 Odpol.[edne] 1. transp.[ort] do Angl.[ie] – p[o]r. Rudolf Holeček a 5 mužů dsl. č.[etař] Poniak, des. R.[ajmund] Fňouček, des. Jar.[oslav] Hájek, svob. let. M.[iroslav] Liškutín. [svob.] Ú[točné]V[ozby] [Josef] Socha. Hned Brit.[ský] konz.[ulát] // 12/5 ? přísaha před v. [ojenským] atašé pluk.[ovníkem] Prok.[opem] Kumpošt.[em,] mjr. Jos.[ef] Bartík z Lond.[ýna] a charg[e d'affaire] de Zetwitz. Oba proslov. – Představ. voj.[enská] skup.[ina] angl.[ickému] zástupci při různých polit. exponenty. – St.[av] 103 - // 13/5

English Annotation

Security Future within the Foreign Policy Context (*Risky 21st Century*) by PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

The subject of this comprehensive study: the main features of global risk society can be embodied by ecology crises, global financial crises, threat of terrorism. The article is presented as a report to military community and audience, with the underlying focus on terrorism. The author is mapping the global future in the first two decades of this century. As a small country we must pay attention to the developments in the worlds leading powers: the U.S., China, Russia, last but not least, within the EU. Those themes also present individual headings of this study. He treats energy, demography, peace, security, good neighbourly relations, cooperation between states that are most desirable goals we want to reach. In a way, as the main actor of worlds security situation till 2020 is identified Islamist terrorism (radical Islamists, Al Qaeda). At the end Mr. Balabán recalls the former "Security Policy of the Czech Republic" released ten years ago, reminding us the necessity to be prepared for the worst scenarios.

Military and Public Expenditures and Fiscal Policy of the CR in the 90s by Doc. Dr. Jiří Nedbal, CSc.

The purpose of the paper is to explain some of the connections among military and public spendings and its influence on forming fiscal policy in the 90s. Security doctrines influence national military concepts, level of defence expenditures, and developments of other spheres of public spending. Defence and other items are parts of spending budget, constituting government's fiscal policy, and vice versa; the economy in respective countries influences defence policy. The author treats the question how Czech expansive fiscal policy reached the limits of its growth, how it was reflected in defence policy. The key military reform proved to be inevitable; the reform of armed forces demanded the reform of civil administration. He comes to the conclusion that in our country, government spendings are not a stimulus of economy growth, even not in a short time period, that it is economy growth that determines public spendings, so does the defence budget.

Outsourcing in the US Armed Forces: Recommendations for the ACR by PhDr. Miroslav Krč, CSc., WO1 Jakub Picka.

The authors depict the development of outsourcing methods in US armed forces, its origins, and sources. Collected data are accompanied by experiences

from British and German armies. The American Office of Management and Budget (OMB) issued in 1966 Circular No A-76 (lately several times revisited) to define procedures how to set rules which commercial activities are to be done within the frame of armed forces or in private sector. Backed by a number of literatures, magazines and newspapers (Air Force Journal of Logistics, Air Force Magazine, Armed Forces Journal, Défense Nationale, Washington Technology, Wehrtechnik, etc.) authors analyse several outsourcing processes. They present both positive and negative results, including open or hidden problems of A-76 policy (e.g. business process outsourcing). For the Army of the CR they recommend to overcome above mentioned problems by creating the corrective authority, similar to the British PPPU (Public-Private Partnership Unit).

MILITARY ART

An Introductory to Intelligence Services Activities by

Mgr. Karel Zetocha. Even though many activities related to intelligence and intelligence network after the end of Cold War were released and have become commonplace, classified matters are still in the centre of public's interest. In discussions, experts use various terms tied with espionage or counter-intelligence, but real differences are not too high. In the armed forces (in the frame of NATO) this question was solved by issuing the manual AJP-2, Allied Joint Intelligence, Counter-Intelligence and Security Doctrine (NATO 2003). This article summarises key and basic terms used in intelligence services, including new theoretical concepts from this field. As the author writes in the introductory chapter, many experts, namely in civilian and academic fields use the same terminology, but their explanation differs. They use different definitions reflecting diverse circumstances under which they came into existence. The article was written namely as a contribution to interagency communication, among civilian and professional experts, in time when the overall security concept is changing, when military power is not the only tool to avert wide spectrum of security threats of 21st century.

Deep Fight during Counterinsurgency Operations

(Adaptation of Warden's Rings) by Ing. Josef Nastoupil (Col. ret.) This article examines depth in the nonlinear

battlefield and how planners might develop operational effects to defeat insurgencies. The former field manual stated that depth was the extension of operations in time, space and resources. This is a decidedly linear construction of the battlefield based on industrialized warfare between conventional enemies. The Global War on Terrorism operating environment is both nonlinear and non-contiguous. The enemy has no national borders or traditional infrastructure. If we understand cognitive depth, we can develop ways to paralyze the insurgent system or produce operational shock. Colonel John A. Warden III, an architect of the Persian Gulf War air campaign, introduced Five Rings Model as a methodology for successfully attacking and paralyzing a conventional enemy system in depth. An adaptation of this model depicts tangible targets that together constitute depth in the insurgent battle space. Source: Is There a Deep Fight in a Counterinsurgency by Lee K. Grubbs and Michael J. Forsyth, Military Review, July-August 2005.

The Cohesion of Military Units by Ing. Josef Nastoupil (Col. ret.). This article presents not only a non-conventional approach towards psychology of military groups, but also offers the deep insight into British way of military thinking. This article is concerned with cohesion in its broadest sense. The term cohesion is usually used to describe one of the many contributions to morale. British military doctrine says that manoeuvres approach is an approach to operation in which shattering the enemy's overall cohesion and will to fight is paramount. The cohesion in this context is being used to describe the complex interaction of the physical, moral and conceptual components of fighting. A thorough understanding of the cohesion between people would enhance their fighting power. The good leadership is the means by which an understanding of what enables cohesion can be used to bring it about. Source: Human Cohesion; Shock and Surprise on the Battlefield (D. Rowland, D. Roney, J. Storr), British Army Review No 137, 2005.

might be achieved by peaceful means. Last but not least, he writes about attitudes of church leaders, the Holy See, lines of their reasoning. The armed forces are called upon to do their duty. The greater the threat, the greater is the risk of inaction, the more compelling the case for taking anticipatory actions. In such case, the governments make their final decisions. It is not the responsibility of church-leaders or military commanders. To obey it, it would not be in conflict with the churches teaching. In these circumstances, the troops could regard an order to go to battle as morally decent, in pursuit of a moral good purpose.

INFORMATION PAGES

A New Concept of the Instruction of General Staff Officers at the Commanders Academy of Bundeswehr by Ing. Josef Nastoupil (Col. ret.). In the near future, all joint deployments (activities, operations in which elements of two or more "branches of arms" participate) will be characterized as combined deployments (i.e. with forces or agencies of two or more allies). In view of those facts, Commanders (Army) Academy in Hamburg introduced a new concept of military schooling of GSOs, with regard to combined and multinational deployment and employment. Schooling and training are not mere matters of skill and proficiency. It is also the question of taking over responsibility, "action competence". GSOs must be able to react quickly, be capable to operate even in multinational agencies. This type of instruction underlines two main levels: firstly, the lessons must offer overall view not only on armed forces, but also on security, political, social development of forces, tied with their further advance. GSOs have to see problems and tasks in proper context, to "see the whole by eyes of its individual parts". This will give them a surprising sense of coherence. At the top of this schooling lies combined joint Euro-exercise, at operational level, being prepared in cooperation with military academies from allied European nations.

OPINIONS, CONTROVERSY

Ethic Argumentation Structures Used in Discussion over the War in Iraq by Lt.Col. Mgr. Tomáš Holub (Chief Chaplain of the Armed Forces of the Czech Republic). The main theme of this extensive paper is ethical evaluation of the state of affairs in Iraq that would play greater role – directly or indirectly – in the decision-making of foremost politicians, more role than we might think. Although the author quotes various positive or negative attitudes towards the war, he does not intend to prove or refute presented theses. He broadly treats e.g. the so-called just-war, events when imminent threat might be a case for war, moral clarity in a time of war, situations when we consider that our aims

Content Language Learning in English (Integrated CLIL) by PhDr. Mária Šíkolová, PhDr. Eva Složilová, MA. The term Content and Language Integrated Learning (CLIL) was originally defined in 1994, and launched in 1996 by continuing education centre of UNICOM, University of Jyväskylä (Finland). It serves to describe educational methods where subjects are taught through a foreign language with dual-focused aims, namely the learning of content, and the simultaneous learning of a foreign language. This was later extended to include learning through any language that is not the first language of the learner. The authoresses discuss several articles released among others at the Internet pages of Guardian Weekly or The OneStop Magazine: The Magazine for English Language Teachers (Prof. Dr. Bob Wilkinson, Prof. Dr. Kari Smith, and Mrs. Gil-

lian Rosner). In our country, at the Defence University Brno, this sort of language instructions is still at its very beginning. The decision to introduce this type of language instruction was by ordered by superior authorities, taking into account increasing language demands on graduates from bachelor type of studies. For military students this sort of learning is, at the same time, both more demanding but also more rewarding.

Methods of Teaching of Foreign Languages and their Importance in Professional Forces by *Lt. Ing. Petra Vrábliková, Ph.D.* The authoress makes us acquainted with several basic methods of language drills, standardly used not only in military or state schools, but also in private educational institutions. Every described method is elaborated in detail, together with desirable educational goals, key characteristics, and representative ways of instruction. They are as follows: Audio-lingual Method, Grammar Translation Method, Direct Method (i.e. Berlitz Method) and Silent Way. Berlitz's method, although popular, was superseded by the old, classical, form-emphasizing Grammar Translation Method, which held reign until the 1950s when it was supplanted by the Audio-lingual Method (ALM), a method sometimes called "military method", based upon deep control, examination, extensive repetition. In a kind of behavioural conditioning, students do language drills, memorize set phrases and patterns, learn vocabulary in context, and focus on correct form and the production of error-free sentences. "Silent Way", which came into existence in the 60s, covers all above mentioned methods. Learners of foreign language study the language in a similar way as they learned their own mother tongue, even with mistakes, later corrected by a teacher.

Oral Communication Capacity: the Format of Military Briefing by *PhDr. Zdena Rosická, CSc.* Briefing is a covering term for orders, instructions, detailed explanations or summaries given on the current situation, namely to subordinates, reporters, etc. Actually, there are four basic types of military briefing, varying according their purpose. They must define problem, summarise facts, from which you may draw conclusions. Next you draw up variations and analyse them. Finally you put proposals, identify consent and dissent. At the end you will solve arising discrepancies; you will newly evaluate originated variants. Always keep in mind that you have to be short, concise, careful, factual, and relevant. Proposals must be clear, unequivocal. There must be enough time for questions from the audience.

MILITARY SOCIOLOGY

Security in the Year 2020 with the Prospects to 2050 by *PhDr. Antonín Rašek et al.* (*Summary of Security Com-*

munity Views) – *Part One.* Despite the fact that most of the predictions made in the early 20th century did not realized, there are still plenty of arguments for drawing security prognoses as the only method assessing synthetic alternatives of future progress. The future is not unequivocally determined, as the all comprising development is strongly influenced by subjective motives. We must have scenarios upon which we can act, operate, namely in the field of security. The government ought to set clearly our security agenda, where and why we are going to make possible military engagement. All further actions are developing from those prognoses, i.e. buying tanks, helicopters, parachutes, armoured vehicles, etc. The first part of this security study covers several predictions containing even some controversial visions. They are based upon the opinion survey done among members of Czech military community. The field of investigation comprises EU, US, North Korea, Iran, Iraq, Africa, Asia, even hypothetical Russia-China conflict, terrorism, weapons of mass destruction, and the like.

MILITARY PROFESSIONAL

Development and Perspectives of Management Instruction at Defence University by *Lt.Col. Ing. Miroslav Mašlej, Doc. Ing. Bohumil Brechta, CSc., Doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.* The article deals with the teaching of management at the University of Defence. Its authors are long-standing university teachers, possessing also experiences from command and staff appointments. In recent years, the emphasis in military schools has shifted more to subjects indirectly related to civilian courses of study, e.g. the theory of management. At the Defence University Brno it covers a wide range of other subjects: economy, informatics, operational investigation, etc.; other subjects are in fact only "supporting": applied mathematics, sociology, psychology, humane resource control and law. Military management, theory of military operations, staff service, and that belong to the group of applied fundamentals. At present, "military management" at the Defence University has only a limited scope of teaching units. It is read both at bachelor and master levels of studies, inevitably many themes are duplicated. So, among others, the authors recommend to shift the core of military management teaching to higher levels of studies, at master levels.

The Use of Simulators for Training Mechanised and Armour Troops by *Maj. Ing. Václav Suchý.* For many years we have been talking about simulators/trainers. The first phase of this process ended in 1998 by publishing "The Concept of Introducing Simulation and Trainer Technology". This year, in 2005, two simulation centres, in Brno and Vyškov, are opened. We elaborated new programmes for the preparation of mecha-

nised and armour units. In these days the Instruction Book is printed and very soon it will be distributed into respective units and institutions of ACR. The author is a strong supporter of exploiting simulators. He knows from his own experiences that the quality of training is much better and soldier's skills grow in high speed. To understand this question better, the author enumerates several time-schedules for simulator training and recommends few time-tested procedures and methods of exercises. He believes that once you try to use simulators, you will see how advantageous this method is. The simulators can be used not only for practicing combat situations, but also for operations other than war. But this theme will be treated next time.

The Methods of Preventive Evaluation of Risks in Military Training (*Hazard & Impact Index*) by Lt. Ing. David Řehák, Ph.D., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Prof. Ing. František Božek, CSc, In fact, we have no universal method for evaluating impacts and protection of nature during military exercises and training.

Establishing Environmental Training Group (NATO-Training Group/Army-Sub-Group) revolutionized the ways in which hazards were defined and analyzed to help communities protect themselves against these perils. Newly developed Training Impact Matrix/Hazard & Impact Index methods enable truly to assess environmental dangers of military materials, vehicles, activities, energy consumption, and their impacts on important localities. Many features of above mentioned methods were introduced by Czech representatives in 2000 at Aachen (Germany). The index of environmental acceptability was further elaborated by Czech experts, among others by the authors of this article. It enables set levels of environmental dangers, their impacts, independently from organic structure of national forces, or individual countries. The article is accompanied by tables, mathematical formulas and patterns of calculation risk categories.

U.S. Airforce's Unmanned Vehicles by Ing. Josef Nas-toupil (Col. ret.). UAV specialists predict that within ten years, half the aircraft flying will be unmanned. They also foresee conflicts where a few soldiers will dominate stateside battlefields. The UAV Center of Excellence is going to draw the unmanned part of the

Air Force, to study the best ways to use UAVs. The Air Warfare Centre at Nellis, Nevada, develops tactics for the use of aircraft and directs combat training. The UAV center would take on a whole range of issues from air-space control to various kinds of systems. Unmanned aircraft are to expect to play a key role in delivering directed-energy weapons to battlefields. Stealth will become a standard in UAV fleets just as it is in manned combat aircraft today. A number of additional improvements are expected to increase the capability of Predator squadrons. UAVs may have to specialize in strike or intelligence, surveillance and reconnaissance. Source: articles by David A. Fulghum, Aviation Week and Space Technology No 12, 2005.

PERSONAL DATA

Colonel in memoriam Jakub Koutný by PhDr. Zdeněk Vališ. Mr. Koutný belonged among those who went through the fire of World War II and lately became victims of despotism of the so-called "class laws". In fact, Col. Koutný was not a soldier, but the journalist. At the beginning of war, Mr. Koutný was sent to Poland to inform about Polish practices to return Czechoslovak refugees back to the "Protectorate Bohemia and Moravia". At Poland he joined the Czechoslovak Military Group; lately he experienced Soviet labour camps. In a small city of Buzuluk, where the first Czechoslovak Field Battalion was formed, he became the chief of recruiting commission. There he met people returning from the NKVD's camps (i.e. Soviet Secret Police's detention camps). Many his reports to the Chief of Czechoslovak Military Mission Heliodor Píka were preserved in archives. Nowadays they bear witness on those fearful camps. As a press officer he laid down the foundation of the Czech army daily "Our Army in the USSR". He worked at the Czechoslovak Headquarters in Russia, as a liaison officer at the Command of the 1st Czechoslovak Army Corps in the USSR, as a political and military advisor to the commander of armour brigade Lt.Col. Janko. In his liberated country he helped to establish the military publishing house Our Army (Naše vojsko). Shortly after the communist coup d'état, in 1949, he was imprisoned. He died in a communist jail in 1960.

Představení autorů tohoto čísla

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. (plk. v. z.), nar. 1962; absolvent VA, v letech 1983–2001 sloužil v armádě, jako zástupce vedoucího odd. veřejných vztahů, vedoucí odd. výkonné komunikace odboru pro styk s veřejností MO. V letech 1997–99 nositel grantu v rámci NATO Research Fellowship Programme k problematice úlohy nevládních organizací v procesu civilního řízení a kontroly OS. Autor a člen řídicích výborů dvou projektů EU/PHARE zaměřených na tutéž problematiku. 1992–95 viceprezident a člen výkonného výboru Evropské rady braneckých organizací (ECCO). 1991–93 čtyřsemestrální kurz sociologie na FF UK Praha, v r. 2000 zakončil postgraduální doktorandské studium na Institutu mezinárodních studií FSV UK v Praze se specializací na problematiku ruské armády a ruské bezpečnostní politiky. 2002–2004 zahraniční oddělení ČSSD, kde měl mj. v gesci problematiku EU, bezpečnostní politiky a zemí východní Evropy. Od roku 2001 spolupráce s Centrem pro sociální a ekonomické strategie FSV UK Praha, specializace bezpečnostní politika. Od r. 2004 vedoucí Střediska bezpečnostní politiky CESES. Externí spolupracovník vzdělávacího kurzu o EU Europeum pro studium odborníků působících ve veřejné správě a soukromém sektoru. (od r. 1999). Jeden z iniciátorů vzniku Asociace pro bezpečnost, obranu a ochranu společnosti a státu (BOOSS), místopředseda BOOSS do roku 2005, člen Svazu důstojníků a praporčíků AČR. Člen redakční rady Vojských rozhledů. Pravidelně publikuje v měsíčníku Mezinárodní politika.

Prof. Ing. František Božek, CSc., nar. 1950, VŠCHT v Pardubicích v oboru technologie makromolekulárních látek. Pracoval jako interní aspirant ČAV ve Výzkumném ústavu makromolekulární chemie v Brně, kde se věnoval problematice iontových polymerací. V roce 1979 obhájil disertační práci a v roce 1988 byl jmenován docentem na VŠCHT Pardubice v oboru makromolekulární chemie. Habilitační práci obhájil v roce 1993. Od roku 1978 pracoval na VVŠ PV Vyškov, kde byl proděkanem pro vědeckou činnost a byl zde jmenován profesorem v oboru ochrana vojsk a obyvatelstva. Problematice ochrany životního prostředí, s orientací na odpadové hospodářství, proaktivní nástroje environmentální politiky a management rizik se věnuje od roku 1989, nyní na Univerzitě obrany v Brně, kde

je členem vědecké rady Fakulty ekonomiky a managementu. Je řešitelem řady projektů NATO a členem oborové rady ochrana vojsk a obyvatelstva.

Doc. Ing. Bohumil Brechta, CSc. (plk. v. z.), nar. 1948 je absolventem 1. F VA Brno, obor velitelsko-organizační vjevojskový. V letech 1971–1973 působil ve funkci velitele roty a náčelníka štábu praporu. V období 1973–1977 studoval na VAAZ Brno obor vojenské počítače. Poté pracoval na výpočetním středisku generálního štábu. Od roku 1979 působil na VAAZ jako pedagogický pracovník v oboru automatizace velení, v roce 1981 obhájil disertační práci a získal titul CSc, v roce 1989 byl jmenován docentem v oboru teorie velení. Byl členem týmů řešících úlohy automatizace velení vojskům v armádě České republiky. V letech 1995–2003 pracoval v nadnárodní společnosti jako specialista pro bezpečnost informací. Nyní se znovu věnuje pedagogické činnosti jako odborný asistent na katedře vojenského managementu a taktiky UO Brno.

Pplk. Mgr. Tomáš Holub, nar. 1967, v letech 1985–93 s přerušením pro vojenskou základní službu absolvoval základní teologické studium nejprve na CMBF v Litoměřicích (1985–89), poté na katolické teologické fakultě University Salzburg (1990–91). Promován byl na KTF UK v Praze (1993). Téhož roku byl také vysvěcen na kněze. V letech 1993–1996 působil jako kaplan ve farnosti Kutná Hora, a zároveň vyučoval na místním církevním gymnáziu. V letech 1996 až 1997 působil jako vojenský kaplan české jednotky IFOR/SFOR v Bosně, poté do října téhož roku jako poradce náměstkyně ministra obrany pověřený přípravou dohody o duchovní službě v armádě. Od října 1997 působil jako vojenský kaplan u 4. brigády rychlého nasazení v Havlíčkově Brodě a od října 1998 jmenován hlavním kaplanem AČR.

Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., (plk. v. v.), nar. 1943, absolvoval Vyšší vojenské učiliště ve Vyškově v r. 1965, studium na VA Brno v r. 1973, obor velitelsko-štabní, zpravodajský. Do roku 1981 zpravodajský náčelník 9. tankové divize, poté náčelník informační skupiny zpravodajského oddělení 4. armády. Od roku 1985 vědecko-pedagogický pracovník na Fakultě velitelské a štabní Vojenské akademie v Brně. Od r. 1989 do r.

1998 vedoucí katedry vojenského zpravodajství. Nyní pracuje jako docent na Ústavu operačně taktických studií University obrany.

Plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., nar. 1949, absolvoval VŠZ v Brně a pracoval ve výzkumu zaměřeném na ochranu půdy. Do armády vstoupil v roce 1983. V oblasti ubytovací a stavební služby se zaměřil na problematiku životního prostředí ve vojenských objektech. Stál u zrodu vojenské ekologie a jejího institucionálního rámce v rezortu MO. Od roku 1990 byl v čele ekologické služby a zasadil se o výuku environmentální problematiky na vysokých vojenských školách. V letech 1996–97 byl ředitelem odboru životního prostředí Ministerstva obrany. Docentem a profesorem byl jmenován v oboru ochrana vojsk a obyvatelstva. Ve VVŠ PV Vyškov působil na Fakultě ekonomiky a managementu ve funkci vedoucího katedry ekonomiky a hygieny výživy. Na Univerzitě obrany v Brně je vedoucím katedry materiálu a služeb a členem oborové rady ekonomika a hygieny výživy. Je řešitelem řady projektů NATO a autorem více než 500 publikací, z nichž je jedna třetina zahraničních.

Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc. (plk. v zál.), nar. 1948, Vojenské železniční učiliště (1970), VA Bratislava, obor politická ekonomie (1975), CSc., v oboru válečná ekonomika (1984). V r. 1989 byl jmenován docentem pro obor politické ekonomie, v r. 1997 habilitován v oboru ekonomika obrany státu a v témže oboru jmenován v r. 2003 profesorem. Od roku 1980 přednášel ekonomiku obrany na Vojenské akademii v Brně. V letech 1980–1991 odborný asistent, 1992–2003 vedoucí katedry sociálních věd na VA Brno. Od roku 2003 vedoucí katedry ekonomie na VVŠ PV Vyškov. Po reorganizaci vojenského vysokého školství v roce 2004, vedoucí katedry ekonomie Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany. Ve vědecké práci se zabývá problematikou ekonomického zabezpečení obrany. Publikuje doma i v zahraničí.

Pplk. Ing. Miroslav Mašlej, nar. 1957, VVŠ PV Vyškov, do r. 1986 vykonával základní a střední velitelské funkce u msp, poté velitelské funkce u VVŠ PV Vyškov (velitel školního praporu, zást. velitele školní brigády-velitel školy důstojníků v záloze), 1993–94 VA Brno AK 1, po jeho ukončení zástupce velitele zabezpečovací brigády VVŠ PV Vyškov. V roce 1996–1997 pracoval jako náčelník štábu Vojenské akademie ve Vyškově. V letech 1998–2005 pracoval jako náčelník oddělení na VŠŠ Vyškov a VA Vyškov. V letech 1998–2000 studium na Institutu krizového managementu VŠE Praha, 2001–2002 doplňující pedagogické studium na UP Olomouc. V roce 2005 se stal vedoucím skupiny vojenského managementu na katedře vojenského managementu a taktiky UO Brno.

Ing. Josef Nastoupil, (plk. v. v.), nar. 1924, absolvoval reálné gymnázium, vystudoval vševojškovou akademii

a v letech 1945–1982 aktivně sloužil v armádě, nejdéle v protivzdušné obraně státu. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností (francouzština, němčina, angličtina) ve vojenském oboru. V roce 1996 přeložil pro vzdušné síly ČR známou publikaci Johna A. Wardena Plánování leteckých operací (1989), uvádějící novou filozofii a teorii s letecké války na operačním stupni. Pro armádu mj. také přeložil z francouzského originálu publikaci Malá encyklopedie vojenské strategie (AVIS 2000). Je externím spolupracovníkem vědecké knihovny AVIS, publikuje ve Vojenských rozhledech a dalších odborných časopisech.

Doc. dr. Jiří Nedbal, CSc. (plk. v zál.), nar. 1942, ŽTU Bratislava, VA Bratislava, vysokoškolský pedagog a vědecký pracovník. Působil na vojenských vysokých školách, na VA v Brně, VVŠ PV ve Vyškově, nyní na Univerzitě obrany v Brně. Zabývá se a publikuje k problematice hospodářské politiky, ekonomických aspektů obrany a bezpečnosti, ekonomických souvislostí obranných výdajů a ekonomického růstu, ekonomických aspektů zbrojní výroby a trhu zbraní. Je spoluautorem několika výzkumných projektů a kolektivních publikací. Od roku 2004 působí ve funkci vedoucího skupiny ekonomické teorie, katedry ekonomie, Fakulty ekonomiky a managementu na Univerzitě obrany v Brně.

Prap. Jakub Picka, nar. 1984, absolvent matematického gymnázia v Brně, student 3. ročníku bakalářského studia, studijní modul řízení kvality zdrojů Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany. Zajímá o efektivní alokaci zdrojů v prostředí obrany. Analyzuje možnosti uplatnění ekonomických kritérií v procesu outsourcingu v prostředí obrany.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v. v.), nar. 1935, pěchotní učiliště, šest let u letectva. Dálkově vystudoval FF UK, obor filozofie a historie (1955–61). Poté se stal vojenským novinářem a pracoval v oblasti společenských organizací v armádě. V aspirantském studiu se zaměřil na sociologii. Po srpnu 1968 z armády propuštěn. Věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení, a to v Institutu poradenství Československého komitétu pro vědecké řízení (1970–75) a ve Výzkumném ústavu strojírenské technologie a ekonomiky (1975–89). V letech 1990–92 byl civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a později ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). 1994–95 bezpartijní předseda branné komise ČSSD. V současné době pracuje v Centru pro sociální a ekonomické strategie FSV UK. Je čestným členem Asociace pro bezpečnost, obranu a ochranu společnosti a státu a Ústavu pro strategická studia UO v Brně, členem autorského kolektivu publikací Víze rozvoje České republiky do roku 2015 (CESES 2001), Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku (CESES 2002), Putování českou budoucnost' (CESES

2003), Bezpečnostní budoucnost České republiky (CESES 2005). Autor řady beletristických knih, mj. autobiografického románu Padesátá léta v modrém a zeleném (AVIS 2004).

PhDr. Zdena Rosická, CSc., nar. 1955, vystudovala Filozofickou fakultu Jana Evangelisty Purkyně v Brně, obor angličtina-ruština. V obranném sektoru pracuje od roku 1980. Vyučovala angličtinu, ruštinu a češtinu na Vojenské akademii v Brně a jako pedagog působila i na Vysokém učení technickém v Brně na Ústavu společenských věd. Prošla různými funkcemi, zastávala místo ředitelky odboru na Ústavu jazykové přípravy TRADOC ve Vyškově. V současné době pracuje jako vysokoškolská učitelka na katedře vojensko-humanitních předmětů Fakulty voj. technologií Univerzity obrany v Brně. Kromě pedagogiky, psychologie a teorie vyučování cizím jazykům se zabývá otázkami krizového řízení a problematikou interpersonální komunikace.

Npor. Ing. David Řehák, Ph.D., narozen 1978, absolvoval v letech 1996–2001 Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově, obor ekonomika ochrany životního prostředí. Poté nastoupil na stejné škole k tříletému postgraduálnímu studiu modelování a simulace procesů ochrany vojsk a obyvatelstva ve studijním programu ochrana vojsk a obyvatelstva. V současné době působí na Střední technické škole Ministerstva obrany v Moravské Třebové.

Doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc. (plk. v. z.), nar. 1949, je absolventem 1. F VA Brno 1971. Poté působil postupně ve funkci velitele roty a důstojníka štábu pluku. Od roku 1977 pracoval jako učitel taktiky ve VVŠ TTZ Žilina, roce 1986 obhájil disertační práci a získal titul CSc., docentem je od 1990. Absolvoval kurz řízení prostředků v rámci programu IMET (USA) v roce 1993. Od 1983 pracoval na Vojenské vysoké škole pozemního vojska ve Vyškově. Od 1. 9. 2004 působí na UO Brno. Od 1995 do 31. 8. 2003 byl vedoucím katedry řízení a velení, do 1. 9. 2003 působil jako děkan Fakulty řízení vojenských systémů na VVŠ PV Vyškov. Nyní pracuje jako odborný asistent na katedře vojenského managementu a taktiky UO Brno. Je členem redakční rady časopisu Vojenské rozhledy. Ve výzkumné činnosti se zabývá teorií velení a řízení činnosti vojsk.

Mjr. Ing. Václav Suchý, nar. 1965, VVŠ PV ve Vyškově (1987). Prošel základními velitelskými funkcemi u bojového útvaru na stupni četa a rota. V letech 1989–92 zastával různé funkce u školních jednotek na VVŠ PV. Od r. 1992 vykonával velitelské funkce u ŠDZ ve Vyškově. 1996–1997 pracoval ve štábních funkcích u štábu 6. mb v Brně. V roce 1998 byl přemístěn do Vyškova, na rektorát VVŠ PV. Od roku 1999 pracoval na katedře všeobecné taktiky a taktiky druhů vojsk na funkci asistenta skupiny taktiky jednotek až do roku 2004. Od 1. září 2004, po zrušení VVŠ PV ve Vyškově, byl přemístěn na Univer-

zitu obrany do Brna, kde ve funkci odborného asistenta katedry vojenského managementu a taktiky Fakulty ekonomiky a managementu UO působí doposud.

PhDr. Eva Složilová, MA., nar. 1962, vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě, obor překladatelství a tlumočnictví v kombinaci angličtina a arabština. Od r. 1987 civilní zaměstnanec Vojenské akademie v Brně (dnešní Univerzita obrany), kde nejdříve pracovala jako tlumočnice a překladatelka, poté vyučovala arabštinu a angličtinu a v letech 2002–2003 byla vedoucí národního testovacího týmu zodpovědného za testování angličtiny podle normy STANAG 6001 v ČR. V současné době odborná asistentka na katedře jazyků Fakulty vojenských technologií UO se zaměřením na výuku a testování angličtiny. V roce 2004 absolvovala postgraduální studium na Lancasterské univerzitě (Velká Británie) v oboru jazykové testování (MA in Language Testing).

PhDr. Mária Šíkolová, CSc. Nar. 1959, vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě, tlumočnicko-překladatelský obor se specializací na angličtinu a arabštinu. V obranném sektoru pracuje od roku 1982. Nejdříve vyučovala arabštinu a od roku 1993 se zabývá výukou anglického jazyka. V polovině devadesátých let byla při zrodu testovacího systému podle normy STANAG 6001 v ČR. Absolvovala několik kurzů zaměřených na další vzdělávání učitelů ve Velké Británii a ve Spojených státech. Postupně prošla různými vedoucími funkcemi – pracovala jako vedoucí oddělení anglického jazyka a později jako zástupkyně ředitelky na bývalém Ústavu jazykové přípravy Vojenské akademie. Od září 2003 pracuje jako vedoucí katedry jazyků Fakulty vojenských technologií VA v Brně.

PhDr. Zdeněk Vališ, nar. 1955, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, obor historie a archivnictví. Až do r. 1993 pracoval coby samostatný vědecký pracovník ve Vojenském historickém ústavu v Praze, od r. 1994 byl zaměstnancem Ministerstva vnitra ČR ve funkci policejního rady. V současné době na volné noze. Autor řady životopisných knih, např. Armádní generál Alois Liška (1991), Generál Heliodor Píka (1993), Generál Karel Janoušek (1997), spoluautorem knih Vojenské osoby odsouzené státním soudem (1993), Generál Karel Kutlvašr (1993), Generál Jaroslav Vedral-Sázavský (1994) a další.

Npor. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D. nar. 1977, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích (studijní obor účetnictví a finanční řízení podniku), studijní pobyt na Technical College Ede, Holandsko (1996), Université de Bretagne Sud, Francie (1999), International Teaching and Training Centre in Bournemouth, Velká Británie (2002). Při studiu pracovala na FÚ Soběslav (oddělení kontroly, majetkové daně), Silvi Nova CS,

a.s. (překlady, tlumočení). SVŠ MO Komorní Hrádek – lektorka angličtiny (2001–2002). Po ukončení dvouletého nástavbového studia na ŠVS MO zde působí na funkci náčelníka skupiny jazykové přípravy.

Mgr. Karel Zetocha, nar. 1977, vystudoval obory politologie a mezinárodní vztahy a evropská studia na Fa-

kultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. V současné době je studentem postgraduálního programu politologie na téže fakultě. Při studiu se soustředí především na oblast bezpečnostních studií, konkrétně se zaměřuje na výzkum činnosti a kontroly zpravodajských služeb v demokracii.

Upozornění pro autory časopisu Vojenské rozhledy

Příspěvky v českém jazyce zasílejte na adresu redakce na disketě v textovém editoru (T 602, RTF, Word), případně v jednom vytištěném exempláři, nebo prostřednictvím E-mailu voj.rozhledy@army.cz.

Obrázky posílejte zvlášť, odděleně od textu (týká se hlavně příspěvků ve Wordu); studio zpracovává obrázky (grafiku) v programovém balíku Adobe Photoshop. Materiály určené ke skenování (fotografie, mapy) mají být kvalitní, obrázky dodávané v digitální podobě musí být skenované nejméně na 300 dpi velikosti 1:1 a uloženy ve formátu EPS, TIFF, BMP, RAW či JPEG s minimální kompresí (tj. komprese = 10).

Vlastní text příspěvku píše vždy hned od prvního sloupce, pro odstavce nepoužívejte tabulátor (tj. zarážku), ale funkci: Formát \ Odstavec \ Speciální \ První řádek. Slova na konci řádku nedělte a nezarovnávejte. Tvrdé ukončení řádku (pomocí klávesy Enter) používejte pouze na ukončení odstavce, respektive titulu ap., ne jednotlivé řádky. Za textovými znaky: . : ? ! nechte vždy mezeru. V textu na zdůraznění používejte pouze *kurzivou* nebo **tučné písmo**, nikoliv podtržené písmo. Poznámky v textu označujte číslicí (ne indexem), nejlépe v hranaté závorce. Poznámkový aparát připojte souhrnně za celým textem, nikoli na jednotlivých stranách pod čarou, bez použití poznámkového aparátu textových editorů (funkce: Poznámky pod čarou). Je-li to v možnostech autora, je vítané ke každému příspěvku přiložit stručné resumé v angličtině, v rozsahu cca 15 řádek.

Na konec každého příspěvku uveďte pod čarou svůj krátký životopis, včetně adresy, rodného čísla; u voj. z povolání či o.z. též číslo jeho VÚ respektive VZ a číslo příslušného RFO.

Číslo účtu na nějž je možné zasílat honorář je třeba zaslat okopírované, stačí část výpisu účtu s tímto číslem, bez jakýchkoli dalších údajů. Stačí poslat např. faxem (973) 215 569 „pro Vojenské rozhledy“. Důležité je uvést způsob kontaktu (telefonní číslo, fax, e-mail, kontaktní adresa).

Článek by měl mít ideálně rozsah zhruba do 15 tzv. normostran. Jedna normostrana představuje třicet řádek na jedné straně při formátu A 4 řádkování 2 - a šedesát úderů (písmen + mezer) na řádku, respektive 1800 znaků. Počet znaků se zjistí, když si otevřete funkci: Soubor \ Vlastnosti \ Statistické údaje \ Znaků s mezerami).

Co se týče uvádění použité literatury za článkem: od roku 1996 platí nová norma ČSN ISO 690: *bibliografické citace. Obsah, forma, struktura*. Praha: Český normalizační institut, 1996.

V odkazech na prameny dodržujte toto pořadí údajů: **Monografie:** Jméno autora (v pořadí PŘÍJMENÍ [velkým písmem], křestní jméno) – spoluautoři. *Název: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání, nakladatel, rok vydání, rozmezí stran. **Stať z časopisu:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev* [ne kurzivou]. In: Editor sborníku – spolueditoři [obdobně jako u autora monografie] (ed.). *Název sborníku: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání: nakladatel, rok vydání, rozmezí stran. **Stať z časopisu:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev*. In: *Název časopisu* [kurzivou], ročník, číslo (rok), rozmezí stran. **Stať z denního tisku.** Autor stati [viz výše]. *Název: Podnázev*. In: *Název Novin* [kurzivou], přesné datum, rozmezí stran. **V odkazech na archivní fondy a sbírky** dodržujte toto pořadí údajů: název archivu a jeho umístění (při opakovaném odkazu jen jeho vžitá zkratka), název a značka fondu (sbírky), signatura, název nebo popis dokumentu. Dvojtečka uvozuje pouze podtitul knihy, dále se užívá za jménem místa vydání, před názvem vydavatele či nakladatelství.

Více viz mj. článek J. Golembievské a V. Vincence Bibliografické citace ve VR 1/2003.

CONTENTS

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.	
Security Future within the Foreign Policy Context <i>(Risk 21st Century)</i>	3
Doc. Dr. Jiří Nedbal, CSc.	
Military and Public Expenditures and Fiscal Policy of the CR in the 90s	25
PhDr. Miroslav Krč, CSc., WO1 Jakub Picka	
Outsourcing in the US Armed Forces: Recommendations for the ACR	35
MILITARY ART	
Mgr. Karel Zetocha	
An Introductory to Intelligence Services Activities	57
Deep Fight during Counterinsurgency Operations <i>(Adaptation of Warden's Rings)</i>	70
The Cohesion of Military Units	75
OPINIONS, CONTROVERSY	
Lt.Col. Mgr. Tomáš Holub, Chief Chaplain of the Armed Forces of the Czech Republic	
Ethic Argumentation Structures Used in Discussion over the War in Iraq	79
INFORMATION PAGES	
A New Concept of the Instruction of General Staff Officers at the Commanders Academy of Bundeswehr	104
PhDr. Mária Šikolová, PhDr. Eva Složilová, MA	
Content Language Learning in English <i>(Integrated CLIL)</i>	108
Lt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.	
Methods of Teaching of Foreign Languages and their Importance in Professional Forces	112
PhDr. Zdena Rosická, CSc.	
Oral Communication Capacity: the Format of Military Briefing	119
MILITARY SOCIOLOGY	
PhDr. Antonín Rašek et al.	
Security in the Year 2020 with the Prospects to 2050 <i>(Summary of Security Community Views) – Part One</i>	121
MILITARY PROFESSIONAL	
Lt.Col. Ing. Miroslav Mašlej, Doc. Ing. Bohumil Brechta, CSc., Doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.	
Development and Perspectives of Management Instruction at Defence University	139

CONTENTS

Maj. Ing. Václav Suchý

The Use of Simulators for Training Mechanised and Armour Troops	144
--	------------

Lt. Ing. David Řehák, Ph.D., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Prof. Ing. František Božek, CSc.

The Methods of Preventive Evaluation of Risks in Military Training <i>(Hazard & Impact Index)</i>	150
---	------------

U.S. Airforce's Unmanned Vehicles	160
--	------------

PERSONAL DATA

Colonel in memoriam Jakub Koutný	163
---	------------

English Annotations	172
----------------------------------	------------

Who is Who in This Issue	176
---------------------------------------	------------

English Table of Contents	180
--	------------

OBSAH

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

Bezpečnostní budoucnost v zahraničněpolitickém kontextu (<i>Rizikové 21. století</i>)	3
---	---

Doc. dr. Jiří Nedbal, CSc.

Vojenské a veřejné výdaje a fiskální politika v ČR v 90. letech	25
--	----

Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc., prap. Jakub Picka

Přístup k outsourcingu v ozbrojených silách USA a některá doporučení pro AČR	35
---	----

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Mgr. Karel Zetocha

Úvod do studia zpravodajských služeb	57
---	----

Boj v hloubce za protipovstaleckých operací (<i>Adaptace Wardenových kruhů</i>)	70
---	----

Soudržnost vojenských jednotek	75
---	----

NÁZORY, POLEMIKA

Plk. Mgr. Tomáš Holub, hlavní kaplan AČR

Etické argumentační struktury použité v diskuzi o válce v Iráku	79
--	----

INFORMACE

Nová koncepce školení důstojníků generálního štábu na Velitelské akademii Spolkových ozbrojených sil	104
---	-----

PhDr. Mária Šíkolová, PhDr. Eva Složilová, MA

Výuka předmětů prostřednictvím angličtiny (<i>CLIL - Content and Language Integrated Learning</i>)	108
--	-----

Npor. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.

Metody výuky cizích jazyků a jejich význam v profesionální armádě	112
--	-----

PhDr. Zdena Rosická, CSc.

Ústní komunikační dovednost – formát vojenského briefingu	119
--	-----

VOJENSKÁ SOCIOLOGIE

PhDr. Antonín Rašek a kol.

Bezpečnost v roce 2020 s výhledem do roku 2050 (<i>Souhrn názorů skupiny členů bezpečnostní komunity</i>) 1. část	121
---	-----

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Plk. Ing. Miroslav Mašlej, doc. Ing. Bohumil Brechta, CSc., doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.

Vývoj a perspektiva výuky managementu na Univerzitě obrany	139
---	-----

OBSAH

Mjr. Ing. Václav Suchý

Využívání simulátorů v procesu přípravy mechanizovaných a tankových jednotek	144
---	------------

Npor. Ing. David Řehák, Ph.D., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., prof. Ing. František Božek, CSc.

Metoda preventivního posouzení nebezpečí při vojenském výcviku (Hazard & Impact Index)	150
---	------------

Bezpilotní letadla letectva USA	160
--	------------

PERSONÁLIE

Plukovník in memoriam Jakub Koutný	163
---	------------

Anglické anotace	172
-------------------------------	------------

Představení autorů tohoto čísla	176
--	------------

Obsah v angličtině	180
---------------------------------	------------

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

MO ČR - AVIS (Agentura vojenských informací a služeb)
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 1/2006

Ročník: XV. (XLVII.)

Datum vydání: leden 2006

Rozšiřuje:

AVIS, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 917

Redakční rada: doc. Ing. Josef Janošec, CSc. (vedoucí), PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.,
Ing. Jan Doksanský, brig. gen. Ing. Jiří Halaška, plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc.,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád,
pplk. doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc., plk. doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.,
PaedDr. Jaroslav Ševčík, mjr. Ing. Vlastimil Šlouf, PhD., Ing. Milan Štembera, CSc.,
Ing. Štefan Zigo.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice.

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:
http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm

Grafická úprava: Ing. Bořivoj Beránek

Tiskne: AVIS – Praha

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292